

**TARİHİ KENT MERKEZLERİNDEKİ
SU YAPILARININ KORUMA PROBLEMLERİ
İZMİR KEMERALTI ÖRNEĞİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı**

Nil Yaprak

**Ağustos, 2009
İZMİR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

NİL YAPRAK tarafından **YARD. DOÇ. DR. MÜJGAN BAHTİYAR KARATOSUN** yönetiminde hazırlanan **TARİHİ KENT MERKEZLERİNDEKİ SU YAPILARININ KORUMA PROBLEMLERİ, İZMİR KEMERALTI ÖRNEĞİ** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.....
YARD. DOÇ. DR. MÜJGAN BAHTİYAR KARATOSUN

Danışman

.....

Jüri Üyesi

.....

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Cahit HELVACI

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın oluşmasında ve devamında değerli fikirlerini ve katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Müjgan Karatosun'a teşekkür ederim.

Anlayış ve desteklerinden dolayı Konak Belediyesi Fen İşleri Müdürü Hüseyin Hepşengünler ve Birimler Yetkilisi Aydemir Başargan'a, çalışmalarını ve arşivlerini benimle paylaşan İzmir Konak Belediyesi Fen İşleri, İmar ve Şehircilik, Etüd Proje, Gecekondu ve Sosyal Konutlar, Harita müdürlüklerine ve çalışanlarına, İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü'ne, İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na, İzmir Tapu ve Kadastro Kuruluşları 5. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü'ne teşekkür ederim.

Ayrıca tez çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen Sanat Tarihçisi Aygül Uçar'a, Restoratör Tolga Başaran'a, Almanca çeviriler için yeminli tercüman Aylin Coşkunvardar'a, İngilizce çeviriler için Ömer Yetkin Acar'a, sabır ve fedakarlıklarından ötürü aileme içtenlikle teşekkür ederim.

Nil YAPRAK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	vi
BÖLÜM BİR - GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın amacı.....	2
1.2 Çalışmanın kapsamı.....	3
1.3 Çalışmanın yöntemi.....	3
1.4 Çalışmanın kurgusu.....	4
BÖLÜM İKİ - SU YAPISI KAVRAMI VE BU YAPILARIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	6
2.1 Çeşme yapıları.....	8
2.1.1 Çeşme kavramı.....	8
2.1.2 Çeşme yapılarının tarihsel gelişimi.....	8
2.1.3 Çeşme yapılarının mimari özellikleri	15
2.2 Sebil yapıları.....	19
2.2.1 Sebil kavramı.....	19
2.2.2 Sebil yapılarının tarihsel gelişimi.....	20
2.2.3 Sebil yapılarının mimari özellikleri.....	27
2.3 Şadırvan yapıları.....	29
2.3.1 Şadırvan kavramı.....	29
2.3.2 Şadırvan yapılarının tarihsel gelişimi.....	30
2.3.3 Şadırvan yapılarının mimari özellikleri.....	33

BÖLÜM ÜÇ – KEMERALTI'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEVCUT DOKUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ..... 35

3.1 Kemeraltı tarihi kent merkezinin konumu.....	35
3.2 Kemeraltı'nın tarihsel gelişimi.....	36
3.3 Kemeraltı tarihi kent merkezinin dokusal özellikleri.....	44
3.4 Kemeraltı'nda kullanılan su kaynakları ve su yollarının tarihsel gelişimi.....	47

BÖLÜM DÖRT – KEMERALTI TARİHİ KENT MERKEZİNDEKİ SU YAPILARI.....59

4.1 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki su yapıları.....	59
4.1.1 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki çeşmeler.....	62
4.1.2 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki sebiller.....	157
4.1.3 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki şadırvanlar.....	174
4.2 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki günümüze ulaşmayan su yapıları.....	196

BÖLÜM BEŞ – KEMERALTI TARİHİ KENT MERKEZİNDEKİ SU YAPILARININ KORUNMA SORUNLARI VE ÖNERİLER.....204

5.1 Kemeraltı'ndaki su yapılarının koruma sorunları.....	204
5.1.1 Kemeraltı dokusu genelindeki sorunlar.....	205
5.1.2 Su yapıları özelindeki sorunlar.....	208
5.2 Kemeraltı'ndaki su yapılarının korunmasına yönelik öneriler.....	216
5.2.1 Kemeraltı dokusu genelindeki öneriler.....	216
5.2.2 Su yapıları özelindeki öneriler.....	218
5.3 Kemeraltı tarihi dokusundan üç örnek için restorasyon önerileri.....	220
5.3.1 5 no'lu çeşme için restorasyon önerisi.....	221
5.3.2 Katib-oğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili için restorasyon önerisi	227
5.3.3 Hisar Cami Şadırvanları için restorasyon önerisi	232

BÖLÜM ALTI –DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	241
6.1 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki çeşmelerin değerlendirilmesi.....	243
6.2 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki sebillerin değerlendirilmesi.....	249
6.3 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki şadırvanların değerlendirilmesi.....	250
6.4 Sonuç.....	253
KAYNAKLAR.....	254

TARİHİ KENT MERKEZLERİNDEKİ SU YAPILARININ KORUMA PROBLEMLERİ İZMİR - KEMERALTI ÖRNEĞİ

ÖZ

Kadifekale'nin kuzeybatı eteklerinde konumlanan Kemeraltı, İzmir'in tarihi kent merkezidir. Tarih boyunca farklı etnik grupların birlikte yaşadığı bölge geleneksel konutlar, ticaret yapıları ve dini yapıların yanı sıra, su yapıları ile de zengin mimari mirasa sahiptir.

Su yapılarının işlevsel farklılıkları, mimari biçimlenişlerini de etkileyerek çeşme, sebil ve şadırvan olmak üzere üç yapı tipinin oluşmasına neden olmuştur. Çeşmeler su içme ve temizlik ihtiyacının karşılanması, sebiller hayır yapma amaçlı su ve şerbet dağıtmak, şadırvanlar ise abdest almak için inşa edilmiş yapılardır.

Çalışmada, Kemeraltı kentsel sit sınırları içerisindeki su yapılarından günümüze ulaşabilen 40 adet çeşme, altı adet sebil ve sekiz adet şadırvan yazılı kaynaklar ve alan çalışmalarıyla tespit edilmiştir. Tamamı harita, rölöve ve fotoğraflarla belgelenen bu yapıların tarihi ve mimari özellikleri araştırılmış, koruma sorunları saptanarak öneriler geliştirilmiştir. Bu bağlamda bir çeşme, bir sebil ve iki şadırvanın rölöve, restitüsyon ve restorasyon önerileri geliştirilmiştir.

Tarihi kent merkezindeki geçmiş yüzyılların su kültürüne ilişkin önemli izler taşıyan su yapıları mimari özellikleriyle de değerlidir. Yapıların onarılarak kullanılabilir duruma getirilmesi, bu değerlerin sürekliliğinin sağlanmasına katkı koyacaktır. Kemeraltı'ndaki su kültürünün günümüzdeki temsilcileri olan yapıların özgün mimari özellikleriyle geleceğe aktarılması gerekliliği açıktır.

Anahtar sözcükler : Kemeraltı, su yapıları, çeşme, sebil, şadırvan

**PROBLEMS OF PROTECTION OF WATER STRUCTURES
IN THE HISTORICAL URBAN CENTERS
IZMIR KEMERALTI EXAMPLE**

ABSTRACT

Kemeraltı is the historical city center of Izmir which is positioned in the northwest side of Kadifekale. Throughout the history, the area where different ethnic groups lived together has a rich architectural heritage with traditional residences, trade structures as well as water structures.

Functional differences of water structures caused to the establishment of three structure types as fountain, sebil and sadirvan by affecting architectural formation. Fountains are built to meet the drinking and cleaning requirements; sebils are built to give out sherbet and water for the purpose of charity; and sadirvans are built to receive ritual ablution.

40 units of fountains, 6 units of sebils and 8 units of sadirvans, which can be reached today from the Kemeraltı urban protected area, are determined with written sources and area operations in the study. Historical and architectural characteristics of structures, which all are documented with map, building survey and photos, are researched and suggestions have been developed by determining protection issues. In this context, one fountain's, one sebil's and two sadirvan's building survey, restitution and restoration proposals have been developed.

The water structures, which have significance traces relating to the aquaculture of past centuries in the historical city center, are also valuable with architectural features. Making the structures usable by repairing will make contribution on protecting the continuity of these values. It is clear that the water structures in Kemeraltı, which are the representatives of water culture today, need to be transferred to the future with their authentic architectural characteristics.

Key words: Kemeraltı, water structures, fountain, sebil, sadirvan

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Kemeraltı, İzmir kentinin gelişimine tanıklık etmiş bir bölge olarak kent belleğinin önemli bir parçasıdır. Bu tarihsel birikim içinde yer alan su yapıları, sosyal ve kültürel yaşamının bir parçası olması, döneminin mimari özellikleri ile yapım teknolojilerini yansıtmaları nedeniyle önemlidir. Kent merkezinde röper noktaları oluşturarak çevresine kimlik kazandıran bu yapılar aynı zamanda kent dokusu içinde sürpriz mekanlar yaratarak kentsel mekan kalitesini yükseltmektedir. Böylece su yapıları, bazen tek başına, bazen de bitişik bulunduğu yapıyla birlikte tarihi kent dokusunun oluşmasına katkıda bulunmuşlardır.

Helenistik Dönem’de Kadifekale ve kuzeybatı eteklerinde kurulan İzmir (Smyrna), M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren Roma, Selçuklu, Bizans ve 15. yüzyılda ise Osmanlı egemenliğine girmiştir. Kent, 16. yüzyıla kadar küçük bir yerleşme iken, yüzyılın sonlarına doğru aldığı göçlerle gelişmeye başlamıştır. Kentin büyümesiyle birlikte 17. yüzyılda yeni mahalleler kurulmuş, Kadifekale’deki yerleşim iç limana doğru yayılmıştır. 18. ve 19. yüzyılda ticaret faaliyetlerinin artışı ile birlikte kent Frenk Mahallesi’ne doğru gelişirken, Kemeraltı’nda boşalan yapılar Türklerin mülkiyetine geçmiştir. Bu dönemde Kemeraltı, büyük oranda bugünkü şeklini almıştır. 20. yüzyıl başlarında, Havra Sokağı civarında Museviler, diğer bölümlerde ise Müslümanlar yer almaktadır.

Bu tarihsel süreç içinde Müslümanların yaşadığı mahallelerde bulunan su yapıları, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerine tarihlenmektedir. Kemeraltı mimari kimliğinin önemli birer parçası olmasına karşın korunamayan bu yapıların sadece bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Hızlı yokoluş sürecinin tehdit ettiği yapıların belgelenmesi ve özgün mimari miras olarak gelecek kuşaklara aktarılması gerekliliği çalışma konusunun seçiminde belirleyici olmuştur.

1.1 Çalışmanın Amacı

Kemeraltı, İzmir'in tarihi kent merkezi olmasının yanı sıra, özgün mimarlık örnekleri ve sokak dokularıyla pek çok araştırmacının ilgisini çekmiş, birçok kitap ve tez çalışmasının konusu olmuştur. Bunlar, kentle ilgili makalelerinin bir araya toplandığı “Üç İzmir” (1992), Arife Karadağ'ın (2000) “Kentsel gelişim süreci, çevresel etkileri ve sorunlarıyla İzmir”, Melih Gürsoy'un (1993) “Tarihi, ekonomisi ve insanları ile bizim İzmir'imiz”, Çınar Atay'ın “Tarih içinde İzmir” (1978) “İzmir'in İzmir'i” (1993) ve “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Planları” (1998) adlı kitaplardır. Tezler ise, Gözde Benzergil'in (2006) “Tarihi sokak strüktürlerinde Cumhuriyet Dönemi'nde meydana gelen değişimlerin koruma bağlamında irdelenmesi: Kemeraltı - 871 sokak örneği”, Sevil Talay'ın (1995) “Analysis and site planning proposals for Kemeraltı mosques of historical value” ve Mine Tanaç Kıray'ın (2004) “Osmanlı Kentlerinde Sefarad Kültürünün Dönüşümünün Mimariye Yansımaları-İzmir Örneği”dir. Tekil yapıları konu alan çalışmalar ise; Hülya Yüceer'in (1997) “Restoration project of Abacıoğlu Hanı in Kemeraltı-İzmir” ve Kalbiye Noyan'ın (2007) “İzmir Kemeraltı Mirkelamoğlu (Mirkelam) Hanı Restorasyon Önerisi” başlıklı tezlerdir. Su yapılarını konu alan çalışmalar ise, daha çok sanat tarihi alanında olup bunlar; Bozkurt Ersoy'un (1991) “İzmir Hanları” adlı kitabı, Canan Erenler'in (1993) “İzmir çeşme ve sebilleri” ile M.Sinan İnciceliler'in (2002) “İzmir çeşmeleri” başlıklı lisans tezleridir. Bu lisans tezlerinde bilinen yapıların kitabeleri ve bezeme özellikleri üzerinde durulmuştur. Tarih alanında ise, “İzmir Yazıları Camiler, Hanlar, Medreseler, Sebiller” adlı Aktepe (2003)'ye ait makalelerin Fikret Yılmaz tarafından derlendiği bir kitap bulunmaktadır.

Kemeraltı'ndaki su yapılarına yönelik çalışmalarda genellikle ana caddeler üzerindeki örnekler konu edilirken, geleneksel konut dokusunun bir parçası olan ve ara sokaklarda yer alanları önemsenmemiştir. Bu çalışmada, su yapılarının tarihsel süreçteki durumlarının araştırılarak belgelenmesi Kemeraltı ve İzmir şehri için önemli bir bilgi eksikliğinin doldurulmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak bu çalışmanın amacı, Kemeraltı kent merkezindeki su yapılarının belgelenerek koruma sorunlarının saptanması ve gelecek nesillere aktarılmasına yönelik öneriler geliştirerek bu yapıların kente yeniden kazandırılmasına katkıda bulunmaktır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada, Kemeraltı tarihi kent merkezindeki su yapıları mimari ve koruma bağlamında incelenmiştir. Çalışma alanı olarak Kemeraltı kentsel ve 3. derece arkeolojik sit alanı sınırları esas alınmıştır. Bunlar kuzeyde Fevzipaşa Bulvarı ile Gaziler Caddesi, güneyde 350, 770, 5260 Sokaklar, batıda Cumhuriyet Bulvarı ile doğuda 1282 ve 1011 Sokak'lardır (şekil 4.1). Bu sınırlar içerisindeki su yapıları ile ilgili yazılı kaynaklara dayanarak çalışma, 17. yüzyıl sonu ile Erken Cumhuriyet Dönemi arasında inşa edilen örneklerin irdelenmesini kapsamaktadır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada öncelikle Kemeraltı ve su yapıları ile ilgili literatür taraması yapılarak veriler toplanmıştır. Kütüphane araştırmalarında ve Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu'nda (KKAİPR, 2002) bölgenin tarihsel gelişimi ve fiziksel yapısıyla ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Literatür araştırmaları ve alan çalışmalarıyla su yapıları tespit edildikten sonra mevcut durumlarına yönelik veriler toplanarak belgelenmiştir. Bununla birlikte Ahmet Pirıştina Kent Arşivi Müzesi (APİKAM), Konak Belediyesi, Tapu Müdürlüğü ve 1 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu gibi ilgili kamu kurum ve kuruluşlarında arşiv araştırmaları yapılmış, buradan yapıların tescil durumları, haritalar, eski fotoğraflar ve mülkiyet durumları ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Ayrıca bölgedeki su yapılarını konu alan yazılı kaynaklardan bazı çeşme ve sebillerin bezeme özelliklerine dair bilgiler ve kitabe açıklamaları bulunmuştur. Bu veriler alan çalışmalarındaki gözlemlerle birleştirilerek tüm yapılar tasvir edilmiş ve rölöve projeleri çizilmiştir. Restitüsyon ve restorasyon çalışmalarında ise, eski fotoğraflar ve yapıdaki izlerden yola çıkarak projeler hazırlanmıştır. Restitüsyon projesinde, restorasyona dayanarak oluşturulan veriler kendi içinde güvenilirlik

ölçüsü esas alınarak derecelendirilmiştir. Restorasyon projelerinde, yapı üzerindeki bozulmalar doğrultusunda müdahale kararları belirlenmiştir.

Günümüze ulaşamayan yapıların tespitinde ise, Aktepe (2003)'nin aktardığı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü Mühimme defterlerine ait kayıtlar esas alınmıştır. Bu veriler baz alınarak tüm yapılar araştırılmış, yapının geçmişte bulunduğu yer ve varsa yapı izleri fotoğraflarla belgelenmiştir.

Sonuç olarak, Kemeraltı kent merkezindeki su yapıları ile ilgili geçmişe dair ulaşılabilen tüm tarihsel veriler bir araya getirilerek bunların belgeleme çalışmalarıyla birleştirilmesi, yapıların özgün durumlarının ortaya çıkarılarak korunmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

1.4 Çalışmanın Kurgusu

Çalışma, altı bölümden oluşmakta olup birinci bölümde amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır.

İkinci bölümde, çeşme, sebil ve şadırvan kavramları tanımlanmış, bu yapıların tarihsel süreçteki gelişimleri ve mimari özellikleri araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde, Kemeraltı tarihi kent merkezinin konumu, tarihsel gelişimi, mevcut dokunun genel özellikleri ve tarihsel süreçte kullanılan su kaynakları incelenmiştir.

Dördüncü bölüm iki ana başlık olarak kurgulanmıştır. Birincisinde Kemeraltı kent merkezindeki çeşme, sebil ve şadırvanlar, ikincisinde ise günümüze ulaşamayan yapılar ele alınmıştır. Mevcut çeşmeler, konumlarına göre ev çeşmeleri, cami çeşmeleri ve han çeşmeleri olmak üzere üç bölümde sınıflandırılmıştır. Sebiller ve şadırvanlarda ise sayıca az olmaları nedeniyle sınıflandırmaya gidilmemiştir. Bu bölümde su yapılarının belgelenmesinin yanı sıra tarihsel bilgileri, mimari ve bezeme özellikleri incelenmiştir. Günümüze ulaşamayan yapılarda ise, adres bilgileri

mevcutsa bulunduğu yerin bugünkü durumu fotoğrafla belgelenmiş, adres bilgileri yetersiz ise yazılı kaynaklarda yer aldığı şekilde tasvir edilmiştir.

Beşinci bölümde, Kemeraltı kent merkezindeki su yapılarının korunma sorunları tespit edilerek bu doğrultuda öneriler getirilmiştir. Ayrıca çalışma alanında fiziksel yıpranma ve malzeme kayıplarına en fazla maruz kalan bir çeşme, bir sebil ve iki şadırvan yapısı seçilerek rölöve ve restitüsyon projeleri hazırlanarak restorasyon önerileri geliştirilmiştir.

Altıncı bölümde, Kemeraltı tarihi kent merkezindeki su yapılarının mimari özelliklerini ve korunma durumlarını içeren genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BÖLÜM İKİ

SU YAPISI KAVRAMI VE BU YAPILARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Yeryüzünde yaşamın başlangıcından bu yana, tüm canlılar gibi insanlar için de su en önemli ihtiyaç maddelerindedir. Sesi ve görüntüsü ile de insanlara huzur veren suyun bereket sembolü olduğu ve bazı suların hastalara şifa verdiği gibi inanışlar bulunmaktadır. Bununla birlikte tüm dinlerde olduğu gibi, İslam dininde de suyun önemli bir yeri vardır. Kuran-ı Kerimde su ile ilgili birçok ayet bulunmakta ve inanişe göre bir canlının su ihtiyacını karşılamak büyük sevap kazandırmaktadır.

Bu nedenlerledir ki, insanlar suya kolay ulaşabilecekleri mekanlar inşa etmişlerdir. Bunlar genel anlamda su yapıları olarak adlandırılmakla birlikte, kendi içinde kullanım amaçlarına göre farklı yapı gruplarına ayrılmaktadır. Literatürde çeşmeler, sebiller, şadırvanlar, havuzlar, selsebiller, sarnıçlar, bentler, su terazileri, hamamlar ve köprüler su yapıları olarak adlandırılmakla birlikte, bu çalışmada incelenenler, çeşme, sebil ve şadırvanlardır. Çeşmeler temizlik ve su içme ihtiyaçlarını karşılamak, sebiller Türk kültürüne ait özel günlerde su veya şerbet dağıtmak, şadırvanlar ise namazdan önce birden çok kişinin abdest alması için kullanılmaktadır.

İlk örnekleri bir nevi havuz şeklinde olan su yapıları, tarihsel süreç içerisinde gelişerek günümüzdeki mimari özelliklerine ulaşmışlardır. Bunlar arasında en eski tarihli olanı bir Asur çeşmesidir. Kademeli havuzlardan oluşan ilk çeşme mimarisi birçok değişim geçirerek 13. yüzyılda duvarda bir nişle oluşturulan üzeri kemerli yapılara dönüşmüştür (Ana Britannica “çeşme” maddesi, 1989, s. 386). 13. yüzyıl sonlarında sebiller ortaya çıkmıştır. İlk örnekleri bir niş içindeki üstü kapalı havuzu andıran sebil mimarisi 15. yüzyılda içinde sebilcinin bulunduğu bir mekan haline gelmiştir (Şerifoğlu, 1995; Bilaloğlu, 1993). Şadırvanlar ise 8. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Yine ilk örnekleri havuz şeklindeki şadırvan mimarisi 15. yüzyılda kenarlarında muslukları olan, üstü kapalı su haznelere dönüşmüştür (Gültekin 2006; Önge, 1997). Şadırvanlar ve sebiller Müslüman kültürü ile ilişkili yapılar

olduğu için İslam ülkelerinde örneklerine rastlanmaktadır. Çeşmeler ise, hemen her kültürde önemli bir yapı grubunu oluşturmaktadır.

Geçmişte bu yapıların inşa edilmesi kadar, kullanılan su kaynakları da önemsenmiştir. Su kenarlarında konumlanmayan yerleşmelerde her zaman kaynakların tükeneceği endişesi duyularak yakın civardan şehirlere su getirilmiştir. Roma ve Osmanlı dönemlerinde, dönemin teknolojisiyle inşa edilmiş su yolları ile taşınan su, sarnıçlarda toplanarak buradan çeşme, sebil ve şadırvanlara dağıtılmaktadır. Osmanlılarda bu sistemin sürekliliği, Su Yolu Nazırlığı adlı bir kurumla sağlanmaktadır (Çeçen, 1999). Bununla birlikte, çeşme, sebil ve şadırvanların inşasını ve sürekliliğini sağlamak amacıyla vakıf sistemi kurulmuştur. Hayır sahipleri tarafından inşa ettirilen yapılar, kamunun kullanımına sunulmak için vakıflara devredilmektedir. Aynı zamanda işletme ve onarım masrafları için de bazı mülkler veya gelirleri de devredilmektedir. Bunlar, Vakfiye adındaki yazılı belgelerle kayıt altına alınmıştır. Vakfiyelerde, kaç kişinin çalışacağı, bu kişilerin ücretleri, masrafların nereden temin edileceği gibi hususlar belirtilmiş, sonuna ise birtakım ayetler, hadisler ve beddualar yazılarak bozmak isteyenler manevi olarak korkutulmuştur. Vakfiyeler, Şer'i Mahkeme siciline geçerek kesinleşmekte ve hükümdar tarafından dahi değiştirilememektedir (Pakalın, 1972). Bu sayede uzun yıllar boyunca su yapılarının sürekliliği sağlanabilmiştir.

Bu bölümde su yapılarının kavram olarak tanımlanması, tarihsel gelişimleri ve mimari özellikleri alt başlıklarla incelenmiştir. Öncelikle çeşme, sebil ve şadırvan kelimelerinin anlamı ve kökeni araştırılmıştır. Yapıların tarihsel süreçteki gelişimi anlatılırken çeşitli dönemlerdeki değişimleri aktarılmıştır. Mimari özellikler başlığı altında ise çeşme, sebil ve şadırvanları oluşturan mimari öğeler tanımlanmış, yazılı kaynaklarda yer alan sınıflandırmaları irdelenmiştir.

2.1 Çeşme Yapıları

2.1.1 Çeşme Kavramı

Çeşme kelimesi, Farsça'dan dilimize yerleşmiş olup “göz” anlamındadır. 14. yüzyıldan beri kullanılan çeşme tabirinin yanı sıra kelimenin Arapça karşılığı olan “ayn” ve “sikaye” isimlerinin de yazılı kaynaklarda kullanıldığı bilinmektedir (Önge, 1997). Göz'ün kelime anlamı su kaynağıdır ve kelime Farsça bir sözcük olan çeşim'den gelmektedir (Sanat ansiklopedisi “çeşme” maddesi, Arseven, 1950).

Türk Dil Kurumu, Türkçe sözlükte çeşme, “Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalıklı su hazinesi veya yapısı, pınar” olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdkterim.gov.tr>). Suyun kaynaktan borularla getirilip lüle veya musluktan aktıldığı örneklerin yanı sıra, bir haznede toplandıktan sonra musluktan aktıldığı örnekler de bulunmaktadır (Sanat Ansiklopedisi “çeşme” maddesi, Arseven, 1950, s.388).

2.1.2 Çeşme Yapılarının Tarihsel Gelişimi

Su yapılarının ilk örneklerini oluşturan çeşmeler, çok eski tarihlerden bu yana avlular ve kamusal alanların önemli yapısal elemanlarıdır. Tarihte bilinen ilk örnek Komel Irmağı Vadisi'nde bulunan Asur çeşmesidir. Yapı, kayalara oyulmuş kademeli havuzlardan oluşmaktadır ve su, oluklar aracılığıyla bir havuzdan diğerine akmaktadır (Ana Britannica “çeşme” maddesi, 1989, s. 386).

Tarihsel süreçte çeşmelere bakıldığında bilinen en eski tarihli yapıların Helen kentlerinde bulunduğu görülmektedir. Bu çeşmeler, sokaklarda, kutsal alanlarda ve ilginç köşelerin içinde bulunmaktadır. Bunlar, kaya yontularak suyun çekilebileceği hazne açılıp, birkaç derin sarnıç da su deposu işlevi için kayanın içine yerleştirilerek inşa edilmektedir. Daha sonraları oldukça gösterişli olan sütunlu ön yüzün eklendiği ev biçimli çeşmelere en iyi örnek, Korinth'teki Glauke Çeşmesi'dir. Çeşmenin dört duvarla çevrildiği ilk örnek ise **M.Ö. 6. yüzyıl** başına rastlamaktadır. **M.Ö. 4. yüzyıl**

ortasında dikdörtgen su haznesinin arkasında sarnıçları olan, ön yüzünde ise sütunlar bulunan çeşme tipi benimsenmiştir. Bu tip, Helenistik ve Roma çağlarında da kullanılmıştır (Wycherley, 1993, çev.).

Roma uygarlığında kullanılan çeşme tipleri; Nymphaeum'lar, soyluların evlerinde bulunan avlu çeşmeleri ve halkın kullandığı sokak çeşmeleridir. **Nymphaeum'lar**, Helenistik Dönemde ortaya çıkan anıtsal çeşmelerdir (Ana Britannica, 1989). Birkaç katlı inşa edilebilen bu anıtsal yapılara, nişler, sütunlar ve heykellerle görsel zenginlik kazandırılmıştır. **Sokak çeşmeleri** ise, bir gövdede bulunan insan ya da hayvan başının ağzından su akan, dikdörtgen planlı ve yalıkları olan yapılardır.

Şekil 2.1 Nymphaeum, Ürdün (M.S. 191 tarihli)

(www. atlastours.net)

Ülkemizdeki çeşmelerden, bilinen en eski tarihli örnekler Doğu Anadolu'da bulunmaktadır. Bunlar **M.Ö. 9. ve 7. yüzyıllara** ait olan Urartu çeşmeleridir. Urartu çeşmelerinden biri Çavuştepe kazılarında ortaya çıkarılmıştır (Gönüllü, 2001). Bu çeşme, taş bir platform üzerinde bulunan depolu bir yapıdır ve su azaldıkça depo doldurulmaktadır (www. anadolu. iwarp.com). Batı Anadolu'da rastlanan ilk çeşme örnekleri ise **M.Ö. 2. yüzyıla** ait Nymphaeum'lardır. Bergama, Efes, Perge, Aspendos ve Side Nymphaeum'ları en karakteristik Antik Dönem çeşme örnekleridir (Önge, 1997). Efes antik kentinde bulunan Trajan Çeşmesi (şekil 2.2) 5.20 x 11.90 m. boyutlarında, iki katlı ve önünde havuz bulunan bir yapıdır. Su, çeşmenin orta bölümündeki İmparator Trajan heykelinin altından havuza akmaktadır (www. izmirturizm.gov.tr).

Şekil 2.2 Trajan Çeşmesi, Efes (www.izmirturizm.gov.tr)

İzmir’de bilinen ilk çeşme ise, bugün Bayraklı olarak anılan Tepekule Höyüğü’ndeki **7. yüzyıla** ait çeşmedir (Akurgal ve Nicholls, 1997). Smyrna Çeşmesi (şekil 2.3) olarak da anılan dikdörtgen planlı yapının içinde su haznesi ve su boşaltma kanalları bulunmaktadır. Kaba yonu taşla bindirme tekniğinde inşa edilmiştir. Arkaik çeşme, batı dünyasında bu tür yapıların günümüze kadar korunmuş en erken ve tek örneğidir (Akurgal, 2002).

Şekil 2.3 Smyrna Çeşmesi (APİKAM)

Şekil 2.4 Smyrna Çeşmesi, 2007

Tarihsel süreçte çeşmelere görsel zenginlik kazandırılmıştır. Çeşme cephelerinde bezemelerin kullanılmaya başlanması **13. yüzyıla** tarihlenmektedir. Günümüze ulaşabilen en önemli yapılar, Afyon Taş Medrese ve Sivas Gök Medrese (1271) Çeşmeleri'dir (şekil 2.5, 2.6). Bunlar, nişle oluşturulan kemerli yapılar olup, arka yüzlerinde su haznesi bulunmaktadır. Selçuklu Dönemi'nde inşa edilen bu çeşme tipi Osmanlı Dönemleri'nde de kullanılmıştır (Ana Britannica, 1989, s. 387).

Şekil 2.5 Gök Medrese Çeşmesi , Sivas (Önge, 1997, res.41).

Şekil 2.6 Taş Medrese Çeşmesi , Afyon (Önge, 1997, res.47).

Osmanlılarda, **16. yüzyılda**, kent içi su yollarının yapımı hızlanmıştır. Bu dönemde konutlara ve diğer yapılara su bağlanmış, birçok yeni mahalle çeşmesi yapılmıştır. 16. yüzyıl örneklerinde, yapı malzemesi olarak kesme taş kullanılmıştır. Klasik dönem çeşmeleri bir nişle oluşturulmuş, sivri kemerli, bezemesiz yalın yapılardır. Nişin içinde kitabe, ayna taşı ve musluk bulunmaktadır. Musluklar, sürekli akan tipte (salma) ya da kesilebilen tipte (burma) olabilmektedir. Çeşme, genellikle dikdörtgen bir silme ile çevrelenmiş olup cepheleri, Rumi, Palmet ve Lotus öğeleriyle bezenmiştir (Ödekan, 1997). **17. yüzyılda** da benimsenen bu çeşme tipinde, kemer yüksekliği azalmış, kemerle saçak arasındaki mesafe artmıştır. Bezemeler kitabe çevresinde ve ayna taşında bulunmaktadır (Özdeniz, 1995).

Şekil 2.7 Sefer Ağa Çeşmesi (1620 yılı)
(Özdeniz, 1995, s. 59)

18. yüzyıl ile birlikte çeşme mimarisinde Batı Avrupa etkileri görülmeye başlamıştır. Kare ve çokgen plan tipleri benimsenen yapılarda bezemeler çoğalmıştır. Aynı zamanda çeşme cephelerinde mermer kaplama kullanılmaya başlanmıştır. Lale Devri'nde (1718-30) sivri kemerin yanı sıra beşik ve yassı kemerler kullanılmış, oldukça bezemeli cepheler ve anıtsal meydan çeşmeleri inşa edilmiştir. Cephelerde bezeme ögesi olarak lale gibi stilize çiçek ve meyva motifleri kullanılmıştır (Ödekan, 1997). Bu dönem çeşmelerinde genellikle beşik kemer, derin olmayan niş ve nişin üzerinde ışınsal motifli kavsara bulunmaktadır. Duvar yüzeyinde bulunan çeşmelerde ise, saçak yapılmaya başlanmıştır (Özdeniz, 1995). Bu dönemin en karakteristik yapıları 3. Ahmed Çeşmesi (1729) ve Tophane Çeşmesi'dir (Ödekan, 1997). Lale Devri'nden, sonra 18. yüzyıl ortalarında, Osmanlı çeşmeleri Rokoko ve Barok üsluplarından etkilenmiştir. Bu dönemde daha çok dekoratif kemerler kullanılmış, tek cephede birden fazla kemer yapımı çoğalmıştır (Özdeniz, 1995). Rokoko üslubunda yapılmış çeşmelerde kemerler "C" kıvrımlıdır. Çeşme nişinin derinliği az olup, yapı bitkisel öğelerle bezenmiştir. Fındıklı Zevki Kadın Çeşmesi (1755) bu üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Barok döneminde C kıvrımlı kemerler yerini S kıvrımlı kemerlere bırakmıştır (Ödekan, 1997). Bu dönemin en karakteristik örneği ise, Nuruosmaniye Çeşmesi'dir (1755). **18. yüzyılın ikinci yarısına** tarihlenen çeşmelerin kemer bölümü istiridye kabuğu motifi ile bezenmiştir (Ana Britannica, 1989). 18. yüzyıl sonlarında inşa edilen örneklerde yuvarlak satırlar benimsenmiş ve cephelerde anıtsal mimari öğeler kullanılmıştır. Bu dönem yapı cephelerinde mermer saçaklar, korint sütun başlıkları ve sütunceler yer alırken girinti ve çıkıntılarla ışık ve gölge etkisi yaratılmıştır (Özdeniz, 1995).

Şekil 2.8 III. Ahmed Çeşmesi

(Çevik, A. www.galeri.istanbul.gov.tr)

Şekil 2.9 Tophane Çeşmesi

(Arasan, B. www.galeri.istanbul.gov.tr)

19. yüzyıl başlarında çeşmeler Ampir üslupla inşa edilmeye başlanmış, yapılarda madalyon, kumaş kıvrımları, tuğra, amfora gibi bezemeler kullanılmıştır. Bezmialem Valide Sultan Çeşmesi (1839) ve II. Mahmud Çeşmesi bu dönemin karakteristik yapılarıdır (Ana Britannica, 1989). Çeşmelerde, ayna bölümü basık kemerle şekillendirilmiş olup, kitabe kemerin üstündeki kornişle oluşturulmuş bölümde yer almaktadır (Özdeniz, 1995). 19. yüzyıl sonunda yapılan çeşmelerde yeni cephe tasarımları denenmiş, eklettik bir tavır yaygınlaşmıştır. Pertevniyal Valide Sultan Çeşmesi (1881) bu dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. **20. yüzyıl** çeşmelerinde ise, klasik Osmanlı üslubuna dönüş yaşanmıştır (Ana Britannica, 1989). Bu dönemde klasik sivri kemerli nişle oluşturulan çeşmelere mukarnaslı korniş ve friz biçimli

kitabe gibi dönemin uslubunu yansıtan öğeler eklenmiş, ancak cephelerdeki sadelik korunmuştur (Özdeniz, 1995).

Şekil 2.10 Pertevniyal Valide Sultan Çeşmesi

(<http://www.kulturturizm.gov.tr>)

Şekil 2.11 Ayasofya Üç Yüzlü Çeşmesi

(1911 tarihli , www.kulturturizm.gov.tr)

2.1.3 Çeşme Yapılarının Mimari Özellikleri

Çeşmeler, genellikle işlek yollarda veya meydanlarda yer alırlar. Bir yapıya bitişik olarak veya müstakil olarak inşa edilebilmektedirler. Çeşmelerin boyutları farklılık göstermektedir. Meydanlarda yer alan büyük ölçekli anıtsal yapıların yanı sıra, duvar yüzeyine monte edilmiş sadece bir mermer plaka şeklindeki mütevazı örnekler de bulunmaktadır. Ancak en yaygın çeşme tipi, nişle oluşturulan ve dikdörtgen planlı olanlarıdır. Bunlar genellikle taş duvar yüzeyinde yer almakta olup, cephe kaplaması olarak kesme taş veya mermer malzeme kullanılmıştır.

Çeşme yapıları genellikle su deposu, niş ve üstünde bulunan kemer, nişin ön yüzü olan ayna bölümü ve üzerinde bulunan ayna taşı, nişin iki yanında kemer ayakları, suyun aktığı lüle, yalak, silme gibi bezemeler ve kitabe gibi çeşme ile ilgili bilgileri içeren öğelerden oluşmaktadır (şekil 2.12). Bunlardan ilki olan **su deposu** bir diğer adıyla hazne, suyun depolandığı mekandır. Su depoları genellikle taş malzeme kullanılarak inşa edilmiş, kare veya çokgen planlı yapılardır. Geçmişte depo işlevi için kullanılırken, yapılara su bağlandıktan sonra ihtiyaç duyulmayarak kaldırılmıştır.

Çeşme mimarisinin önemli bir ögesi olan **niş**, duvar hücresi olarak tanımlanabilir (Hasol, 1995). Derinliği ve yüksekliği her yapıda farklı olabilen nişin üzeri yuvarlak, basık veya sivri **kemerle** örtülmüştür. Kemerler kesme taş veya tuğla malzemedен inşa edilmiştir.

Bir diğer mimari öge olan ve çeşme nişinin iki yanında bulunan **kemer ayakları**, kemerin yükünü zemine iletmektedir. Küçük ölçekli çeşmelerde bu öğeler strüktürel işlev üstlenmeden süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Bu nedenle literatürde kemer ayakları yerine sütunce tabirine sıkça rastlanmaktadır.

Çeşme nişinin ön yüzü için ise **ayna** veya **çeşme aynası** tabirleri kullanılmaktadır. Ayna bölümü musluğun takıldığı sade bir levha olabilmekle birlikte, çeşmenin bu bölümünde **ayna taşı** ve tas nişi de bulunabilmektedir. **Tas nişi** bir diğer adıyla **maşrapa yuvası**, su içmek için kullanılan tasların konulduğu küçük hücrelerdir. Aynada tek veya ayna taşının iki yanında simetrik olarak bulunabilen tas nişlerinin beşik ve sivri kemerli örnekleri mevcuttur.

Ayna taşı bir diğer adıyla **zank taşı**, aynanın alt bölümünde yer alan ve ortasında musluğun bulunduğu levhadır. Mermer veya taş malzemedен inşa edilen ayna taşının sade örnekleri olduğu gibi bezeme bakımından zengin örnekleri de bulunmaktadır.

Çeşmelerin diğer bir mimari ögesi de **lüle**dir. Lüle kelimesi iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan biri, suyun çeşmeden aktığı boru, diğeri ise su miktarını ölçmeye yarayan bir birimdir. Geçmişte, sarnıçlarda toplanan sular, yapılara

dağıtılırken her bir yapıya verilen su miktarı ölçülmekte ve miktara göre kullanıcılardan ücret alınmaktadır. Ölçü birimi olarak lüle kullanılmakla birlikte lüleden küçük birimler de bulunmaktadır. Bu birimler “1 lüle=4 kamyş= 8 masura= 32 çuvaldız=64 hilal” olarak tanımlanmaktadır. Suyun debi ölçümünde ise 1 lüle, “iç çapı 26 mm” olan borudan akan su olup, bu da “36 lt/dk”ya karşılık gelmektedir (Çeçen, 1999, s.75). Ayrıca konutlara gelen su miktarının tapuda masura birimiyle yer aldığı ve bu su hakkının tapu ile birlikte alınıp satıldığı eski tapu kayıtlarında görülebilmektedir.

Eski çeşmelerde su, lüle olarak tabir edilen borudan sürekli akarken sonraki dönemlerde suyun boşa akmaması için çeşmelere **musluk** takılmıştır. Metal malzemedeki dökme olarak imal edilen musluklar dönem özelliklerine göre tunç veya pirinç olabilmekle birlikte saray ve köşklere altın kaplamalı musluklar kullanılmıştır. Bu süslemeli muslukların ejder başlıklı ve stilize palmet volanlı olanlarının bulunduğu bilinmektedir (Özdeniz, 1995).

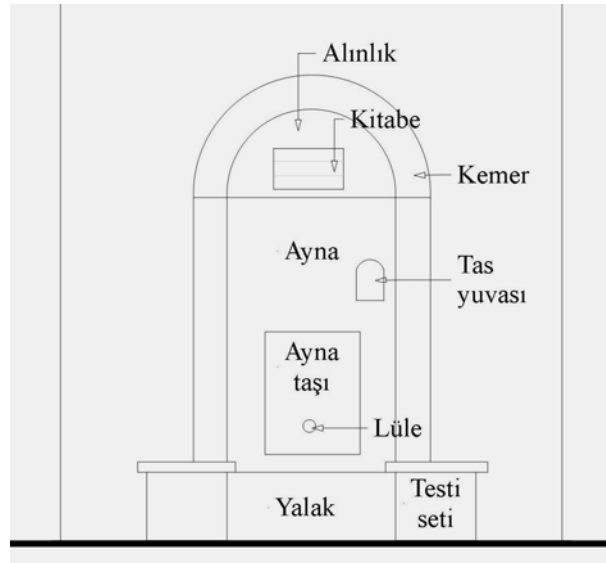
Bir diğer mimari öge olan **yalak**, lülenin altında bulunmaktadır. Çeşme nişini kavrayarak akan suyun sıçramadan toplanması ve boşaltılması için inşa edilmiştir. Aynı zamanda hayvanlar da yalakta biriken suları içmektedir. Yazılı kaynaklarda yalak yerine kurna veya tekne isimleri de kullanılmaktadır. Genellikle mermer veya kesme taş malzemedeki inşa edilmekle birlikte yekpare mermerden veya taştan oyularak inşa edilmiş örnekleri de bulunmaktadır.

Bazı çeşmelerde yalağın iki yanında oturmak veya su kaplarını koymak için **testi seti** inşa edilmiştir. **Set** veya **seki taşı** tabirlerinin de kullanıldığı testi seti, taş veya mermer malzemedeki inşa edilmiş yapı elemanlarıdır.

Çeşmenin bir diğer ögesi olan **kitabeler**, her çeşmede olmasa da, birçoğunun alınlık bölümlerinde veya kemer üzerinde bulunmaktadır. Bunlarda, çeşmeyi yaptıran kişi, yapım tarihi ve kimin için yapıldığı gibi bilgilerin yanı sıra, su ile ilgili ayetler de bulunabilmektedir. Kitabeler genellikle taş veya mermer bir tabaka üzerine

yazılan metinden oluşmaktadır. Ancak sonraki dönemlerde metal levhaların da kullanıldığı bilinmektedir.

Su haznesi bulunan çeşmelerde, haznenin üstünü kapatmak amacıyla **çatılar** inşa edilmiştir. Bu çatı örtülerinin düz, eğimli, konik örnekleri bulunmaktadır ve genellikle kaplama malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır. Çatı örtüsünün bitiminde bulunan saçak ise, taş, ahşap veya metal malzemeden inşa edilmiştir (Özdeniz, 1995).

Şekil 2.12 Çeşmenin mimari öğeleri (Aynur ve Karateke 1995, s.66'da yer alan çizimden yararlanılarak hazırlanmıştır)

Çeşme yapılarını, tarihsel dönem, yapı malzemesi, mimari ve bezeme özellikleri gibi farklı kriterlere göre sınıflandırmak mümkündür. Yazılı kaynaklarda bu yapılar daha çok buldukları konuma göre sınıflandırılmıştır. Arseven (1950), mimari bakımdan çeşmeleri, “mahalle çeşmeleri, cami çeşmeleri, şadırvan çeşmeleri, oda çeşmeleri, musluklar ve anıt çeşmeler” olarak sınıflandırırken, Ödekan (1997), bu yapıları konumlarına göre “iç mekan (oda çeşmeleri) ve dış mekan çeşmeleri” olarak ayırmıştır.

Eyice (1993), çeşmeleri “şadırvan çeşmeleri, sütun çeşmeleri, meydan ve iskele çeşmeleri, duvar çeşmeleri” olarak sınıflandırmıştır (Eyice'den aktaran Aynur ve

Karateke, 1995). Aynur ve Karateke (1995), Eyice'nin sınıflandırmasına ek olarak cephe (duvar) çeşmelerini bağlı buldukları yapılarla birlikte değerlendirerek “mahalle/cephe, mektep/cephe, cami/cephe, mezarlık/cephe, mescit/cephe, sebiller/cephe, kütüphane/cephe çeşmeleri” şeklinde tanımlamıştır.

Aynur ve Karateke (1995), halk arasında kullanılan çeşme tabirlerini de, “çatal çeşme (birkaç yüzünden su akan çeşmeler), çukur çeşme (yol seviyesinden aşağıda kalmış çeşmeler), menzil çeşmesi (yerleşme yerleri arasında yollarda bulunan çeşmeler), çoban çeşmesi (açık arazide bulunan çeşmeler), namazgahlı çeşme (bir namazgahın altında veya bitişiğinde)” olarak sınıflandırmıştır (Aynur ve Karateke 1995, s.66)

Önge (1997), sınıflandırmada, sebil ve şadırvanları da çalışma şekli farklı olan çeşmeler olarak tanımlamıştır. Çalışma şekillerine göre; “boru ile daimi akarsuya bağlanmış çeşmeler, başka yerden getirilip doldurulan su ile çalışan çeşmeler (sebiller), bir depoya veya havuza bağlı çok musluklu çeşmeler (şadırvanlar)” olarak durumlarına göre ise; “müstakil olmayan çeşmeler ve müstakil çeşmeler” olarak sınıflandırma yapmıştır. Müstakil olmayan çeşmeleri, “duvar yüzünde, niş veya eyvan içinde yer alan çeşmeler, hamam kurnaları, sebiller, abdest muslukları, suluklar” olarak, müstakil çeşmeleri ise; “mahalle çeşmeleri, meydan çeşmeleri, namazgah çeşmeleri ve zerkemin çeşmeleri” olarak sınıflandırmıştır (Önge, 1997, s.41).

2.2 Sebil Yapıları

2.2.1 Sebil Kavramı

Sebilin kelime anlamı “yol” olup, Arapça “sebil” kelimesinden dilimize yerleşmiştir (Arseven, 1952). Literatürde sebil kavramı, yol kenarında (cadde, sokak vb.) bulunan ve insanların su içmesi için hayrat olarak inşa edilmiş yapı olarak geçmektedir (Sözen ve Tanyeli, 1992). Geçmişte daha çok külliyelerin içinde bulunan sebiller, camilere bitişik veya müstakil olarak da yapılabilmektedir (Ana Britannica “sebil” maddesi; tdkterim.gov.tr). Hayrat olarak inşa edilen sebillerde,

sebilci tarafından parmaklıklı sebil penceresinin altındaki boşluktan maşrapalarla su dağıtılmaktadır. Bayram gibi özel günlerde suyun yanı sıra şerbet de verildiği bilinmektedir. Bu sebillerin, cephesinde çeşme olan örnekleri de bulunmaktadır (Ödekan, 1997).

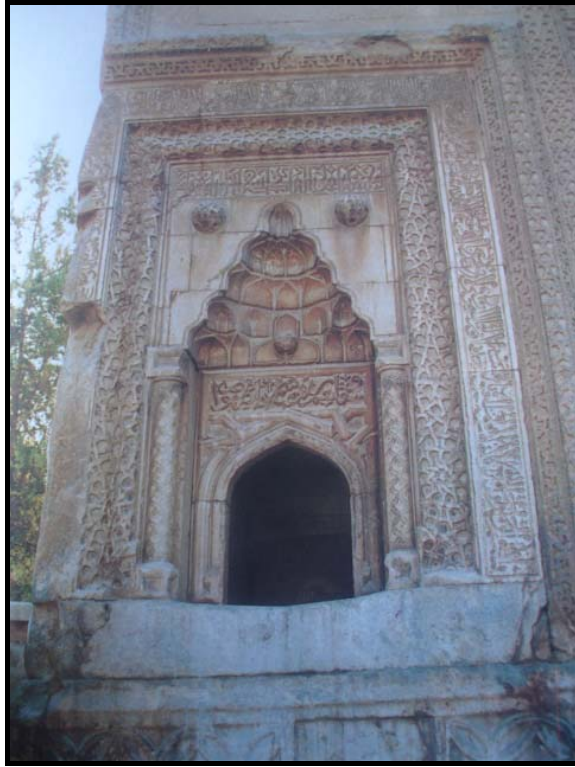
2.2.2 Sebil yapılarının tarihsel gelişimi

Sebil yapıları, tüm Ortadoğu ve Anadolu şehirlerinde bulunmakla birlikte, en karakteristik örneklerine Kahire ve İstanbul'da rastlanmaktadır. Ülkemizde ilk örnekleri Selçuklular dönemine tarihlenen bu yapılar, bugünkü mimari şeklini Osmanlı döneminde almıştır (Şerifoğlu, 1995).

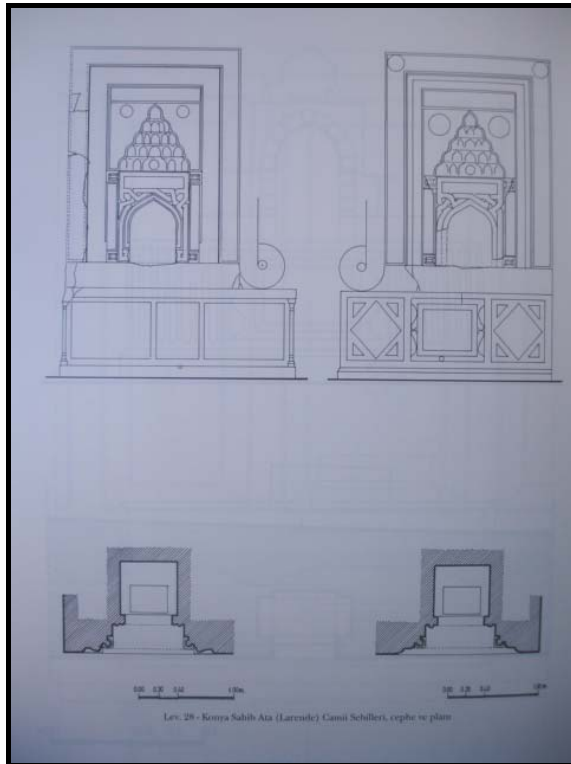
Anadolu'da tarihi bilinen en eski sebil yapıları, Selçuklu Dönemi'nde inşa edilmiştir. İlk sebiller, üzeri kapalı olan havuz şeklindedir. Bunlar caminin beden duvarında derin bir nişle oluşturulmuştur. Bu tipte sebilci bulunmayıp, parmaklığa asılı tasları havuzdan doldurarak su içilmektedir. Konya Hoca Fakih Cami Sebili (şekil 2.13), 1285 tarihli Konya Sahip Ata Cami Sebilleri (şekil 2.14, 2.15) ve 1299 tarihli Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Cami Sebili dönemin karakteristik örneklerindedir (şekil 2.16) (Şerifoğlu, 1995). Bunlardan Konya Sahip Ata Cami'nin giriş portalının iki yanındaki simetrik sebiller, derin birer nişle oluşturulmuştur. Nişin iki yanında birer sütunce bulunan yapıları dikdörtgen şeritler çevrelemektedir.

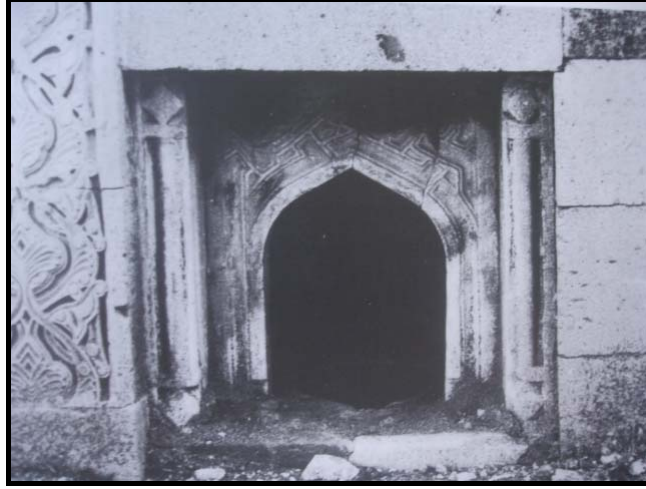
Şekil 2.13 Konya Hoca Fakih Cami Sebili (Önge, 1997, res.76)

Şekil 2.14 Konya Sahip Ata Cami Sebili (1285)
(Önge, 1997, res.81).

Şekil 2.15 Konya Sahip Ata Cami Sebilleri
(Önge, 1997, lev.28).

Şekil 2.16 Eşrefoğlu Cami Sebili (1299) (Önge, 1997, res.84).

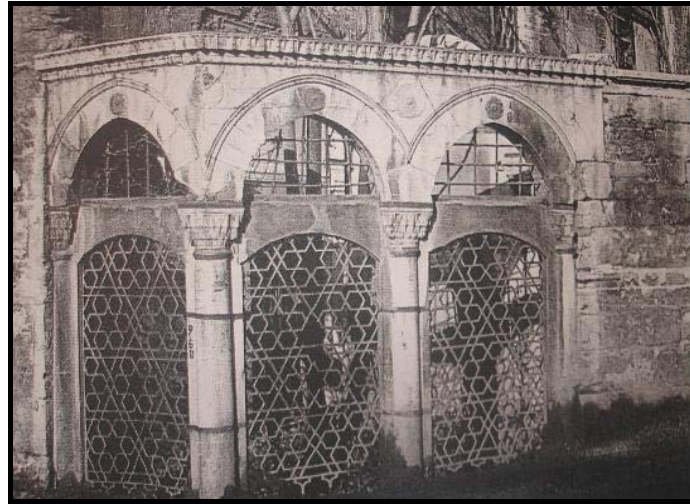
Sebil yapılarının bugünkü anlamda ilk örneği, Kahire’de bulunan 1479 tarihli Sultan Ka’itbay (Kayıtbay) Sebili’dir (Aynur ve Karateke, 1995). Yapı, “Sebil-ül Küttap” adı ile anılmaktadır. Çevre yapılardan bağımsız olarak inşa edilen bu sebil tipi, külliye veya meydan çeşmelerine bağlıdır. Kemerli ve pencereli örnekleri de bulunan yapılarda bakır taslar içinde su ve şerbet dağıtıldığı bilinmektedir. Bu müstakil yapı tipi, Osmanlı sebillerinde de kullanılmıştır (Bilaloğlu, 1993).

Anadolu’da sebil mimarisi 16. yüzyılda ortaya çıkmış, 17. yüzyıl sonundan itibaren gelişme göstermiştir. 16. yüzyıl sebillerine karakteristik bir örnek olarak İstanbul’da bulunan ve Mimar Sinan Türbesi’ne bitişik olarak inşa edilmiş sekizgen planlı ve üzeri kubbe ile örtülü sebil gösterilebilir (Bilaloğlu, 1993).

Şekil 2.17 Mimar Sinan Sebili (1587) (Şerifoğlu, 1995, s.30)

Sebiller üslup bağlamında değerlendirildiğinde, klasik dönem (1496-1708), Lale devri (1708-1728), Barok – Rokoko (1728-1829) ve Ampir tarzı (1829-1896) olarak sınıflandırılmıştır. **Klasik dönem** sebilleri, genellikle köşelerde konumlanmaktadır. Yamuk veya çokgen plan tipleri uygulanan yapıların üst örtüleri kubbeli ve geniş saçaklı olup, pencereleri sivri kemerlidir. **Lale devri** sebilleri, genellikle yuvarlak planlıdır. Bunlarda geometrik ve bitkisel bezemeler dikkati çekmektedir (Şerifoğlu, 1995). Lale devrinin zengin bezemeli yapılarına, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Sebili örnek gösterilebilir (Ödekan, 1997). **Barok - Rokoko** tarzı sebiller, genellikle iç veya dışbükey plan tipindedir. Cepheler zengin bezemeli olup, bu dönemde istiridye kabuğu motifi görülmektedir (Şerifoğlu, 1995). Batılılaşma dönemine, 1787 tarihli Kabataş Koca Yusuf Paşa Sebili, Eyüp Mihrişah Sultan Sebili ve 1820 tarihli Sultanahmet Cevri Kalfa Sebili örnek gösterilebilir (Ödekan, 1997). **Ampir tarzı** sebiller ise, genellikle yuvarlak biçimli plan tipine sahiptir. Bu dönem yapılarının çatı bitişlerinde saçak yerine silme kullanılmıştır. Cephelerde zeytin yaprağı, madalyon gibi bezemeler bulunmaktadır (Şerifoğlu, 1995). 19. yüzyıldan sonra sebil yapıları işlevini kaybettiği için yenileri inşa edilmemiştir.

Şekil 2.18 Hüseyin Kethüda Sebili (1565)

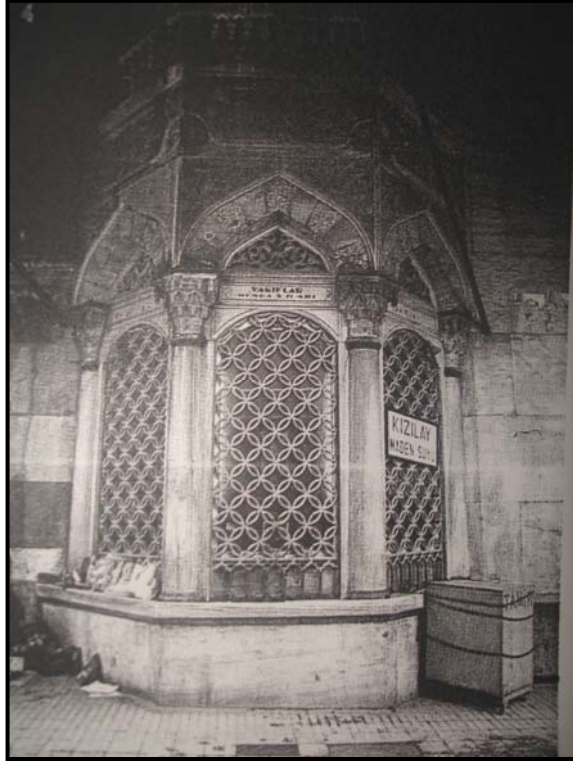
(Şerifoğlu, 1995, s.27)

Şekil 2.19 Koca Sinan Paşa Sebili (1594)
(Şerifoğlu, 1995, s.32)

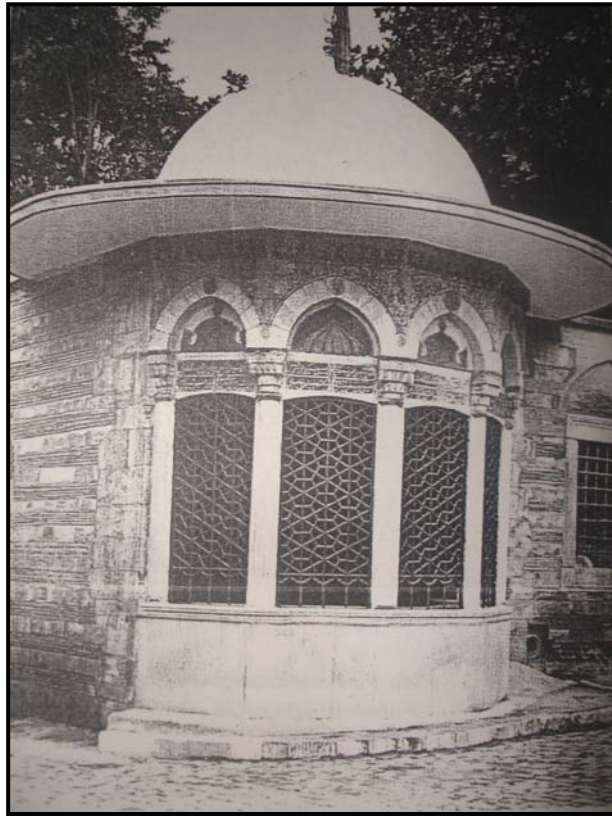

Şekil 2.20 Bayram Paşa Sebili (1636)
(www.diriklik.net/eskiistanbul/osmanli/sebil.htm)

Şekil 2.21 Yeni Cami Sebili (1663)

(Şerifoğlu, 1995, s.43)

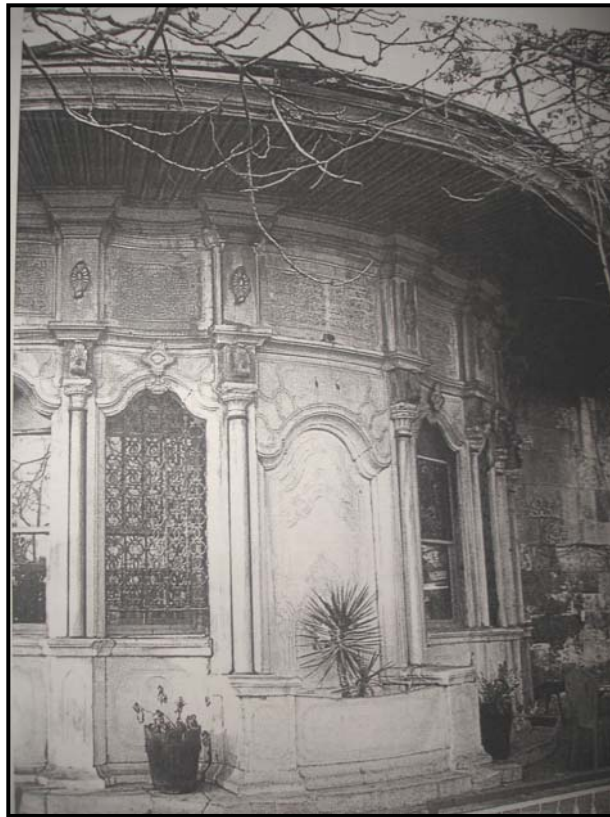

Şekil 2.22 Kaptan İbrahim Paşa Sebili (1708)

(Şerifoğlu, 1995, s. 51)

Şekil 2.23 Damat İbrahim Paşa Sebili (1719)
(Şerifoğlu, 1995, s. 54)

Şekil 2.24 Koca Yusuf Paşa Sebili (1787)
(Şerifoğlu, 1995, s.157)

Şekil 2.25 Mihrişah Valide Sultan Sebili (1794)

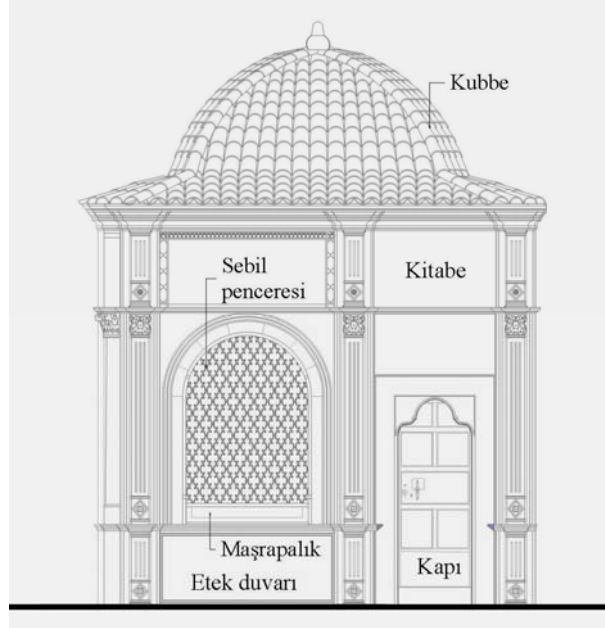
(Şerifoğlu, 1995, s. 129).

2.2.3 Sebil Yapılarının Mimari Özellikleri

Sebil yapıları çoğunlukla ana yollar üzerinde yer almaktadır. Genellikle bir yüzleri cami, mescit, mektep gibi bir yapıya bitişik olmakla birlikte, müstakil sebil örnekleri de bulunmaktadır. Yapı malzemesi olarak genellikle kesme taş malzeme kullanılan sebillerde, işleme kolaylığı ve temizlik gibi nedenlerle kaplama malzemesi olarak mermer tercih edilmiştir.

Sebil yapılarının mimari öğeleri, sebil penceresi, tel kafes (parmaklık), maşrapalık, kapı, etek duvarı, varsa çeşme yapısı, üst örtü, bezemeler ve kitabedir. Kare, dikdörtgen, çokgen ve dairesel plan tiplerinde inşa edilen ve tek mekandan oluşan sebillerin bir duvarında **giriş kapısı**, diğer duvarında ise, zeminden yaklaşık bir metre yukarıda, **sebil penceresi** bulunmaktadır. Kapı ve pencereler dikdörtgen biçiminde olup, bazen bunların üzerinde yuvarlak veya basık kemer de görülmektedir. Günümüze ulaşan sebil pencereleri giyotin tipinde olup, önlerinde **demir** veya **pirinç parmaklık** bulunmaktadır. Parmaklığın alt kısmında, **maşrapalık** denilen boşluk bırakılarak buradan, sebilci tarafından doldurulan taslar ile su veya şerbet servisi yapılmaktadır. Bir diğer mimari öge olan **kitabeler** sebillerin kapı veya pencere üstlerindedir. Mermer malzeme üzerine yazılan kitabe metninde, yapının

banisi (yaptıran kişi) ve tarihinin yanı sıra, su ile ilgili ayetler de yer alabilmektedir. Bunların yanı sıra müstakil olarak inşa edilmiş sebillerde **üst örtü** bulunmaktadır. Üst örtülerde genellikle kurşun kaplı kubbe kullanılmakla birlikte, eğimli çatı örneklerine de rastlanmaktadır. Ayrıca günümüze ulaşabilen birçok sebilin pencere altında veya yanında **çeşme** yer almaktadır.

Şekil 2.26 Sebilin mimari öğeleri (Dönertaş Sebili şematize edilerek çizilmiştir).

Sebilleri, inşa tarihlerine, konularına ve mimari özelliklerine göre sınıflandırmak mümkündür. Önge (1997), sebilleri durumlarına göre şöyle değerlendirmiştir; duvar içine yerleştirilmiş sebiller, üstü açık veya yazlık sebiller, üstü kapalı veya daimi sebiller (sebilhaneler). Ödekan ise, sebil sınıflandırmasını buldukları yere göre, köşe sebilleri, cephe sebilleri, anıtsal sebiller ve pencere sebilleri olarak yapmıştır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997, s.1626). Şerifoğlu (1995), bu sınıflandırmaya ek olarak plan tiplerine göre yapıları yuvarlak, yarım daire, poligonal, dikdörtgen veya çokgen olarak, mimari üslup bakımından ise Klasik Dönem, Lale Devri, Barok-Rokoko tarzı ve Ampir tarzı olarak değerlendirmiştir.

2.3 Şadırvan Yapıları

2.3.1 Şadırvan Kavramı

Şadırvanın kelime anlamı “çok akar” olup, Farsça “şadrevan” sözcüğünden gelmektedir (Hasol, 1995). Şadırvan yapıları, abdest almak için inşa edilmiş, çevresinde muslukları bulunan su haznelerdir (Ana Britannica Ansiklopedisi, 1989). Genellikle cami avlularında yer alan bu yapıların üst örtülü ve üst örtüsüz örnekleri bulunmaktadır (Hasol, 1995).

Şadırvanların çalışma şekli şöyledir: su haznesinin ortasında zeminden basınçla gelen suyu yukarı çıkaran bir boru bulunmakta, borudan akan su haznenin üst bölümünde bulunan çanağa dökülmekte, buradan da hazneye akmaktadır. Haznedeki su ise, hazne dışındaki muslukların açılması ile kullanılabilir.

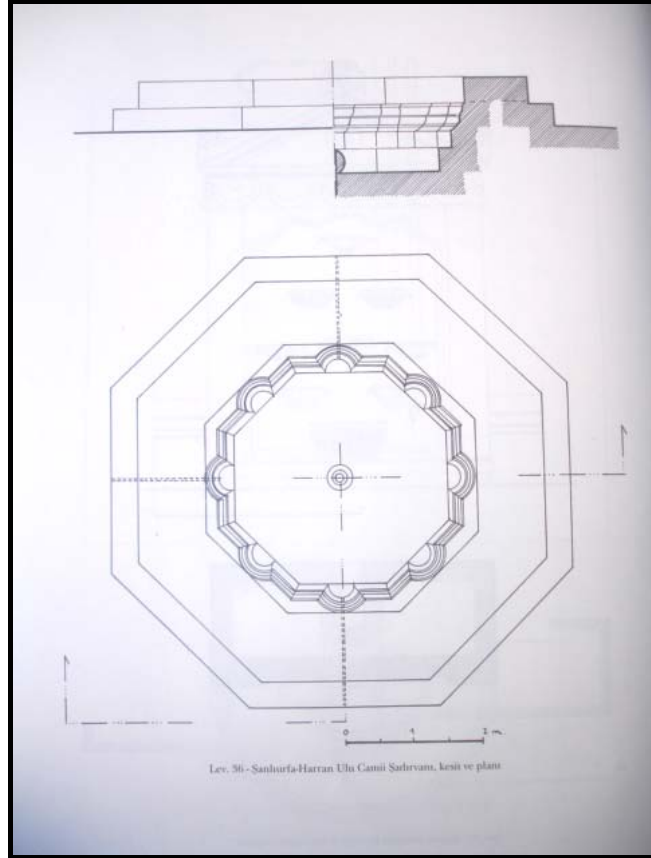

Şekil 2.27 Alipaşa Şadırvanı
(Su haznesi ve ortasında bulunan çanak)

2.3.2 Şadırvan Yapılarının Tarihsel Gelişimi

Şadırvan yapıları, İslam ülkelerinin tamamında mevcut olmakla birlikte, en karakteristik örneklerine İstanbul'da rastlanmaktadır. İlk örnekleri bir havuzdan ibaret olan yapılar mimari bakımdan asıl gelişimini Osmanlı Dönemi'nde göstererek bugünkü şeklini almıştır.

Anadolu'da bilinen en eski şadırvan örneği **8. yüzyıla** ait olan ve Harran Ulu Cami avlusunda bulunan yapıdır (Gültekin, 2006).

Şekil 2.28 Ulu Cami Şadırvanı, Harran (Önge, 1997).

Harran Ulu Cami Şadırvanı gibi daha sonraki dönemlerde inşa edilen Anadolu Selçuklu şadırvanlarında da hazne kenarları alçak olup musluklar bulunmamaktadır. Maşrapa ve ibrik kullanılarak alınan su ile şadırvan kenarında abdest alınmaktadır. Beylikler Dönemi'nde, şadırvanların hazne kenarları yükseltilerek musluk takılmıştır. Osmanlı Dönemi şadırvanlarında ise, Edirne Selimiye Cami Şadırvanı

örneğinde olduğu gibi, su haznesinin kenarlarına mermer kafes ve taç ilave edilmiştir (Bilaloğlu, 1993). Ayrıca, önceki şadırvan örneklerinde su haznesi yekpare taş malzemeden inşa edilirken, **14. yüzyıldan** itibaren her bir köşe ayrı bir parçadan oluşturulmaya başlanmıştır (Gültekin, 2006).

Şadırvan yapıları, **15. yüzyılın** sonlarından itibaren bugünkü mimari özelliklerde inşa edilmeye başlanmıştır. Anadolu’da bu tip şadırvanların ilk örneği, 1470 tarihli İstanbul Fatih Cami Şadırvanı’dır. Yüksek kenarlı havuzun ortasında göbekli fiskiye, kenarlarında ise abdest muslukları bulunmaktadır. Şadırvan, abdest alanları hava koşullarından korumak için yapılmış ve sütunlarla taşınan ahşap sundurması bulunan ilk örnektir. Ayrıca suya el sokulmaması için hazne üzerinin tel kafesle kapatılmasının da ilk örneği olduğu bilinmektedir (Önge, 1997).

16. yüzyılda şadırvan mimarisi en gelişmiş şeklini almıştır. Bu dönemin en karakteristik örnekleri Mimar Sinan’ın yapılarıdır. Bu yapılardan biri de, onaltı köşeli su haznesine sahip ve cephelerinde alt ve üst silme kuşakları bulunan İstanbul Bayezid Cami Şadırvanı’dır (1501). Mimar Sinan 16. yüzyıl şadırvan mimarisine, su haznesinin kenarlarında bulunan sütunlar tarafından taşınan kargir veya ahşap üst örtü yeniliğini getirmiş, böylece şadırvan yapıları birer mekan haline gelmiştir. Sütunlar yukarıda kemerlerle birbirine bağlanmakta, kemerlerin üstünde ise su haznesi çapında bir kubbe bulunmaktadır. Bu tip şadırvanlara; 1565 tarihli Edirnekapı Mihrimah Cami Şadırvanı örnek gösterilebilir (Önge, 1997).

18. yüzyılda, şadırvan mimarisinde değişiklik olmamıştır. Ancak bu dönem, taş, ahşap ve maden yapı elemanlarında bezemelerle dikkati çekmektedir. Ayrıca su haznesinde bulunan çanak adedi artmış, çanaklarda değişik bezeme şekilleri denenmiştir. Bu döneme, iki kademeli göbek çanağı bulunan Aydın Cihanoğlu Cami Şadırvanı örnek gösterilebilir. 18. yüzyıl sonlarından itibaren şadırvan yapıları küçülmeye, mimari kişiliklerini kaybetmeye başlamıştır. Nitekim 1763 tarihli Laleli Cami Şadırvanı ve 1800 tarihli Eyüb Sultan Şadırvanı yaratıcılıktan yoksun örneklerdir (Önge, 1997).

Şekil 2.29 İstanbul Fatih Cami Şadırvanı
(Karademir, 2007, <http://www.galeri.istanbul.gov.tr>)

Şekil 2.30 İstanbul Bayezid Cami Şadırvanı
(Arasan, 2007, <http://www.galeri.istanbul.gov.tr>)

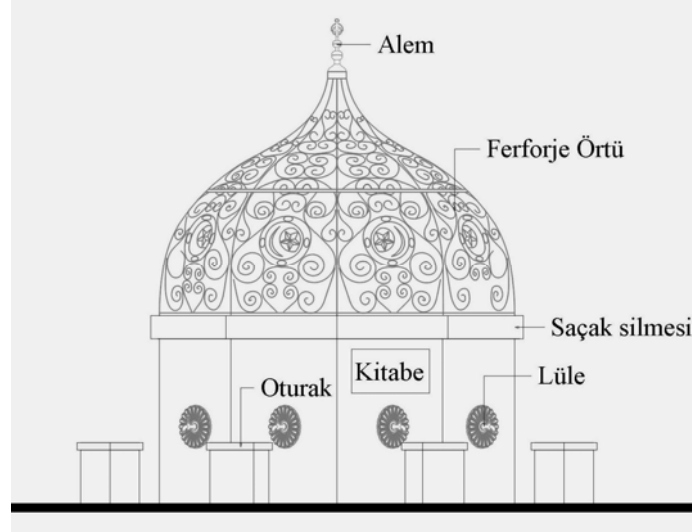

Şekil 2.31 Aydın Cihanoğlu Cami Şadırvanı
(<http://www.kenthaber.com>)

2.3.3 Şadırvan Yapılarının Mimari Özellikleri

Şadırvanlar cami yapılarının önemli bir parçasıdır. Bu yapılar, genellikle cami avlularında, avlusu olmayan camilerde ise yakın çevredeki meydanlarda yer almaktadırlar.

Şadırvan yapılarının mimari ögeleri, su haznesi, çanak, ayna bölümü, ayna bölümünde bulunan ayna taşı, musluk, yalak, üst örtü, alem, oturak, bezeme ve kitabedir. Bunlardan ilki olan **su hazneleri** genellikle çokgen planlı olmakla birlikte, kare ve dairesel planlı olanları da bulunmaktadır. Kenarların her birinin ortasında bir **musluk** bulunan haznelerde, yapı malzemesi olarak mermer kullanılmıştır. Su haznesinin etrafını çevreleyen **yalak bölümü**, akan suyun tahliyesi için kullanılmaktadır. Yalak çevresinde de her musluğun karşısına bir tane gelecek şekilde **oturaklar** bulunmaktadır. Bunlar, abdest alan kişilerin oturması için tasarlanmış olup, genellikle kare planlı mermer sütunun üzerine ahşap kaplanarak oluşturulmuştur. Şadırvanlarda bir diğer mimari öge olan **üst örtü**, haznedeki suyun kirlenmesini önlemektedir. Üst örtüler bazen sac levhalardan yapılmış koni ya da piramit şeklinde, bazen de demir ferforjeden haznenin köşelerini dönecek şekilde inşa edilmiştir. Tüm üst örtülerin üzerlerinde alem bulunmaktadır. Bazı şadırvanlarda su haznesi üzerinin örtülmesinin yanı sıra, hazne etrafında yer alan ayaklar tarafından taşınan, abdest alanları hava koşullarından korumak amacıyla inşa edilmiş ahşap çatı veya kubbeden oluşan ikinci bir örtü sistemi kullanılmıştır. Şadırvanlarda bu mimari ögelerin yanı sıra, bir de **kitabe** bulunmaktadır. Yapının kimin tarafından hangi tarihte yaptırıldığı ve geçirdiği onarımlara ilişkin bilgilere kitabelerden ulaşılmaktadır. Bunlar mermer malzemeye kabartma olarak işlenmiştir. Kitabeler, genellikle çokgen planlı haznenin kenarlarından biri üzerine konulmaktadır.

Şekil 32 Şadırvanın mimari öğeleri (Şadırvanaltı Cami Şadırvanı şematize edilerek çizilmiştir).

Önge (1997), şadırvanları durumlarına göre, havuzlu ve göbekli şadırvanlar, sadece göbekli şadırvanlar, abdest musluklu şadırvanlar, kapalı şadırvanlar veya su köşkleri, kademeli şadırvanlar olarak sınıflandırmıştır.

Sonuç olarak, şadırvanlar gibi çeşme ve sebiller de geçmiş dönemlerdeki su kültürünün birer parçasıdır. Bu yapılar tarihsel süreç içerisinde kullanım biçimleri ile birlikte mimari özellikleriyle de değişim geçirerek bugünkü şekillerini almışlardır.

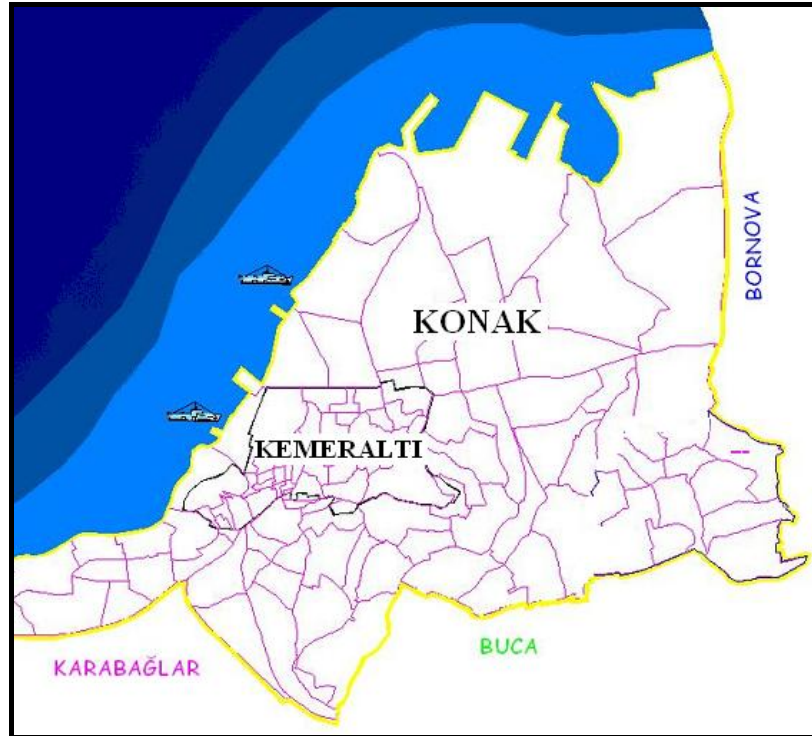
BÖLÜM ÜÇ

KEMERALTI'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEVCUT DOKUNUN GENEL ÖZELLİKLERİ

Tarihsel süreçte çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapan Kemeraltı, fiziksel anlamda da birçok değişimin yaşandığı bir yer olmuştur. Bu bağlamda, Kemeraltı'nın tarihsel gelişimi ve dokusal özellikleri irdelenmiştir. Bunun yanı sıra, yerleşimde kullanılan su kaynakları ve su sistemlerinin tarihsel gelişimi araştırılmıştır.

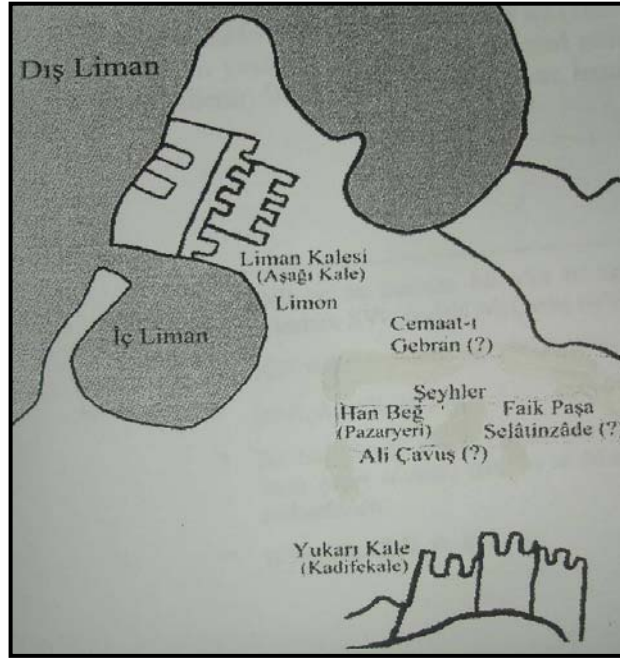
3.1 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezinin Konumu

Kemeraltı bölgesi, İzmir'in Konak ilçesinde yer almaktadır. Yerleşim, kuzeyde Fevzipaşa Bulvarı ile Gaziler Caddesi, güneyde 350, 770, 5260 Sokaklar, batıda Cumhuriyet Bulvarı ile doğuda 1282 ve 1011 Sokak'larla sınırlanmaktadır. Bunlar, çalışmanın kapsadığı alanı oluşturmakla birlikte, Kemeraltı kentsel ve 3. derece arkeolojik sit alanı sınırlarıdır.

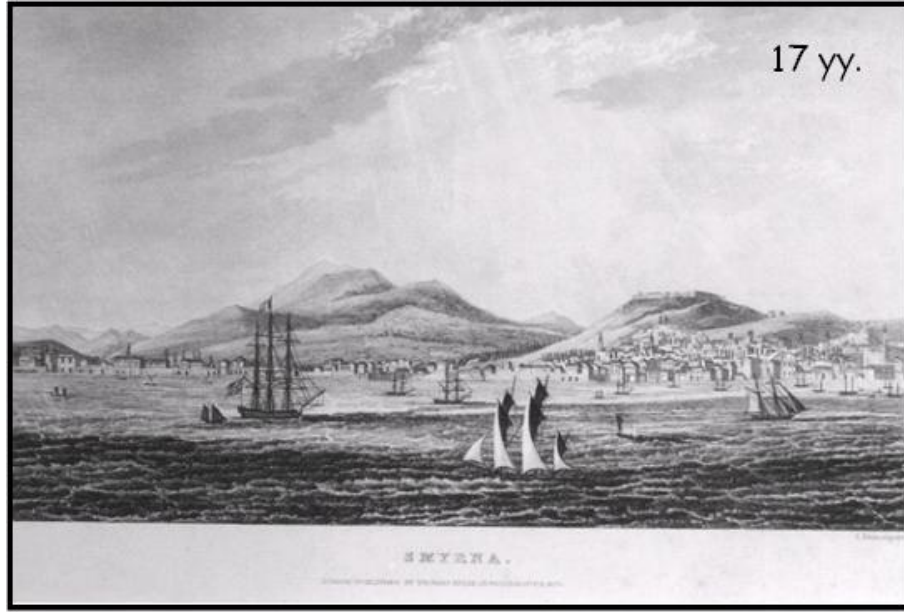
Şekil 3.1 Konak ilçesi ve Kemeraltı sınırları (Sönmez, V., Konak Belediyesi).

İzmir'i Rodos Şövalyeleri'ne bırakmıştır (Arıkan, 1992; Ülker, 1983). Bu dönemde İzmir, Kadifekale eteklerinde Türklerin, kıyı bölgesinde ise Frenklerin (Fransız, Flemenk, İngiliz, İtalyan) yaşadığı iki bölümden oluşmaktadır (Serçe, 2000). Yine bu dönemde şehir ticari anlamda gelişmemiş, savaşlar nedeniyle de ekonomik gücü azalmıştır (Arıkan, 1992). 1402 yılında Timur, Hıristiyan şövalyeleriyle savaşarak Hisarönü'nde bulunan Liman Kalesi'ni almış ve yıktırılmıştır. Timur'un çekilmesiyle Aydın Beyliği yönetiminde kalan şehir, zaman zaman Aydın Beyliği ve Osmanlı çekişmesiyle el değiştirmişse de, 1425 yılında kesin olarak Osmanlı hükümdarlığına girmiştir. Bu döneme kadar liman Anadolu'dan kervanlarla gelen her türlü ürünün alınıp satıldığı bir merkez konumunda iken, Osmanlı Döneminde ticaret yollarının değişmesi nedeniyle eski önemini kaybetmiştir. Limanda sadece İzmir'in art bölgesinden gelen tarımsal ürünler bulunmaktadır (Gültekin, 1952; Atay,1998). **15. yüzyılın** ikinci yarısında da İzmir'e saldırılar olmuş, şehir yakılıp yıkılarak harap edilmiştir. Bununla birlikte komşusu olan Manisa'nın Şehzade Sancağı seçilmesi ve bu nedenle hanedan mensuplarının Manisa'da vakıf kurması nedeniyle 16. yüzyıla kadar gelişmemiştir (Kütükoğlu, 2000). **16. yüzyılda**, İzmir ekonomisi liman ticareti ile kalkınmaya başlamış, şehir tekrar ticaret merkezi olmuştur. Ancak dış ticaretten ziyade iç ticaret gelişmiştir. Limanda alışverişi yapılan malların büyük çoğunluğunu tarımsal ürünler oluşturmaktadır (Arıkan, 1992). Kent ekonomisinin iyileşmesiyle birlikte şehir onarım görmüş, birçok yeni bina inşa edilmiştir. Bu döneme kadar köy görünümünde olan İzmir, köylerden, Selanik'ten ve adalardan şehir merkezine göçler sonucu 16. yüzyıl sonlarından itibaren gelişmeye başlamıştır (Kütükoğlu, 2000). 16. yüzyılın başlarında, İzmir'de altı mahalle bulunmaktadır. Bunlardan "Faik Paşa, Mescid-i Selatinzade, Han Bey (Agora ve Pazaryeri Cami civarı), Liman-ı İzmir, Boynuz Seküsü" gibi Müslüman mahalleleri yanında "Cemaat-ı Gebran" adında Rum Ortodoksları'nın yaşadığı bir mahalle bulunmaktadır (Serçe, 2000). Bunlara, 16. yüzyılın ikinci yarısında "Ali Çavuş, Şaphane ve Yazıcı Mahalleleri" eklenmiştir (Arıkan, 1992).

Şekil 3.3 16. yüzyılda İzmir mahalleleri (Kütükoğlu, 2000).

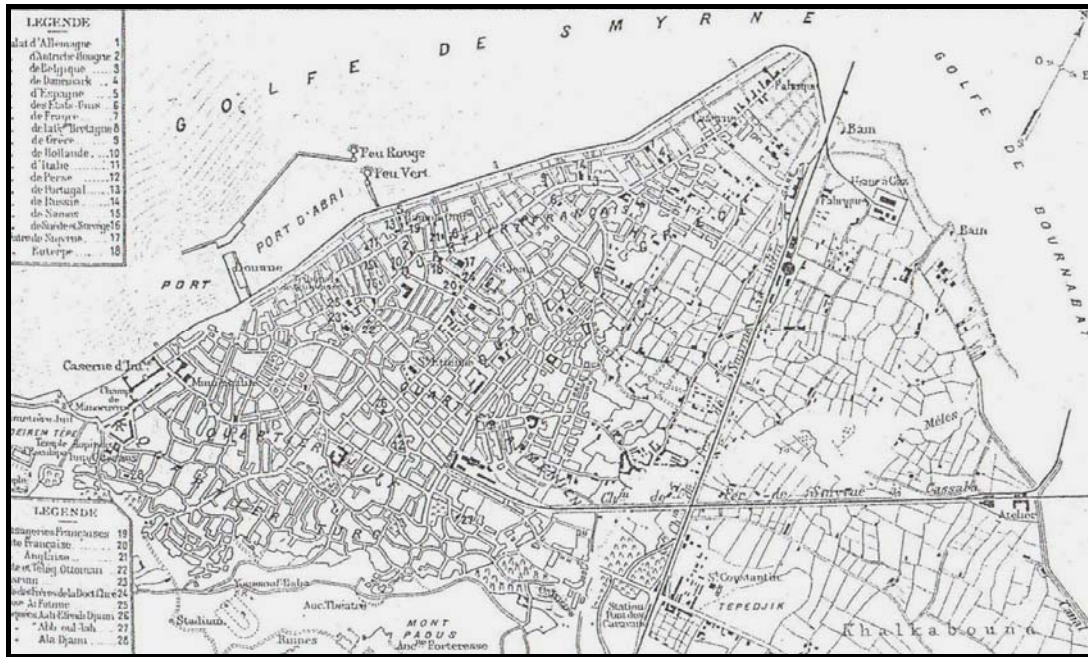
17. yüzyıl başlarında İzmir, konsoloslukların buraya taşınması ve İran İpek tüccarlarının Halep'e gitmek için tercih ettikleri yol üzerinde bulunması nedeniyle önem kazanmıştır. Bu yüzyılın ortalarına doğru iç liman, Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa ülkeleri arasındaki ticaretin merkezi konumuna gelmiştir (Arıkan, 1992). Kemeraltı sahili ve 1. Kordon büyük oranda limana hizmet vermekte, yükleme ve boşaltma işlemleri burada yapılmaktadır. Kemeraltı ise, Anadolu'dan gelen malların satıldığı bir ticaret merkezidir (Atay, 1998). 17. yüzyılın ikinci yarısında ticari faaliyetlerdeki artışla birlikte birçok yeni han inşa edilmiştir. Sadrazam Fazıl Ahmet Paşa da şehrin imarına katkıda bulunmuş, Büyük Vezir Han, Küçük Vezir Han, Girit Hanı, Vezir su yolu gibi yapılar inşa ettirmiştir. Ticarete bağlı olarak ekonominin de iyileşmesi nedeniyle cami sayısında da artış görülmektedir. Şadırvan Cami, Kestanepazarı Cami ve Kemeraltı Cami bu dönemde inşa edilmiştir. Nüfus artışı sonucu yeni mahalleler kurulmuş, Kadifekale eteklerindeki yerleşim iç limana doğru yayılmıştır (Gültekin, 1952; Kütükoğlu, 2000). Bu yüzyılın sonlarında kale içindeki konutlarda yaşayan halk da aşağı şehre taşınmış, kale içi tamamen boşalmıştır (Ülker, 1983).

Şekil 3.4 17. yy.'da İzmir (APİKAM).

18. yüzyılda, yerel ticaret Anafartalar Caddesi'nde bulunan camiler etrafında gelişmektedir. Anafartalar Caddesi'ni dik kesen dar sokaklarda ise belirli zanaatkar grupların bir araya toplandığı dükkanlar bulunmaktadır. Bu nedenle sokaklar, urgancılar çarşısı, yemişçiler çarşısı gibi meslek gruplarıyla anılmaktadır. Ticari faaliyetlerdeki artışın devam etmesi, Kızlarağası Hanı, Karaosman Hanı, Mirkelam, Bidayet, Servili, Demir, Pirinç, Uzun ve Sulu Hanlar gibi birçok yeni han inşasını da beraberinde getirmiştir. Yine bu dönemde iç limanın dolmaya başlamasıyla yeni kullanım alanları kazanılmış, bu dolgu alanlarına depolar inşa edilerek ihraç edilen tarım ürünleri burada depolanmaya başlanmıştır. Dolgu alanlarının genişlemesi ile birlikte, yüzyılın sonlarında, Liman Kalesi'nin bulunduğu alan (Hisarönü) çarşı içinde hanların arasında kalmış, 1872 yılında ise kale ve içindeki evler tamamen ortadan kaldırılmıştır (Atay, 1998; Gürsoy, 1993). Bu dönemde İzmir, ticaret merkezi olması nedeniyle kozmopolit bir yapıya sahiptir. Müslüman nüfus çoğunlukta olmakla beraber, Museviler ve Hıristiyanlarla bir arada yaşamaktadır. Bunlar, belirli sınırlar bulunmamakla birlikte yerleşim içerisinde gruplaşmışlar, ancak her zaman birbirlerinin dini inanışlarına ve yaşam biçimlerine karşı hoşgörülü olmuşlardır. Türklerle diğer etnik gruplar arasında genellikle iş ilişkileri bulunmaktadır. Türklerin mahremiyete dayalı aile yapısı ve dil problemi nedeniyle sosyal ilişkiler kısıtlı kalmıştır. Yerleşimde, her bir grubun kendine ait ibadet

mekanları bulunmakta ve bu nedenle cami, kilise, sinagog gibi dini yapı çeşitleri bir arada görülmektedir. Müslüman nüfusun camilerinden sonra en fazla sayıda dini yapıya sahip olanlar Musevilerdir. Yerleşimdeki Hıristiyan nüfusu ise, Rumlar ve Ermeniler oluşturmaktadır (Beyru, 2000). Yüzyılın sonlarında Rumlar ve Ermenilerin liman bölgesine taşınmasıyla, Kale etekleri, üst bölümünde Türkler'in, alt bölümünde ise Yahudiler'in yaşadığı bir yerleşme haline gelmiştir (şekil 3.5) (Ecemiş ve Gündüz, 2001).

Şekil 3.5 19.yüzyılda İzmir (APİKAM).

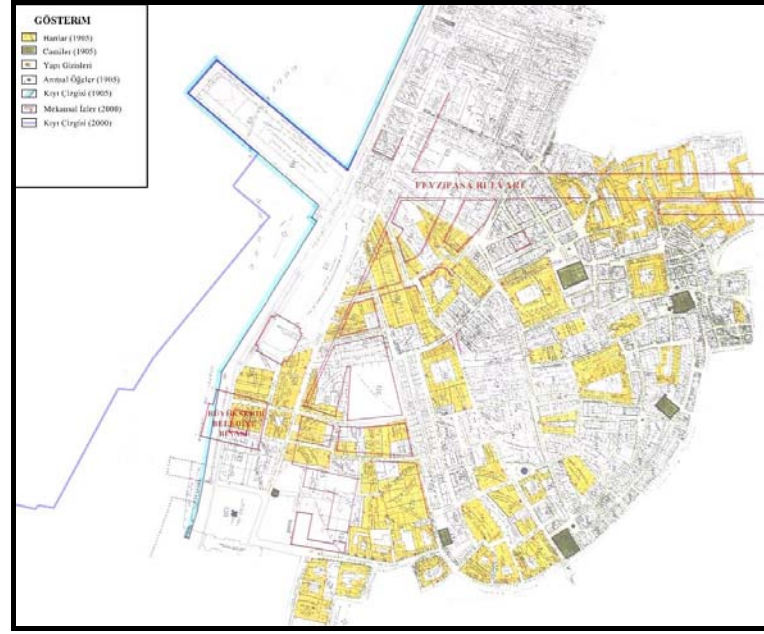
19. yüzyıl başında Kemeraltı'nın kuzey batı bölümü ticaret, diğer alanları konut işlevli kullanılmaktadır. Günümüzde ticaret bölgesi olan “Kestelli Caddesi, Beyler Sokakları, Arap Fırını Sokağı” ve çevreleri de konut alanlarıdır. Ticaret bölgesinde hanlar, arasta biçimindeki perakende satış birimleri ve küçük imalathaneler bulunmaktadır (Atay, 1998). Bu dönemde bölgenin şekillenmesinde yeni oluşan yapı tipleri ve önceliklerin dönüşümü etkili olmuştur. Geçmişte kervanların konakladığı hanlar zamanla bu işlevini yitirmiş, ürünlerin depolanması ve satışı için kullanılmaya başlanmıştır. Konaklama işlevini ise, bu yüzyılda ortaya çıkan oteller üstlenmiştir (Kıray, 1998). 19. yüzyılda, yerel ticaret Müslüman ve Yahudiler, uluslararası ticaret ise yabancı tüccarlar tarafından yapılmaktadır (Temiz, 2001). Bu dönemde birçok

Avrupa devletleri ile ticari anlaşmalar yapılmış ve daha önceleri kullanılan araçlar kaldırılarak yabancı tüccarlar doğrudan ticaret yapma olanağı bulmuştur. Bununla birlikte İzmir Ticaret Bankası (1843), Credit Lynoise (1860), Osmanlı Bankası (1860) gibi yeni bankalar açılmış ve haberleşme ağı kurulmuştur (Tekeli, 1992; Kütükoğlu, 2000, Karadağ, 2000). Rıhtım yapımıyla (1874) birlikte ulaşım ağının da Alsancak'a kadar getirilmesiyle ticaret yoğunluğu Frenk mahallelerine doğru kayarken, kent de bu yöne doğru gelişmiştir. Rum, Ermeni ve Musevilerin yeni gelişen Frenk çarşısına taşınmasıyla birlikte, Kemeraltı çarşısında boşalan yapılar Türkler'in mülkiyetine geçerken küçük dükkanlar ve imalathaneler olarak kullanılmaya başlanmıştır. Fiziksel anlamda gelişemeyen Kemeraltı eski önemini kaybetmiş ve ekonomisi zayıflamıştır (Atay, 1998). Bu dönemde Kemeraltı'nda, Yahudilerin yanı sıra ağırlıklı olarak Müslümanlar yaşamaktadır. Müslümanların maddi gücü az olanları İkiçeşmelikten Eşrefpaşa'ya doğru, orta gelir grubu ise Namazgah, Tilkilik ve Mezarlıkbaşı'nda yerleşmiştir (Kıray, 1998). İzmir Kadı Sicilleri'ne göre, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki Müslüman mahalleleri şunlardır; "Mirali, Kefeli, Cami-i Atik, Hatuniye, Kasab Hızır, Selatinoğlu, Hacı Hüseyin, Çorakkapı, Pazaryeri, Faik Paşa, Ali Reis, Hasan Hoca, Şeyh, Cedit" (Serçe, 2000). Bu isimlerinden de anlaşılabilirdiği gibi Müslüman mahalleleri camiler etrafında gelişmiş, birçoğu cami veya tanınmış kişi adlarıyla anılmıştır. Bazen küçük birimlerin birkaçının birleşerek bir mahalle oluşturdukları da görülebilmektedir. Serçe (2000), "Elhac Mahmud, Sarı Hafız, Ali Ağa, El-hac İbrahim, Esnaf Şeyhi, Natırzade Camileri ile Kılıcı, Arnavud, Odunkapı ve Kahraman Mescitleri" civarının Cami-i Atik Mahallesi; "Hasta, Dolablıkuyu, Halil Efendi, Toraman, Batıcı, Kalafat ve Emir Mescitleri" civarının Kefevi Mahallesi; "Fettah, Abdullah Efendi Camileri ile Çorakkapı" civarının Hatuniye Mahallesi içinde yer aldığını belirtmiştir. Bu bilgilere göre Türk mahalleleri, yerleşimin batı, doğu ve güney bölümlerinde yoğunlaşmıştır (şekil 3.6). Günümüzde bu mahallelerin sınırlarını belirlemek oldukça güçtür. Bazıları kaldırılmış veya diğer mahallelerle birleştirilmiş, birçok kez de isimleri değişmiştir.

Şekil 3.8 1881 yılında Kemeraltı'nda Türk Mahallesi (APIKAM).

20. yüzyıl başlarında, Aydın Vilayeti'nin merkezi konumundaki İzmir'in nüfusu 250 000'dir (Arıkan, 1992). Bu dönemde İzmir dört mahalleye ayrılmıştır. Müslümanlar kentin güney ve doğusunda, diğer etnik gruplar ise, bugünkü Fevzipaşa Bulvarı'ndan Alsancak'a kadar olan alan, Mezarlıkbaşı ve Havra Sokağı civarı ile bugünkü fuar alanında yerleşmişlerdir (Ecemiş ve Gündüz, 2001). 1922 yılı yangınının kentte meydana getirdiği hasarlar Cumhuriyet'in ilanından sonra tamir edilmeye başlanmış, ticaret tekrar canlanmıştır (Gültekin, 1952). Bu dönemde, Gazi Bulvarı, Fevzipaşa Bulvarı gibi geniş yollar açılarak ulaşımda ana akslar belirlenmiştir (Karadağ, 2000). Bu yeni yollar, kente ulaşım rahatlığı ve belirli bir düzen getirmekle birlikte birçok hanın kısmen ya da tamamen yokolmasına neden olmuştur (şekil 3.9). Kemeraltı, 1922 yangınında Frenk Çarşısı'nın yanması ile yeniden ticari merkez olma özelliğini kazanırken, teknolojiye ayak uyduramayan esnaf, küçük dükkanlarda mal alıp satmakla yetinmiş, mekansal genişleme imkanı da bulamadığı için gelişmemiştir (Atay, 1998).

Şekil 3.9 1905 yılı mekansal dokusunun günümüz şeması ile çakıştırılması (KKAİPR,2002).

Günümüzde mekan darlığı, araç ulaşımının zorluğu vb. nedenlerle alışveriş merkezlerinin yeni gelişme alanlarına kayması, Kemeraltı'nı orta gelir düzeyine hitap eden, küçük esnafın yer aldığı bir çarşı haline getirmiştir. Kadifekale etekleri ise yoğun olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç edenlerin yerleşim alanı olmuştur.

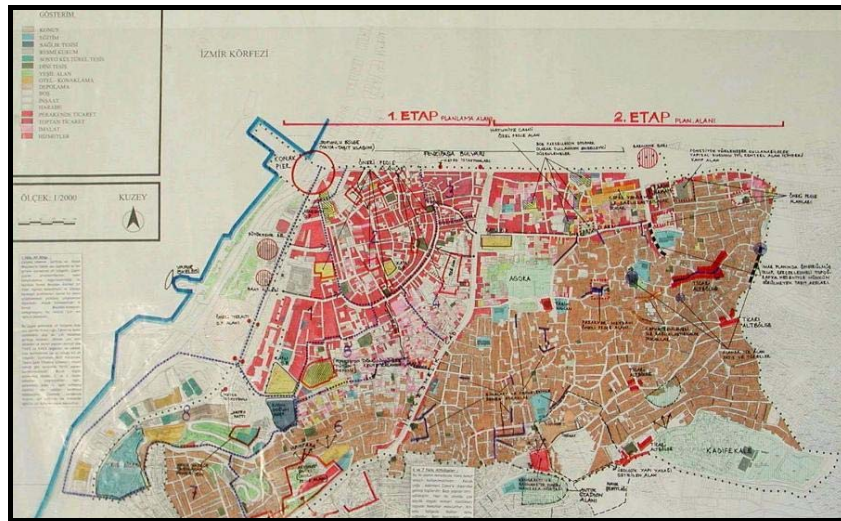
3.3 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezinin Dokusal Özellikleri

Kemeraltı, kentin kurulduğu ve geliştiği tarihi bir yerleşmedir. Geçmişte farklı etnik grupların bir arada yaşadığı bölge, dini yapıları, ticari yapıları, geleneksel konutları ve tarihi sokaklarıyla özgün niteliğini büyük ölçüde korumaktadır.

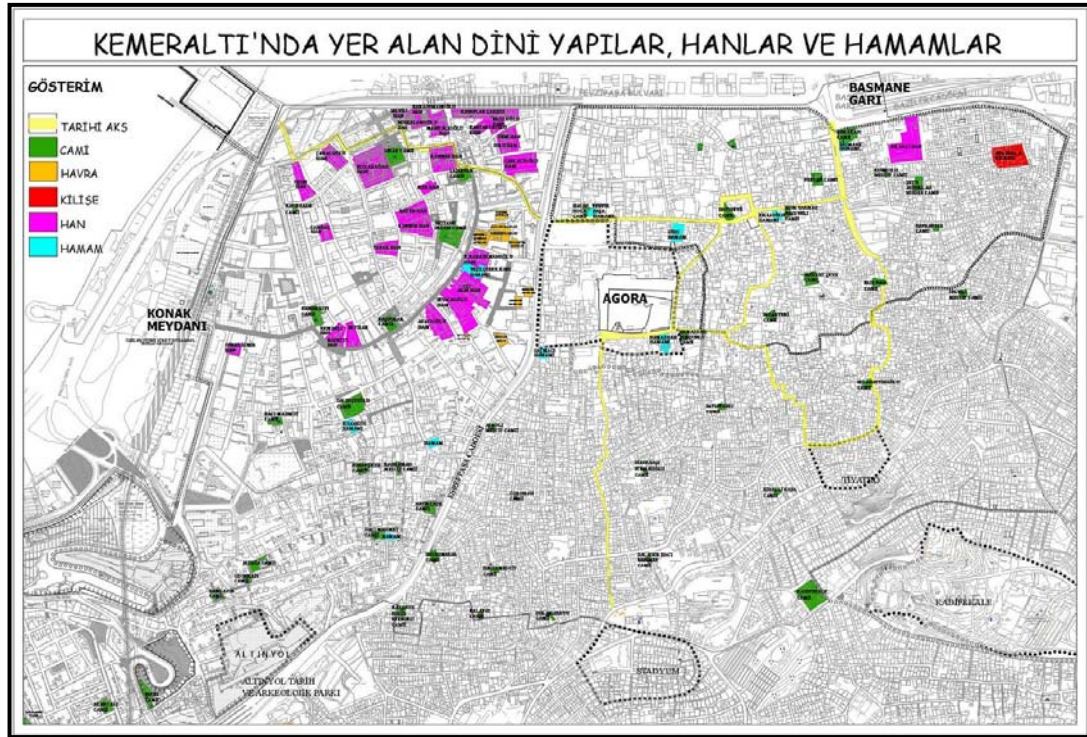
Kemeraltı sokaklarının şekillenmesinde, topoğrafya ve yaşam biçimleri etkili olmuştur. Yerleşimin Kadifekale eteklerindeki bölümünün eğimli olması merdivenli ya da yokuşlu sokakların oluşmasında, geçmişte taşıma işlerinin hayvanlarla yapılması ise, sokakların oldukça dar ölçülerde yapılmasında etken olmuştur. Ancak Cumhuriyet Dönemi'nde araçların kullanılmasıyla birlikte ulaşımı rahatlatmak için

yeni ve geniş yollar açılmıştır. Bu yeni yollar, Fevzipaşa ve Cumhuriyet Bulvarları gibi Kemeraltı'nı çevreleyen ana akslar ve kuzey-güney yönünde alanı ikiye bölen Eşrefpaşa Caddesi'dir. Bunların yanı sıra, diğer bir ana aks da, yerleşimin kuzeyindeki Anafartalar Caddesi'dir. 18. yüzyılda şekillenen bu cadde, Kemeraltı çarşısını yay şeklinde kavrayıp, batı-doğu aksında devam ederek Basmane Garı'na bağlanmaktadır. Yerleşimin, bu caddenin batısında bulunan bölümünde ve ona paralel birkaç sokakta yay formu dikkati çekerken diğer sokaklar birbirini dik kesen formda gelişmiştir. Kemeraltı'nın doğu bölümünde yer alan konut alanlarında ise organik sokak dokusu gözlenmektedir. Genişliğin sürekli değiştiği bu kıvrımlı yollarda oldukça fazla sayıdaki çıkmazlar dikkati çekmektedir.

Tarihi kent dokusu, Kadifekale eteklerindeki konut alanları ile Kemeraltı çarşısından oluşmaktadır. Yerleşiminin kuzeyinin daha çok ticari işlevle, güneyinin ise konut işleviyle kullanıldığı görülmektedir (şekil 3.10). Fevzipaşa, Gaziler, Eşrefpaşa ve Anafartalar Caddeleri etrafında, Anafartalar'ın oluşturduğu yayın içinde ve Agora ile Fevzipaşa Caddesi arasında kalan alan ticaret işlevli kullanılmaktadır. Hanların büyük çoğunluğu da Anafartaların oluşturduğu yayın içinde veya etrafında bulunmaktadır (şekil 3.11). Diğer alanlarda, eğitim, sağlık, konaklama ve dini yapıların yanı sıra önemli oranda konut bulunmaktadır. Batıda Cumhuriyet Bulvarı çevresi, kuzeyde Fevzipaşa ve Gaziler Caddeleri'nin çevresi ile Eşrefpaşa Caddesi'nde çok katlı yapılaşma bulunmakla birlikte, diğer bölümler genellikle bir, iki veya üç katlıdır.

Şekil 3.10 Kemeraltı'ndaki işlevsel dağılım (KKAİPR,2002).

Şekil 3.11 Kemeraltı'nda bulunan anıtsal yapıların dağılımı (Konak Belediyesi, Etüd proje müdürlüğü).

Kemeraltı'ndaki **konutlar**, geleneksel Türk evleri ve Etkileşim Evleri olarak etnik yapıya göre ayrımlandırılmaktadır. Yerleşimin “Namazgah, Tilkilik, Arap Fırını, İkiçeşmelik ve Dönertaş” gibi bölgelerinde Türk evleri görülmektedir. Bunlar genellikle iki katlı ve dış sofalıdır. Yerleşimde sık rastlanan diğer konut türü de Etkileşim Evleridir. Hem Levanten hem de Türk evinin mimari özelliklerini gösterebilen Etkileşim evleri, bodrum, zemin ve 1. kattan oluşan dikdörtgen planlı yapılardır. Genellikle zemin katlar yığma, 1. katlar ise ahşap karkas sistemde inşa edilmiştir. Cepheler, simetrik veya asimetrik olabilmekte birlikte, girişler de yanda veya ortadadır (Akyüz Levi, 2003).

Yerleşimdeki **ticari yapılar**, müstakil işyerleri ve hanlardır. İşyerlerinin büyük çoğunluğu iki katlı olup bitişik nizamdadır. Zemin katları alım satım işleri için, üst katlar ise depolama amaçlı kullanılmaktadır. Bu yapıların yanında zemin katı dükkan, üst katı konut olarak kullanılanları da bulunmaktadır. Han yapıları ise, yine iki katlı olup, orta avlulu veya orta koridorlu olarak inşa edilmiş dikdörtgen planlı

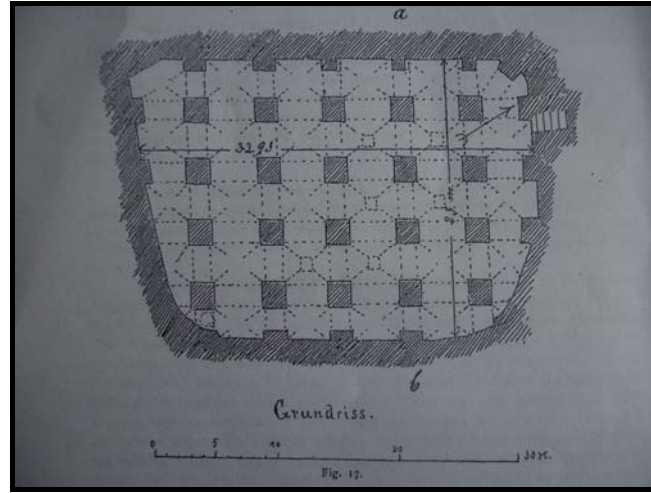
yapılardır. Büyük çoğunluğu Kemeraltı çarşısı içinde yer alan hanların restore edilenleri turizme yönelik kullanılmaktadır.

Kemeraltı'ndaki **dini yapılar** ise, Havra Sokağı civarındaki sinagoglar, Basmane semtindeki Aya Vukla Kilisesi ve yerleşimde dağınık olarak yer alan camilerdir (şekil 3.11). Konut alanlarındaki camiler, bir veya iki katlı olabilmekle birlikte, genellikle küçük birer avluları bulunmaktadır. Çarşı içinde yer alanları ise, alan kısıtlılığı nedeniyle genellikle avlusuz yapılardır ve camilere gelir sağlamak amacıyla zemin katları ticari işlevle kullanılmaktadır.

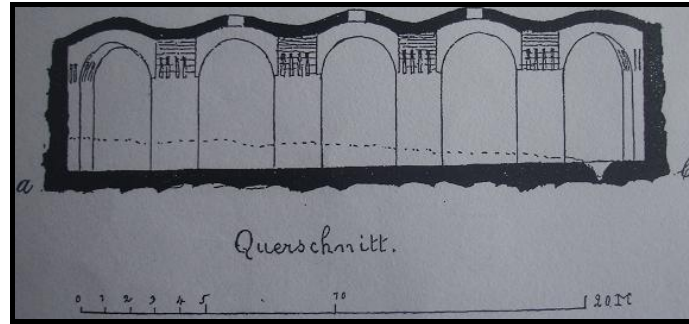
Tarihi kent dokusundaki yapı çeşitliliği, kültürel etkileşimin bir sonucudur. Kemeraltı, değişik kültürlerin geleneksel yaşam biçimlerinin algılanması açısından önem taşımaktadır.

3.4 Kemeraltı'nda Kullanılan Su Kaynakları ve Su Yollarının Tarihsel Gelişimi.

Antik Çağ'da su kaynaklarının kentlerden uzak olması durumunda suyun iletilmesi için çeşitli sistemler denenmiştir. Bunlar, açık kanallar, kaya yamaçlarına oyulup üstleri kapatılmış kanallar ve tüneller, çeşitli malzemelerden üretilmiş borulardır. Bu dönemde su yolları vadileri iki farklı sistemle aşmaktadır. Bunlar; su kemerleri ve ters sifon sistemidir. Bazen de her ikisi birlikte kullanılarak kemerin yüksekliği azaltılmıştır. Su kemerlerinde, kemerlerin üzerine su boruları döşenerek vadiler aşılmaktadır. Ters sifonda ise, vadi bir "U" borusu gibi düşünülüp borunun kollarından birinde su seviyesi düşürülüp, diğer koldan su verildiğinde suyun kayarak yol alması prensibi uygulanmaktadır (Bildirici, 2002). Bu sistemler Kemeraltı'nda da kullanılmıştır. Farklı su kaynaklarından su kemerleri ile getirilen sular, Kadifekale'nin içinde bulunan sarnıçta biriktirilmekte ve buradan dağıtımı yapılmaktadır. Bugün kalıntıları bulunan sarnıç dikdörtgen planlı olup, moloz taş ve tuğla ile inşa edilmiştir. Planda 7x6 sıra sütun bulunmakta, kare planlı sütunlar, yukarıda yuvarlak kemerle birleşmektedir (şekil 3.23; 3.24). Kemerlerin Agora'dakiler ile benzer olması nedeniyle yapının M.S. 150 yılında inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir (Ülker, 1983).

Şekil 3.23 Sarnıç planı, Kadifekale (Weber, 1899, s.184).

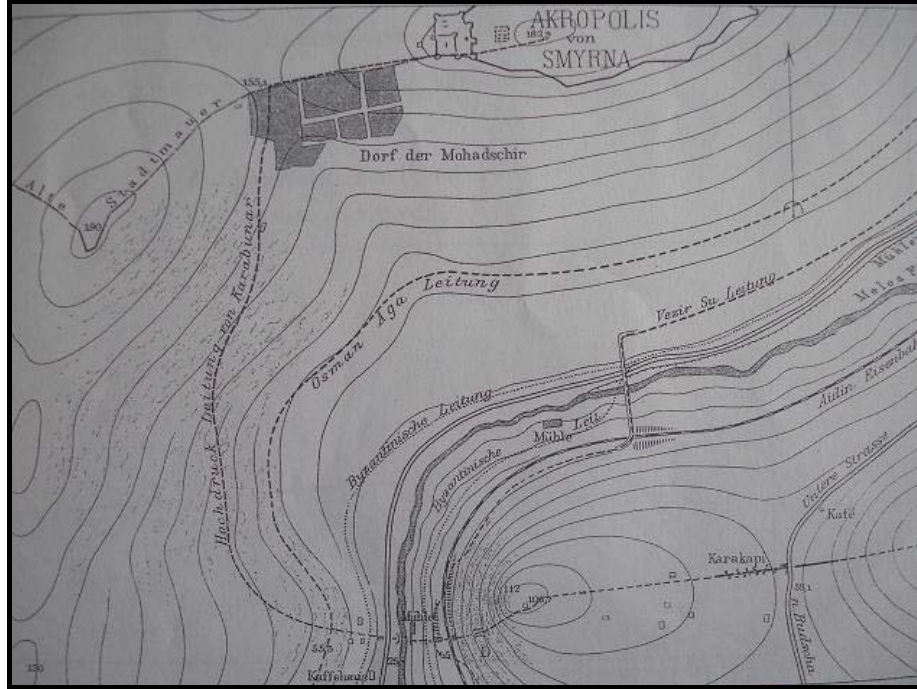
Şekil 3.24 Sarnıç kesiti, Kadifekale (Weber, 1899, s.184).

Şekil 3.25 Sarnıç, Kadifekale (<http://www.kenthaber.com>)

Smyrna su yolları ile ilgili birçok farklı kaynak bulunmakla birlikte, en kapsamlı çalışmayı Weber (1899) yapmıştır. Öziş, Özdemir, Kosova ve Çördük (1999), Weber'in çalışmasını geliştirmiştir. Bu çalışmada yer alan, İzmir'e uzun mesafeden

su getiren antik su yolları şunlardır; Karapınar suyolu, Akpınar suyolu, Buca suyolları, Kozağaç suyolu, Vezir suyolu ve Kapancıoğlu suyolu.

Şekil 3.26 Karapınar, Osman Ağa, Vezir su yolları (Weber, 1899)

Karapınar Su Yolu (şekil 3.26), Nif Dağı yamacındaki Karapınar sularını Kadifekale'ye taşıyan su yoludur. 30 km uzunluğundaki su yolunun bir kısmında pişmiş toprak borular kullanılmış, Meles vadisini aştığı kısımda ise, taş boru ile ters sifon sistemi uygulanmıştır (Öziş, Özdemir, Kosova, ve Çördük, 1999).

Akpınar Su Yolu, Kısıkköy yakınındaki Akpınar'ın sularını Kemeraltı'nın güneybatısındaki Zeus Tapınağı'na taşıyan su yoludur. 50 cm kalınlığında kargir duvarla oluşturulan su yolu, 27 km uzunluğunda olup, 40 cm genişliğindedir (Öziş, Özdemir, Kosova, ve Çördük, 1999).

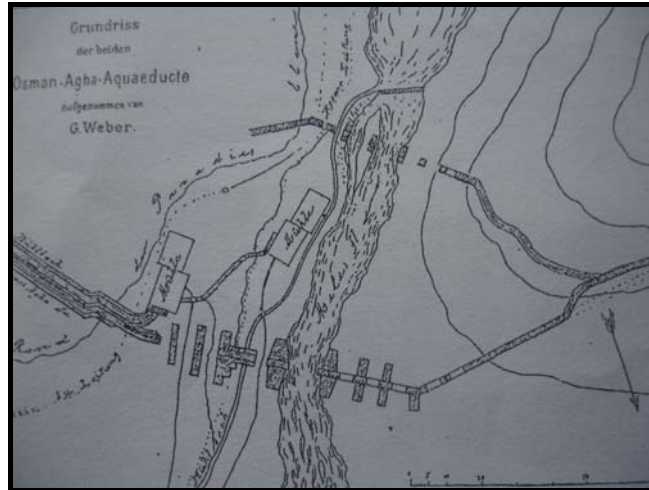
Buca Su Yolları, Buca mevkiindeki Kanlıgöl'den gelen kaynak sularını şehre ulaştıran su yoludur. Bizans dönemine tarihlenen iki toprak boru hattı Meles'i takip etmekte, bunlardan biri Karapınar Su Yolu'nun Meles'i aştığı yerden geçmektedir. Diğerinin ise Roma döneminde inşa edilmiş, ancak Osmanlı döneminde Osman Ağa

tarafından onarılarak kullanılmış olan bugünkü adıyla Kızılçullu Su Kemerleri ile vadiyi aştığı düşünülmektedir (Öziş, Özdemir, Kosova, ve Çördük, 1999).

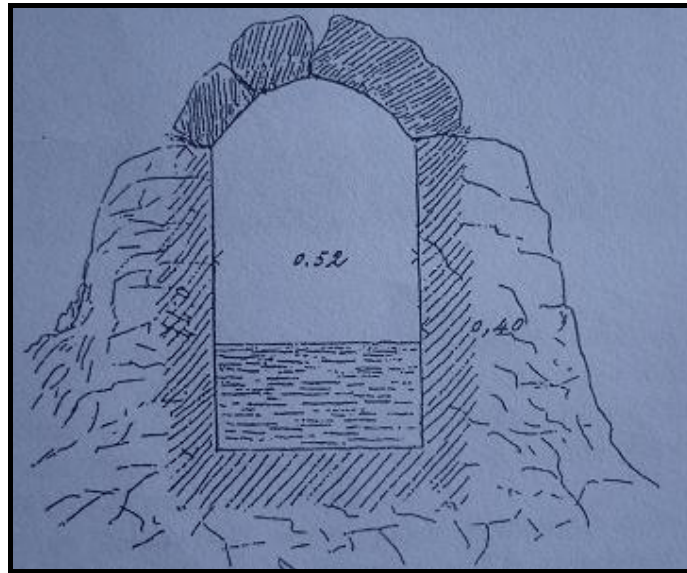
Kozağaç (Osmanağa) Su Yolu (şekil 3.26), Kozağaç veya Buca yöresindeki bir kaynaktan Meles Çayı'nı su kemerleriyle geçerek şehre ulaşmaktadır. Günümüzde Kızılçullu Su Kemerleri olarak bilinen kemerlerin üzerinden iki sıra toprak boru geçmekte ve vadiyi geçtikten sonra iki kemerdeki borular birleşmektedir (şekil 3.28) (Öziş, Özdemir, Kosova, ve Çördük, 1999). Kemerler iki katlı olup, 120 m uzunluğundadır ve kireç harçlı moloz taş duvarla inşa edilmiştir (Weber, 1899). Roma döneminde inşa edilen su kemerleri, İmparator Traianus döneminde (MS 98-117) onarılmıştır (Canpolat, 1992). Aktepe (2003), 1730 tarihli bir vakfiyeye göre, Osman Ağa adındaki varlıklı bir kişinin Kızılçullu mevkiinden, su kemerlerini onararak inşa ettirdiği çeşmelere su getirdiği ve bu suya Osman Ağa Suyu adını verdiğini belirtmiştir. O dönemde Osman Ağa Suyu 20 adet sokak çeşmesine su sağlamaktadır.

Şekil 3.27 Kızılçullu Su Kemerleri (Google Earth).

Şekil 3.28 Kızılçullu Su Kemerleri (Weber, 1899, s.178).

Şekil 3.29 Kızılçullu su kanalları (Weber, 1899, s.176).

Şekil 3.30 Kızılçullu Su Kemerleri (<http://www.buca.gov.tr>)

Şekil 3.31 Kızılçullu Su Kemerleri (APIKAM)

Şekil 3.32 Kızılçullu Su Kemerleri, kuzeydeki su kemeri

Şekil 3.33 Kızılçullu Su Kemerleri, güneydeki su kemeri

Şekil 3.34 Kızılçullu Su Kemerleri, kuzeydeki kemer.

17. yüzyıla kadar İzmir şehrinin su ihtiyacı çeşitli kaynaklardan sokak çeşmelerine gelen sularla karşılanırken, çeşme sayısı ve çeşmelere gelen sular yetersiz olduğu için su sıkıntısı çekilmekteydi. 17. yüzyılın ikinci yarısında, Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa, İzmir’de cami, medrese, han, hamam gibi kamu yapılarının yanında birçok çeşme de yaptırmış, aynı zamanda **Vezir Su Yolu**’nu da inşa ettirerek çeşmelere su dağıtmıştır (Aktepe, 2003). Su yolu, 1674 yılında inşa edilmiş olup, kaynağı Şirinyer Tren İstasyonu yakınındadır. Melez Çayı’nı 160 m. uzunluğunda ve iki katlı su kemerleriyle geçerek şehre ulaşmaktadır (Öziş, Özdemir, Kosova, ve Çördük, 1999; Weber, 1899). Osmanlı Dönemi’nde Vezir ve Osmanağa Suları’nın 56 adet sokak çeşmesine su sağladığı İzmir Vakıflar Müdürlüğü kayıtlarından bilinmektedir (Aktepe, 2003). Günümüzde Yeşildere Su Kemerleri olarak bilinen yapının bir bölümü günümüze ulaşamamıştır.

Şekil 3.35 Yeşildere Su Kemerı (Google Earth)

Şekil 3.36 Yeşildere Su Kemerı (APİKAM)

Şekil 3.37 Yeşildere Su Kemerı'nın kuzey bölümü

Şekil 3.38 Yeşildere Su Kemerinin güney bölümü.

Şekil 3.39 Yeşildere Su Kemerinin kuzey bölümünden detay

Kapancıoğlu Su Yolu ise, Buca'nın kuzeyindeki bir tepenin yamacından gelen kaynağı, Diana Hamamları'nın bulunduğu Halkapınar su kaynağına ileten kısa bir su yoludur (Öziş, Özdemir, Kosova, ve Çördük, 1999).

Bu su kaynakları dışında kale eteklerinde ve Kemeraltı'nda küçük miktarlarda su sağlayan kaynaklar bulunmaktadır (Cadoux, 2004). Bu kaynaklardan birinin de, 1720

yılında, Damlacık Deresi denilen mevkide bulunduğu Padişah 3. Ahmet'in İzmir Kadısına yazdığı hükmünden bilinmektedir. Damlacık Pınarı denilen bu kaynaktan İki Çeşme'ye su sağlanmış, geri kalan kısmı, Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın mescidi ile sabunhanelerine bağlanmıştır (Aktepe, 2003). Bir diğer su kaynağı Agora'da sarnıçların altında bulunan Antik çağdan bu yana sürekli akar durumdaki kaynaktır. Yakın tarihte yapılan restorasyonda, su kaynağının olduğu yere çeşme yapısı inşa edilmiştir.

Şekil 3.40 Agora Batı Stoa, Restorasyon öncesi su kaynağı
(www.izmir.bel.tr)

Şekil 3.41 Agora Batı Stoa, Restorasyon kapsamında su kaynağına
yapılan çeşme.

19. yüzyılda nüfusun artması nedeniyle suyun yetmemesi, künkler kırıldığı ve su yolları bozulduğu için çeşmelere yeterli miktarda su gitmemesi İzmir'i önemli ölçüde su sıkıntısına sokmuştur (Aktepe, 2003). İzmir'in su ihtiyacını karşılamak için 1886

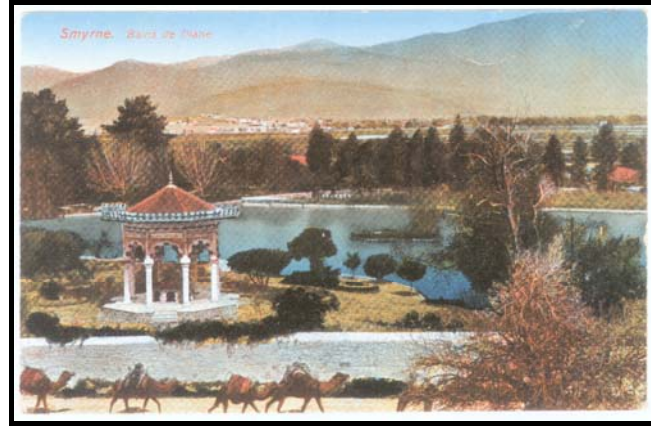
tarihinde Belçika ortaklığı ile “İzmir Osmanlı Su Şirketi” kurulmuştur. Su kaynağı olarak, Halkapınar’da bulunan ve Diana Hamamları’nı besleyen doğal kaynaktan yararlanılmıştır. Hamam sökülerek Halkapınar gölcüğü ortaya çıkarılmış ve Halkapınar Su Fabrikası burada kurulmuştur (şekil 3.42) (www.izsu.gov.tr/tarih). Osmanlı Su Şirketi’nin başkanı Moris Menen, yönetim kurulu üyeleri ise Belçikalı Jül de Lekoniç, Nuri Bey ve Dr. Kaleyan Paleologo’dur. Şirketin sermayesi yapılarına su bağlatmak isteyen şahıslardan toplanan paralarla oluşturulmuştur. Tesislerin kurulması için gerekli makineler ve mühendisler Belçika’dan getirilmiştir. Halkapınar suyu kısa zamanda tüm şehir tarafından kullanılmakla beraber, paralı suyu satabilmek için çeşmeler, sebiller ve şadırvanlara su bağlanmamış, bu yapılar eski su kaynaklarından beslenmeye devam etmiştir. Günümüzde de kullanılan bu tesisler sayesinde Kadifekale eteklerindeki konutlar suya kavuşmuştur (Aktepe, 2003).

Şekil 3.42 Halkapınar su yapıları (Google Earth).

Şekil 3.43 Halkapınar Su Fabrikası (APIKAM)

Şekil 3.44 Halkapınar gölcüğü ve şadırvan (APIKAM).

Şekil 3.45 Halkapınar Şadırvanı (2008).

BÖLÜM DÖRT

KEMERALTI TARİHİ KENT MERKEZİNDEKİ SU YAPILARI

Kemeraltı, İzmir'in kuruluşuna tanıklık etmiş bir bölge olarak oldukça eski bir yerleşmedir ve geçmişte önemli sayıda su yapısına sahip olduğu bilinmektedir. Evliya Çelebi'ye göre 17. yüzyılda İzmir'de 70 çeşme ve 17 sebil bulunmaktadır (Çelebi, 1971). 1895- 96 tarihli Aydın Vilayeti Salnamesi'ne göre 60 çeşme ve sebil mevcuttur (Serçe, 1998'den aktaran Kuyulu, 2002). 1910 tarihli Vezir ve Osman Ağa Su Yolları İdare Müdüriyeti kayıtlarında ise 56 adet çeşmenin adı geçmektedir (Aktepe, 2003; tarih çevirme klavuzu, www.ttk.gov.tr). Ancak bu yapıların bir bölümü günümüze ulaşamamıştır.

Su yapıları, halkın bir araya toplandığı ve sohbet ettiği mekanlar olma özelliğiyle sosyal yaşamın, yardımlaşma ve hayır yapma gibi geleneklerin yaşatılması anlamında da kültürel yaşamın bir parçasıdır. Bu özelliklerinin yanı sıra mimarileriyle de kent kimliğine katkıda bulunan su yapıları Kemeraltı'nın vazgeçilmez öğelerindedir.

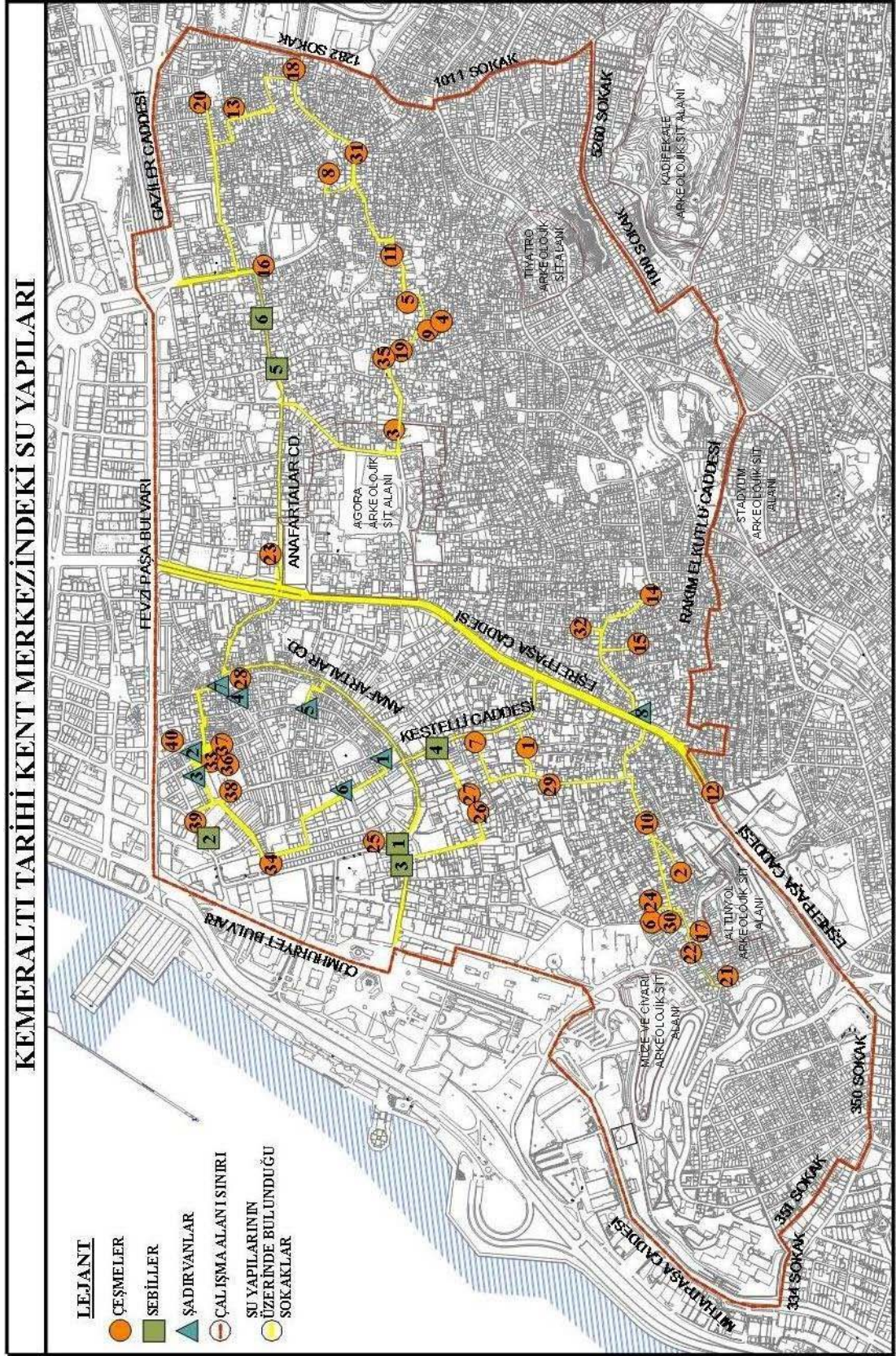
Çalışmada, Kemeraltı su yapıları iki bölümde incelenmiştir. Bunlar mevcut durumdakiler ve günümüze ulaşamayanlardır. Mevcut durumdakiler, Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki Su Yapıları başlığı altında çeşmeler, sebiller ve şadırvanlar olarak üç ayrı bölümde değerlendirilmiştir. Günümüze ulaşamayanlar ise, yazılı kaynaklarda yer aldığı şekilde aktarılmıştır.

4.1 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki Su Yapıları

Kemeraltı'nda, günümüze ulaşabilen kırk adet çeşme, altı adet sebil ve sekiz adet şadırvan tespit edilmiştir (şekil 4.1). Bunların yerleşimdeki dağılımları, yapı tipine göre değişim göstermektedir. Çeşmeler Kemeraltı'nın konut ve ticaret bölgelerinin her ikisinde de görülebilmektedir. Kemeraltı çarşısında han ve cami çeşmelerine, diğer alanlardaki konut bölgelerinde ise daha çok ev çeşmelerine rastlanmaktadır. Şadırvanların büyük bir bölümü de çarşıda, Kemeraltı yayını dik kesen sokaklar

üzerinde yer almaktadır. Sebiller ise, Anafartalar ve Kestelli Caddesi gibi ana yollar üzerinde bulunmaktadır.

Mimari mirasımızda önemli bir yere sahip olan su yapılarının korunmasındaki en önemli adımlardan biri doğru ve kapsamlı belgelemedir. Bu bağlamda, mevcut durumdaki su yapılarının belgelenmesinde, öncelikle yapıların konumları mahalle, sokak, ada ve parsel olarak belirlenmiştir. Sırasıyla mülkiyet durumu, tescil durumu, kullanım durumu, tarihsel bilgi, mimari ve bezeme özellikleri, geçirdiği değişimler ve yapıda meydana gelen bozulmalar belirtilmiştir. Çalışmada son olarak yapıların mevcut durumunu gösteren fotoğraflar ve rölöve projeleri sunulmuştur.

Şekil 4.1 Kemeraltı tarihi kent merkezindeki su yapılarının dağılımı.

4.1.1 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki eşmeler

Kemeraltı'nın organik dokulu sokaklarında sürpriz mekanlar yaratan çeşmeler, geçmişte içme ve kullanma suyunun sağlandığı yapılar olarak kentin önemli öğeleridir. Günümüzde birçoğu kullanılmamakla birlikte suyu akan tüm çeşmeler mahalle halkı tarafından kullanılmaktadır.

Çalışmada çeşme yapıları, yakınında buldukları yapıyla ilişkilendirilerek, ev çeşmeleri, han çeşmeleri ve cami çeşmeleri olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Toplam kırk adet çeşmenin incelendiği çalışma kapsamında, 21 adet ev çeşmesi, üç adet han çeşmesi ve 16 adet cami çeşmesi betimlenmiştir.

Ev Çeşmeleri

Kemeraltı yerleşiminin önemli bir bölümünü geleneksel konutlar oluşturmaktadır. Konutlar genellikle tek veya iki katlı olup, bitişik nizamdadır. Ancak avlulu yapılara da rastlanmaktadır. Bunların avlu duvarı veya sokak cephelerinde çeşmeler yer almaktadır. Çeşmelerin giriş kapısına yakın olmamasına özen gösterildiği görülmektedir. Bu bölümde 21 adet ev çeşmesi tasvir edilmiş, fotoğraflar ve rölövelerle belgelenmiştir.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ			
Çesme no:1. 117 ada, 27 parsel 834 ve 839 sokaklar kesişimi	Çesme no:2. 102 ada, 160 parsel 430 sk.	Çesme no:3. 1546 ada, 11 parsel 816 sk.	Çesme no:4. 1805 ada, 4 parsel 970 sk.
			
Çesme no:5. 1551 ada, 49 parsel 951 sk.	Çesme no:6. 112 ada, 32 parsel 446 sk.	Çesme no:7. 186 ada, 1 parsel. Kesteli ile 442 sk. kesişimi	Çesme no:8. 1766 ada, 28 parsel 1288 sk.
			
Çesme no: 9. 1057 ada, 22 parsel 952 sk.	Çesme no:10. 114 ada, 22 parsel 427 sk.	Çesme no:11. 1565 ada, 2 parsel 953 sk.	Çesme no:12. 466 ada, 7 parsel Eğrefpaşa cd.
			
Çesme no:13. 1588 ada, 10 parsel 1281 sk.	Çesme no:14. 422 ada, 2 parsel 743 sk.	Çesme no:15. 425 ada, 31 parsel 776 sk.	Çesme no:16. 1293 ile 967 sokak kesişimi
			
Çesme no:17. 428 ile 429 sokak kesişimi.	Çesme no:18. 1583 ada, 1 parsel. 954 sk.	Çesme no:19. 1551 ada, 22 parsel 948 sk.	Çesme no:20. 1588 ada, 42 parsel 1274 sk.
			
Çesme no:21. 102 ada, 52 parsel 413 ile 424 sk. kesişimi			
			

Şekil 4.2 Kemeraltı'ndaki ev çeşmeleri.

Çeşme no:1.

Yapı, Tan Mahallesi, 834 ile 839 Sokağın kesiştiği köşede 117 ada, 27 parselde yer almaktadır.

Çeşme, iki katlı bir yapının pahlanmış köşesi üzerine yerleştirilmiştir. Günümüzde zemin katı ticari işlevle, 1.katı ise konut olarak kullanılan yapı, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından sivil mimari örneği olarak tescil edilmiştir.

Çeşme, ayna taşında bulunan kitabeğe göre, Yoğurtçu Ahmet Hayretdağ tarafından 1948 yılında tamir edilmiştir. Yapının eski fotoğrafına bakıldığında geçmişte alınlık üzerinde başka bir kitabenin daha bulunduğu görülmektedir. Ancak çeşme yüzeyine sıva yapıldığı için kitabe kapanmıştır (şekil 4.3). Kentsel sit alanı içerisinde kalan konutların günümüze ulaşabilen en eski örneklerinin 19. yy. başlarına tarihlenmesi nedeniyle çeşmenin de bu tarihte inşa edildiği düşünülmektedir.

Köşe çeşmesinin her iki yanında 9 cm yarıçapında yarım daire biçimli duvara gömme sütunceler bulunmaktadır. Bu sütunceler, yukarıda da yatay olarak devam etmekte ve çeşme nişini oluşturmaktadır. Nişin derinliği 12 cm, eni ise 80 cm'dir. Ayna taşı dikdörtgen biçimli olup, 139 cm yüksekliğindedir. Ayna taşının alt bölümünde, zeminden 25 cm yükseklikte bir lüle, üst bölümünde ise kitabe bulunmaktadır. Nişi çevreleyen sütuncelerin üzerindeki duvar ise pandantif şeklinde pahlanmıştır. Çeşmenin alt bölümü kaldırım zeminin altında kaldığı için yalak bölümüne ilişkin ize rastlanmamıştır. Ancak Akyüz Levi (2000), yaptığı tespitler sırasında yalak taşının bulunduğunu ve yamuk planlı olduğunu belirtmiştir.

Çeşmenin eski fotoğrafına bakıldığında sütuncelerin ve ayna taşının kesme taş malzemeden yapıldığı görülmektedir. Sonraki dönemlerde yapı ile birlikte çeşme de sıvanarak boyanmıştır (şekil 4.3).

Günümüzde kullanılmayan çeşmenin su haznesinin olduğu, dükkanın içinde, çeşmenin tam arkasına denk gelen alanda bulunan duvarlardan anlaşılmaktadır. Depo, tahrip edilerek sergileme amaçlı platform olarak düzenlenmiştir (şekil 4.3). Çeşme cephesi, sıva ve boya katmanları, zeminin yükseltilmesi gibi yapılan müdahaleler sonucu zarar görmüştür.

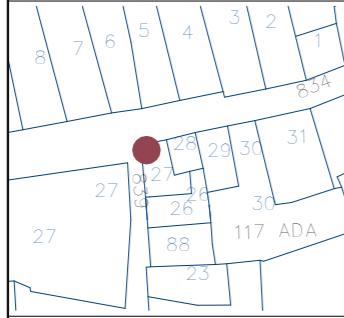
Yapı, Kemeraltı kentsel dokusu içinde yer alan çeşmeler içerisinde, her iki sokağa da hizmet veren köşe çeşmesi olma özelliğiyle günümüze ulaşmış ender örneklerden biridir. Bunun yanı sıra mimari özellikleri nedeniyle de onarılarak yeniden kullanımı sağlanmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:1

ADRES BİLGİLERİ

Tan Mahallesi, 834 ve 839 Sokak

117 ada, 27 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

19.yy

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

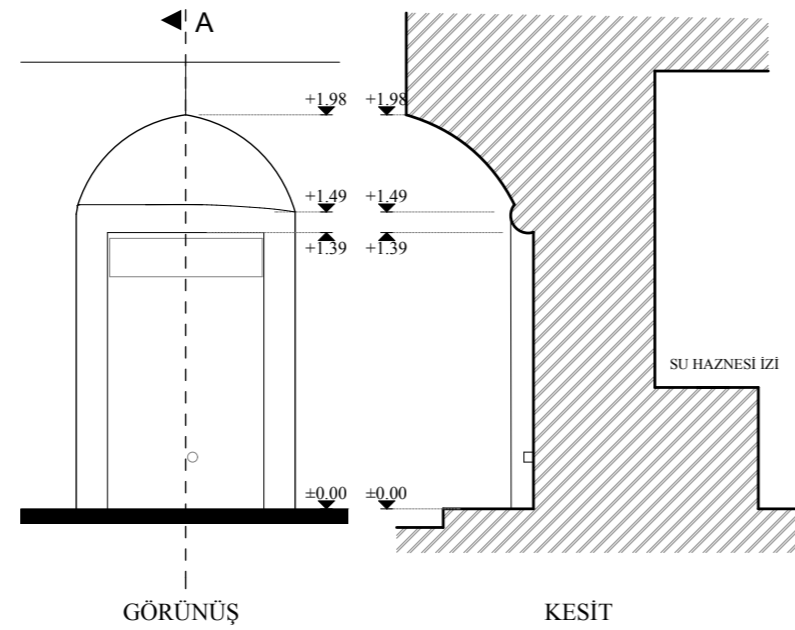
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

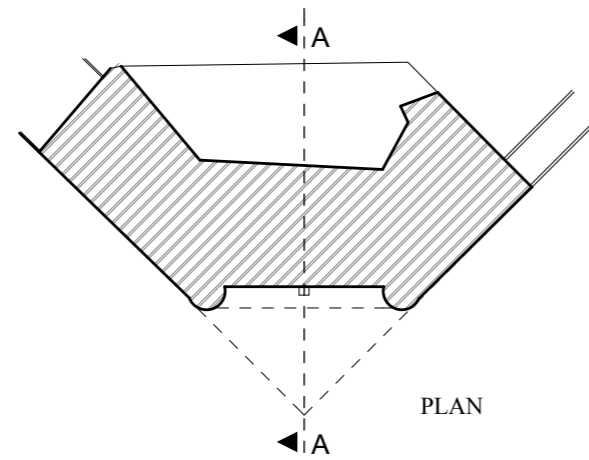
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

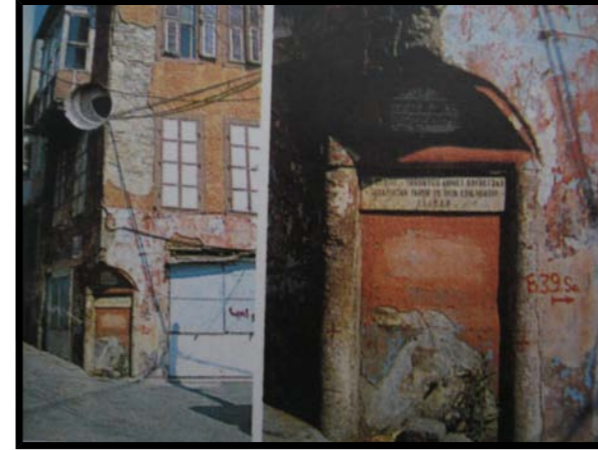
GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

ÇEŞMENİN ESKİ DURUMU (AKYÜZ LEVİ, 2000)

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞMENİN SU HAZNESİ İZİ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:2.

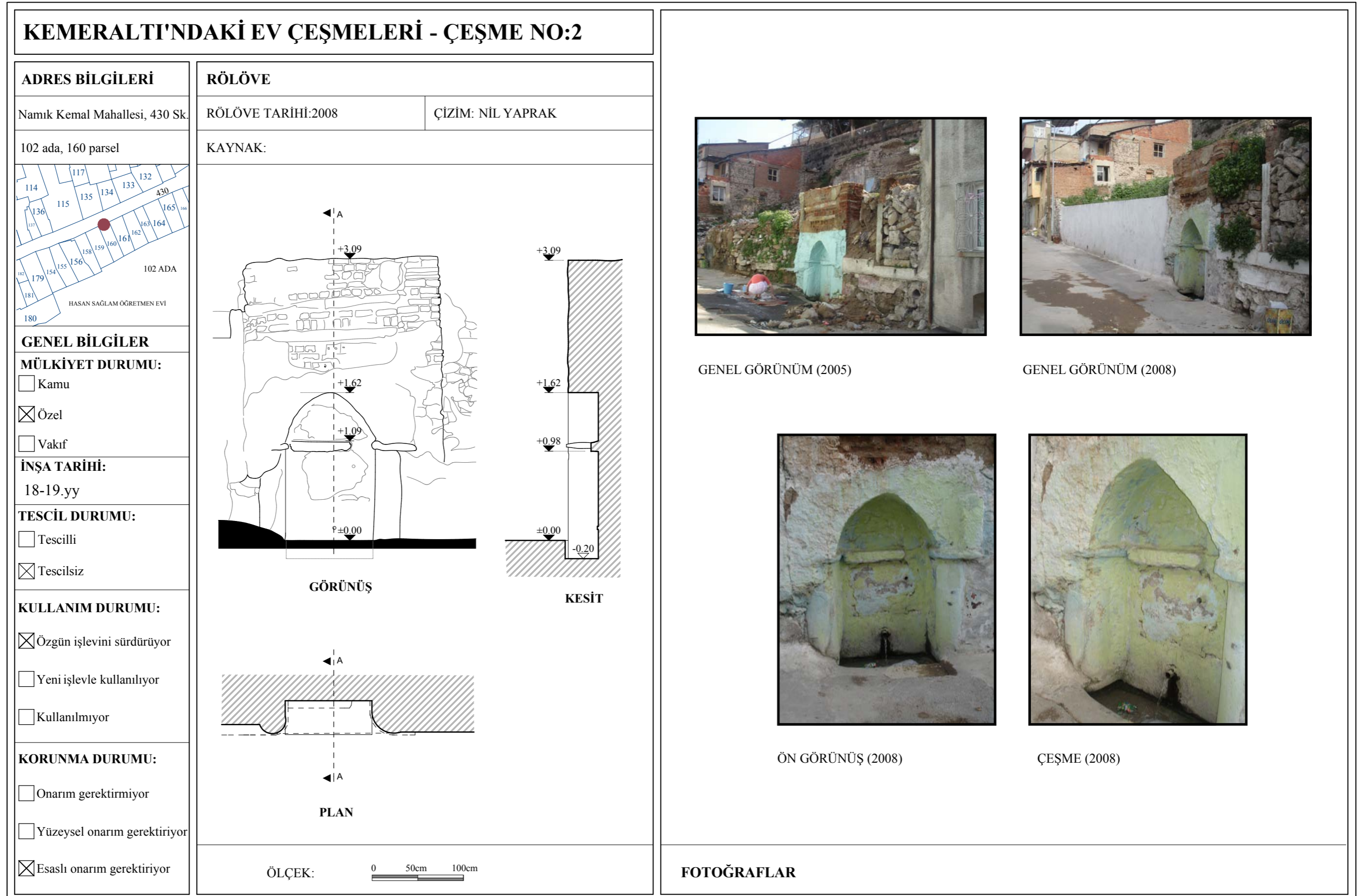
Çeşme, Namık Kemal Mahallesi, 430 Sokakta, 102 ada, 160 parselde bulunan yapının cephesinde yer almaktadır.

Cephesinde bulunduğu yapı harap durumdadır. Konak Belediyesi tarafından tehlike arzettiği gerekçesiyle yıkılan konut, yıkım belgesine göre 4x13 metre ölçülerinde ve dikdörtgen planlı olup, yığma sistemde inşa edilmiştir.

Kitabesi bulunmayan çeşmenin yapıldığı tarih ya da yaptıran kişi (banisi) hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Kemeraltı'nda konut yerleşiminin 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıla tarihlenmesi nedeniyle yapının da bu tarihlerde inşa edildiği düşünülmektedir.

Duvar çeşmesi, nişle oluşturulmuştur. Kısa kenarı 34 cm, uzun kenarı ise 95 cm olan nişin iki yanında dairesel formda ve duvara gömme olarak inşa edilmiş sütunlar bulunmaktadır. Bu sütunların üzerinde +98 cm. kotunda başlayan ve kısmen sıvayla kapatılmış sütun başlıkları, onun üzerinde ise +162 cm. kotunda sonlanan sivri kemer bulunmaktadır. Ayna taşı bulunmayan çeşmede lüle nişin içerisine takılmıştır. Yapının +190 cm. kotuna kadar olan bölümü sıvalı ve boyalıdır. Ancak ayna bölümünde dökülen boya katmanlarından, çeşmenin taş malzeme kullanılarak inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu bölümün üstünde ise +309 cm. kotunda sonlanan ve muhtemelen sonradan ilave edilmiş tuğla duvar bulunmaktadır. Yalak bölümü dikdörtgen planlı olup, 37x95 cm ölçülerindedir. Yolun yükseltilmesi nedeniyle zeminden 20 cm aşağıdadır.

Günümüzde oldukça bakımsız durumda olan çeşmede malzeme kayıpları ve fiziksel yıpranma görülmektedir. Ayrıca orijinal sıvalar döküldüğü için yer yer çimento esaslı sıva yapılmıştır. Yapı, Kemeraltı'nda suyu akan az sayıdaki çeşmeden biridir. Su sürekli ve boşa aktığı için mahalle halkı tarafından temizlik işlerinde kullanılmaktadır. Öncelikle suyun boşa akmaması için burma lüle takılmalı ve çeşme daha fazla zarar görmeden onarılarak kente kazandırılmalıdır.

Şekil 4.4.2 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:3.

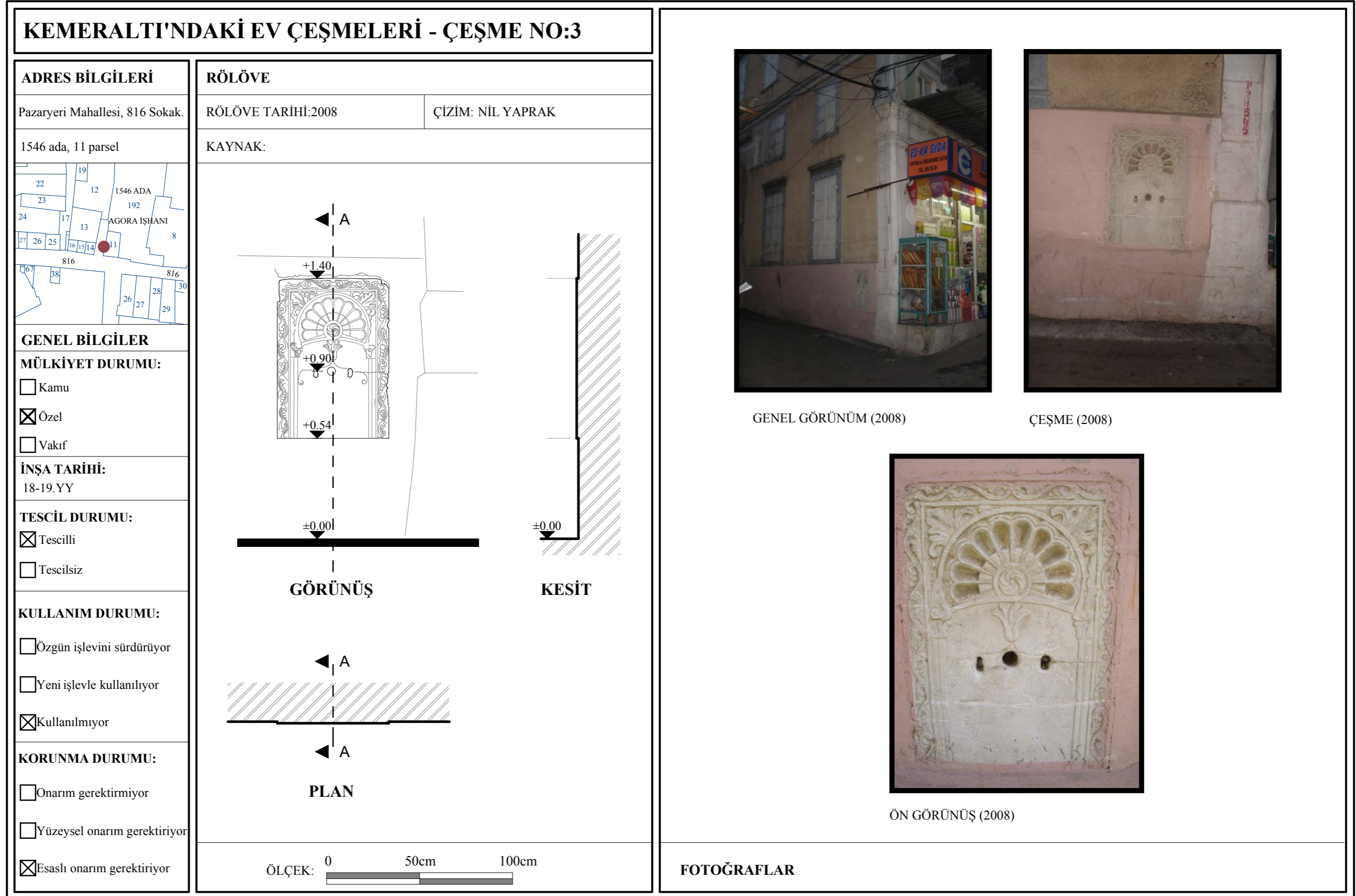
Çeşme, Pazaryeri Mahallesi, 816 Sokak, 1546 ada, 11 parselde bulunan yapının çıkmaz sokağa bakan cephesinde yer almaktadır.

Yapının zemin katı ticaret işlevli, üst katı ise konut olarak kullanılmaktadır. İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 24/07/1981 tarihli kararıyla tescil edilmiştir.

Çeşmenin kitabesi bulunmamakla birlikte, Batılılaşma Dönemi etkilerini yansıtmaması nedeniyle 18. veya 19. yüzyıla tarihlendirilmiştir (A. Uçar, kişisel iletişim, 3 Temmuz 2007).

Kemeraltı'ndaki diğer örneklerle göre oldukça küçük ölçülerde olan duvar çeşmesi, 816 Sokaktan güçlükle algılanabilmektedir. Yekpare mermerden oluşan aynası, yapının cephe sıvasına gömülmüş durumdadır. Çeşme, zeminden 54 cm yukarıda olup, 60 cm eninde ve 86 cm yüksekliğindedir. Tek lülesi bulunan yapı, lülenin üzerinde lale motifi, bunun üzerinde ise kabartma olarak işlenmiş dilimli kemerle bezenmiştir. Yapı, iki yanda ve yukarıda devam eden profillerle sınırlandırılmış, bunların içi de bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Günümüzde suyu akmadığı için kullanılmayan yapının yalak bölümü günümüze ulaşamamıştır. Ayrıca mermer malzemede çatlaklar ve kirlenme görülmektedir. Bezeme özellikleriyle dikkati çeken çeşme onarılarak kullanıma açılmalıdır.

Şekil 4.5 3 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:4.

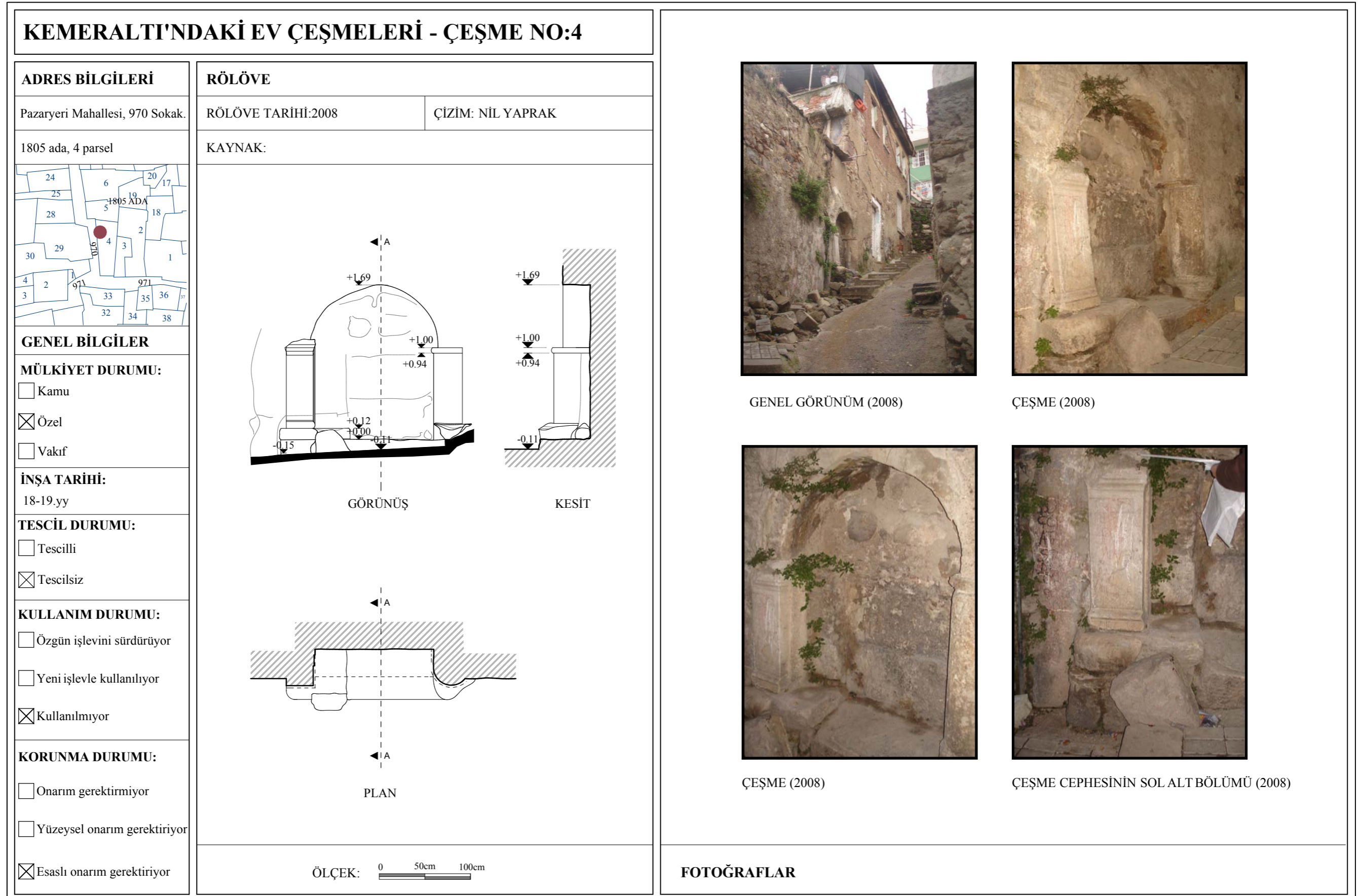
Çeşme, Kubilay Mahallesi, 970 Sokakta, 1805 ada, 4 parseldeki konutun bahçe duvarında yer almaktadır.

Kitabesi bulunmamaktadır. Ancak Kemeraltı konut yerleşiminin 18. veya 19. yüzyıllara tarihlenmesi nedeniyle çeşmenin de bu tarihlerde inşa edildiği düşünülmektedir.

Çeşme, duvarda nişle oluşturulmuştur. Dikdörtgen planlı yapının kısa kenarı 40 cm, uzun kenarı ise 130 cm'dir. Sol tarafında dikdörtgen, sağ tarafında ise dairesel formlu birer sütunun yer aldığı çeşme nişi, +169 cm. kotunda sivri kemerle sonlanmaktadır. Cephenin sağ tarafında bulunan başlıklı dairesel sütun, taş malzemedен duvara gömme olarak yapılmıştır. Sol taraftaki sütun ise mermer paye şeklinde olup, malzeme, şekil ve boyut özellikleri yapı ile uyumsuzdur. Kemerin paye üzerine oturması, devşirme olduğunu ve yapı inşa edilirken, yakın olması nedeniyle muhtemelen Agora'dan getirildiğini düşündürmektedir.

Çeşmede her iki sütun, ayna ve yalak bölümleri olmak üzere dört farklı tipte taş malzeme kullanılmıştır. Ayna bölümü büyük blok taşlar, kaba yonu taş ve tuğla parçalarıyla yapılmış, kemer bölümü ise tuğla malzemedен bindirme tekniğiyle inşa edilip, üzeri sıvanmıştır. Önceleri sıvalı olduğu anlaşılan ayna bölümündeki lüle deliği kapanmıştır.

Yalak bölümü ise taştan oyma olarak yapılmış ancak sonradan içi betonla doldurulmuştur. Bunun yanı sıra çeşmede malzeme kaybı, bitkilenme, kirlilik ve yapı malzemelerinde fiziksel yıpranma görülmektedir. Çeşme onarılarak kullanılabilir duruma getirilmelidir.

Şekil 4.6 4 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:5.

Çeşme, Pazaryeri Mahallesi, 951 Sokakta, 1551 ada, 49 parselde yer alan harabenin kısmen ayakta kalmış bahçe duvarında konumlanmıştır.

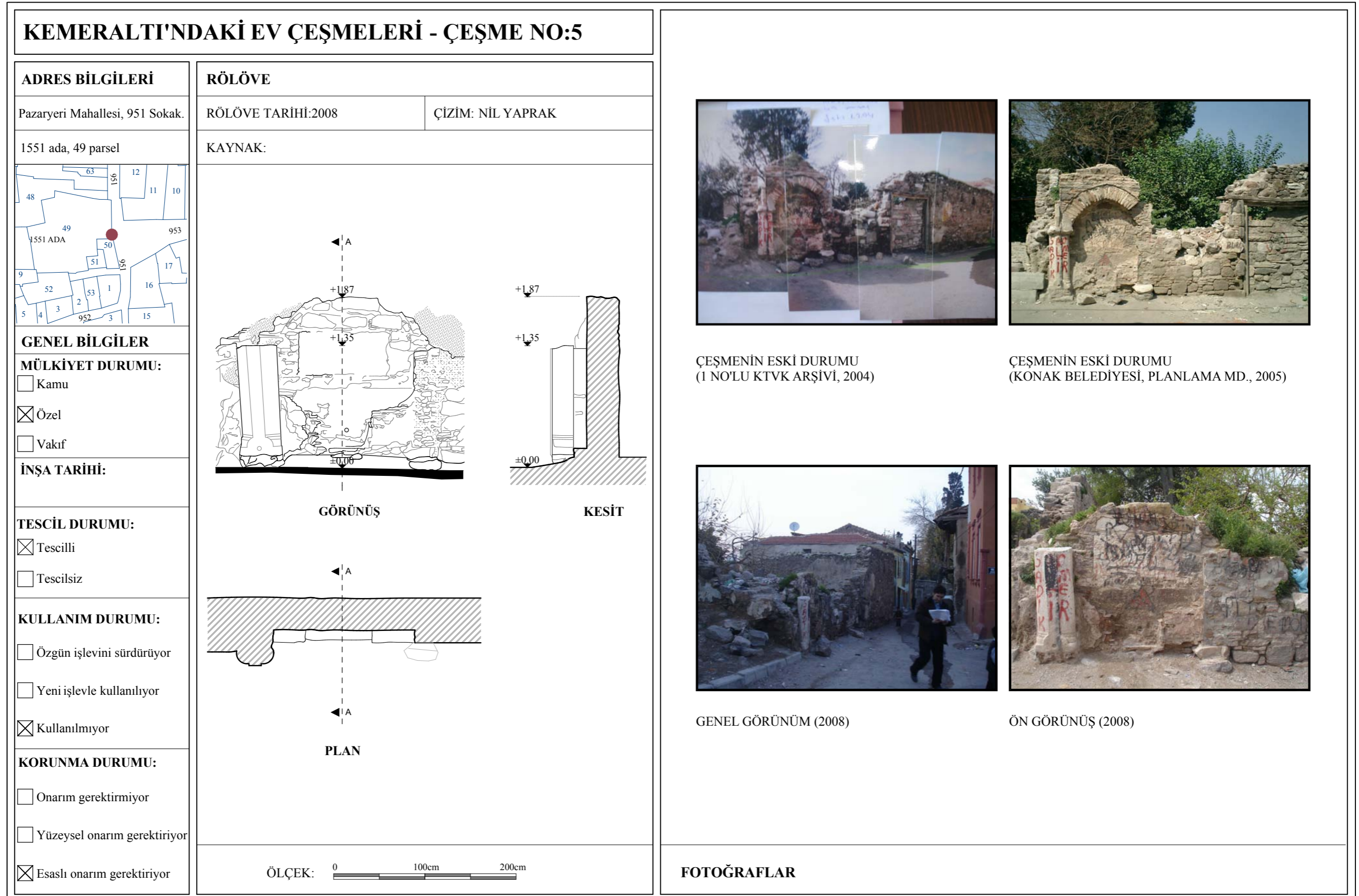
İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 27/07/2006 tarihli kararıyla tescil edilen konut günümüze ulaşmamıştır.

Konak Belediyesi arşivinde bulunan eski tapu kaydına göre 627 m2 alana sahip kargir ev ve yarım masura su, Köprülü Fazıl Ahmet Vakfı'ndan icaretlidir. İcareteynli vakıflarla ilgili, 26 Haziran 2001 tarihli meclis tutanağında yer alan bilgilere göre geçmişte devletin mülkiyetinde olan vakıflar yangın veya deprem gibi etkiler sonucu hasara uğradığında bu vakıf mülklerinin kullanım hakları kişilere satılmış, karşılığında vakıftan elde edilen gelirle onarımının yapılması istenmiştir. Ayrıca devletin bir miktar vergi aldığı kullanım hakkı miras yoluyla el değiştirebilmektedir. 1935 yılında çıkarılan kanunla belirli bir miktar karşılığında, icareteynli vakıfların mülkiyetlerini devretme kararı alınmıştır (Keçeciler, <http://www.tbmm.gov.tr>).

Fazıl Ahmet Paşa'nın sadrazamlığı sırasında (17. yüzyılın ikinci yarısında) İzmir'de Vezir suyolu ile birlikte birçok çeşme de yaptırdığı 17 Kasım 1898 ve 9 Ocak 1912 tarihli vakfiyelerden bilinmektedir (Aktepe, 2003; tarih çevirme klavuzu, www.ttk.gov.tr). Bu çeşmenin de onlardan biri olması muhtemeldir. Ancak vakfiyelerdeki adres bilgileri yetersiz olduğu için kesin bir kanıt bulunamamıştır. Sonuç olarak çeşmenin Vezir Su Yolu'ndan gelen suyu kullandığı söylenebilir.

Çeşme, 50 cm genişliğinde ve almaşık düzen yığma taş sistemle örülmüş bahçe duvarında 14 cm derinlikte bir nişle oluşturulmuştur. Nişin sol tarafında, 130 cm yükseklikte oval planlı bir sütun bulunmaktadır. Ayna bölümünde iki büyük kesme taş üst üste yerleştirilmiş, bu taşların yanları ve üstü ise yine almaşık duvar tekniğinde tamamlanmıştır. Aynanın günümüze ulaşan bölümü 155 cm eninde ve 190 cm yüksekliğindedir. Yalak bölümüne ilişkin ize rastlanmamıştır.

Çeşme, bugün harabe durumunda olup, mermer sütun ve aynanın üst bölümleri mevcut değildir. Yapının 2004 ve 2005 yıllarına ait eski fotoğraflarında bu bölümlerin mevcut olması, son yıllardaki hızlı yıpranma sürecini ortaya koymaktadır (şekil 4.7). Günümüzde suyu akmayan çeşmede fiziksel yıpranma ve önemli derecede malzeme kayıpları görülmektedir. Yapı, tamamen yok olmadan önce ivedilikle onarılarak kullanılabilir duruma getirilmelidir. Onarımına ilişkin öneriler bölüm 5.3.1’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Şekil 4.7 5 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:6.

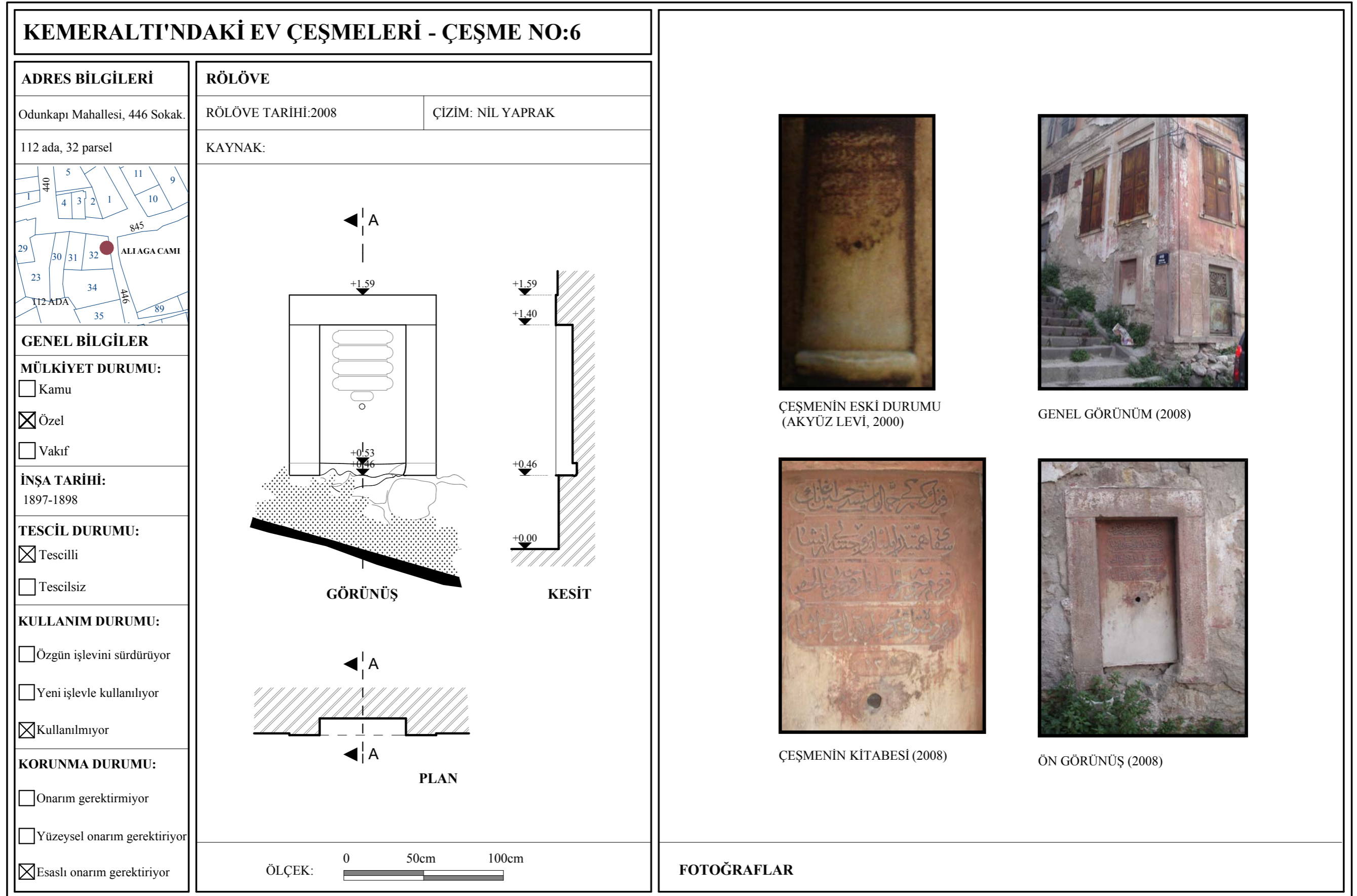
Çeşme, Odunkapı Mahallesi, 446 ile 845 Sokağın kesiştiği köşede bulunan 112 ada, 32 parselin 446 Sokağa bakan cephesinde konumlanmıştır.

İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 24/07/1981 tarihli kararıyla tescil edilen konut, bodrum, zemin ve 1. kattan oluşmaktadır. Yandan girişli ve cumbalı Türk evi tipindedir. Dikdörtgen planlı ve yığma sistemde inşa edilen yapı, günümüzde boş durumdadır.

Çeşmenin ayna bölümünde bulunan kitabesi şöyledir; “Hamal Başı Hüseyin Ağa'nın sikay-ı himmetidir eyleyen bu çeşmeyi inşa kızı merhume Havva hanımın ruhu için bilhassa bu yerde su akıttı. 1315” (Akyüz Levi, 2000, s. 143). Kitabeden de anlaşılacağı gibi çeşme, Hüseyin Ağa tarafından 1897/1898 tarihinde inşa edilmiştir (Tarih çevirme klavuzu, www.ttk.gov.tr).

Çeşme, merdivenli bir sokakta yer aldığı için alt kısmı eğimlidir. Zeminden 46 cm yukarıda inşa edilen duvar çeşmesi, 92 cm eninde ve 113 cm yüksekliğindedir. Konutun beden duvarında nişle oluşturulan çeşme, dikdörtgen planlı olup, kısa kenarı 10 cm, uzun kenarı ise 54 cm.'dir. Nişi, iki yanında ve üstünde 19 cm genişlikte taş söve çevrelemektedir. Bunlar konutun zemin kat pencerelerindeki sövelerin aynısıdır. Çeşmenin mermerden yapılmış aynasının üst kısmında kitabe, kitabenin altında ise lüle deliği bulunmaktadır. Ayna bölümünde iki farklı katman halinde boya kalıntısı görülmektedir. Yalak bölümü günümüze ulaşamamıştır. Ancak Akyüz Levi (2000), 1994 yılında yapılan tespitlerde yalak taşının mevcut olduğunu, orta kısmının öne doğru eğrisel çıkıntılı olup, bir kenarında gider deliğinin bulunduğunu belirtmektedir (şekil 4.8).

Günümüzde suyu akmayan çeşmede kirlilik ve malzeme kayıpları görülmektedir. Cephede bulunan boya kalıntıları temizlenerek yalak bölümü yeniden yapılmalı ve çeşme kullanıma açılmalıdır.

Şekil 4.8 6 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:7.

Çeşme, Konak Mahallesi, Kestelli ile 442 Sokağın kesişiminde yer alan 186 ada, 1 parseldeki yapının köşesinde konumlanmıştır.

Yapı, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 20/06/1981 tarihli kararıyla tescil edilmiştir. Zemin katı ticaret, 1.katı ise konut işlevli kullanılmaktadır. 1. katta, iki sokağın kesiştiği köşede çokgen planlı bir cumba, cumbanın altında ise çeşme yer almaktadır. Kitabesi bulunmayan çeşmenin bezeme özellikleri dikkate alındığında 18.-19. yüzyıllara tarihlendirmek mümkündür.

Çeşme, yapının köşesinde duvara gömülmüş durumdadır. Dairesel planlı mermer çeşmede, sütunun çevresi 71 cm, yüksekliği ise 190 cm'dir. Zeminden 38 cm yüksekliğinde bir lüle deliği bulunmaktadır. Yapı zemini karo ile kaplanmış olduğu için yalak bölümüne ilişkin ize rastlanmamıştır. Çeşmenin esas bölümünü oluşturan ve ayna olarak nitelendirilebilecek mermer sütunda iki yandan volütlerle başlayan bezeme, lüle deliğinin üst kısmında palmet benzeri bitkisel bir süsleme ile birleştirilmiştir. Lüle deliğinin 44 cm üzerinde dışı ince bir şerit şeklinde profillendirilmiş daire şekilli gülbezek yer almaktadır. Mermer sütun üzerinde yer alan sütun başlığı ise kademeli olarak süslenmiştir. Başlığın en alt kısmında yan yana dizilmiş yaprak motifleri bulunmaktadır. Bu yaprak dizisi yumurta-ok frizi ile sınırlandırılmıştır. Bunun üzerinde yer alan bölümün yivlenmiş olduğu görülmektedir. Onun üzerinde ise yalın ve süslemesiz bir bilezik olup, volütle sonlandırılmıştır. Yalın bileziğin üzerinde, bir sıra dairesel formda süslenmiş bilezik bulunmaktadır. Başlık, yan yana sıralanmış akantus yaprakları ile taçlandırılarak sonlandırılmıştır.

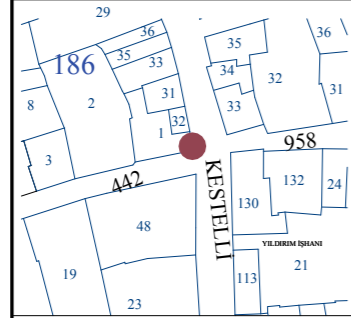
Günümüzde suyu akmayan ve kullanılmayan çeşmede malzeme kayıpları görülmektedir. Çalışma alanında başka bir örneği daha bulunmayan sütun çeşmenin onararak kullanıma açılması gerekliliği açıktır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:7

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, Kestelli Sokak

186 ada, 1 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

18-19.yy

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

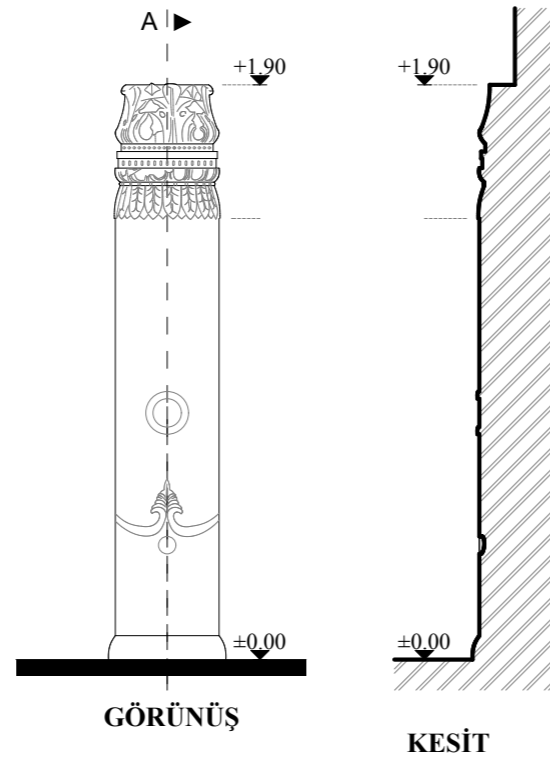
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÇEŞMENİN ALT BÖLÜMÜ (2008)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:8.

Çeşme, Faikpaşa Mahallesi, 1288 Sokakta, 1766 ada, 28 parselde bulunan konutun cephesinde yer almaktadır.

Konut, zemin ve 1. kattan oluşmaktadır. Yapının cephe düzeni, çeşmenin geçmişte bahçe duvarında bulunduğunu, sonradan bahçe duvarı yükseltilerek çeşme cephesinin yanında pencere açıldığını düşündürmektedir.

Çeşme, duvarda nişle oluşturulmuştur. Dikdörtgen planlı çeşmenin kısa kenarı 9 cm. uzun kenarı ise 75 cm.'dir. Ayna bölümü 114 cm. yüksekliktedir. Çeşmenin lüle deliğinin bulunduğu yerde mermer bir levha bulunması, geçmişte aynanın mermer olduğunu ve sonradan malzeme kayıpları nedeniyle üst bölümüne sıva yapıldığını düşündürmektedir. Yalak bölümü de dikdörtgen planlı olup, 75x55 cm. ölçülerindedir. Beton malzemedен inşa edilmiş, üzerine beyaz renkte seramik kaplanmıştır.

Günümüzde suyu aktığı için mahalle halkı tarafından kullanılan çeşmede, eğrisel yüzeyli sıvalar ve yine eğrisel yüzeyli beton imalatlar dikkati çekmektedir. Ayrıca ayna ve yalak bölümlerinde malzeme kayıpları bulunmakta ve atık su yalakta açılan bir delikten sokağa akmaktadır.

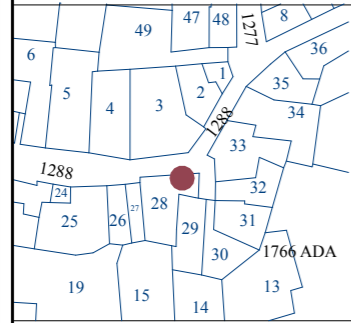
Özgünlüğünü kaybeden çeşmede, suyun akışını kontrol altına almak için Burma lüle takılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:8

ADRES BİLGİLERİ

Faikpaşa Mahallesi, 1288 Sokak.

1766 ada, 28 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

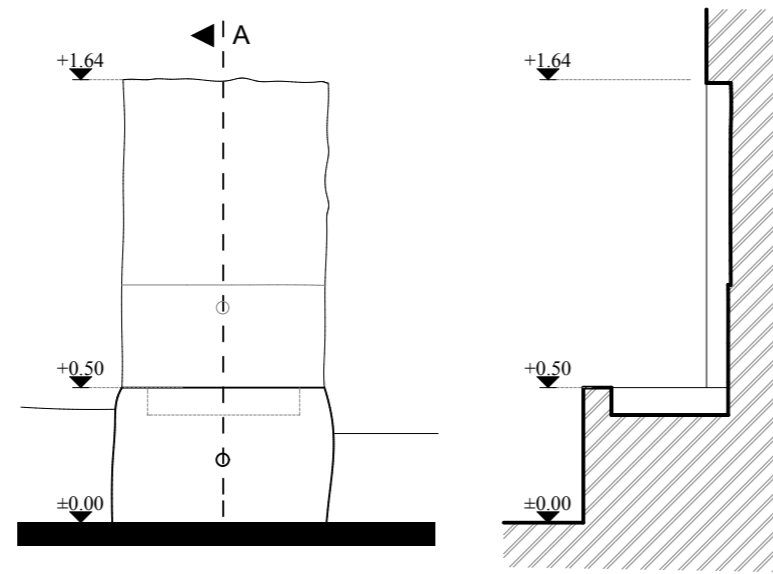
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

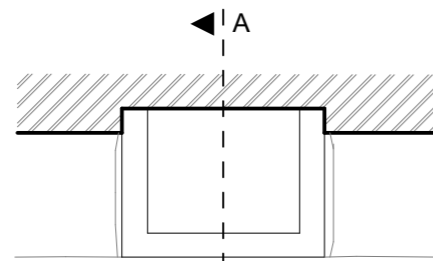
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

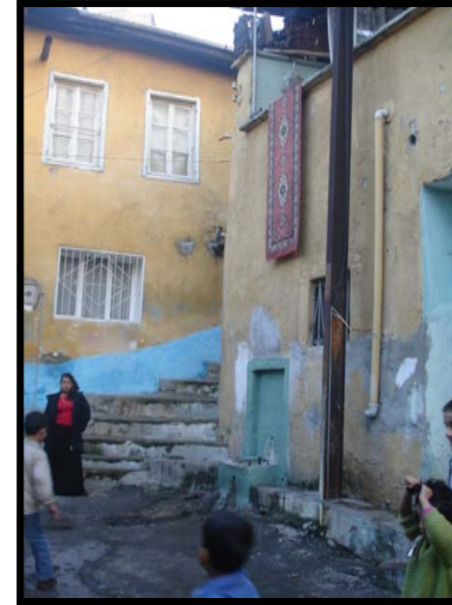
GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞME (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:9.

Çeşme, Ali Reis Mahallesi, 952 Sokakta, 1057 ada, 22 parselde bulunan konutun cephesinde yer almaktadır.

Köşe parselde yer alan konut, iki katlı olup, günümüzde kullanılmamaktadır. Çeşme, yapının yan cephesinde konumlanmıştır. Kitabesi ayna bölümüne kazınmış, ancak günümüzde tahrip olduğu için okunamamaktadır. Bölgedeki konut yerleşiminin 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıla tarihlenmesi nedeniyle çeşmenin de bu tarihlerde inşa edildiği düşünülmektedir.

Konutun beden duvarında nişle oluşturulan çeşme, dikdörtgen planlı olup, 30x130 cm. ölçülerindedir. İki yanında yivli sütunlar, sütunların üzerinde ise sütun başlıkları bulunan çeşme nişi, sivri kemerle sonlandırılmıştır. 210 cm. yüksekliğindeki aynada, sütun başlıklarının bulunduğu hizada, kesme taşlarda boşluk bırakılarak yapılmış bir bardaklık bulunmaktadır. Aynanın ortasında kitabe, en altında ise lüle deliği yer almaktadır. Zemin yol kaplama çalışması nedeniyle yükseltilmiş olduğu için yalak bölümüne dair bir iz rastlanmamıştır.

Sütunlar, sütun başlıkları, kemerin üstü ve ayna bölümü taş malzemenle yapılmıştır. Sivri kemer ve kemerin üstünde kalan bölümü çevreleyen silme, tuğla örgü ile inşa edilerek üzeri sıvanmıştır.

Günümüzde oldukça bakımsız durumda olan çeşmede, sıvalarda ve taş malzemede kayıplar, fiziksel yıpranma ve bitkilenme görülmektedir. Ayrıca yolun yükseltilmesi nedeniyle lüle deliği çeşmenin zemininde bulunmaktadır. Özgün özellikleri nedeniyle çeşme onarılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:9	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Ali Reis Mahallesi, 952 Sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2008
1057 ada, 22 parsel	ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	
☐ Kamu	
☐ Özel	
☒ Vakıf	
İNŞA TARİHİ:	
18-19.yy	
TESCİL DURUMU:	
☐ Tescilli	
☒ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☐ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☒ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☐ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☒ Esaslı onarım gerektiriyor	
	FOTOĞRAFLAR

Şekil 4.11 9 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:10.

Çeşme, Bozkurt Mahallesi, 427 Sokakta, 114 ada, 22 parselin önünde konumlanmıştır.

Cephesinde bulunduğu yapı harap durumdadır. Mahalle sakinlerinden alınan bilgiye göre geçmişte konut işlevli kullanılan yapı bakımsızlıktan yıkılmıştır.

Kitabesi bulunmayan çeşmenin, bölgedeki konut yerleşiminin 18.- 19. yüzyıla tarihlenmesi nedeniyle bu tarihlerde inşa edildiği düşünülmektedir.

Harabe halindeki çeşmenin orijinal durumu bilinmemektedir. İki farklı nişle oluşturulan yapıda, birinci niş 20x63 cm. ölçülerinde ve 92 cm yüksekliğinde, ikinci niş ise 6,5x35 cm. ölçülerinde ve 60 cm yüksekliğindedir. Bu nişler beşik kemerle tamamlanmıştır. Kemerin üzerinde bardaklık olduğu tahmin edilen bölüm bulunmaktadır. Yalak bölümüne ilişkin bir ize rastlanmamıştır.

Kaba yonu taş örgüsüyle inşa edilen çeşmenin, aynanın üst bölümünde ve kemerin iç yüzeyinde sıva kalıntıları bulunduğu için orijinalinde sıvalı olduğu düşünülmektedir.

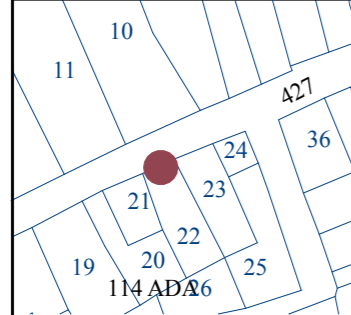
Çeşmenin yer aldığı taş duvarda strüktürel sorunlar dikkati çekmektedir. Derz boşalması nedeniyle malzeme kayıpları bulunan yapıda, bu sorunların yanı sıra, bitkilenme görülmektedir. Yapının onarılarak kullanıma açılması uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:10

ADRES BİLGİLERİ

Pazaryeri Mahallesi, 948 Sokak.

114 ada, 22 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

18-19.yy

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

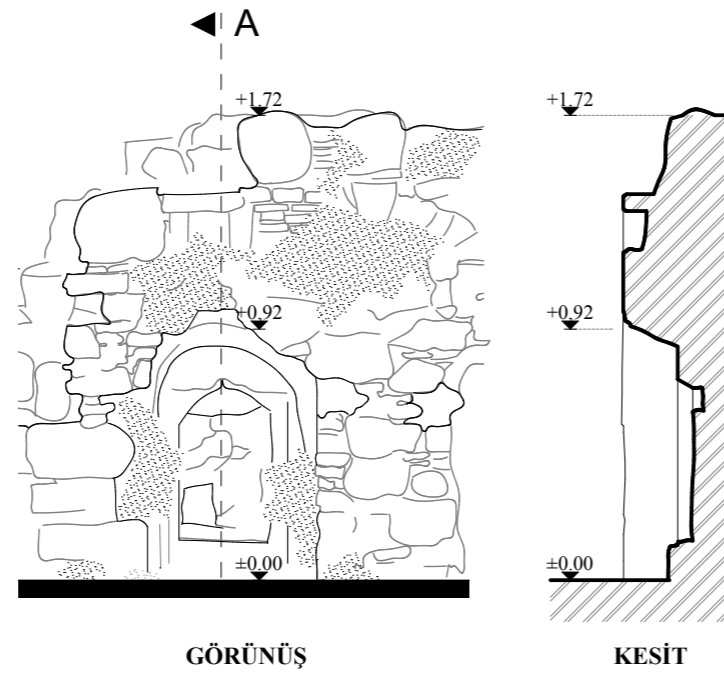
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

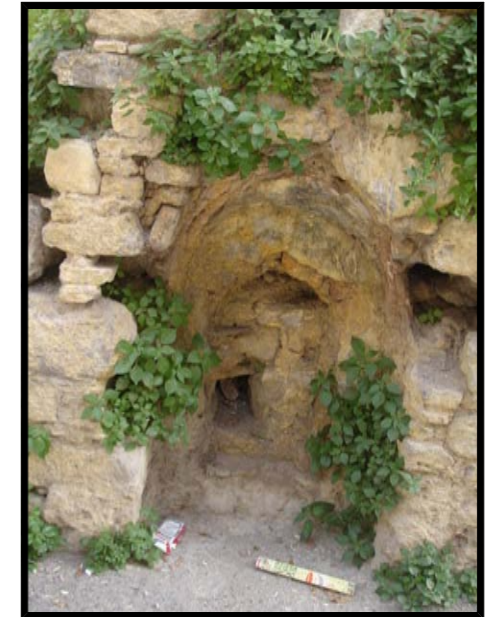
ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞME NİŞİ (2008)

FOTOĞRAFLAR

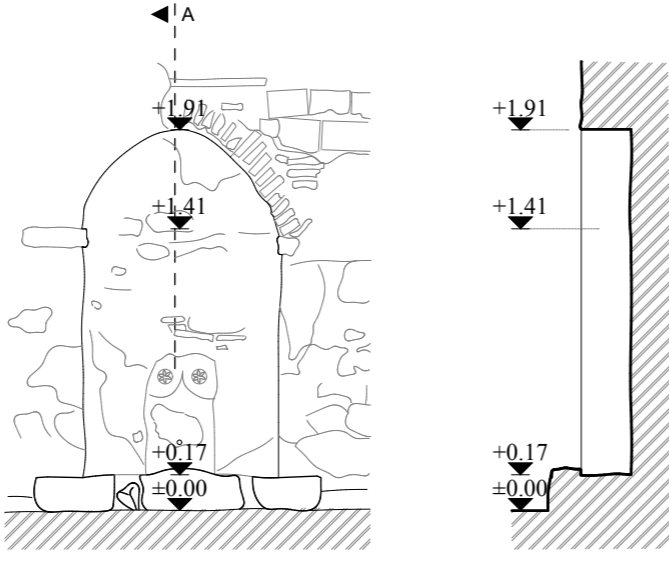

Çeşme no:11.

Çeşme, Pazaryeri Mahallesi, 953 Sokak üzerinde, 1565 ada, 2 parselde yer alan konutun bahçe duvarında bulunmaktadır.

Kitabesi bulunmayan çeşmeyi, konut yerleşiminin oluşumuyla ilişkilendirerek 18.-19. yüzyıllara tarihlendirmek mümkündür.

Duvar çeşmesi, dikdörtgen planlıdır. Taş duvarda kısa kenarı 25 cm., uzun kenarı ise 99 cm. olan nişle oluşturulmuştur. Niş, 174 cm yüksekliğinde olup, basık sivri kemerle sonlandırılmıştır. Kemerin altında, +141 cm. kotunda, derinliği ayna bölümüne kadar uzanan üzengi taşı bulunmaktadır. Çeşme ve üzerinde bulunduğu duvar, almaşık duvar tekniğinde yapılmıştır. Kemer bölümü, tuğla ile bindirme örgü tekniğinde inşa edilmiştir. Yalın bir yapı olan çeşme, ayna taşının iki köşesindeki gülbezeklerle bezenmiştir.

Suyu akmadığı için günümüzde kullanılamayan çeşmede sıva kaybı, bitkilenme, yapı malzemelerinde kayıplar ve fiziksel yıpranma görülmektedir. Ayrıca yapının lülenin altında kalan bölümü toprakla doldurulmuştur. Toprak dolgu kaldırılarak çeşmenin alt bölümü ortaya çıkarılmalı ve çeşme onarılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:11	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Pazaryeri Mahallesi, 953 Sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2008
1565 ada, 2 parsel	ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU	GÖRÜNÜŞ
☐ Kamu	KESİT
☒ Özel	PLAN
☐ Vakıf	
İNŞA TARİHİ	
18-19.yy	
TESCİL DURUMU	
☐ Tescilli	
☒ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU	
☐ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☒ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU	
☐ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☒ Esaslı onarım gerektiriyor	
	ÖLÇEK: 0 50cm 100cm
	FOTOĞRAFLAR
	
	GENEL GÖRÜNÜM (2008)
	
	ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)
	
	ÇEŞME AYNASI (2008)

Şekil 4.13 11 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:12.

Çeşme, Tuzcu Mahallesi, 466 ada, 7 parselde, Eşrefpaşa Caddesi üzerindeki istinat duvarında bulunmaktadır.

Yapı, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 02/08/2001 tarihli kararıyla tescil edilmiştir.

1930 tarihine kadar üstteki çeşmenin zemininde bulunan İkiçeşmelik yolu, bu tarihte yolun alçaltılması ile bugünkü şeklini almıştır. Çeşme yolun üstünde kaldığı için altına bir çeşme daha inşa edilmiştir (Aktepe, 2003). Halk arasında İkiçeşme adıyla bilinen yapı, geçmişte Eşrefpaşa Caddesi ile 668 Sokak köşesinde yer almakta iken sonraki dönemlerde bu sokağın girişi Trafo binası yapılarak kapatılmıştır. Çeşmenin arkasında bulunan konut ise 1934 tarihinde inşa edilmiştir.

Üstteki çeşmenin aynasında bulunan kitabeye göre yapı, 1768 tarihlidir (A. Uçar, kişisel iletişim, 8 Eylül 2007). Ancak Aktepe (2003)'nin, İstanbul Başbakanlık Arşivi'ndeki 129 no'lu Mühimme Defterine dayanarak verdiği bilgiye göre çeşme 1720 tarihinden önce inşa edilmiştir. Bu kayıta aynı mahalde bulunan İkiçeşme adında bir yapı olduğu ve suyunun Damlacık mahalinden geldiği yazmaktadır.

Mühimme Defterindeki kayıt şöyledir;

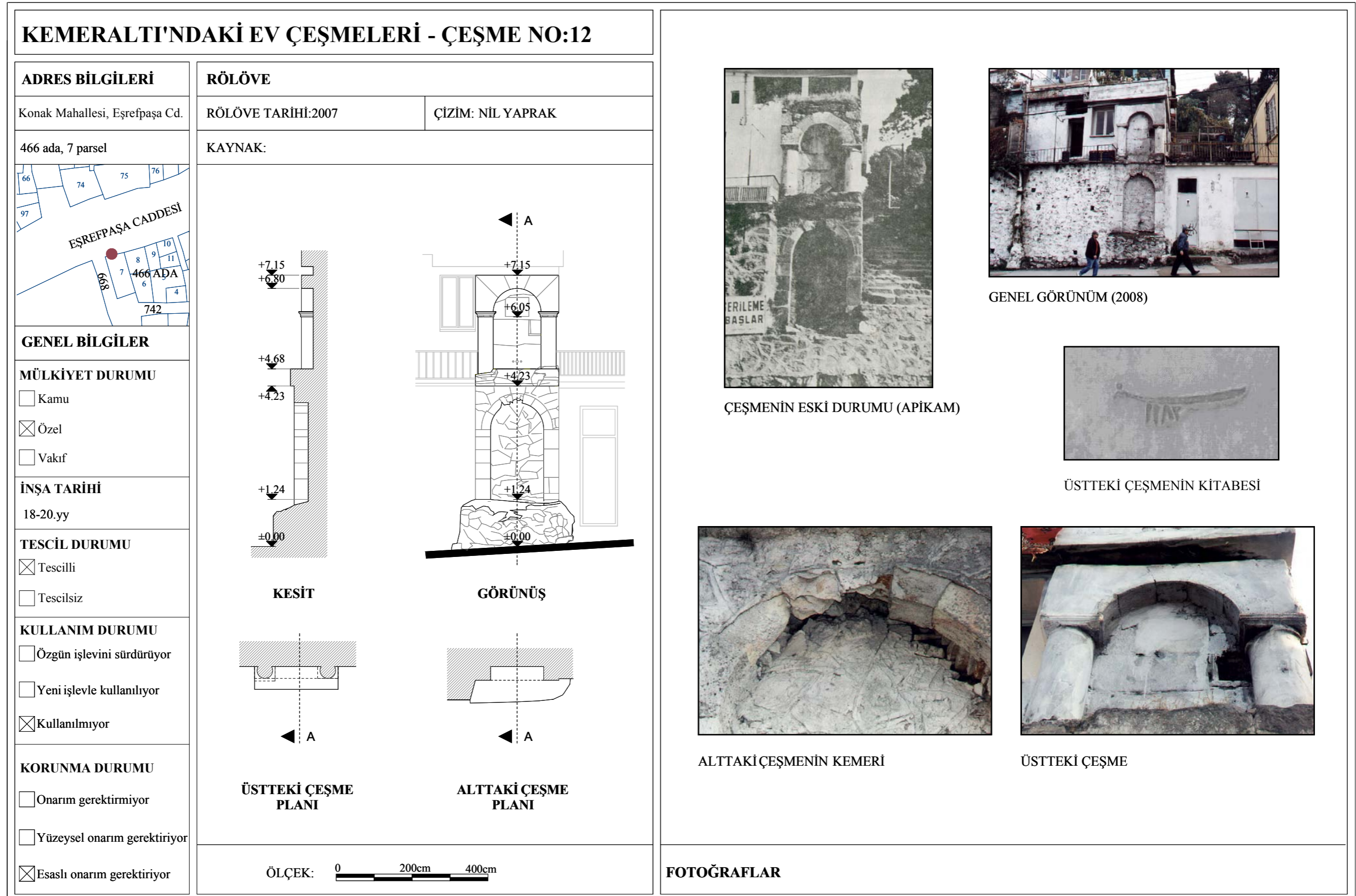
“İzmir Kadısına Hüküm ki: Medîne-i izmir civarında Sabun-hânelere karîb mahalde vâki' Damlacık nâm pınar kimesnenin mülkü olmayub bilâ sâliib olmağla ashâb-ı hayratdan bir kimesne ol pınarın bir mikdar suyunu İki-Çeş-me'ye icra edüp mâ'adası yabana ceryan etmekle intifamdan âtil ol duğu i'lâm olunmağın zikr olunan pınar suyundan sâlifü'z-zikr İki-Çeşme'ye icra olunandan ziyâdesi dahi ibadullahın intifâ'ı için des-tûr-ı ekrem müşîr-i efhâm nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem vezîr-i a'zam sûtûde-şiyem ve damâd-ı muhteremim İbrahim Paşa ... tarafından hasbeten lillâhi te'âlâ bina ve ihya eyledikleri mescid-i serîf Sabun-hânelerine icrasına mûmâna'at olunmaya deyü yazılmıştır¹. Fî evâil-i Şevval sene 1132 (Ağustos 1720)” (Aktepe, 2003, s. 178). Bu kayıt çeşmenin inşa tarihinden önce aynı mahalde başka

bir İkiçeşme'nin daha bulunduğunu veya kitabenin sonradan eklendiğini düşündürmektedir. Sonuç olarak üstteki çeşmenin 18. yüzyıl yapısı, alttaki çeşmenin ise 20. yüzyıl yapısı olduğu söylenebilir.

Üstteki çeşmede, iki yanda dairesel planlı sütunlarla, 25x126 cm. ölçülerinde niş oluşturulmuştur. Sütunlar üzerinde kademeli sütun başlıklarının bulunduğu çeşme, beşik kemerle sonlandırılmıştır. Kemerin altındaki alınlık bölümünde mermer kitabe yer almaktadır. Kemer bölümü beş adet kesme blok taşla oluşturulmuştur. Geçmişte, kemerdeki kilit taşının üstünde iki sıra taş dizisi daha bulunduğu eski fotoğraftan görülebilmektedir (şekil 4.15). Ancak bu bölüm günümüzde mevcut değildir. Aynanın iki yanında bulunan sütunlar ve sütun başlıkları kesme blok taşlarla inşa edilmiştir.

Altındaki çeşme de, diğeri gibi dikdörtgen planlı olup, kısa kenarı 36 cm., uzun kenarı ise 140 cm. olan nişle oluşturulmuştur. Nişin iki yanında kesme taşla örülmüş ayaklar, üstünde ise beşik kemer bulunmaktadır. Kemer, yedi adet kesme taşla oluşturulmuştur. Çeşme nişi, kemerin üstü ve yalak bölümü mozaik örgülü moloz taş duvar olarak inşa edilen yapının tek lüle deliği bulunmaktadır.

Her iki çeşmede de, malzeme kayıpları, fiziksel eskime, kirlilik ve cephede beyaz boya görülmektedir. Ayrıca, alttaki çeşmenin kemer bölümünde strüktürel sorunlar bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, Eşrefpaşa Caddesi gibi araç trafiğinin oldukça yoğun olduğu bir yolda bulunması, yapı için tehlike arz etmektedir. Çeşmenin strüktürel sorunlarının ivedilikle giderilmesi ve onarılarak kullanıma açılması uygun olacaktır.

Şekil 4.14 12 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları

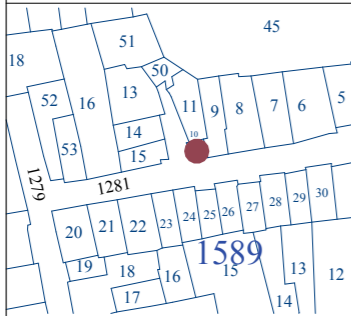
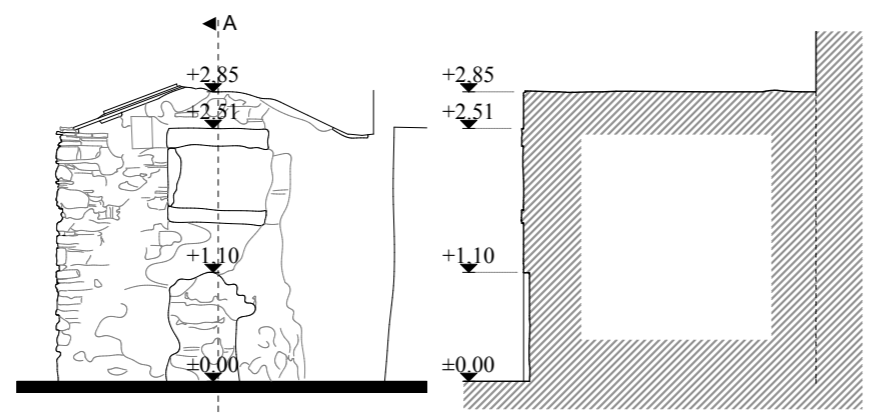
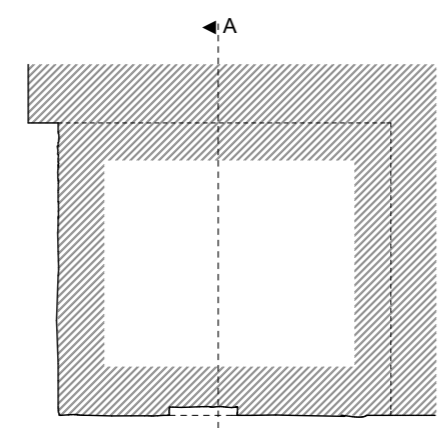
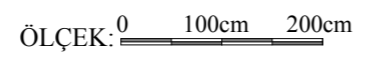

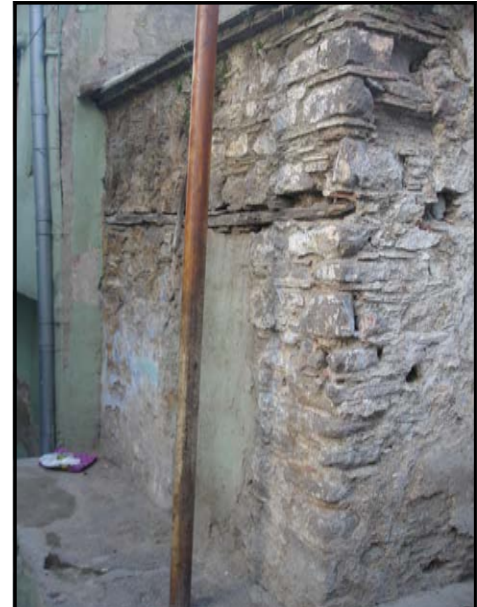
Çeşme no:13.

Çeşme, Etiler Mahallesi, 1588 ada, 10 parselde, 1281 Sokak üzerinde yer almaktadır.

İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 27/07/2006 tarihli kararıyla depolu çeşme olarak tescil edilmiştir. Konak 5. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü kayıtlarına göre çeşmenin suyu Osmanağa Vakfı'ndan mukataalıdır (kiralı). Kitabesi bulunmayan çeşmeyi, yerleşimdeki konut dokusunun olduğu 18.- 19. yüzyıllara tarihlendirmek mümkündür.

Çeşme, dikdörtgen planlıdır. Kuzey ve doğu cepheleri yan binalara bitişik olup, güney cephesi 1281 sokağa, batı cephesi ise, çıkmaz sokağa bakmaktadır. Yapı, 290x330 cm. plan ölçülerindedir. 1281 Sokağa bakan cephesinde, 8 cm derinliğinde, 70 cm eninde ve 110 cm yüksekliğinde çeşme nişi bulunmaktadır. Nişin üzeri beşik kemerle sonlandırılmıştır. Ayna bölümünde, kapatılmış lüle deliğinin izi görülmektedir. Yapı zeminine beton döküldüğü için yalak bölümüne dair bir ize rastlanmamıştır. Çeşmenin üstünde +155 cm. kotundan başlayan, sonradan kapatılmış bir pencere mevcuttur. Çıkmaz sokağa bakan batı cephesinde ise, yine sonradan kapatılmış bir kapı yer almaktadır. Kapının üzerinde, ahşap lento bulunmaktadır. Almaşık duvar tekniğinde inşa edilen yapının orjinalinde sıvalı olduğu duvar yüzeyindeki sıva kalıntılarında anlaşılmaktadır. Beşik çatı ile örtülen çeşmede çatı örtüsünün duvarla birleşiminde, taş silmeler yer almaktadır.

Çeşmenin üst örtüsünde çökme, beden duvarlarında ise, derz boşalması görülmektedir. Ayrıca üst örtüde, bunun altındaki silmelerde ve beden duvarlarında malzeme kayıpları görülmektedir. Bunların yanı sıra, pencere ve kapı boşlukları kapatılmış, yer yer çimento katkılı sıva yapılmıştır. Çeşmenin, onarılarak kullanıma açılması uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:13	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Etiler Mahallesi, 1281 Sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2008
1588 ada, 10 parsel	ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU	
☒ Kamu	GÖRÜNÜŞ
☐ Özel	KESİT
☐ Vakıf	PLAN
İNŞA TARİHİ	
18-19.yy	
TESCİL DURUMU	
☒ Tescilli	
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU	
☐ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☒ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU	
☐ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☒ Esaslı onarım gerektiriyor	
	
	GENEL GÖRÜNÜM (2008)
	
	ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)
	
	YAN GÖRÜNÜŞ (2008)
	FOTOĞRAFLAR

Şekil 4.15 13 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:14.

Çeşme, Ülkü Mahallesi, 422 ada, 2 parselde, günümüzde Kahvehane olarak kullanılan yapının 743 Sokağa bakan cephesinde konumlanmıştır.

Kitabesi bulunmayan çeşmenin banisi ve yapılış tarihi bilinmemektedir. Kahvehaneyi, Rum mimari özelliklerini göstermesi nedeniyle 19. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür. Konak Belediyesi arşivinde bulunan 1933 tarihli tapuda kahvehane zemininin Yusuf Baba Vakfından mukatalı olduğu görülmektedir. Geçmişte çeşmelere gelen suyun tapuyla birlikte alınıp satıldığı bilindiği için bu tapu kaydında suyun bahsinin geçmemesi çeşmenin kahvehaneden bağımsız olarak 1933 tarihinden sonra yapıldığını düşündürmektedir.

Dikdörtgen planlı çeşmenin, arka cephesi yapı duvarına bitişiktir. Çeşme, 16x95 cm ölçülerinde olup, 7 cm derinliğinde ve 73 cm. eninde nişle oluşturulmuştur. Nişin iki yanında 11 cm. kalınlığında dikdörtgen sütun bulunmaktadır. Sütunlar, aynanın üstünde de devam ettirilerek 94 cm. yükseklikte sivri kemerle sonlandırılmıştır. Çeşme aynasında, zeminden 48 cm. yükseklikte, lüle deliği bulunmaktadır. Yol zemininin yükseltilmesi nedeniyle yalak bölümüne dair bir ize rastlanmamıştır.

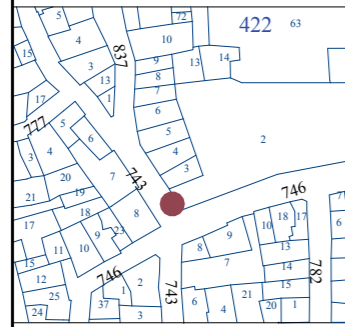
Suyu akmadığı için günümüzde kullanılmayan çeşmede malzeme kayıpları, fiziksel eskime ve bitkilenme görülmektedir. Zemin kazılarak çeşmenin alt bölümü ortaya çıkarılmalı ve yapı onararak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:14

ADRES BİLGİLERİ

Ülkü Mahallesi, 743 Sokak.

422 ada, 2 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

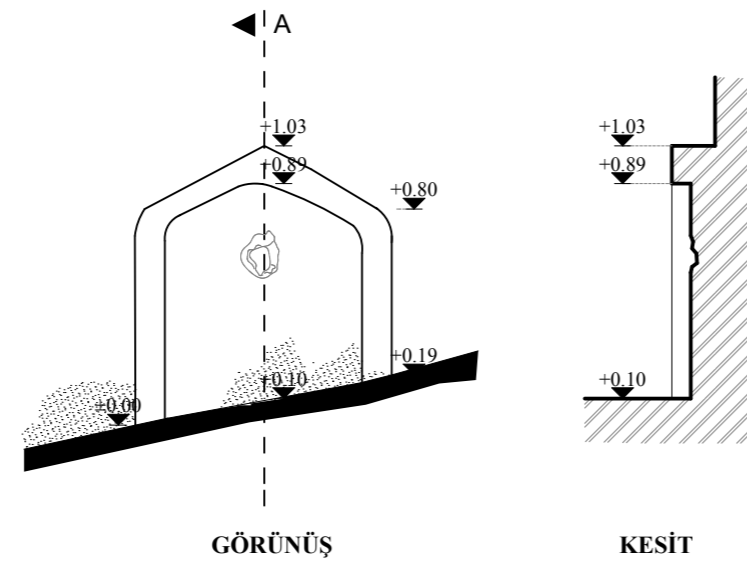
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

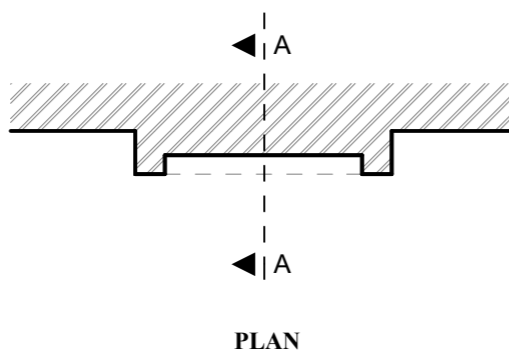
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÇEŞME (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:15.

Çeşme, Tuzcu Mahallesi, 425 ada, 31 parselde, 776 Sokak üzerinde yer alan konutun önünde konumlanmıştır. Konut 30 parselde, çeşme ise 31 parselde yer almaktadır. Ancak 31 parselin neredeyse yarısı 30 parselin içinde bulunmaktadır. Bu nedenle çeşme deposunun bir bölümünün de konutun içinde olması olasıdır. Bununla birlikte ilgili tapu müdürlüğünde yapılan araştırmada 31 parselin kapatıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Kitabesi bulunmayan çeşmeyi, bezemelerinin Barok karakterli olması nedeniyle 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

Çeşme dikdörtgen planlı olup, sokakta bulunan kısmı 103x245 cm. ölçülerindedir. Ön cephede yer alan 15 cm. derinliğinde ve 87 cm. enindeki çeşme nişi beşik kemerle sonlandırılmıştır. Cephe yüksekliği 170 cm. olup, konut yapısıyla birleştiği noktadaki yüksekliği 194 cm'dir. Çeşmenin üstü tek yöne eğimli ve sıvalıdır. Ayna bölümünde yeşil ve sarı renklerde boya kalıntıları mevcuttur. Boyaları dökülmüş olan alt bölümden aynanın kesme taş malzemedden yapıldığı görülmektedir. Diğer örneklerden de yola çıkarak depo bölümünün de taş malzemedden inşa edilip sıvandığı düşünülmektedir.

Çeşme bezemeleri günümüzde aşınmış olup, güçlükle algılanabilmektedir. Ayna bölümünde, kabartma olarak işlenen dikdörtgen profillerle sınırlandırılmış ayna taşı yer almaktadır. Ayna taşının ortasındaki lüle deliğinin etrafı, yüzeysel olarak işlenmiş, vazo içinden çıkan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bunların üstünde, beşik kemer dikkati çekmektedir. Kemerin üstü ise, barok karakterli bitkisel motiflerle süslenmiştir.

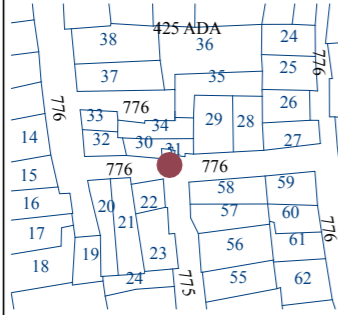
Suyu akmadığı için günümüzde kullanılmayan çeşmenin 2004 yılında çekilen fotoğrafına bakıldığında dışarıdan ayna bölümüne getirilen bir boruyla su akışı sağlandığı görülmektedir. Yapı malzemelerinde yıpranma, kirlilik ve fiziksel eskime görülen çeşme, onarılarak Kemeraltı halkına kazandırılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:15

ADRES BİLGİLERİ

Tuzcu Mahallesi, 776 Sokak.

425 ada, 31 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu Vakıf
 Özel Bilinmiyor

İNŞA TARİHİ:

18-19.yy

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

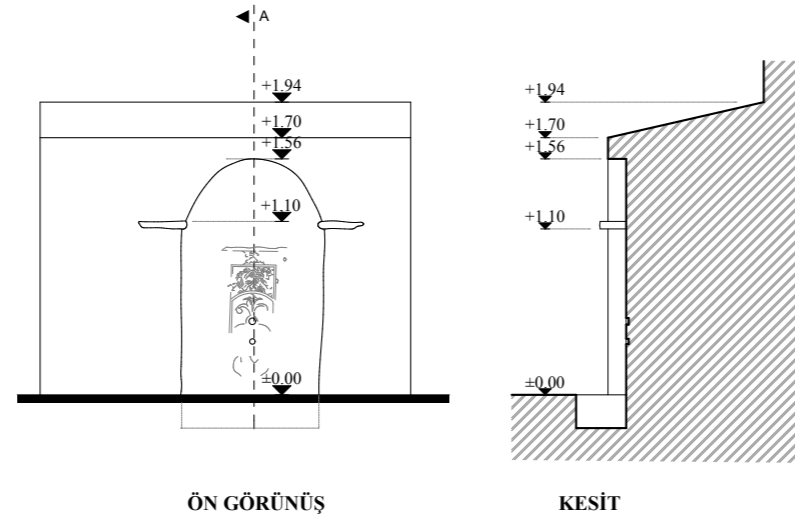
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

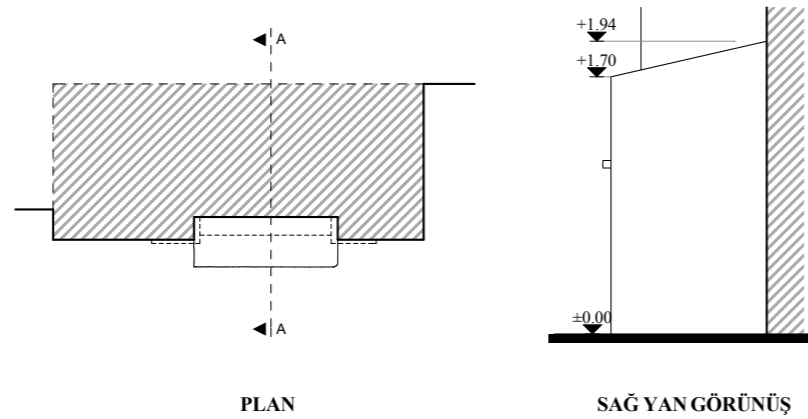
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖN GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

SAĞ YAN GÖRÜNÜŞ

ÖLÇEK: 0 100cm 200cm

ESKİ DURUMU
(ERENLER, 1993)

ESKİ DURUMU
(KONAK BEL., PLANLAMA MD.,2005)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

YAN GÖRÜNÜŞ (2008)

FOTOĞRAFLAR

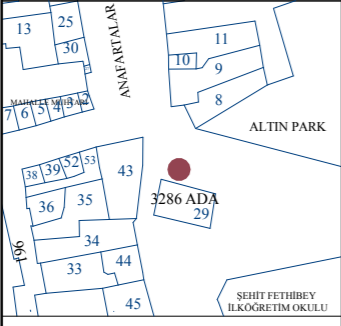
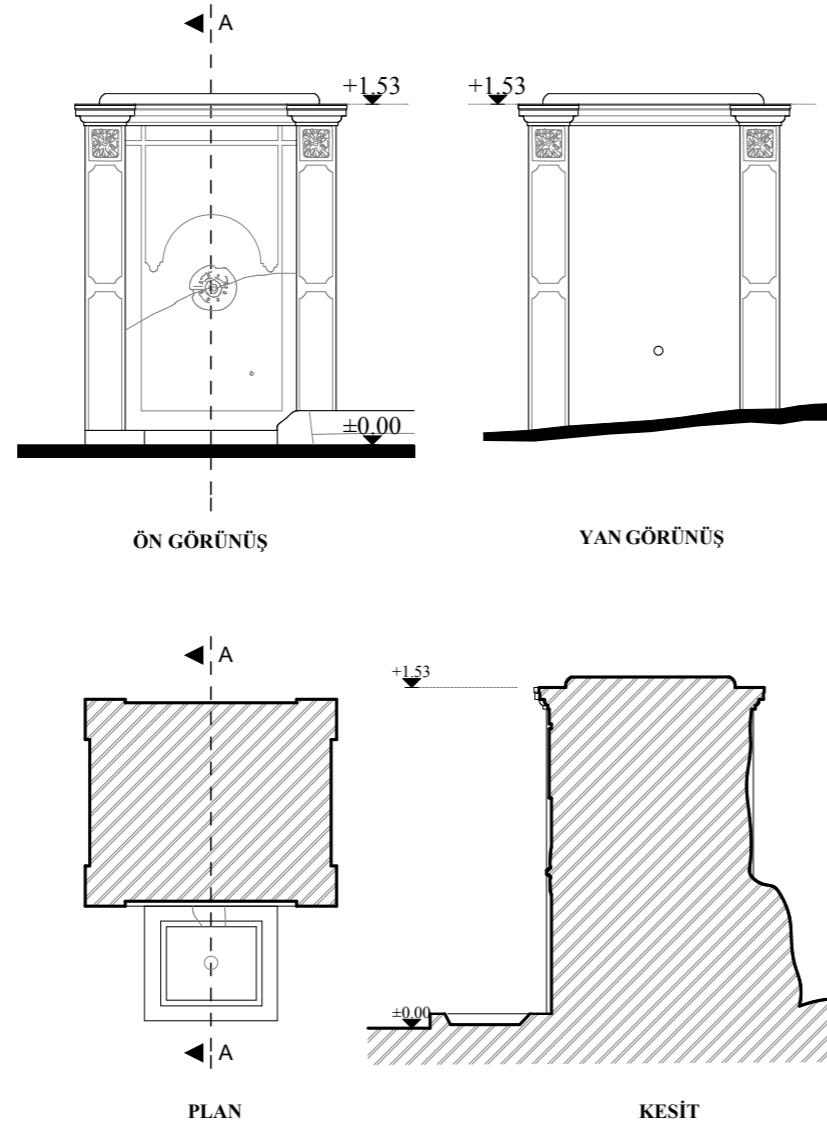

Çeşme no:16.

Çeşme, Faikpaşa Mahallesi, 1293 ile 967 Sokak kesişiminde yer almaktadır.

İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 27/07/2006 tarihli kararıyla tescil edilmiştir. Halk arasında Altınpark Çeşmesi olarak bilinen yapının kitabesi bulunmamakla birlikte, bezeme özellikleri dikkate alındığında 19. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

Dikdörtgen planlı yapı, müstakildir. Ön cephesi meydana bakan çeşmenin, arka cephesindeki kaba yonu taş duvardan yola çıkarak geçmişte bir yapıya veya duvara bitişik olduğu söylenebilir (şekil 4.19). Çeşme, 113x93 cm. plan ölçülerinde olup, yüksekliği 158 cm'dir. Planın dört köşesinde de dışarı doğru 2'şer cm. çıkma yapan pilastrlar bulunmaktadır. Ön cephe ve iki yan cephenin aynasında birer adet lüle deliği yer almaktadır. Ön cephenin aksine, yan cephedeki lüle deliklerinin etrafında süsleme bulunmaması, deliklerin aynı hizada olmaması ve her iki cephede de yalak bulunmaması nedenleriyle, yan cephelerdeki lüle deliklerinin sonradan açıldığı söylenebilir. Yalak bölümü 60x52 cm. ölçülerindeki dikdörtgen planlı olup, mermer malzemedен inşa edilmiştir. Çeşmenin ön ve yan cepheleri de mermer kaplanmış, arka cephesindeki pilastrlar mermerden, çıkmaların arasında kalan bölüm ise kaba yonu taş malzemedен inşa edilmiştir. Çeşme cephelerine, iki yanda yüzeyden çıkma yapan pilastrlarla hareket kazandırılmıştır. Üç cephede de her bir pilastr yatayda üç bölüme ayrılmıştır. En üstteki kareye yakın olan bölüm, çiçek motifi ile bezenmiştir. Diğer ikisi alt alta sıralanmış, dikdörtgen şekilli bölümlerin köşeleri, içbükey dairesel pahlarla birleştirilmiştir. Ön cephede bu süslemeye ek olarak ayna bölümünü sınırlandıran dikdörtgen kabartma, beşik kemer ve lüle deliğini çevreleyen çiçek motifi bulunmaktadır.

Günümüzde suyu akmadığı için kullanılmayan çeşmede kirlilik ve mermer malzemedede çatlaklar gözlenmektedir. Sirkülasyonun yoğun olduğu bir sokakta yer alan çeşmenin onarılarak kullanılabilir duruma getirilmesi uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:16	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Faikpaşa Mahallesi, 967 Sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2008
3286 ada	ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	
☐ Kamu ☐ Vakıf	
☐ Özel ☐ Bilinmiyor	
İNŞA TARİHİ:	
19.yy	
TESCİL DURUMU:	
☒ Tescilli	
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☐ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☒ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☐ Onarım gerektirmiyor	
☒ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☐ Esaslı onarım gerektiriyor	
	FOTOĞRAFLAR
	
	ÇEŞMENİN ESKİ DURUMU (2004)
	ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)
	YAN GÖRÜNÜŞ (2008)
	ARKA GÖRÜNÜŞ (2008)
	ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

Şekil 4.18 16 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:17.

Çeşme, Namık Kemal Mahallesi'nde, 428 Sokak merdivenlerinin yan yüzünde bulunmaktadır.

Kitabesi bulunmayan çeşmenin, yapı malzemesinin dökme mozaik olması 20. yüzyılda inşa edildiğini düşündürmektedir.

Ön cephesi meydana bakan çeşme, arka cephesinden duvara bitişiktir. Dikdörtgen planlı yapı, 60x45 cm. ölçülerindedir. Yüksekliği ise yol zemininden 61 cm'dir. 7 cm kalınlığında bir profilin çevrelediği ayna bölümünde tek lüle deliği bulunmaktadır. Yapının alt bölümü, yol zemininin altında kaldığı için yalak bölümüne dair bir ize rastlanmamıştır.

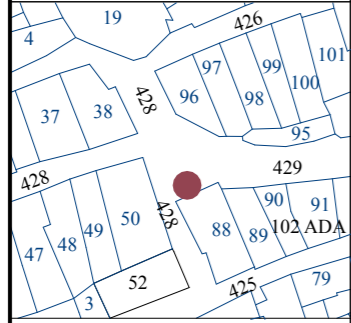
Günümüzde suyu akmadığı için kullanılmayan çeşmede, fiziksel eskime, kirlilik, yapı malzemelerinde kayıplar ve zeminde bitkilenme göze çarpmaktadır. Zemin kazılarak çeşmenin alt bölümü ortaya çıkarılmalı ve yapı onarılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:17

ADRES BİLGİLERİ

Namık Kemal mahallesi, 428 sk.

185 ada, 11 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

20.yy

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

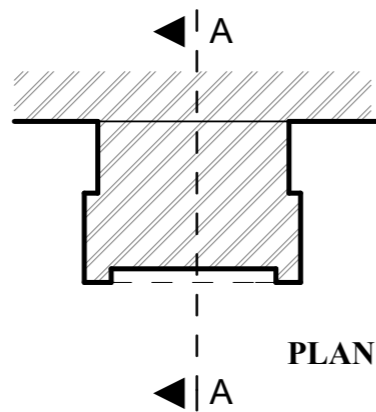
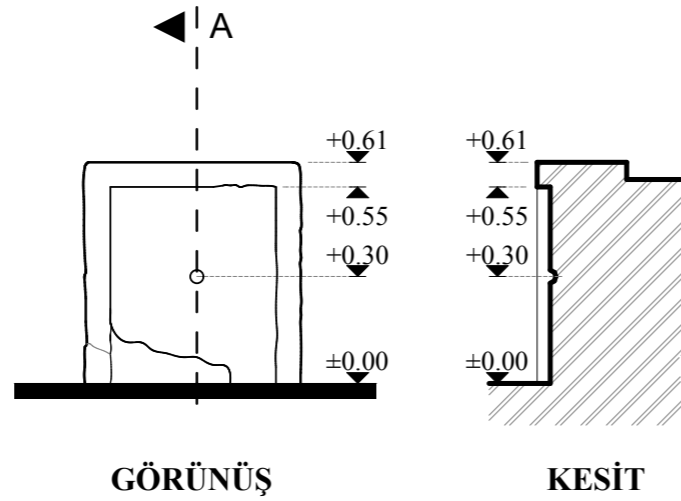
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞME (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no: 18.

Çeşme, Etiler Mahallesi, 1583 ada, 1 parselde, 954 ile 1282 Sokak kesişiminde bulunan harabe halindeki sur duvarı kalıntılarının yanında yer almaktadır.

Aynı parselde yer alan duvar, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 30/01/2002 tarihli kararıyla sur duvarı olarak tescil edilmiş olup, çeşme ile ilgili ayrı bir karar bulunmamaktadır. Kitabesi bulunmayan çeşmenin inşa tarihi ve banisi bilinmemektedir.

Sokak girişindeki sur duvarı kalıntılarının yanında konumlanan çeşme, dikdörtgen planlı olup, nişle oluşturulmuştur. Kısa kenarları 23 ve 18 cm., uzun kenarı 92 cm. olan çeşme nişi sivri kemerle sonlandırılmıştır. Yüksekliği 274 cm. olan yapının üstünde, kesme taştan yapılmış silme bulunmaktadır. Bunun gibi çeşmenin diğer bölümleri de kesme taşla inşa edilmiştir. Ayna bölümünde tek lüle deliği bulunan çeşmenin alt bölümü kaldırımın altında kaldığı için yalak bölümüne dair bir ize rastlanmamıştır.

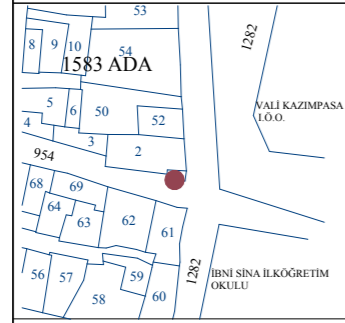
Günümüzde suyu akmadığı için kullanılmayan çeşmede malzeme kayıpları ve bitkilenme gibi fiziksel sorunlar bulunmaktadır. Çeşme, mimari özellikleri nedeniyle onarılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:18

ADRES BİLGİLERİ

Etiler Mahallesi, 954 Sokak.

1583 ada, 1 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

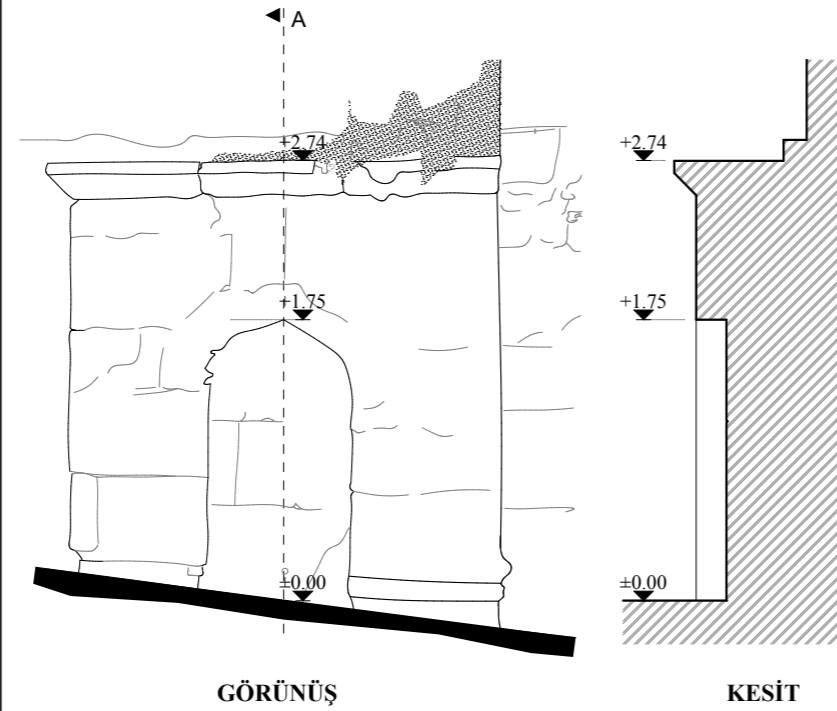
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 100cm 200cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞME NİŞİ (2008)

ÜST BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:19.

Çeşme, Pazaryeri Mahallesi, 1551 ada, 22 parselin, 948 Sokak üzerindeki avlu duvarında bulunmaktadır.

Aktepe (2003)'te İzmir Vezir ve Osman Ağa Su Yolları İdare Müdüriyeti'ne ait mühürde Pazaryeri'nde Dellal el-Hac Mehmed Ağa duvarında çeşme bulunduğu belirtmektedir. Bu listede Pazaryeri mevkiinde Pazaryeri Cami Çeşmeleri dışında sadece bu yapının adı geçmektedir. Ancak bahis konusu yapının, alan çalışmaları sırasında bulunan bu çeşme olduğu konusunda kesin bir kanıt bulunamamıştır. Sonuç olarak çeşmenin 18. veya 19. yüzyıllarda inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Çeşme, dikdörtgen planlı olup taş duvar üzerinde 76 cm eninde ve sol tarafta 9,5 cm, sağ tarafta ise 8,5 cm. derinliğinde nişle oluşturulmuştur. Nişin yüksekliği ise 94 cm'dir. Yol zemininden taş örgü ile 60 cm. yükseltelen yalak, taştan oyma yapılmış, ancak kırıldığı için büyük bölümü günümüze ulaşamamıştır. Çeşme ve üzerinde bulunduğu duvar sıvalıdır.

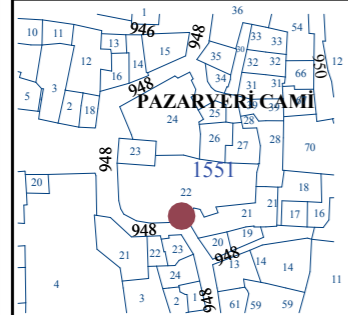
Günümüzde suyu akmadığı için kullanılmayan çeşmede malzeme kayıpları ve kirlilik gözlenmektedir. Çeşmenin onarılarak kullanıma açılması uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:19

ADRES BİLGİLERİ

Pazaryeri Mahallesi, 948 Sokak.

1551 ada, 22 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

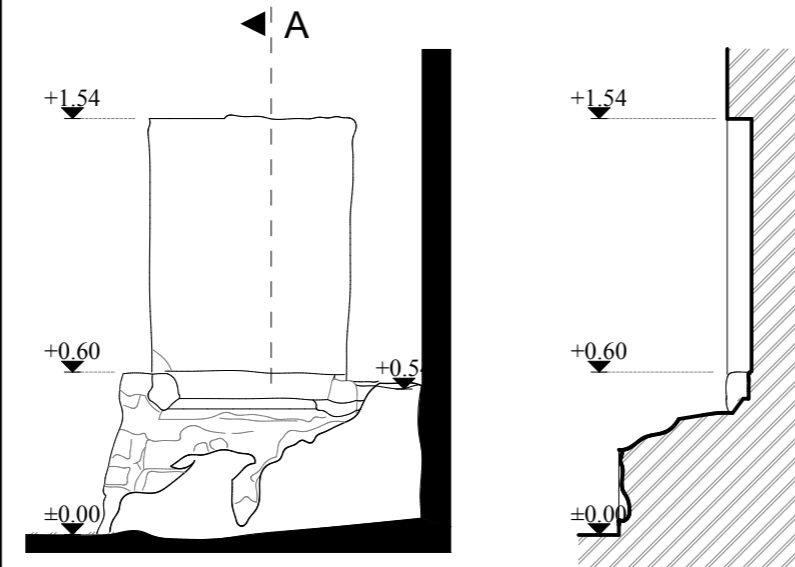
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

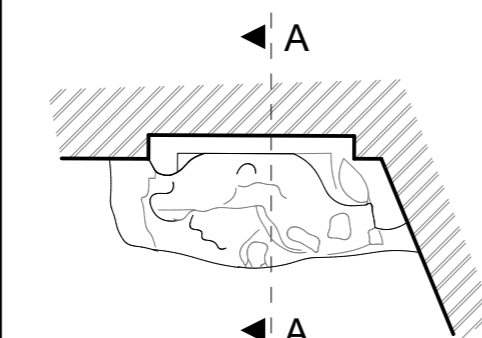
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

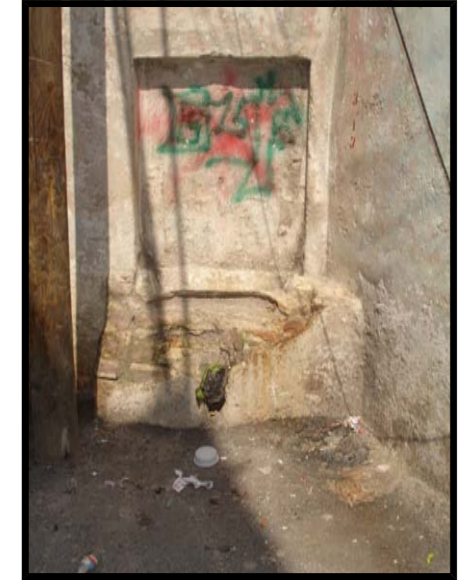

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞME (2008)

YALAK BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:20.

Çeşme, Etiler Mahallesi, 1588 ada, 42 parselde, 1269 ile 1274 Sokak kesişiminde bulunan konutun 1274 Sokak cephesinde konumlanmıştır.

Bodrum ve zemin kattan oluşan konut 43 parselde, çeşme ise 42 parselde yer almaktadır. Çeşmenin ayna bölümünde Belediye Çeşmesi yazısı bulunmaktadır. Kitabenin Latin harfleriyle yazılmış olması nedeniyle, yapının 20. yüzyılda inşa edildiği söylenebilir.

Duvar çeşmesi, dikdörtgen planlıdır. Uzun kenarı 100 cm., kısa kenarı ise 12 cm. olan çeşmenin yüksekliği 109 cm'dir. Dikdörtgen formdaki aynanın üst bölümüne 11 cm. kalınlığındaki beton malzemeyle yay şekli verilmiştir. Ayna taşında bir lüle deliği bulunmaktadır.

Çeşmenin yapım sistemi ile ilgili sağlıklı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Görünen yüzeyler çimento katkılı sıva ile kaplıdır fakat yalak bölümünde, betonun altında, taş malzeme görülmektedir. Bu da çeşmenin eski dönemlerde taş malzemedan yapılmış, sonradan çimento katkılı sıva ile sıvanmış olabileceğini düşündürmektedir, ancak kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

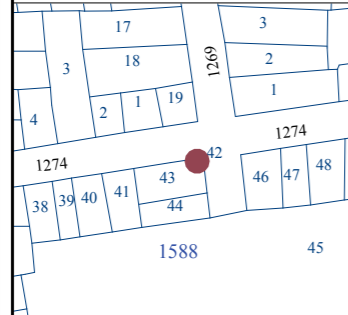
Suyu akmadığı için günümüzde kullanılamayan çeşmede, malzeme kayıpları ve kirlilik görülmektedir.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:20

ADRES BİLGİLERİ

Etiler Mahallesi, 1274 Sokak.

1588 ada, 42 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

20.yy

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

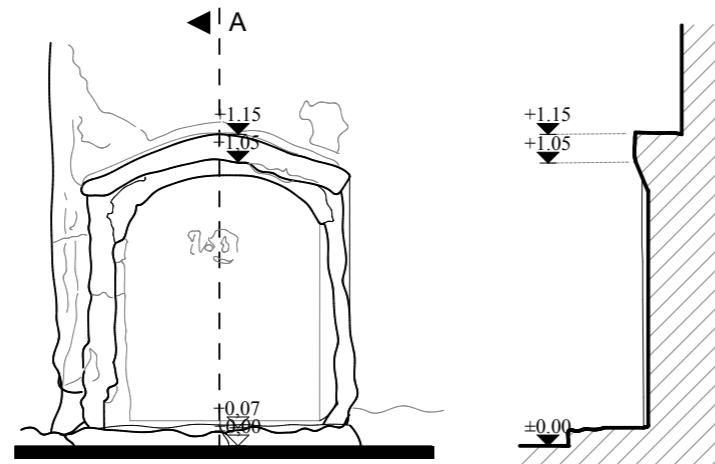
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:21.

Çeşme, Namık Kemal Mahallesi, 102 ada, 52 parseldeki konutun önünde, 413 ve 424 Sokak kesişiminde yer almaktadır.

Yapıyı, KKAİPR (2002) 413 sokak çeşmesi, Akyüz Levi (2000) ise Mumcu Dede Çeşmesi olarak adlandırmıştır. Çeşmenin alt bölümünde kabartma olarak “Jph Dalmas & Cie Marseille 1898” yazısı bulunmaktadır.

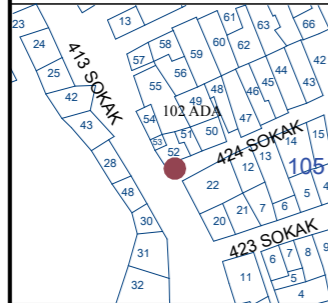
Tamamı demir malzemeden imal edilen yapı, oldukça küçük ölçülerde olup, dikdörtgen planlıdır. Uzun kenarı 32 cm., kısa kenarı 16 cm., zeminden yüksekliği ise 67 cm'dir. Üst bölümüne yine demir malzeme ile yay şekli verilmiştir. Alt bölümü 32x21 cm ölçülerinde olup, dışarı doğru çıkma yapmıştır. Tek lüle deliği bulunan çeşme, günümüzde kullanılmamaktadır.

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:21

ADRES BİLGİLERİ

Namık Kemal Mahallesi,
413 Sokak.

102 ada, 52 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu Vakıf
 Özel Bilinmiyor

İNŞA TARİHİ:

19.yy

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

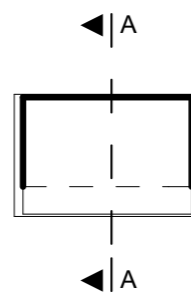
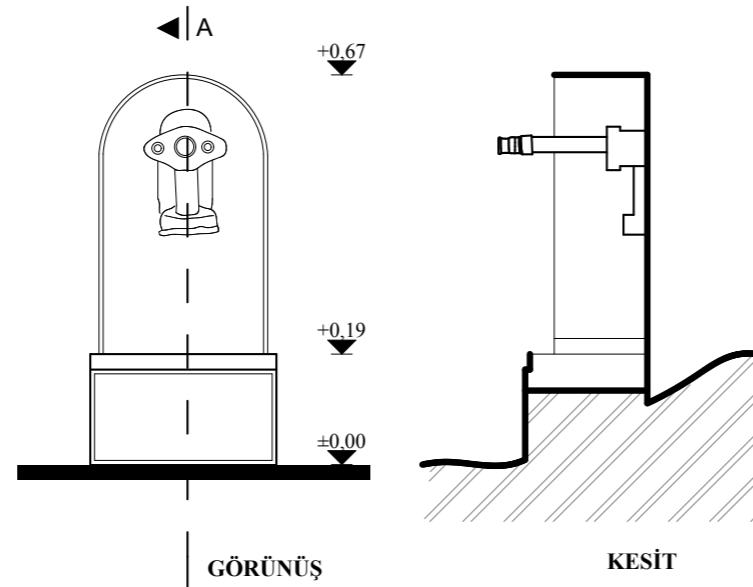
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2009)

ÇEŞME (2009)

ÖN CEPHE (2009)

ÇEŞMENİN ALT BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Cami çeşmeleri

Camiler, Kemeraltı'nda önemli bir yapı grubunu oluşturmaktadır. Bu yapılar, Kemeraltı'nın ticaret ve konut bölgelerinde dağınık olarak yer almaktadırlar. Çarşı içindekilerin büyük bölümü Anafartalar Caddesi'nin oluşturduğu yayın üzerindedir. Bunların birçoğu, alan kısıtlılığı nedeniyle fevkani tipte yapılmış olup, zemin katları ticari işlevle kullanılmaktadır. Ancak cami önlerinde veya yanlarında meydanlar oluşturulmuştur. Meydanlar, toplanma ve ticari işlevlerinin yanı sıra, özellikle cuma günleri ibadet amaçlı kullanılmaktadır. Konut bölgelerindeki camilerde ise, küçük de olsa avlu bulunmaktadır.

Camilerin birçoğunda zemin kat ticaret, üst kat ise, ibadet işleviyle kullanıldığı için bunların konumlandığı sokaklarda sirkülasyon oldukça yoğundur. Bu nedenle yapıların sokağa bakan beden duvarlarında veya avlu duvarlarında çeşmeler inşa edilmiştir. Çalışmada Kemeraltı'nda bulunan 16 adet cami çeşmesi tasvir edilmiş, fotoğraflar ve rölövelerle belgelenmiştir.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ			
Çeşme no:22. 109 ada, 5 parsel 448 sk.	Çeşme no:23. 360 ada, 10 parsel 1307 sk.	Çeşme no:24. 113 ada, 28 parsel 845 sk.	Çeşme no:25. 237ada, 9 parsel 866 sk.
			
Çeşme no:26. 185 ada,11 parsel. Dr.Faik Muhittin A.dam cd	Çeşme no:27. 185 ada, 11 parsel. Dr.Faik Muhittin A.dam cd	Çeşme no:28. 269 ada, 26 parsel. 892 sk.	Çeşme no:29. 183 ada, 50 parsel. 442 sk.
			
Çeşme no:30. 112 ada, 1 parsel.	Çeşme no:31. 1581 ada, 69 parsel. 1021 sk.	Çeşme no:32. 420 ada, 11 parsel, 832 sk.	Çeşme no:33. 337 ada, 184 parsel.
			
Çeşme no:34. 224 ada, 18 parsel. 855 sk.	Çeşme no:35. 1551 ada, 24 parsel. 948 sk.	Çeşme no:36. 337 ada, 184 parsel. 899 sk.	Çeşme no:37. 337 ada, 184 parsel. 899 sk.
			

Şekil 4.24 Kemeraltı'ndaki cami çeşmeleri.

Çeşme no:22 (Damlacık Cami Çeşmesi).

Çeşme, Sümer Mahallesi, 109 ada, 5 parselde bulunan **Damlacık Cami**'nin 448 Sokağa bakan avlu duvarında konumlanmıştır.

Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 152 sayılı genelgesiyle tescil edilmiştir. Kılıcı Mescidi olarak da anılan yapının kitabesi bulunmamakla birlikte, Aktepe (2003), bulunduğu eski eser fişlerine ve vakfiyelere dayanarak 18. yüzyılın başında inşa edildiğini belirtmektedir (Aktepe, 2003, s. 54). İbadet mekanı ve minareden oluşan cami, kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür.

Çeşmenin kitabesi günümüze ulaşamamıştır. Ancak Aktepe (2003), "Mustafa Efendi Çeşmesi" olarak adlandırdığı yapının, geçmişte üzerinde olan kitabesinin 1795-1796 tarihli olduğunu belirtmektedir (Aktepe, 2003, s. 179). Kitabe şöyledir: "Sahibü'l- hayrat ve'l- hasenat Mustafa oğlu Mustafa'nın hayrıdır. Sene 1210" (Aktepe, 2003, s.180).

Dikdörtgen plan şemasına sahip olan çeşme, avlu duvarında 71 cm eninde ve 10 cm derinlikte bir nişle oluşturulmuştur. Oldukça dik ve merdivenli bir sokakta yer aldığı için alt kısmı eğimlidir. Yapının yüksekliği sol tarafta 101, sağ tarafta 67 cm'dir. Çeşme nişi sonradan 4,5 cm. eninde dikdörtgen bir profille çevrelenmiştir. Lülenin altındaki kısma beton döküldüğü için yalak bölümüne ilişkin bir ize rastlanmamıştır.

Derin olmayan bir niş içerisine yerleştirilmiş ayna taşı, mermer malzemenin yapılmıştır. Üzerindeki dökülmüş boya katmanlarından, çeşmenin farklı zamanlarda avlu duvarı ile birlikte boyandığı anlaşılmaktadır.

Ayna taşında, antik dönem karakterli bir vazo ve vazo içerisinden çıkarak iki yana dağılan iri yapraklardan oluşmuş ve kabartma olarak işlenmiş bitkisel bir süsleme bulunmaktadır. Yaprakların uç kısımları volütlerle sonlandırılmıştır. Vazo motifinin altında daire şekilli bir kabartma mevcuttur. Bu kabartmanın altında, ortasında lüle

bulunan daha büyük bir kabartma bulunmaktadır. Ayna taşı süslemeleri, beşik kemer şeklindeki profille sonlandırılmıştır.

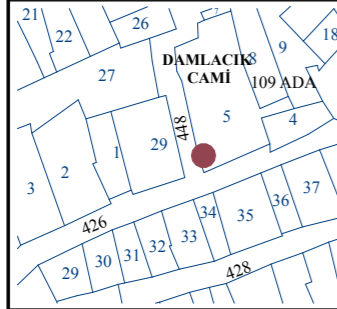
Günümüzde suyu akmayan ve kullanılmayan çeşmede, fiziksel eskime, kirlilik ve çiçeklenme görülmektedir. Bezeme özellikleriyle dikkati çeken çeşmenin onarılması uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:22

ADRES BİLGİLERİ

Sümer Mahallesi, 448 Sokak.

109 ada, 5 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1795-1796

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

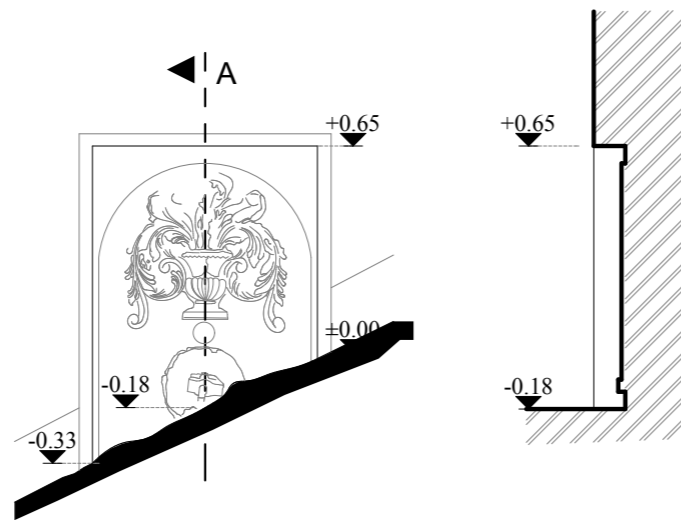
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

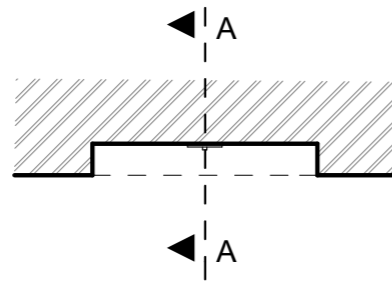
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

ÇEŞMENİN ESKİ DURUMU (AKTEPE, 2003)

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:23 (Hasan Hoca Cami Çeşmesi).

Hurşidiye Mahallesi, 360 ada, 10 parselde, 1307 Sokakta bulunan **Hasan Hoca Cami**'nin giriş kapısının yanında yer almaktadır.

Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 152 sayılı genelgesiyle tescil edilmiştir.

Çeşmenin ayna taşı üzerinde biri Arap harfleriyle, diğeri Latin harfleriyle yazılmış iki kitabe mevcuttur. Arap harfleriyle yazılan kitabede, “Sofu-oğlu Mehmed Ağa'nın kerimesi Hadice Kadın hayratı olup, maşallah deyü hayr-ı du'a Sene:1274 (1857-58)” yazmaktadır. Diğerkitabede ise, “Gazozcu Salih Efendi tarafından tarih-i inşası 1.8.1932” ifadesi bulunmaktadır (Aktepe, 2003). Kitabelerdeki tarihler göz önüne alınarak, 1932 tarihli olanının, onarım kitabesi olduğu söylenebilir. Aktepe (2003), yapıyı Sofu-oğlu Çeşmesi olarak adlandırmış ve 1976 yılında kullanıldığını belirtmiştir (Aktepe, 2003, s.195).

Yapı, dikdörtgen planlı olup, caminin beden duvarında 38 cm derinliğinde ve 89 cm. eninde bir nişle oluşturulmuştur. Çeşme nişi, beşik kemerle sonlandırılmıştır. Ayna taşı mermer malzemedenden yapılmış olan çeşme, süslemesiz yalın bir yapıdır. Çeşmenin zemininde yalak bölümünün izi görülebilmektedir. Muhtemelen taştan oyma olarak yapılmış yalağın içi sonradan betonla doldurulmuştur.

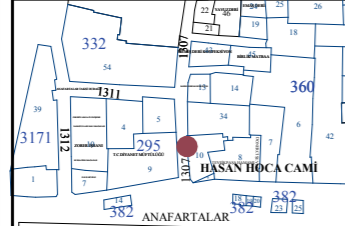
Oldukça bakımsız durumda olan ve suyu akmadığı için günümüzde kullanılmayan çeşmenin onarılması gerekliliği açıktır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:23

ADRES BİLGİLERİ

Hurşidiye Mahallesi, 1307 Sk.

360 ada, 10 parsel

BELEDİYE OTO PARKI
TANSAŞ

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1857-1858

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

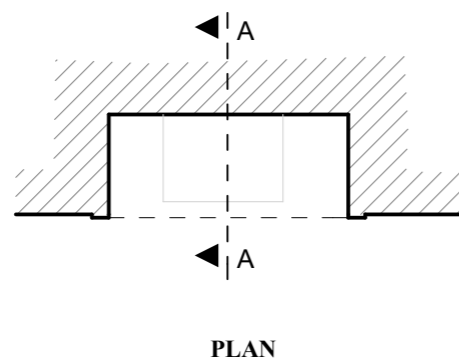
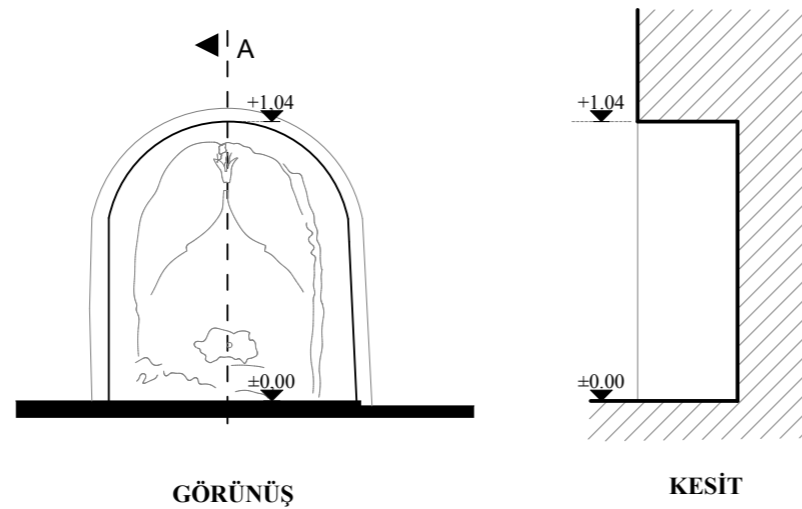
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM

GENEL GÖRÜNÜM

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

AYNA BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:24 (Ali Ağa Cami Çeşmesi).

Odunkapı Mahallesi, 113 ada, 28 parselde bulunan **Ali Ağa Cami** yanındaki mezarlığın 845 Sokağa bakan duvarında bulunmaktadır.

Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 09/06/1979 tarihli kararıyla sivil mimari örneği olarak tescil edilmiştir. Kare planlı ibadet mekanı, son cemaat mahali ve minareden oluşmaktadır. Aktepe (2003), caminin kitabesine göre 1672-1673 tarihinde inşa edildiğini belirtmiştir. Çeşmenin kitabesi bulunmamaktadır. Cami kitabesinde çeşmenin de bahsi geçtiği için camiyle birlikte inşa edildiği düşünülmektedir.

Çeşme, dikdörtgen planlı olup, 17x72 cm. ölçülerindeki nişle oluşturulmuştur. Bu niş, 147 cm. yüksekliğindedir ve üzeri sivri kemerle şekillendirilmiştir. Kemer iki yanda dikdörtgen planlı üzengi taşına oturmaktadır. Kemerin üst bölümünü sınırlandıran profiller çeşme cephesine hareket kazandırmıştır. Ancak bu profillerin sonradan eklendiği çeşmenin eski fotoğrafından görülebilmektedir (şekil 4.27). Ayna bölümünün alt kısmında lüle deliği bulunmaktadır. Sonradan dışarıdan sütun çevresini dolaşarak ayna bölümüne gömülmüş boru ve yeni musluk takılmıştır. Yalak bölümü, yol kaplamasının yükseltilmesi nedeniyle zeminden 10 cm aşağıda kalmıştır. Bununla birlikte çeşme nişinin önüne metal ızgara yerleştirilmiştir. Taş malzeme kullanılarak inşa edilen yapının tamamı sıvalıdır.

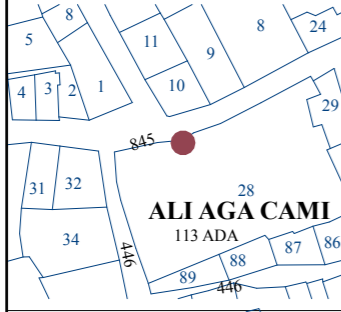
Günümüzde suyu akan ve mahalle halkı tarafından kullanılan çeşmede malzeme kayıpları, kirlilik, fiziksel yıpranma ve çiçeklenme görülmektedir. Mimari özellikleri nedeniyle onarılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:24

ADRES BİLGİLERİ

Odunkapı Mahallesi, 845 Sokak.

113 ada, 28 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1672-1673

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

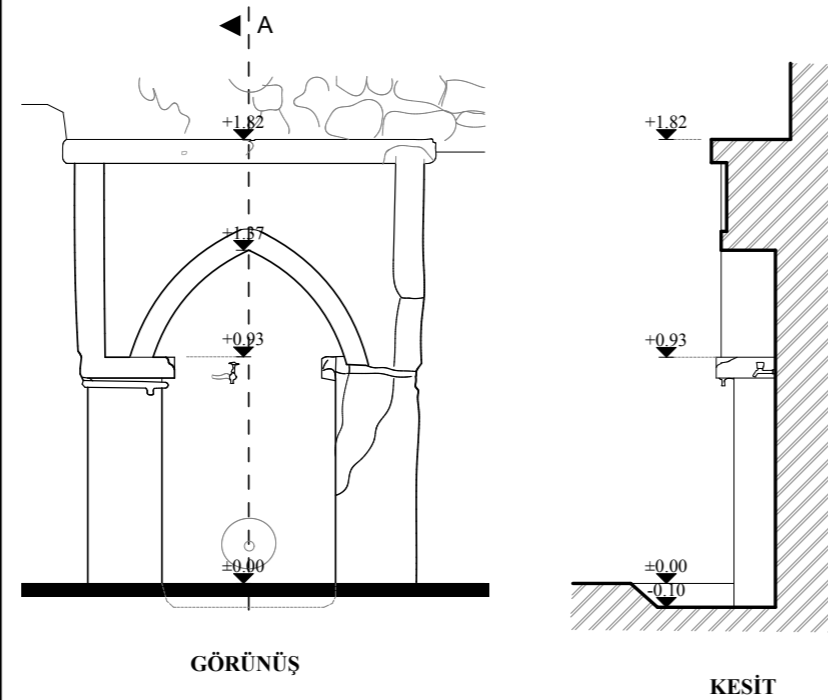
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

ÇEŞMENİN GEÇMİŞTEKİ DURUMU
(1 NO'LU KTVK ARŞİVİ)

ÇEŞMENİN GEÇMİŞTEKİ DURUMU
(ERENLER, 1993)

ÇEŞME NİŞİ (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:25 (Kemeraltı Cami Çeşmesi).

Çeşme, Konak Mahallesi, 237 ada 9 parselde yer alan **Kemeraltı Cami**'nin 866 Sokağa bakan avlu duvarında bulunmaktadır.

Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından dini yapı olarak tescil edilmiştir. 17. yüzyılda inşa edilen cami, 19.yüzyıl başında onarılmıştır (Aktepe, 2003). Geçmişte kare planlı olup üzeri tek bir kubbe ile örtülü olan ibadet mekanı, bu onarımda kuzey yönünde genişletilerek dikdörtgen planlı hale getirilmiştir. Son cemaat mahali de dikdörtgen planlı ve üç bölümlüdür (İzmir Mimarlık Rehberi, 2005).

Çeşmenin ayna taşının üstünde, dikdörtgen bir pano içinde kitabe bulunmaktadır. Kitabe şöyledir; “Vesegahüm rabbihüm şeraben tahura” (İnliceliler, 2002). Akyüz Levi (2000), Kitabe'nin Kuran-ı Kerim'den bir ayet olduğunu ve tercümesinin “Allah onlara temiz su nasip etti” şeklinde olduğunu belirtmiştir. Kitabede inşa tarihi ve banisi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yan sokakta bulunan aynı cami sebili ile birlikte 18. yüzyıl sonunda inşa edilmiş olması olasıdır. Bununla birlikte bezeme özelliklerinin Barok karakterli olması dikkate alınarak çeşmeyi 18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyıl başlarına tarihlendirmek mümkündür.

Duvar çeşmesi, 7 cm derinliğinde ve 113 cm eninde nişle oluşturulmuştur. Nişin iki yanında 2 x 9 cm ölçülerinde pilastr bulunmaktadır. Yüksekliği 200 cm. olan çeşme cephesi, +134 cm. kotundaki silmeyle iki bölüme ayrılmıştır. Çeşmenin ayna taşında üst üste iki adet lüle deliği bulunmaktadır. Lüle etrafındaki bezemelere bakıldığında alttaki lülenin sonradan eklendiği söylenebilir. Yalak bölümü ise dikdörtgen planlı olup 89x60 cm ölçülerindedir.

Mermer malzemenin kullanıldığı çeşme cephesi iki bölümden oluşmaktadır. Cephesinin üst bölümünü iki yanda süslemeli pilastr, üstte ise kademeli silmeler sınırlandırmaktadır. İki pilastr arasında kabartma olarak işlenmiş beşik kemer, kemerin ortasında ise deniz kabuğu motifi yer almaktadır. Alt bölümü de iki yanda

süslemeli pilastr, üstte ise kademeli silmeler ile sınırlandırılmıştır. Lüle bölümü ise, amfora benzeri motifin etrafında ‘C’ ve ‘S’ şeklinde kabartma olarak işlenmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir.

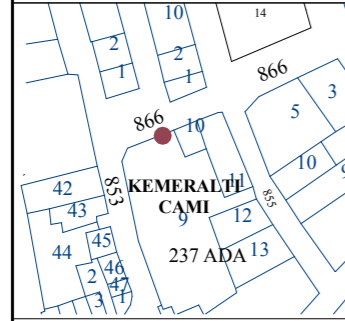
Suyu akmadığı için günümüzde kullanılmayan çeşme, çalışma alanındaki birçok yapıya göre oldukça iyi korunmuştur. Ancak mermer silmelerde çatlaklar ve cephede kirlilik gözlenmektedir. Mermer yüzeylerdeki çatlaklar kapatılarak cephe temizlenmeli, ayrıca su bağlantısı yapılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:25

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 866 Sokak.

237 ada, 9 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

18-19.yy

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

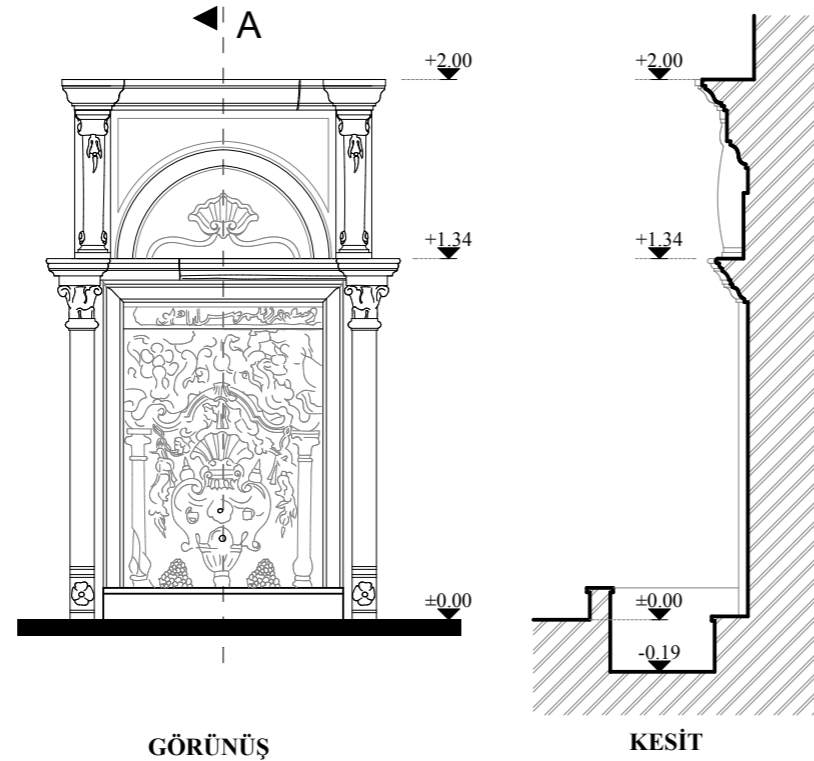
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞMENİN YALAK BÖLÜMÜ (2008)

ÇEŞMENİN KİTABESİ

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:26 ve 27 (Salepçioğlu Cami Çeşmeleri).

Çeşmeler, Uğur Mahallesi, 185 ada, 11 parselde yer alan **Salepçioğlu Cami**'nin Dr. Faik Muhittin Adam Sokağı'na bakan duvarında konumlanmıştır. Üst kattaki camiye çıkış merdivenlerinin iki yanında, aynı plan ve cephe özelliklerine sahip iki çeşme bulunmaktadır.

Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 13/06/1991 tarihli kararıyla dini yapı olarak tescil edilmiştir. Fevkani tipindeki yapıda, zemin katta mektep ve medrese, üst katta ise cami bulunmaktadır. Kare planlı ibadet alanı, son cemaat mahali ve minareden oluşmaktadır. Salepçioğlu Cami, Sahlebcı-zade Hacı Ahmed Efendi bin Hacı Mehmed Ağa bin Hasan'ın 27 Eylül 1893 tarihli vakfiyesine göre Allame Hoca Hacı Ahmed Efendi tarafından mektep ve medrese ile birlikte inşa edilmiştir (Aktepe, 2003). Çeşmelerin de aynı zamanda inşa edildiği düşünülürse, 19. yüzyıl sonlarına tarihlendirmek mümkündür.

Çeşmeler, çift kollu camiye giriş merdivenlerinin altı kapatılarak bu alana simetrik olarak inşa edilmişlerdir. Her ikisi de, pembe ve yeşil renkte taş kaplanan duvar üzerine mermer malzeme kullanılarak yapılmış olup, aynı boyut ve süsleme özelliklerine sahiptir.

Duvar çeşmeleri, mermer panodan oluşmaktadır. Ayna taşını 98 cm enindeki iki yanda ve yukarıda devam eden bordürler sınırlandırmaktadır. Bordürler 20 cm eninde olup dışarı doğru 3 cm. çıkma yapmaktadır. Her iki çeşme aynasında da iki adet lüle yer almaktadır. Cami giriş cephesinin sağ tarafında bulunan çeşmede musluklar demir profille birbirine bağlanmıştır. Yalak bölümü, zeminden 45 cm. yukarıda olup, cepheden dışa doğru çıkma yapmıştır. Bu bölüm, 45x99 cm ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Köşeleri dairesel olarak pahlanmıştır. Çeşme yüksekliği 187 cm'dir.

Çeşme aynasını sınırlandıran bordürlerin içi ve lülelerin etrafı, kabartma olarak işlenmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir. Çeşmenin üstünde, duvardan 4 cm çıkma yapan oyma ve kabartma tekniğinde yapılmış yaprak motifleri ve volütlerden oluşan süsleme bölümü bulunmaktadır. Bu bölümün üzeri ise ay-yıldız motifiyle taçlandırılmıştır.

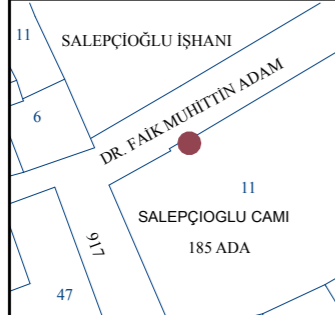
Çeşmelerin her ikisi de iyi korunmuş olmakla birlikte suları akmadığı için kullanılmamaktadır. Her iki çeşme de cephe temizliği ve su bağlantısı yapılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:26

ADRES BİLGİLERİ

Uğur Mahallesi,
Dr.Faik Muhittin Adam Sokak.

185 ada, 11 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

19.yy

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

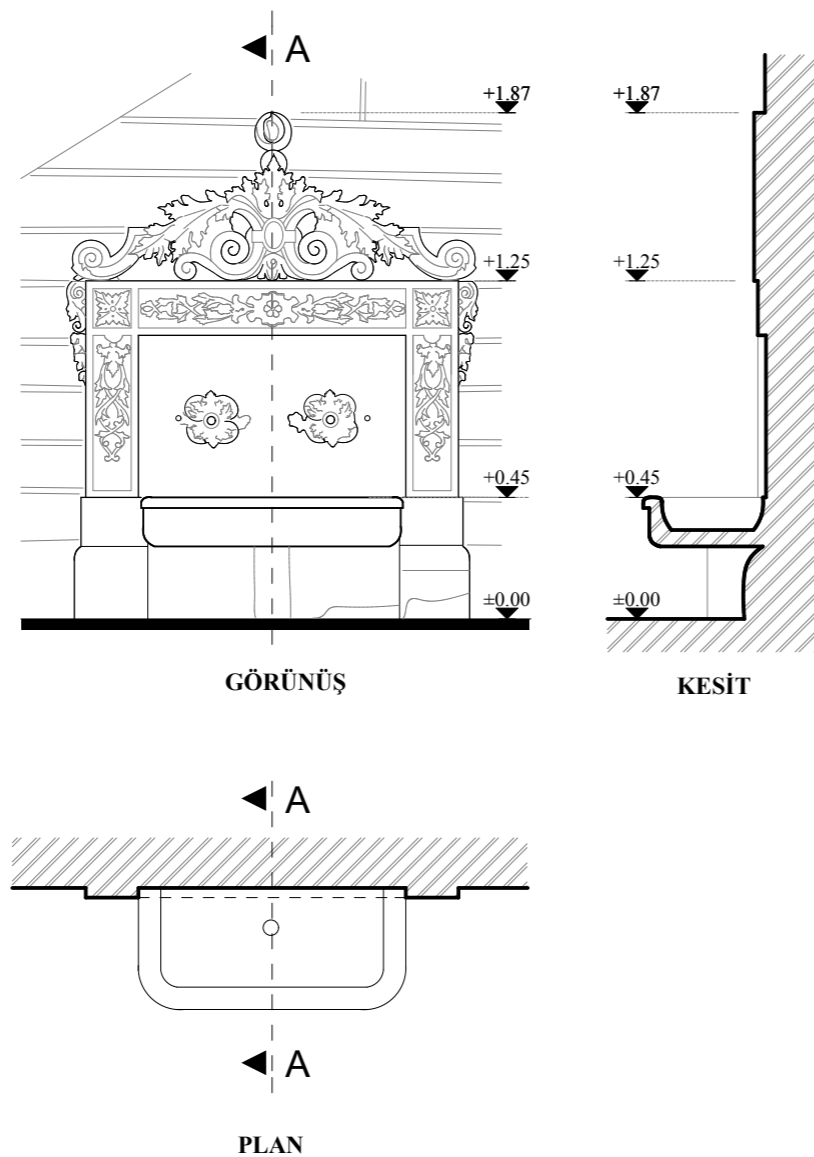
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GENEL GÖRÜNÜM (2009)

ÇEŞME (2009)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2009)

ÇEŞMENİN ALT BÖLÜMÜ (2009)

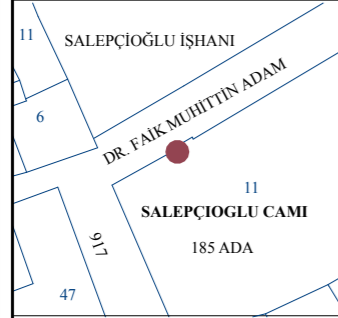
FOTOĞRAFLAR

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:27

ADRES BİLGİLERİ

Uğur Mahallesi,
Dr.Faik Muhittin Adam Sokak.

185 ada, 11 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

19.yy

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

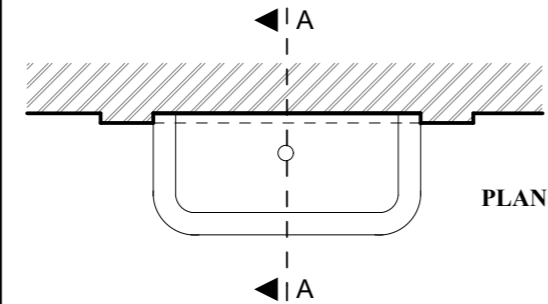
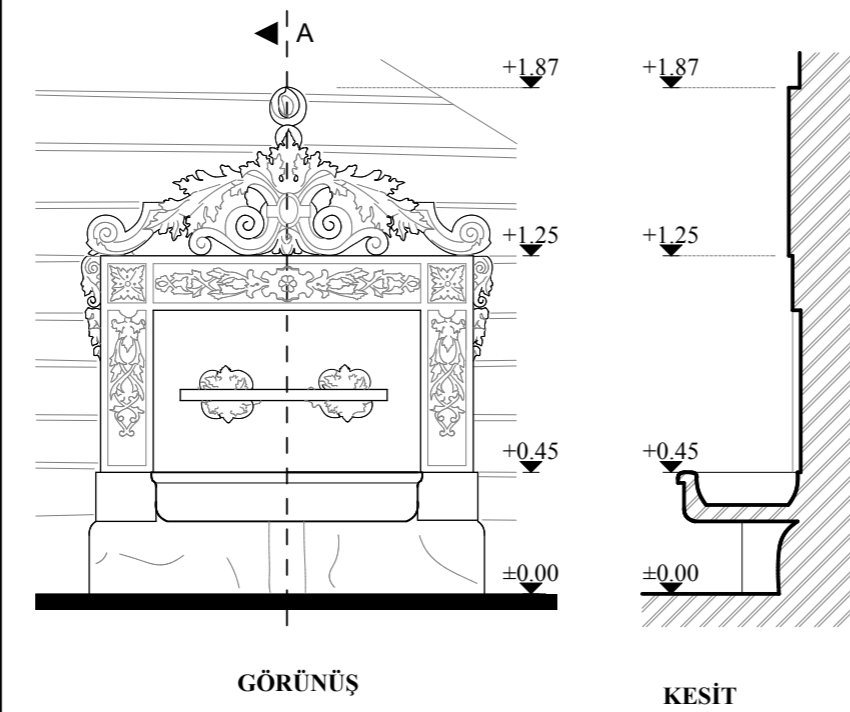
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2009)

ÇEŞME (2009)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2009)

ÇEŞMENİN ALT BÖLÜMÜ (2009)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:28 (Şadırvan Cami Çeşmesi).

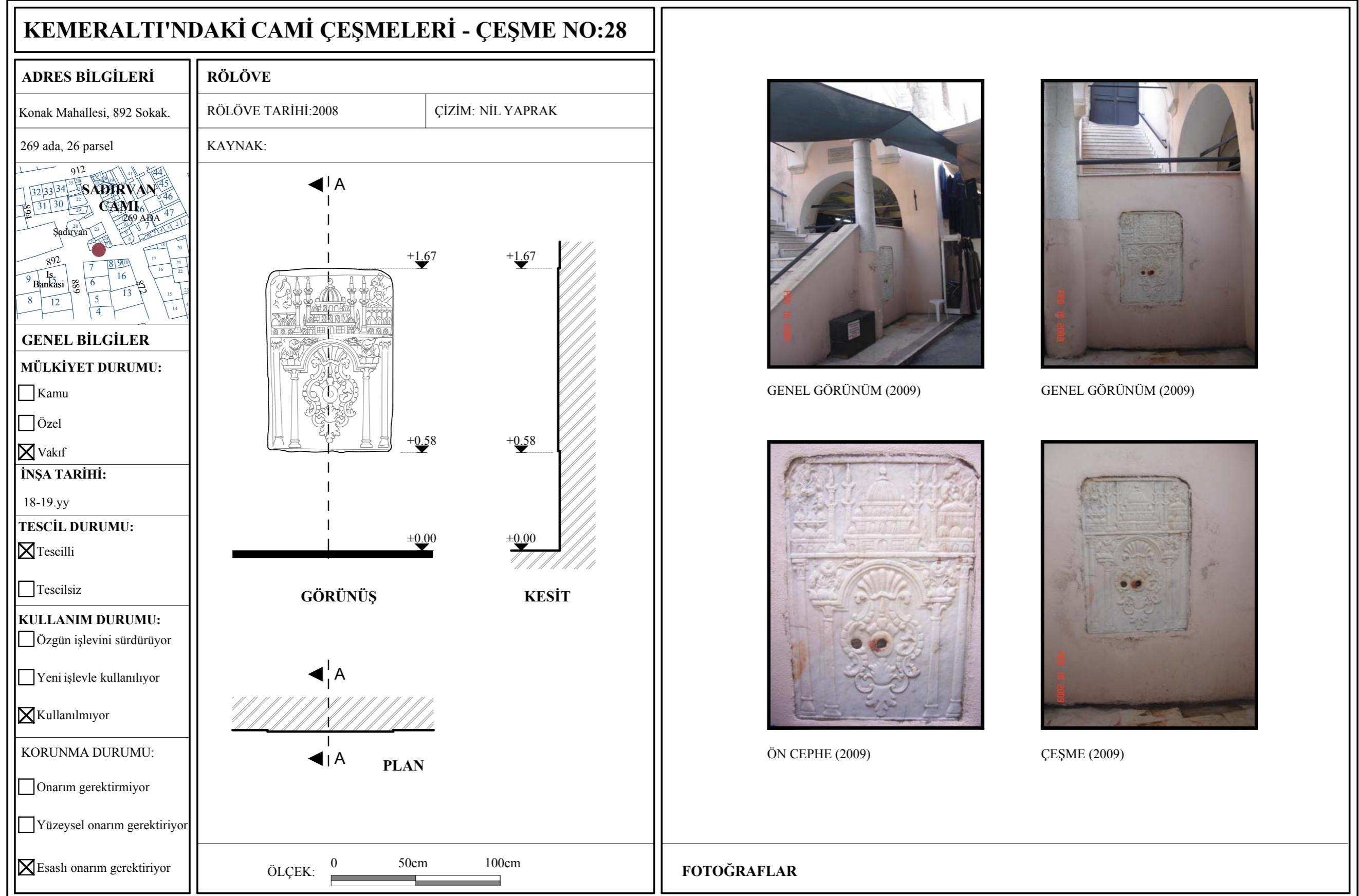
Konak Mahallesi, 269 ada, 26 parselde, **Şadırvan Cami**'nin 892 Sokak üzerindeki giriş merdivenin yan yüzünde yer almaktadır.

Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 152 sayılı genelgesiyle dini yapı olarak tescil edilmiştir. Geçmiş dönemlerde Niflizade ve Bıyıklıoğlu Cami olarak da anılan caminin 17. yüzyıl başlarında mevcut olduğu, 19. ve 20. yüzyıllarda ise onarıldığı bilinmektedir (Aktepe, 2003). Fevkani tipindeki caminin zemin katı ticari işleyle kullanılmaktadır. Üst katta ise dikdörtgen planlı ibadet mekanı, "L" planlı son cemaat mahali ve sonradan inşa edilen kütüphane bulunmaktadır. Üst örtüde, zemin katta tonoz, 1. katta ise kubbe ve tonoz birlikte kullanılmıştır.

Çeşmenin kitabesi bulunmamaktadır. Cami ile ilgili kitabe ve vakfiyelerde bahsinin geçmemesi nedeniyle sonradan yaptırıldığı düşünülmektedir. Bununla birlikte süsleme öğelerinin Dönertaş Sebili, Gaffarzade Çeşmesi ve Sebili ile aynı özellikler göstermesi nedeniyle çeşmeyi, 18. yüzyıl sonları ile 19.yüzyıl başlarına tarihlendirmek mümkündür.

Çeşme, mermer pano şeklinde olup, zeminden 58 cm. yukarıda bulunmaktadır. Yapı, 74 cm eninde ve 109 cm yüksekliğindedir. Ayna bölümü yatay bir profille iki bölüme ayrılmıştır. Üstteki bölüm dört minareli cami motifi ile bezenmiştir. Alttaki bölüm ise iki yandan sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Bu sütuncelerin içinde, ayna taşını iki yandan sınırlayan daha kısa sütunceler beşik kemerle birleştirilmiştir. Kemer içinde kalan bölüm ve kemer köşelikleri bitkisel motiflerle süslenmiştir. Alttaki bölümün ortasında lüle deliği bulunmaktadır. Yalak günümüze ulaşmamıştır.

Günümüzde, suyu akmadığı için kullanılmayan çeşmede, mermer malzemede çatlaklar ve kirlilik görülmektedir. Onarımının yapılarak kullanıma açılması gerekliliği açıktır.

Şekil 4.31 28 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:29 (Esnaf Şeyh Cami Çeşmesi).

Uğur Mahallesi, 183 ada, 50 parselde yer alan **Esnaf Şeyh Cami**'nin 442 Sokağa bakan avlu duvarında konumlanmıştır.

Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 152 sayılı genelgesiyle dini yapı olarak tescil edilmiştir. Üzeri kubbeye örtülü ibadet mekanı ve son cemaat mahalinden oluşmaktadır.

Çeşmenin kitabesi bulunmamaktadır. Ancak Aktepe (2003), caminin bahçesinde bulunan mezar taşlarından ikisinin 1736 ve 1807 tarihli olduğunu belirtmiştir. Buradan yola çıkarak çeşmenin de cami ile birlikte yaptırıldığı düşünülecek olursa çeşmeyi 18. yüzyıla tarihlemek mümkün olabilir. Ancak mezar taşının caminin bahçesine sonradan taşınmış olma ihtimali de bulunmaktadır. Çeşmenin mimari özellikleri değerlendirildiğinde, 19. yüzyıl tarihli Hasan Hoca Cami Çeşmesi ile benzer nitelikler taşıdığı görülmektedir. Sonuç olarak 18 veya 19. yüzyılda inşa edildiği söylenebilir.

Çeşme, dikdörtgen planlı olup, duvarda 75 cm eninde ve 20 cm derinliğinde bir nişle oluşturulmuştur. Nişin üzeri beşik kemerle sonlandırılmıştır. Ayna bölümü, 89 cm yüksekliğindedir. Bu bölümde sonradan kapatılmış lüle deliğinin izi görülebilmektedir. Yalak bölümü 75 x 44 cm. ölçülerinde dikdörtgen planlı olup, içine sonradan beton doldurulmuştur.

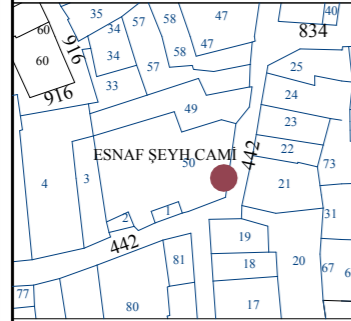
Günümüzde suyu akmadığı için kullanılamayan çeşme, üzerinde bulunduğu duvarla birlikte sıvanmış ve boyanmıştır. Boya ve sıvalar kaldırılarak çeşmenin özgün durumu araştırıldıktan sonra onarılması uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:29

ADRES BİLGİLERİ

Uğur Mahallesi, 442 Sokak.

183 ada, 50 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

18-19.yy

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

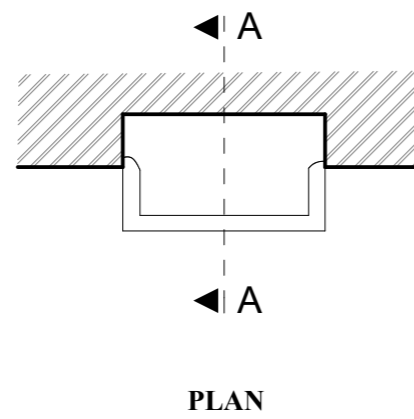
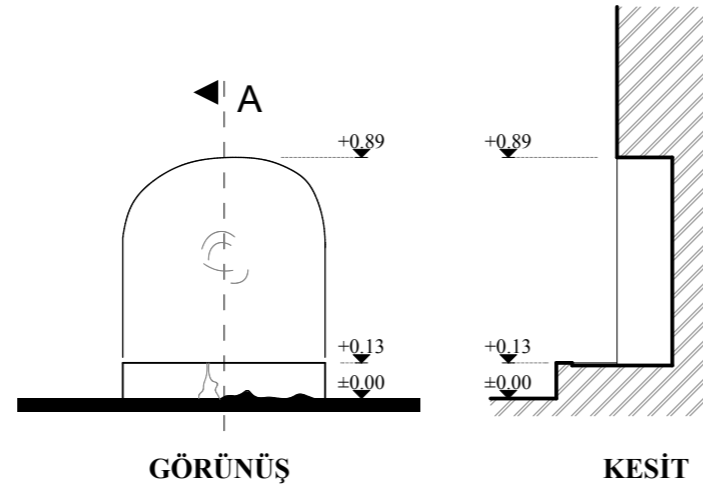
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:30 (Odunkapı Cami Çeşmesi).

Çeşme, Odunkapı Mahallesi, 427 Sokak'ta, 112 ada, 1 parselde yer alan **Odunkapı Cami**'nin son cemaat mahalinde konumlanmıştır.

Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK'nun 152 sayılı genelgesiyle dini yapı olarak tescil edilmiştir. 18. yüzyıl ortalarında "Odun-kapılı zade Baş-ağalardan Hacı Mehmed Ağa" tarafından inşa ettirilen cami, 1967-1968 yıllarında onarım görmüştür (Aktepe, 2003). Kiremit kaplı ahşap çatı ile örtülü cami ibadet mekanı ve son cemaat mahalinden oluşmaktadır.

Çeşmenin kitabesi mevcuttur. Aktepe (2003), çeşmeyi kitabesinden yola çıkarak Mühürdar Ahmed Ağa Çeşmesi olarak adlandırmıştır. Aynı zamanda Mühürdar Ahmed Ağa'nın vasiyeti gereğince 1151 (1738-1739) yılında Gedik el-Hac Mustafa Efendi tarafından, aynı sokak üzerinde bir konutun altında inşa edildiğini ve sonradan caminin son cemaat mahaline taşındığını belirtmiştir.

İki cepheli çeşmenin, rölöve projesinde gösterilen 2-2 cephesinde bulunan kitabe şöyledir;

“Mühürdar Ahmed Ağa kim bu faniden giderken ah.

Vasiyet eyledi lillah ola bir yerde ma' icra.

Gedik el-Hac Mustafa edüb ta bezl-i makdurun.

Yapub bu çeşmeyi bi'llah ki şud sad mürdeler ihya

Görenler leb küşad edüb Halimi dediler tarih

Muhal yerine yapılmış hele bu çeşme-i ziba.

1151” (Aktepe, 2003, s. 180).

Dikdörtgen planlı çeşme, 120x136 cm. ölçülerindedir. İki cephesi kapalı olan çeşmenin diğer iki cephesi mermer kaplamadır. Köşe çeşmesi taşınırken cephelerin iki yanları ve üst bölümlerine mermer malzemedan ek yapılmıştır. Bu bölümün üstü ise demir profilli cam malzeme ile tavana kadar kapatılmıştır.

Çeşme cephelerinin süsleme özellikleri benzese de, cephe yükseklikleri ebat olarak birbirinden farklı ve uyumsuzdur. Ayrıca kitabenin eninin cepheyle uyumsuz olması da diğer cepheden taşındığını düşündürmektedir.

Rölöve projesinde 1-1 ile gösterilen cephenin eni 136 cm, yüksekliği ise 278 cm'dir. Tarihi çeşme cephesi, rölöve projesinde gösterilen +0,22 m. kotundan +1,95 m. kotuna kadar olan bölümdür. Çeşmenin ayna taşında bulunan lüle deliği kapatılarak altındaki fayans kaplı sonradan eklenen bölüme üç adet yeni musluk takılmıştır. Ayrıca çeşmenin önüne fayans kaplı dar ve derin bir yalak yapılmıştır.

Rölöve projesinde 2-2 ile gösterilen cephenin eni 120 cm, yüksekliği ise 246 cm'dir. Tarihi çeşme cephesi, rölöve projesinde gösterilen +0,16 m. kotundan +2,11 m. kotuna kadar olan bölümdür. Ayna taşında tek lüle ve musluk bulunmaktadır. Bu cepheye de sonradan fayans kaplı bir yalak eklenmiştir.

Çeşme cephelerinde yer alan süslemeler aynı olmamakla birlikte benzer özellikler göstermektedir. 1-1 ile gösterilen cephede yer alan bezemeler barok karakterli olup, farklı motifler bir arada kullanılmıştır. Ayna taşı, kazıma tekniği ile oluşturulmuş olup kaş kemerlidir. Kaş kemerin köşeliklerine birer adet gülbezek yerleştirilmiştir. Bu bölümün üzerinde yer alan ve diğerlerinden oldukça büyük tutulmuş gülbezek, merkeze doğru yönlendirilmiş 6 adet palmet motifinin "C" kıvrımları yapan ince şeritlerle birbirlerine bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Ayna taşının iki yanında, içleri yivlenmiş servi ağacı motifleri dikkat çekmektedir. Derin olmayan çeşme nişi, iki yanda burmalı sütunceler üzerine oturtulmuş ve yarım palmet motifleriyle başlayan basık bir kemerle örtülmüştür. Basık kemerin üzerinde istiridye kabuğu şeklinde yüzeysel bir kavsara mevcuttur. Kavsara köşeliklerine çiçek ve yapraklardan oluşmuş süsleme işlenmiştir. Çeşme en dışta "S" ve "C" kıvrımları yapan bitkisel karakterli süsleme şeridi ile sınırlandırılmıştır (A. Uçar, kişisel iletişim, 3 Temmuz 2007).

2-2 ile gösterilen cephede de en ite kař kemerli bir ayna tařı bulunmaktadır. Kemer kōřeliklerine altı kollu yıldız andıran bitkisel birer sūsleme ōgesi yerleřtirilmiřtir. Bunun ūzerinde, bir vazo içerisinden çıkan stilize karanfil ve gūl motifleri kullanmıřtır. Bu cephede de iki yanda ileri yivlenmiř birer servi aēacı motifi iřlenmiřtir. Fazla derin olmayan eřme niři, iki yanda palmet benzeri motifle bařlayan basık kemerle ōrtūlmūřtur. Niřin ūzerinde yer alan kavsara diēer yūzde olduēu gibi istiridye kabuēu řeklinedir. Çeřmenin ūzerindeki ayrı bir mermer blokta kitabe bulunmaktadır.

eřme cephelerinde fiziksel yıpranma, farklı renklerde boya kalıntıları ve mermer malzemede kirlilik gōzlenmektedir. Yapının ōzgūn ōzellikleri nedeniyle onarılması uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:30	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Odunkapı Mahallesi, 427 Sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2008
112 ada, 1 parsel	ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	<p>1-1 GÖRÜNÜŞÜ A-A KESİTİ 2-2 GÖRÜNÜŞÜ B-B KESİTİ</p> <p>PLAN</p>
☒ Kamu	ÖLÇEK:
☐ Özel	
☐ Vakıf	
İNŞA TARİHİ:	
1738-1739	
TESCİL DURUMU:	
☒ Tescilli	
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☒ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☐ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☐ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☒ Esaslı onarım gerektiriyor	
	FOTOĞRAFLAR
	GENEL GÖRÜNÜM (2008)
	1-1 GÖRÜNÜŞÜ
	2-2 GÖRÜNÜŞÜ
	ÇEŞMENİN KİTABESİ (2008)

Şekil 4.33 30 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:31 (Selvili Mescit Cami Çeşmesi).

Çeşme, Mirali Mahallesi, 1581 ada, 67 parselde, **Selvili Mescit Cami**'nin 1021 Sokağa bakan avlu duvarı üzerinde yer almaktadır.

Caminin kitabesi bulunmamakla birlikte avlusunda 18. yüzyıl tarihli bir mezar taşı bulunmaktadır (Aktepe, 2003, s.85). Kiremit kaplı ahşap çatı ile örtülü cami, ibadet mekanı ve son cemaat mahalinden oluşmaktadır.

Çeşmenin kitabesi üst bölümünde yer almaktadır. Kitabenin en üstünde "CHP", onun altında "Mirali Ocağı tarafından yapılmıştır", en altta ise "29 birinci teşrin 1934" yazmaktadır.

Mermer malzeme kullanılarak inşa edilen dikdörtgen planlı duvar çeşmesi 115 cm enindedir. Çeşmenin iki yanında bulunan ve çıkma yapan dikdörtgen sütunlarla derin olmayan bir niş oluşturulmuş ve nişin ortasına ayna taşı yerleştirilmiştir. Ayna taşında bir lüle deliği mevcuttur. Çeşmenin +186 cm. kotunda, 12 cm kalınlığında bir silme bulunmakta, silmenin üzerinde ise kitabe yer almaktadır. Yalak bölümü dikdörtgen planlı olup, 22x60 cm ölçülerindedir. Yüksekliği 235 cm olan çeşme bezemesiz yalın bir yapıdır.

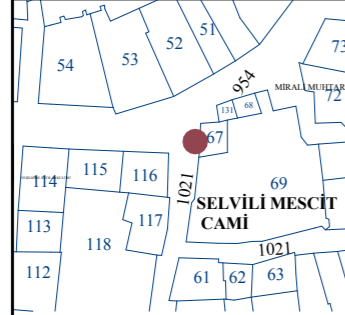
Suyu akmadığı için günümüzde kullanılamayan çeşmede kirlilik göze çarpmakta bununla birlikte yalak içerisinde ateş yakıldığı için ayna bölümünde islenme görülmektedir. Cephe temizliği ve su bağlantısı yapılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:31

ADRES BİLGİLERİ

Miralî Mahallesi, 1021 Sokak.

1581 ada, 67 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1934

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

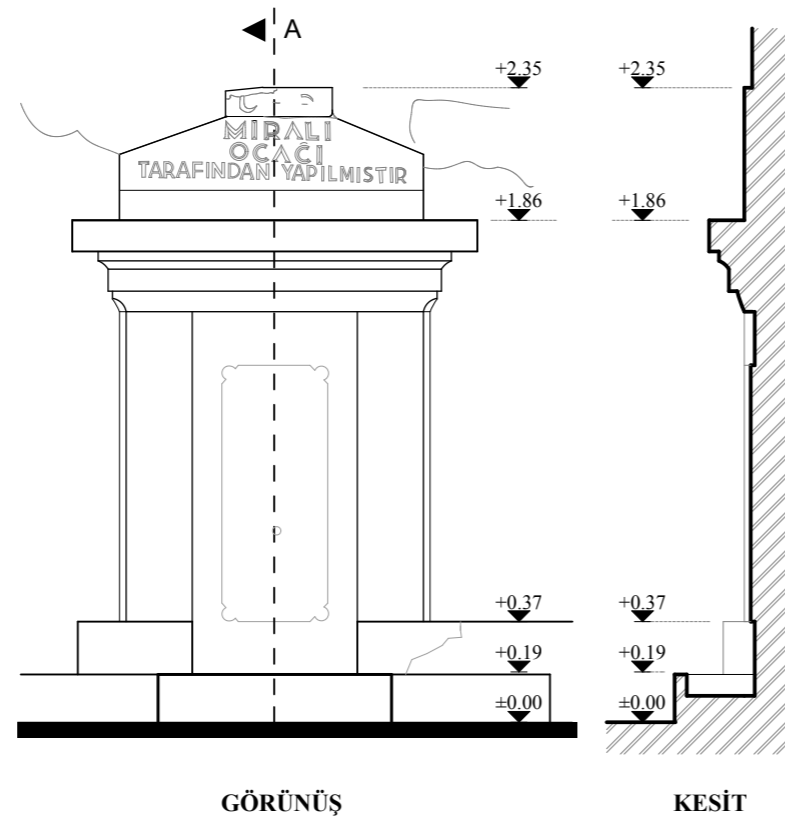
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÇEŞME (2008)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:32 (Toraman Cami Çeşmesi).

Ülkü Mahallesi, 420 ada, 11 parseldeki **Toraman Cami**'nin 832 Sokağa bakan cephesinde bulunmaktadır.

Geçmişte Tuzcu Mescidi olarak anılan yapının bulunduğu alanda bir medrese bulunduğu ve 1754 tarihli vakfiyeye göre yanında bir de mescid yaptırıldığı bilinmektedir. Ancak bir yangın sonucu harap olan medrese ve mescid 1771 tarihli bir vakfiyeye göre onarılmıştır. Zemin katında medrese odaları, üst katında ise son cemaat mahalli ve ibadet mekanı bulunan yapı minaresiz olup, üzeri kiremit kaplı ahşap çatı ile örtülmüştür (Aktepe, 2003, s.41).

Çeşme, niş içerisinde ve üstünde bulunan kitabelere göre, 1788-1789 tarihlerinde Kasab Yusuf Ağa tarafından inşa edilmiştir. Çeşme nişinin üstündeki kitabelerden sol taraftakinde “ve sakihum rabbihum şaraben tahura”, sağ taraftakinde ise “aynen fiha tesemma sel-sebila Maşallah” yazılmıştır (Aktepe, 2003, s. 41).

Çeşme nişi içerisinde yer alan kitabe şöyledir;

“Kasab-zade Hacı Ahmed Ağa kim sahibü'l-hayrat

Vasiyyetile bu hayrat dahi olup ba'is-i hakka

Mahallinde aceb dil-keş ayn-i sebil zemzemdir.

Bununla nice asarın dahi makbul ede Mevla

... hameden düşüb Nüzhet atşan için tarih

Gel iç ma'sel-sebil çeşmeden ab-ı hayat efza”

Bu kitabenin altında ise, “sahibü'l-hayrat ve'l-hasenat

Kasab Yusuf Ağa'nın vakfidır” yazısı bulunmaktadır (Aktepe, 2003, s. 42).

Dikdörtgen planlı duvar çeşmesi, 8x140 cm. ölçülerindeki nişle oluşturulmuştur. İki yanında dikdörtgen sütunlar, bunların üzerinde ise sütun başlıkları bulunan çeşme nişi, dilimli bir kemerle sonlandırılmıştır. Kemerin üstünde, kademeli bir üçgen alınlık bulunmaktadır. Nişin ortasına metal boruyla su saati takılmıştır.

Kemeraltı'ndaki benzer örneklerle kıyaslandığında, geçmişte lülenen bugün borunun takıldığı yerde olduğu ve bu bölümün sonradan sıvandığı düşünülmektedir. Çeşme, 215 cm yüksekliğinde olup, alt bölümü yolun yükseltilmesi nedeniyle zeminin altında kalmıştır.

Çeşme bezemesinde bitkisel motifler kullanılmıştır. Kemer köşeliklerinde bir hilal motifi ve onun yanında bir deniz kabuğu içerisinden çıkan gül, yaprak ve stilize edilmiş tek bir karanfil motifinden oluşmuş süsleme dikkati çekmektedir. Arapça "Maşallah" yazılı damla motifi ve servi ağacı motifiyle süsleme bitirilmiştir. Dilimli kemerin üstünde ise ortada Arapça "Maşallah" yazılı bir damla motifi yer almaktadır. Bu damla motifinin her iki yanında bulunan kitabe kartuşları içerisine Kur'an-ı Kerim'den alınmış su ile ilgili birer ayet yazılmıştır.

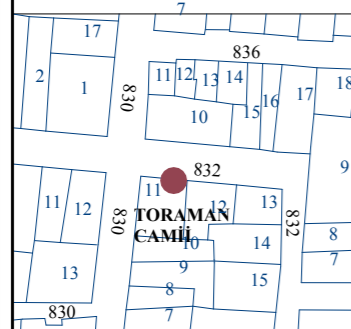
Geçmiş dönemlerde farklı renklere boyanan çeşmede, yer yer çimento katkılı sıva ve bitkilenme görülmektedir. Bunlarla birlikte çeşmenin alt bölümü de yol zeminin altında kalmıştır. Zemin kazılarak bu bölüm ortaya çıkarılmalı ve çeşme onarılarak kullanıma açılmalıdır.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:32

ADRES BİLGİLERİ

Ülkü Mahallesi, 832 Sokak.

420 ada, 11 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1793-1794

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

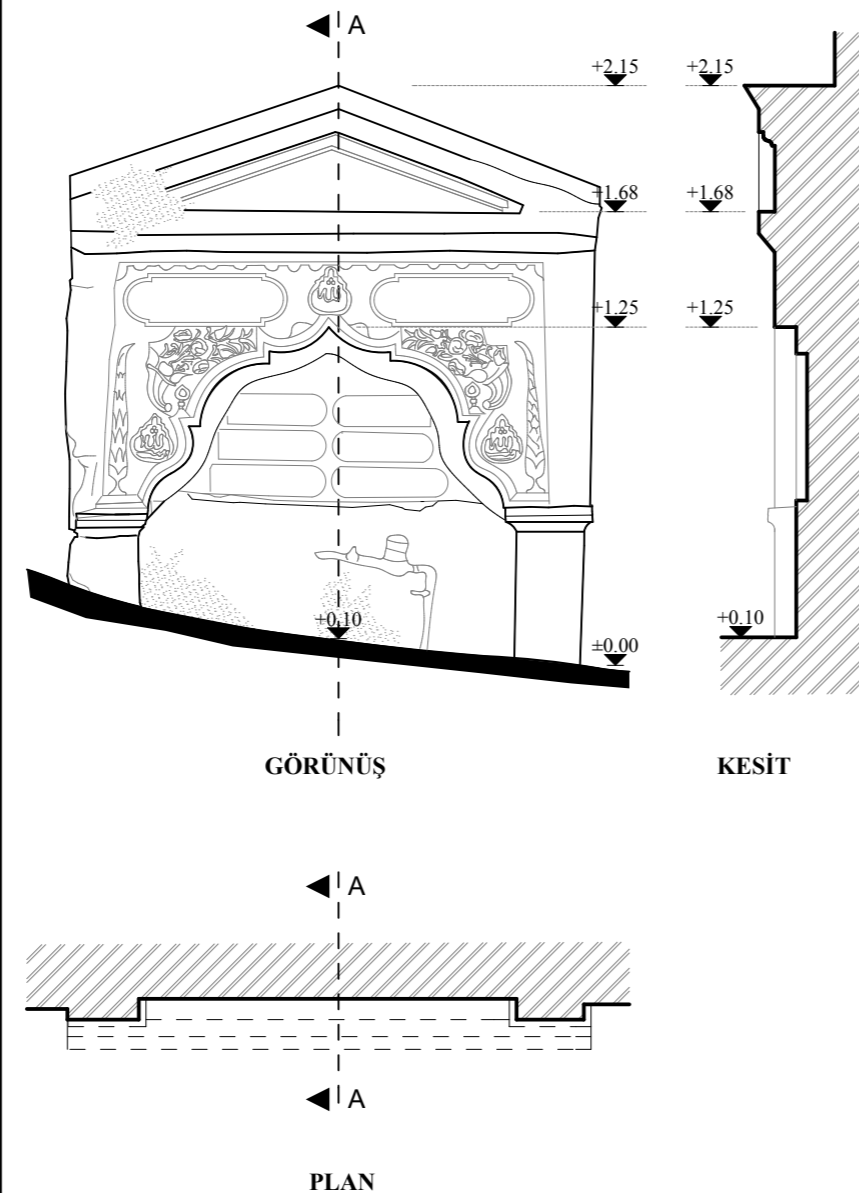
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN CEPHE (2008)

ÇEŞME NİŞİ (2008)

ÇEŞMENİN KİTABESİ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:33 (Hisar Cami Çeşmesi).

Konak Mahallesi, 337 ada, 184 parselde, 899 Sokak üzerinde bulunan **Hisar Cami**'nin avlusunda yer almaktadır.

Caminin bulunduğu 337 adanın tamamı, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından sivil mimari örneği olarak tescil edilmiştir. Aktepe (2003), geçmişte Yakub-bey Cami olarak anılan yapıdan Katip Çelebi ve Evliya Çelebi'nin bahsetmesi nedeniyle caminin 17. yüzyılın ilk yarısında mevcut olduğunu belirtmiştir. Cami, dikdörtgen planlı ibadet mekanı ve yine aynı plan tipindeki son cemaat mahalinden oluşmaktadır. Son cemaat mahali, 1813 yılında yapılan onarımda eklenmiştir (Aktepe, 2003). Kesme taş malzemedен inşa edilen yapı sıvalıdır. Üst örtüsü bir büyük ve dokuz küçük kubbeden oluşmaktadır.

1870'li yıllarda İzmir milletvekili Dellal-başı zade Ragıp Paşa'nın oğlu Mehmed Bey, caminin avlusunda küçük bir kütüphanesi ile muvakkit-hanesi bulunduğunu belirtmiştir (Aktepe, 2003). Geçmişte kullanılan muvakkit-hanelerin büyüklüğü göz önüne alındığında çeşmenin duvarında bulunduğu yapının bahsedilen muvakkit-hane olması muhtemeldir. Ancak bu kaynakların hiçbirinde çeşmenin bahsinin geçmemesi sonraki yıllarda inşa edildiğini düşündürmektedir. Muhtemelen 1813 yılında yapılan onarım sırasında inşa edilen son cemaat mahalli önündeki çeşmeler depolu olduğu için kullanım zorluğu yaşanmış ve bu çeşme inşa edilmiştir. Çeşmenin üstünde metal bir levha üzerinde "İzmir'de cami hayrat yapma ve koruma derneği 1948" yazısı bulunmaktadır.

Yapı malzemesi olarak mermer kullanılan ve zeminden 32 cm yükseklikteki bir platformun üstündeki duvar çeşmesinin eni 69 cm, yüksekliği ise 227 cm'dir. Ayna bölümü iki yanda yivli sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Tek lülesi bulunan yapının yalak bölümü yarım daire şeklinde cepheden dışarıya çıkma yapmaktadır. Yalağın iki yanında dairesel formda sekiler yer almaktadır.

Çeşmenin üst bölümü, kabartma tekniğinde yapılmış Barok karakterli bitkisel öğelerle bezenmiştir. Yukarıda tek merkezden çıkan kenger yaprakları, bu yapraklar altında sağ ve solda birer rozet bulunmaktadır. Ayna bölümü gırlant motifi ile sınırlandırılmıştır. Bu motifin altında “Besmele” ve “Vesegahüm Rabbihüm Şeraben Tahura” ayeti bulunmaktadır (İnliceliler, 2002, s.19).

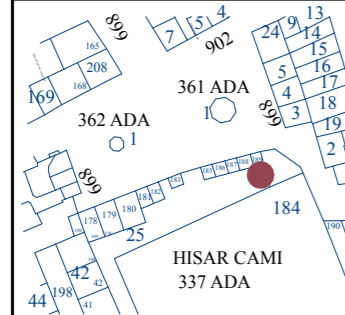
Günümüzde suyu akan ve kullanılan çeşme oldukça iyi korunmuştur.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:33

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 899 Sokak.

337 ada, 25 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

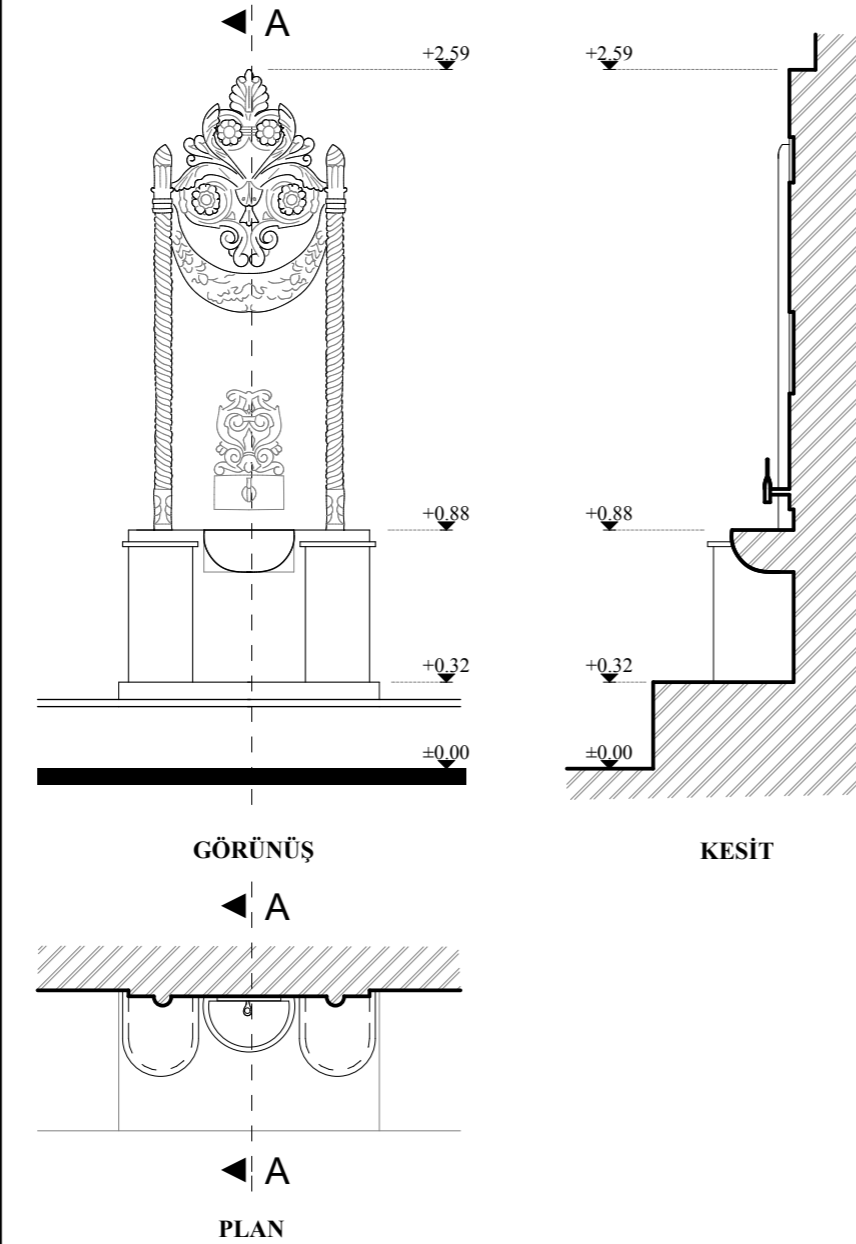
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÇEŞME (2008)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

ÇEŞMENİN ALT BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:34 (Katipzade Mescidi Çeşmesi).

Çeşme, Konak Mahallesi, 224 ada, 18 parselde, **Katipzade Mescidi**'nin 855 Sokağa bakan giriş merdivenlerinin altındadır.

Katipzade Mescidi'nin Hacı Ahmed Reşid bn. Mehmed Efendi tarafından 18.yüzyılda yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Aktepe, 2003). Zemin katı dükkan olarak kullanılan yapının üzeri kiremit kaplı ahşap çatı ile örtülmüştür. Cami, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 1981 yılında sivil mimari örneği olarak tescil edilmiştir.

Çeşmenin kitabesinde Mısırlı-zade Hacı Mustafa Efendi tarafından 1808 yılında yapıldığı yazmaktadır (Aktepe, 2003). Kitabe şöyledir;

“Sahibü'l- hayrat ve'l-hasenat

Mısırlı-zade Elhac Mustafa Efendi

Maşallah Sene: 1223 (1808) Maşallah” (Aktepe, 2003, s.179).

Dikdörtgen planlı duvar çeşmesi, kısa kenarı 12 cm., uzun kenarı ise 58 cm. olan nişle oluşturulmuştur. Çeşme nişi dairesel geçiş ögeleri ve beşik kemerle sonlandırılmıştır. Lüle deliği kapatılmış olan çeşmenin yalak bölümü de günümüze ulaşmamıştır. Çeşmenin eni 94 cm, yüksekliği ise 211 cm'dir.

Çeşmenin kemeri, kemerin üstü ve nişin iki yanı, yonu taşından inşa edilmiştir. Muhtemelen nişin alt bölümü kırılarak yokolduğu için bu bölüm sıvayla kapatılarak yonu taşının hizasına getirilmiştir. Ayrıca çeşme nişi içeriden dikdörtgen şeklindeki sunta malzeme ile kapatılmıştır.

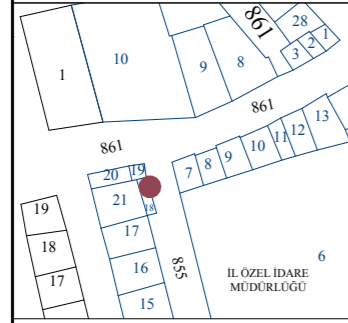
Duvarında bulunduğu ticarethanenin malzemelerinden dolayı sokaktan güçlükle algılanabilen çeşmede malzeme kayıpları görülmektedir. Oldukça işlek bir sokakta yer alan çeşmenin onarılarak kullanıma açılması gerekmektedir.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:34

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 855 Sokak.

224 ada, 18 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1808

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

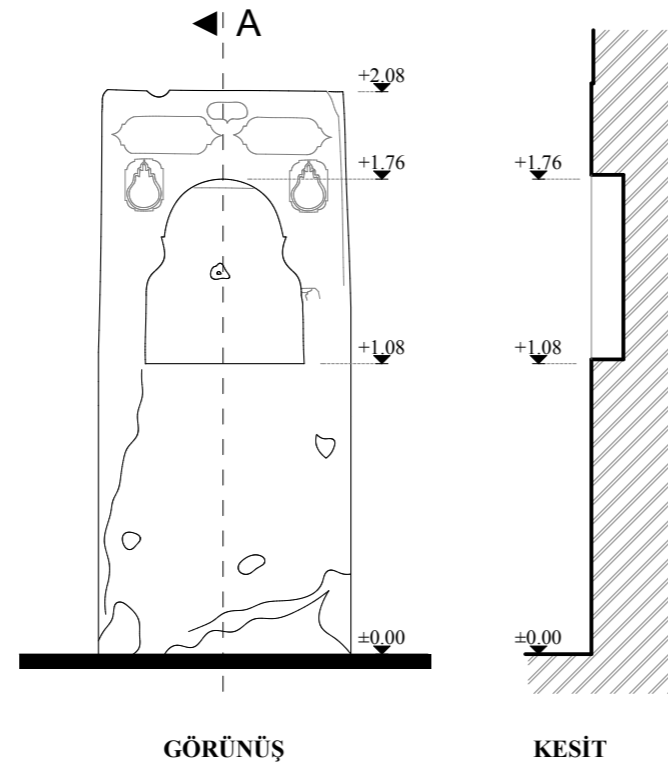
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

A

A

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2009)

GENEL GÖRÜNÜM(2009)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2009)

ÇEŞME NİŞİ (2009)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:35 (Pazaryeri Cami Çeşmesi).

Çeşme, Pazaryeri Mahallesi, 1551 ada, 24 parselde, 948 Sokak üzerinde yer alan **Pazaryeri Cami** giriş merdiveninin altındadır.

Pazaryeri Cami, Han Bey tarafından yaptırılmış olup geçmişte Han Bey Cami olarak adlandırılmıştır. Bu isim 16. yüzyıl Tapu ve Tahrir defterlerinde de görülmektedir. Zemin katı boş olan cami, son cemaat mahalli, ibadet mekanı ve minareden oluşmaktadır. İbadet mekanı kiremit kaplı kubbe ile, son cemaat mahalli kiremit kaplı ahşap çatı ile örtülmüştür (Aktepe, 2003).

Aktepe (2003), Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa Vakfı çeşmelerinin listelendiği bölümde Pazaryeri Cami'nin her iki merdiveni altında birer çeşme bulunduğu belirtilmiştir. Kitabesi mevcut olmayan çeşmelerden bir tanesi günümüze ulaşabilmiştir.

Dikdörtgen planlı duvar çeşmesi, 63x53 cm. ölçülerindeki oldukça derin bir nişle oluşturulmuştur. Nişin içerisinde kapatılmış bir lülesi bulunmaktadır. Çeşmenin ön cephesinde, yol zemininden gelip niş içerisine giren su borusu bulunması bir müddet bu şekilde kullanıldığını göstermektedir. Yalak bölümünün ön tarafında, 6 cm eninde ve niş zemininden 11 cm yükseklikte beton bölüm bulunmaktadır. Çeşmenin yüksekliği ise 98 cm'dir.

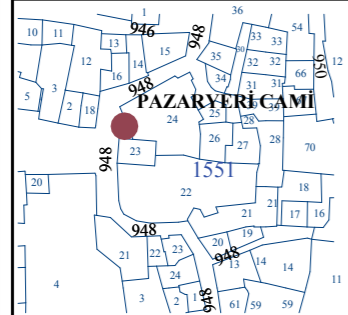
Çeşme nişi ve yalak bölümü çimento katkılı sıva ile kaplanan çeşme, özgünlüğünü kaybetmiştir.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:35

ADRES BİLGİLERİ

Pazaryeri Mahallesi, 948 Sokak.

1551 ada, 24 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

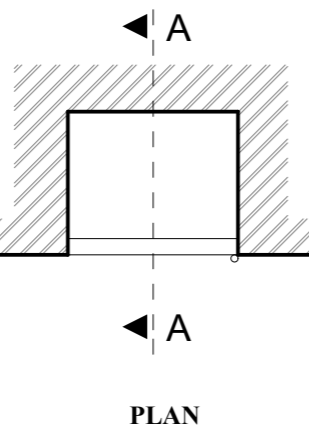
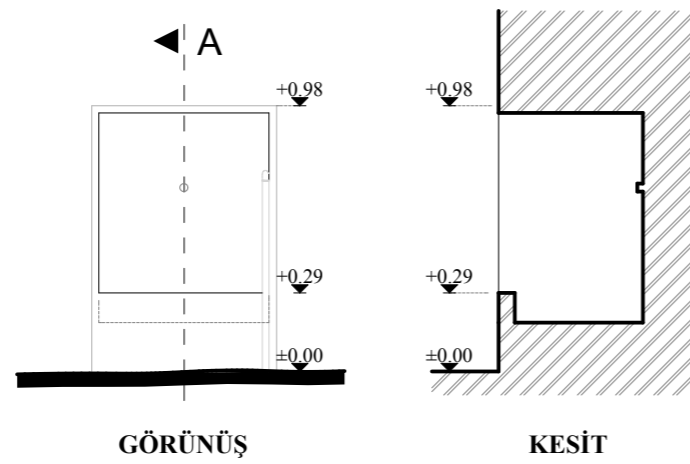
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÇEŞME (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:36 ve 37 (Hisar Cami Çeşmeleri).

Çeşmeler, Konak Mahallesi, 337 ada, 25 parselde, 899 Sokakta, **Hisar Cami**'nin son cemaat mahalli girişinin iki yanında yer almaktadır.

Hisar Cami ile ilgili bilgiler aynı cami çeşmesi olan çeşme no 33'te anlatılmıştır. Çeşmelerin kitabesi bulunmamaktadır. Ancak yapı malzemelerine bakıldığında, alt bölümdeki dairesel planlı sütunların, caminin son cemaat mahalli sütunlarıyla aynı taş türünden yapıldığı görülmektedir. Son cemaat mahalli, caminin 1813 yılında yapılan onarımı sırasında eklendiği için çeşmelerin de aynı tarihli olduğu söylenebilir.

Çeşmelerin her ikisi de aynı ölçülerde ve yonca planlıdır. Yapılarda, 46 cm çapındaki taş bir sütun üzerine oturtulmuş mermer yalak, onun üstünde yonca planlı su haznesi, en üstte ise kademeli silme bulunmaktadır. Çeşmelerin üstü mermer plaka ile örtülmüş olup ortasında muhtemelen hazneye su doldurmak için yapılmış metal kapaklar yer almaktadır. Ön cephe uzunluğu 66 cm, yan cepheleri ise 58 cm olan çeşmelerin yükseklikleri 133 cm'dir. Ön cephe ve iki yan cephede olmak üzere üç adet musluk, zeminden 80 cm yükseklikte ise mermer yalak bulunmaktadır.

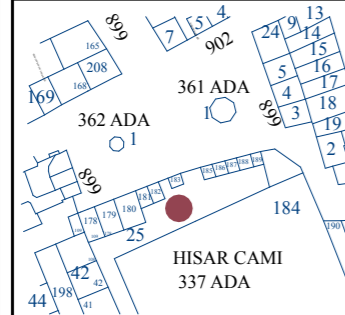
Günümüzde kullanılmayan çeşmelerde fiziksel eskime ve malzeme kirliliği görülmektedir. Su haznesinin sivri köşelerinde malzeme kayıpları, birleşim noktalarında ise yer yer tamirat izleri bulunmaktadır. Çeşmenin depo bölümü uygun malzeme ve teknikte onarılarak cephe temizliği yapılmalıdır. Su bağlantısı ve pis su gideri olmadığı için çeşme olarak kullanımı oldukça zordur. Ancak eski geleneklerin sürdürülmesi adına, bayram gibi özel günlerde şerbet dağıtılması mümkündür.

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:36

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 899 Sokak.

337 ada, 25 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1813

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

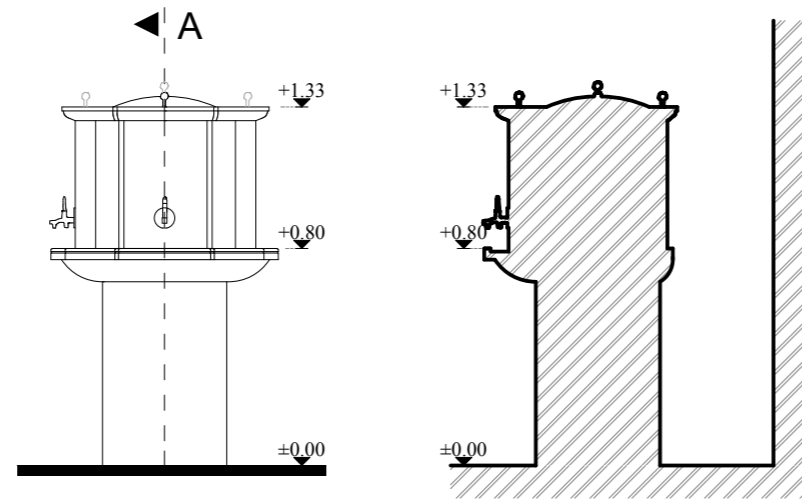
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

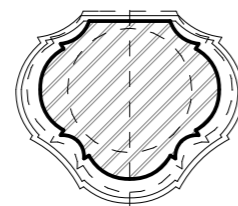
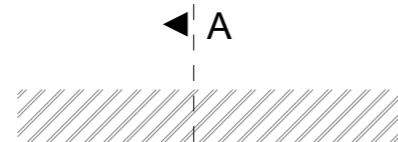
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

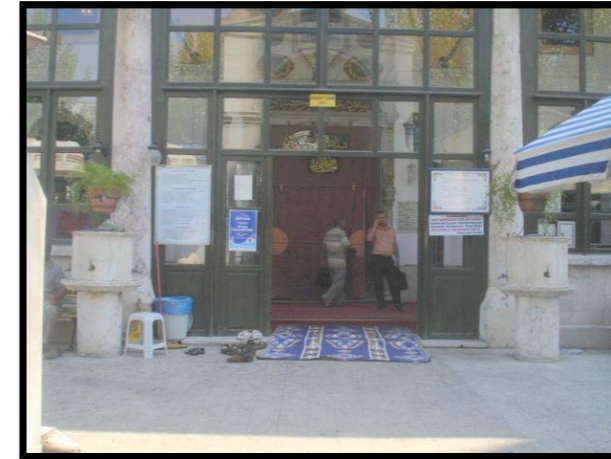
GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

ÇEŞMENİN ORTABÖLÜMÜ (2008)

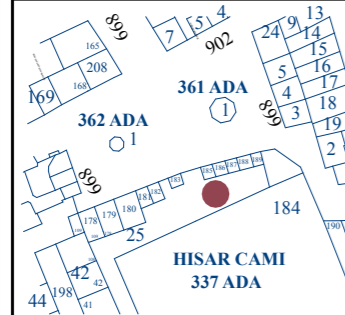
FOTOĞRAFLAR

KEMERALTI'NDAKİ CAMİ ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:37

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 899 Sokak.

337 ada, 25 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1813

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

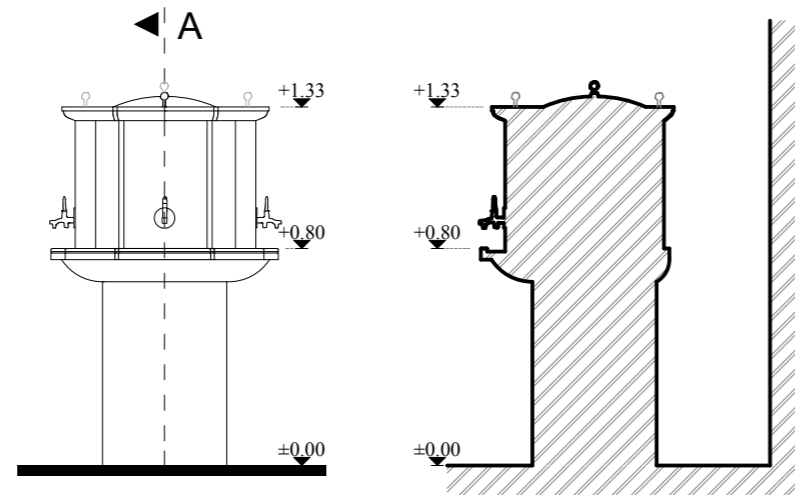
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

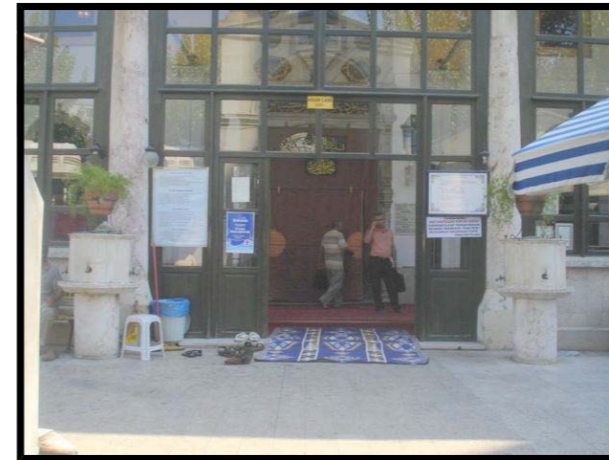
KESİT

A

A

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

ÇEŞMENİN ORTABÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Han Çeşmeleri

Hanlar, Osmanlı döneminde ticaret merkezi olan Kemeraltı çarşısında önemli bir yapı grubudur. Bu yapılar, ortasında bulunan avlu veya koridor etrafında sıralanan odalardan oluşmaktadır. Geçmişte hanların avlusunda mallar pazarlanmakta, zemin katları ahır ve depo olarak, üst katları ise konaklama amaçlı kullanılmaktadır. Kervanların konakladığı hanlarda, zemin katların ticari işlevle kullanılması nedeniyle giriş ve avlu bölümleri sirkülasyonun en yoğun olduğu mekanlardır. Bu bağlamda hanların sokak cephelerinde veya avlularında çeşmeler yapılmıştır. Sayılarının çok daha fazla olduğu bilinen yapılardan sadece üç tanesi günümüze ulaşabilmiştir. Çalışma kapsamında Kızlarağası, Çakaloğlu ve Mirkelamoğlu han çeşmeleri olmak üzere üç adet yapı tasvir edilmiş, fotoğraflar ve rölövelerle belgelenmiştir.

KEMERALTI'NDAKİ HAN ÇEŞMELERİ		
Çeşme no:38. 337 ada, 61 parsel 871 sk.	Çeşme no:39. 221 ada, 12 parsel 895 sk.	Çeşme no:40. 1148 ada, 59 parsel.
		

Şekil 4.41 Kemeraltı'ndaki han çeşmeleri

Çeşme no:38 (Kızlarağası Hanı Çeşmesi).

Çeşme, Konak Mahallesi, 337 ada, 61 parselde, **Kızlarağası Hanı**'nın 871 Sokaktaki giriş kapısının yanında bulunmaktadır.

Han, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 1977 yılında tescil edilmiştir. Geçmişte Hacı Beşir Han olarak bilinen yapı, kitabesine göre 1744 yılında inşa edilmiştir (Aktepe, 2003; Ersoy, 1991). 1990'lı yıllarda yapılan restorasyonda hanın doğu, batı ve güney bölümü yeniden inşa edilmiştir (Kuyulu, 2002). Zemin ve 1. kattan oluşan iki katlı hanın ortasında avlu bulunmaktadır. Avluya ve sokağa bakan odalar günümüzde turizme yönelik işyeri olarak kullanılmaktadır.

Aktepe (2003), çeşme kitabesinin 1675 tarihli olduğunu, hanın inşa tarihini gösteren kitabenin ise 1744 tarihli olduğunu bu nedenle çeşmenin handan önce başka bir yerde yapılarak sonradan buraya getirilmiş olabileceğini belirtmiştir. Ersoy (1991), ise taşınmış olabileceğini ya da hanın inşasından önce aynı yerde başka bir yapının mevcut olduğunu ve çeşmenin o yapıya ait olabileceğini belirtmiştir.

Çeşmenin üstünde yer alan kitabe şöyledir:

“Ab-ı nabın nüş edüb Ali didi tarihini

Hamdillillah akdı bu gün çeşme-i ab-ı hayat” (Aktepe, 2003, s.178).

Çeşme, mermer malzemedden yapılmıştır. İki yanda 17 cm enindeki kademeli geçiş ögeleri ile çeşme nişi oluşturulmuştur. Ayna bölümü 67 cm eninde olan yapı, 235 cm yüksekliğindedir. Çeşmenin yalak bölümü günümüze ulaşmamıştır.

Cephede, ayna bölümü geriye çekilerek hareketlilik kazandırılmıştır. Ayna, bitkisel motiflerle süslenmiş ve basık kemerle sonlandırılmıştır. Bu kemerin hemen üstünde istiridye motifli bir kavsara yer almaktadır. Kavsara, tepesinde Zengi düğümü bulunan bir silme ile çevrelenmiştir. Düğümün ortasında ise bir çiçek motifli

bulunmaktadır. Bu bezeme ögeleri, iki yanda ve üstte devam eden kademeli profille sınırlandırılmıştır. Profilin üstünde yer alan ve +2,24 m. kotundaki mukarnaslı bir geçişle çıkma yapan bölümde, barok etkili dairesel bezemeler görülmektedir. Bu bezemelerin altında ise kitabe yer almaktadır.

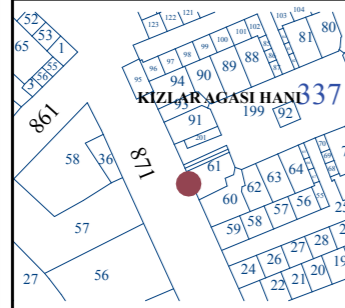
Günümüzde kullanılmayan çeşmenin mermer yüzeyinde önemli derecede çatlak bulunmaktadır. Uzun zamandır bu durumda olduğu bilinen yapıda malzeme kayıpları ve fiziksel yıpranma görülmektedir. Çeşmenin ivedilikle onarılarak kullanıma açılması gerekmektedir.

KEMERALTI'NDAKİ HAN ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:38

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 871 Sokak.

337 ada, 61 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu Vakıf
 Özel Bilinmiyor

İNŞA TARİHİ:

1675

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

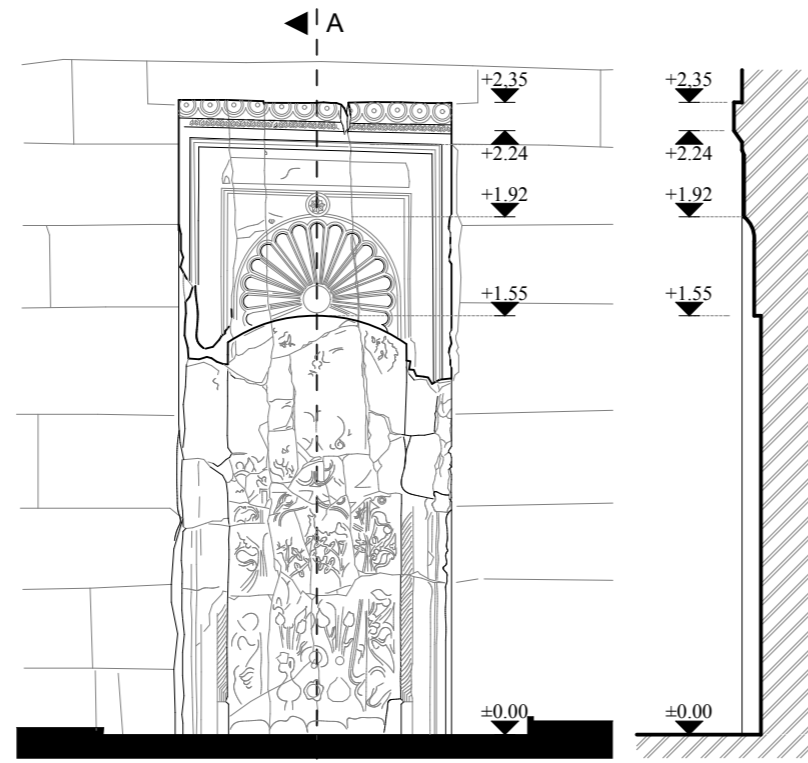
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2008

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

HANIN ONARIMI ÖNCESİ
1988 YILINDA ÇEŞMENİN DURUMU
(ERKAL, 1996)

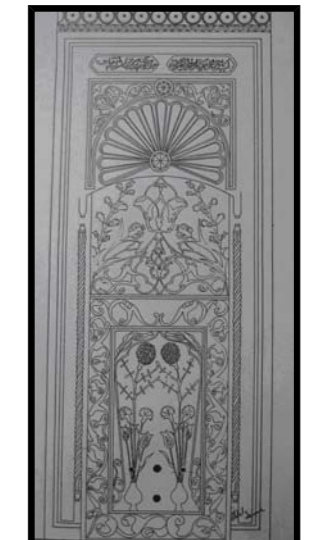
HANIN ONARIMI SONRASINDA
ÇEŞMENİN DURUMU
(ERKAL, 1996)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞMENİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

ÇEŞME (ERKAL, 1996)

FOTOĞRAFLAR

Çeşme no:39 (Çakaloğlu Hanı Çeşmesi).

Çeşme, Konak Mahallesi, 221 ada, 12 parselde, **Çakaloğlu Hanı**'nın 895 Sokağa bakan cephesinde yer almaktadır.

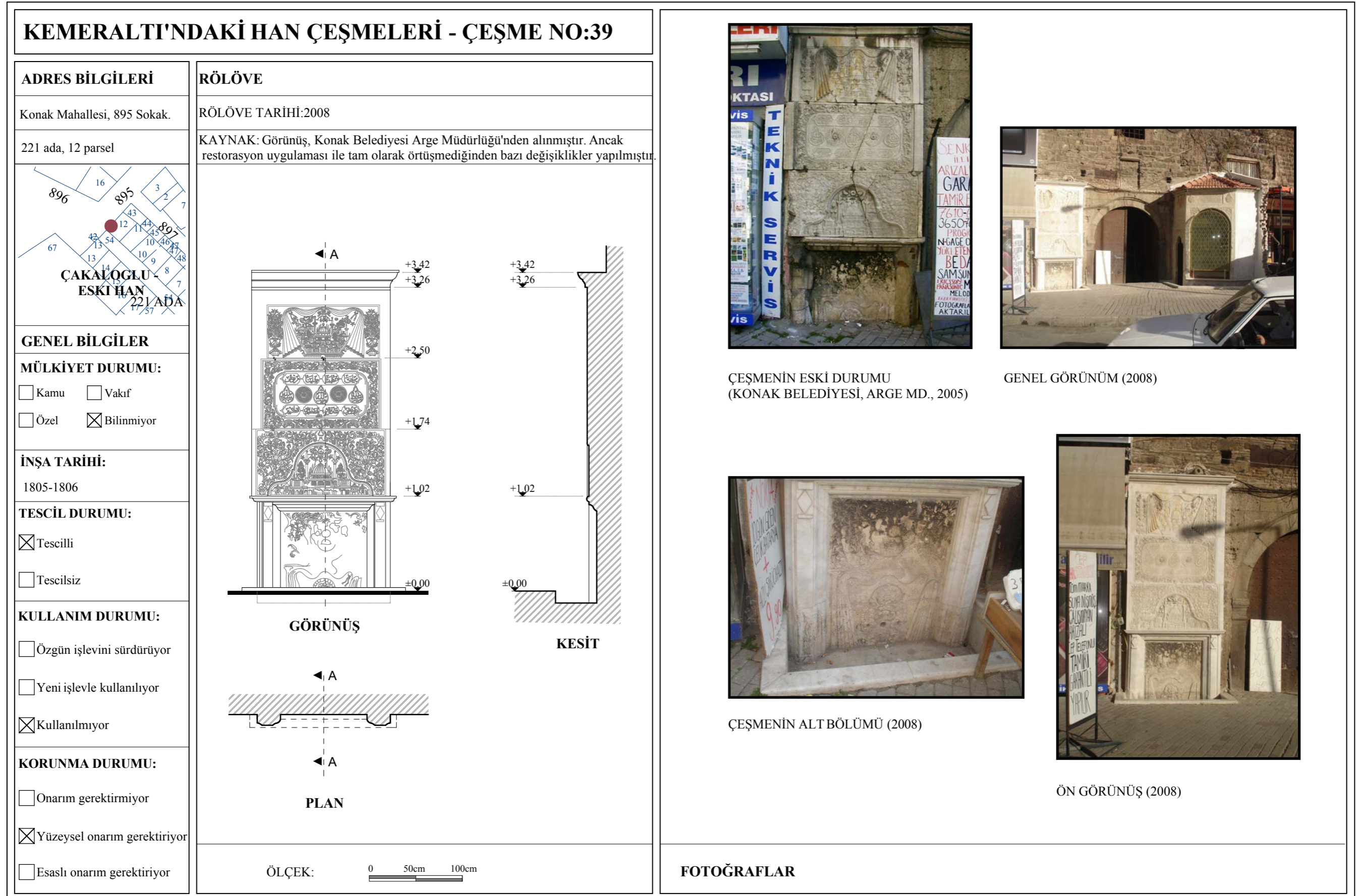
Han, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 1981 yılında tescil edilmiştir. Yapı, 861 ile 895 Sokağı birbirine bağlayan orta koridor ve koridorun iki yanında yer alan ticari fonksiyonlu mekanlardan oluşmaktadır. Üzeri tonozla örtülmüş olan han, günümüzde kullanılmamakla birlikte orijinal özelliklerini korumaktadır.

Aktepe (2003), çeşmeyi Gaffarzade Çeşmesi (Çakaloğlu Hanı Çeşmesi) olarak adlandırmıştır. Dört bölümden oluşan çeşmede, üstten ikinci panoda 1805-1806 tarihli kitabe bulunmaktadır (Ersoy, 1991). Kitabede çeşmenin banisi hakkında bir bilgi bulunmamakla birlikte Aktepe (2003), aynı han sebiliyle taş işçiliğinin birbirine çok benzemesi nedeniyle çeşmenin de Gaffar-zade Hacı Ahmed Ağa tarafından yaptırılmış olabileceğini belirtmiştir.

Çeşme, mermer malzemeden yapılmıştır. Dört adet panodan oluşan yapının yüksekliği 342 cm'dir. En alttaki panoda, iki yanda ve yukarıda devam eden sütuncelerle 12 cm. derinlikte ve 93 cm. eninde niş oluşturulmuştur. Nişin içindeki, iki yanda birer sütuncenin sınırlandırdığı ayna taşında, üç yönden perde motifiyle kuşatılmış vazo içinden çıkan çiçek motifleri bulunmaktadır. Perde motifinin üzeri ise bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bu pano, +1,02 m. kotundaki kademeli silme ile sonlandırılmıştır. İkinci pano da bitkisel motiflerle süslenmiştir. Üç dilimli, kademeli bir kemer içinde cami motifi, kemer köşelerinde ise vazodan çıkan çiçek motifleri yer almaktadır. Üçüncü panoda, çiçek motifleriyle çevrili, dört grup halinde yazılmış ashab-ı kehf'in isimleri bulunmaktadır. Bu isimler üstte, "Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernüş; altta ise Debernüş, Şazenüş, Kefeşatayyuş ve Kıtımır'dir." Panonun orta sırasında üç damla motifi ve iki madalyon yer almaktadır. Madalyonların içinde mührü Süleyman, damla motiflerinin içinde maşallah ve süphanallah yazıları bulunmaktadır. Panonun altında ise inşa tarihi yazılmıştır. Dördüncü panoda, iki yanda vazodan çıkan çiçek motifleri kabartma olarak işlenmiştir. Ortada yine

kabartma olarak işlenmiş bir perde motifinin içinde cami motifleri bulunmaktadır (Ersoy, 1991, s. 61). Çeşme, kademeli bir silme ile sonlandırılmıştır.

Çeşmenin eski fotoğrafına bakıldığında, panoların ebatlarının birbirine uymadığı görülmektedir. Bu durum parçaların iki tanesinin başka bir yerden getirildiği izlenimini vermektedir. Ersoy (1991), bu parçaların, hanın giriş kapısının sağ tarafında bulunan sebinin bugün boş olan cephelerinden birine ait olabileceğini belirtmiştir. Bu panolar, 2007 yılında yapılan onarımda aynı hizaya getirilmiştir. Çeşme onarılmış olmasına rağmen alt bölümü zeminin altında kalmıştır. Bununla birlikte su bağlantısı yapılmadığı için günümüzde kullanılmamaktadır.

Şekil 4.43 39 no'lu çeşmenin rölöve ve fotoğrafları.

Çeşme no:40 (Mirkelamoğlu Hanı Çeşmesi).

Çeşme, Konak Mahallesi, 1148 adada yer alan **Mirkelamoğlu Hanı**'nın avlusunda, 59 parselde bulunmaktadır.

Han, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 24/07/1981 tarihinde tescil edilmiştir. Fevzipaşa Bulvarı ve 914 Sokaktan iki girişi mevcuttur. Ortasında dikdörtgen bir avlu, avlu etrafında ve sokak cephelerinde ticari işlevli mekanlar yer almaktadır. Üst katları depo işleviyle kullanılan hanın üzeri tonozla örtülmüştür.

Kitabesi bulunmayan çeşme, Batılılaşma dönemi etkilerini yansıtması nedeniyle 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Ersoy, 1991).

Çeşme, mermer malzemedен yapılmıştır. İki yanda bulunan sütunlarla 12 cm. derinliğinde ve 77 cm. eninde niş oluşturulmuştur. Nişin üzeri beşik kemerle sonlandırılmıştır. Cephede, sütunlar ve kemer öne çıkarılarak hareketlilik kazandırılmıştır. Sütunların yarattığı düşey etkiyi, yatayda +2.06 m. ve +1.33 m. kotlarındaki kademeli silmeler dengelemiştir. Bununla birlikte +1.33 m. kotundaki silme ile cephe iki bölüme ayrılmıştır. Silmenin üstünde kemer bölümü, altında ise ayna yer almaktadır. Ayna bölümü, kabartma olarak işlenmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir. Ayna taşının alt bölümünde, iki yanda bulunan ve kabartma olarak işlenmiş sütunceler kemerle bağlanmaktadır. Bu bölümün ortasında lüle deliği, deliğin etrafında ise bitkisel motifler ve iki taraftan sarkan perde motifleri bulunmaktadır. Kemerin üstü ve köşelikleri, dallar, çiçekler, 'C' ve 'S' motifleriyle bezenmiştir. Üst bölümdeki kemerde ise, "Maşallah" yazısı ile tepe noktasında çipo motifi yer almaktadır.

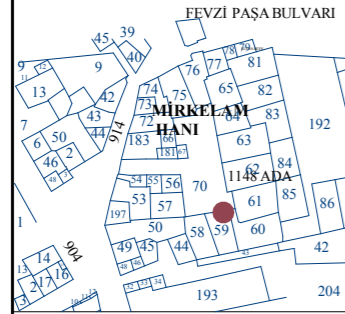
Günümüzde kullanılmayan çeşmede, nişin solundaki sütun, üst bölümünde bulunan kademeli silmelerin bir bölümü ve yalak bölümü günümüze ulaşamamıştır. Bu malzeme kayıplarının yanı sıra mermer malzemede çatlaklar ve kirlilik gözlenmektedir. Yapının strüktürel sorunları nedeniyle ivedilikle onarılması gerekmektedir.

KEMERALTI'NDAKİ HAN ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:40

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 914 Sokak.

1148 ada, 59 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu Vakıf
 Özel Bilinmiyor

İNŞA TARİHİ:

1770-71

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

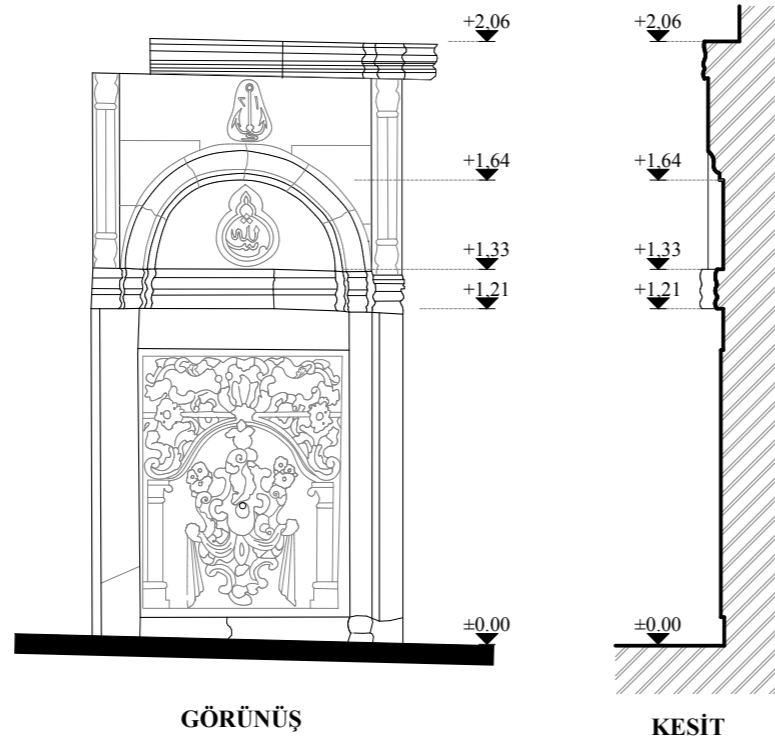
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2007

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK: Görünüş, Konak Belediyesi, Harita Müdürlüğü'nden alınmıştır.

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÇEŞMENİN ESKİ DURUMU (APIKAM)

ÖN GÖRÜNÜŞ (2008)

ÇEŞMENİN AYNA BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

4.1.2 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki Sebiller

Sebiller, geçmişte insanlara karşılıksız su ve şerbet dağıtma geleneğinin sürdürüldüğü yapılar olarak kent kültürünün önemli birer parçasıdır. Sevap kazanmak için hayır yapma geleneğinin zamanla yok olması, sebillerin eski önemini ve işlevini kaybetmesine neden olmuştur. Günümüze ulaşan örneklerin hiçbiri özgün işlevini sürdürmemektedir.

Kemeraltı sebilleri, ana yollar üzerinde bulunan ve genellikle tek mekandan oluşan müstakil yapılardır. Bu bölümde günümüze ulaşabilen altı adet sebil tasvir edilmiş, fotoğraflar ve rölövelerle belgelenmiştir.

Şekil 4.45 Kemeraltı'ndaki sebiller

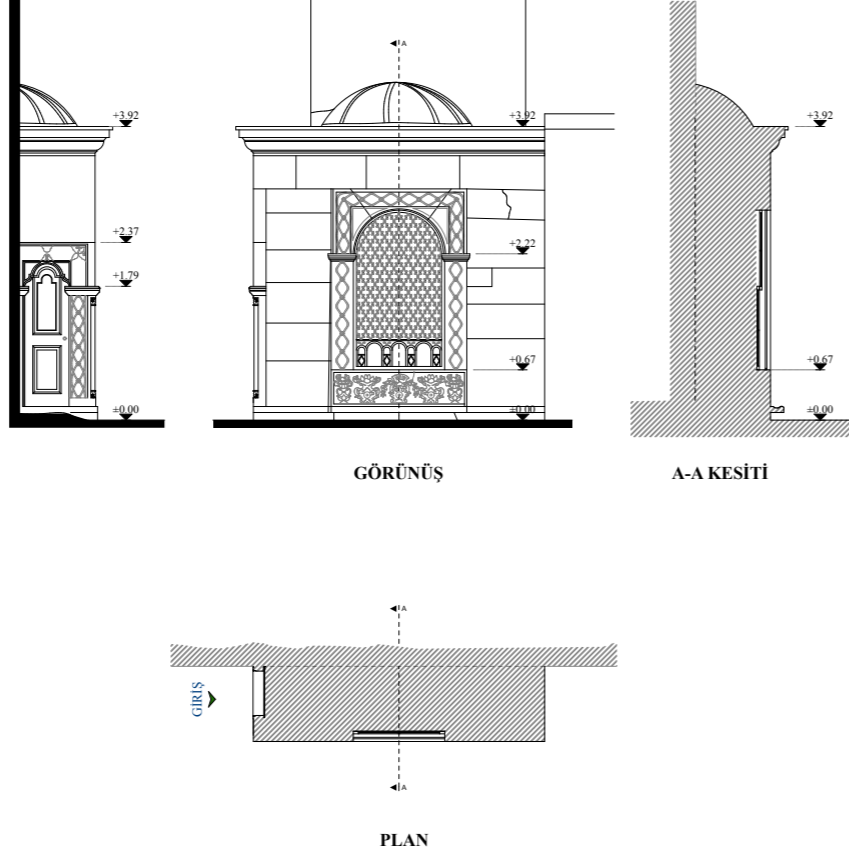
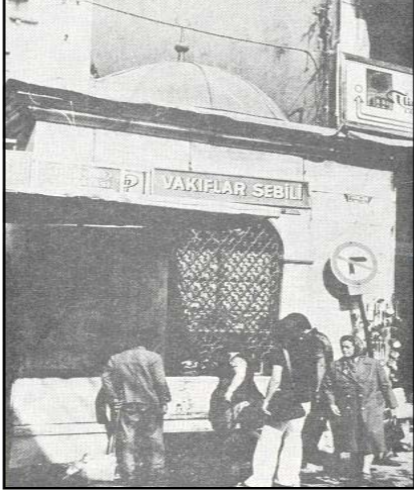

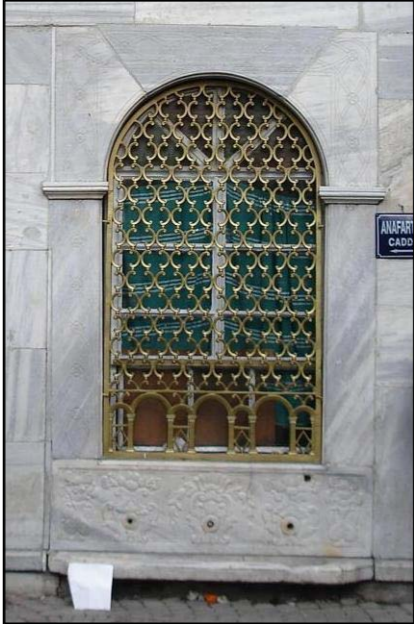
Sebil no:1 (Kemeraltı Cami Sebili).

Konak Mahallesi, 237 ada, 8 parselde, **Kemeraltı Cami**'nin 853 Sokağa bakan cephesinde bulunmaktadır.

Cami ile ilgili bilgiler bölüm 4.1.1'de anlatılmıştır. Sebil, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 152 sayılı genelgeyle tescil edilmiştir. Günümüzde kitabesi bulunmamasına rağmen Aktepe (2003), İzmir Müzesi'ndeki eski eser fişlerine dayanarak yapının 1770-1771 yıllarında Sinan-zade Hacı Ahmed Ağa tarafından yaptırıldığını belirtmiştir.

Sebil dikdörtgen planlı olup, 389 x 101 cm ölçülerindeki tek mekandan oluşmaktadır. Kuzey cephesinde giriş kapısı, batı cephesinde sebil penceresi bulunan yapının doğu cephesi caminin beden duvarına bitişiktir. Sebilin üzeri kurşun kaplamalı kubbe ile örtülüdür. Cepheleri simetrik düzende olup, mermer kaplanmıştır. Cephe yüksekliği zeminden çatı silmesinin üstüne kadar 392 cm'dir. Kubbenin altında bulunan kademeli silme, cephe boyunca devam etmektedir. Bu saçak silmesini düşey yöndeki sebil penceresi dengelemektedir. Beşik kemerli pencere metal parmaklıklı olup alt bölümünde su dağıtmak amacıyla tasların geçebileceği ölçüde üç adet açıklık bulunmaktadır. Kemer üzengi noktaları kademeli silmeler, silmelerin altındaki bölüm birbirine geçmeli motifler, birleşim noktaları ise birer gülbezekle bezenmiştir. Pencerenin altında ise, üç lüleli, vazo içinden çıkan çiçek ve yaprak motifleri ile süslenmiş çeşme bulunmaktadır. Diğer cephedeki kapının üzeri de üç dilimli kemer ve kemer üzengi noktalarındaki kademeli silmelerle bezenmiştir. Bunların yanı sıra, iki cephenin birleştiği köşede dairesel bir sütunce, üzerinde ise bezemeli başlık bulunmaktadır.

Sebil günümüzde iyi durumda olmasına rağmen kullanılmamaktadır. Mekansal özelliklerine uygun olarak yeniden işlevlendirilmelidir.

KEMERALTI SEBİLLERİ - SEBİL NO:1	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Konak Mahallesi, 853 Sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2007
237 ada, 8 parsel	ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	
☒ Kamu	
☐ Özel	
☐ Vakıf	
İNŞA TARİHİ:	
1770-71	
TESCİL DURUMU:	
☒ Tescilli	
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☐ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☒ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☒ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☐ Esaslı onarım gerektiriyor	
ÖLÇEK: 0 200cm 400cm	
	
	
	SEBİL'İN ESKİ DURUMU (APİKAM) ÖN CEPHE (2009)
	
	
	SEBİL KAPISI SEBİL PENCERESİ
	FOTOĞRAFLAR

Şekil 4.46 1 no'lu sebilin rölöve ve fotoğrafları

Sebil no:2 (Çakaloğlu Hamı Sebili).

Konak mahallesi, 221 ada, 42 parselde bulunan yapı, **Çakaloğlu Hamı**'nın 895 Sokağa bakan cephesinde, giriş kapısının sağında yer almaktadır.

Han, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 1981 yılında tescil edilmiştir. Çakaloğlu, bir diğer adıyla Gaffarzade Hamı ile ilgili bilgiler, bölüm 4.1.1'de anlatılmıştır. Aktepe (2003), İzmir Vakıflar Müdürlüğü'nde Gaffarzadelere ait herhangi bir vakıf kaydı bulunmadığını ancak Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki bir kayıta eskiden Çakaloğlu Hamı civarında Abdülgaffar-zade Cami adıyla bir caminin olduğunu ve bu sebil ile yanındaki çeşmenin o camiye ait olabileceğini belirtmiştir. Nitekim kitabenin açıklamasında yer alan “yüce camiler içinde bu hayır ilk oldu” cümlesi yapının bu camiye ait olabileceğini düşündürmektedir.

Sebilin giriş kapısının üstünde bulunan 1805-1806 tarihli kitabesi şöyledir;

“Habbeza hayrat-ı uzma selsebil-i nev-eda
 Abd-i Gaffar-zade'nin ihyasıdır Pakize ca
 Mahzen-i dilden verildi nakd-i halis sarfına
 Cami-i balayı içre oldu bu hayr ibtida
 Hiç itaşa bu mahalde yoğidi ma'dan eser
 Teşnegani can Mısır'a Nil akıttı güya
 Çün kelim-ı min nebiyullah ile amel olub
 Hazret-i rezzak-ı alem lütufla kılsun ceza
 Hafıza tarihini ba-aşk söyle vaktidir
 İç suyun bi'l- besmele Hacı Ahmed'e kıl sen sena
 sene:1220” (Aktepe,2003).

Kitabenin açıklaması şöyledir; “Ne güzel, büyük hayırlar, yeni görünümlü güzel su. Bu temiz ve seçkin yer Gaffar-zade kulun yaptırdığı yerdir. Saf altından basılmış para bu yere harcamak için gönül hazinesinden verildi. Yüce camiler içinde bu hayır ilk oldu. Bu yerde susuzluğu gidermek için su hiç yoktu. Mısır şehrine benzeyen

cana sanki Nil nehrini akıttı. Min Nebiyyu İllahi sözü ile sebep olup, cihanın rızkını veren Tanrı luft ile karşılık versin. Ey hafız, tarihini aşkla söyle vaktidir: Besmeleyle suyunu içip Hacı Ahmed'e övgüde bulun". Bu kitabenin yanı sıra, pencerenin üstünde bir kitabe daha bulunmakta, bunun iki yanında ise damla motifi içinde Maşallah ve Süphanallah yazmaktadır (Ersoy, 1991).

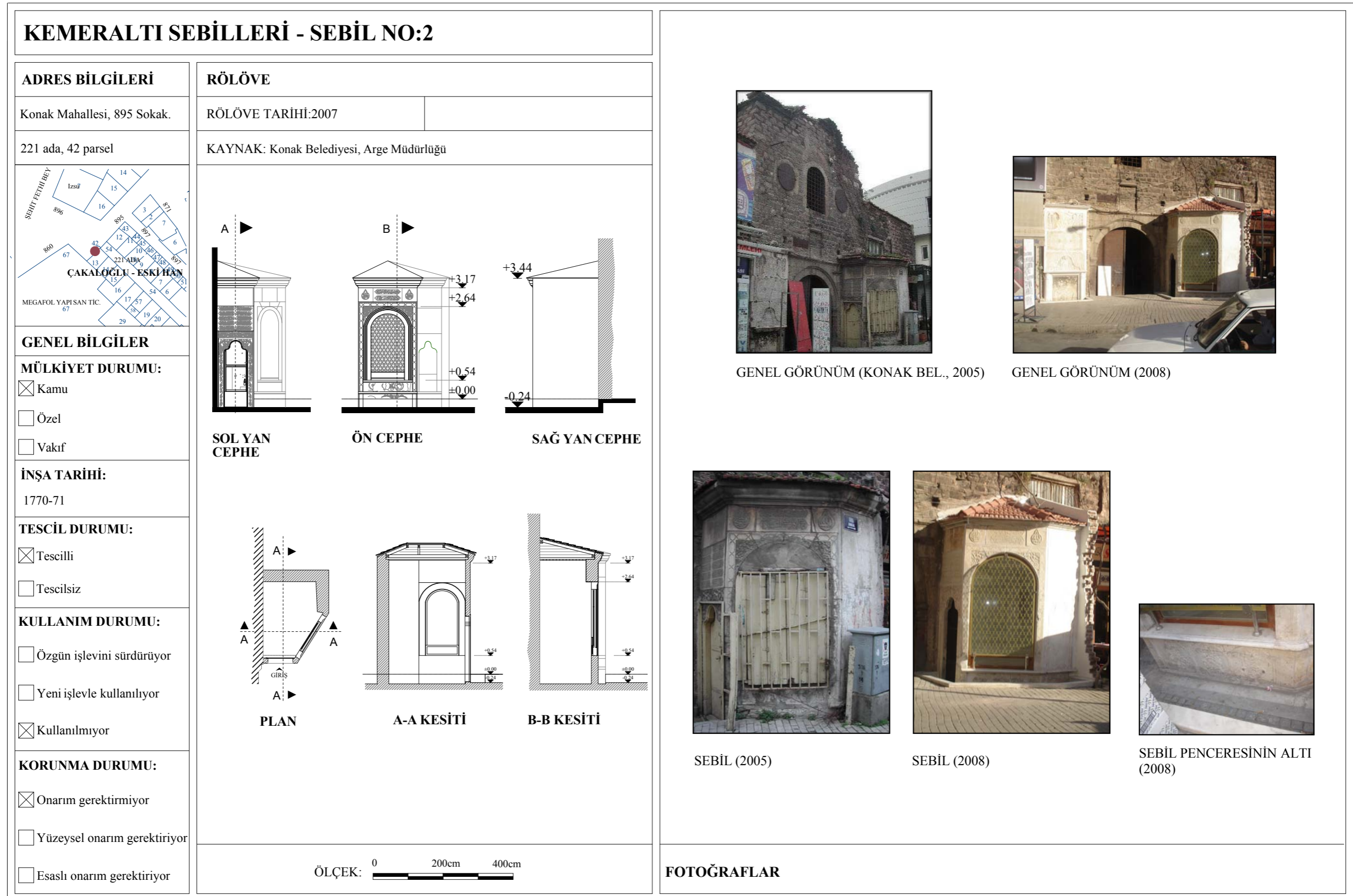
Kitabe şöyledir;

“Ve sekahum rabbuhum şeraben tahura
Aynen fi-ha tusemma selsebilen”.

Bir ayeti içermekte olan kitabenin açıklaması şu şekildedir: Rableri onları temiz bir içeceklerle suladı. Orada selsebil denilen bir pınardan içiyorlar” (Ersoy, 1991).

Sebil beşgen planlı olup, kenarların her biri farklı uzunluktadır. Bu kenarlardan üçü sağır duvar olmakla birlikte birinde kapı, diğerinde ise pencere bulunmaktadır. Çatı örtüsü, iki yönde kalkan duvarları olan üç yöne eğimli ve kiremit kaplıdır. Sebil cephesinde, zeminden saçak silmesine kadar olan yükseklik 344 cm'dir. Bu kademeli silmeler simetrik düzendeki üç cephede de devam etmektedir. Bir cephesi han duvarına bitişik olan yapının iki sağır cephesi düz sıvalı, kapı ve pencere bulunan diğer iki cephesi ise mermer kaplıdır. Kapının üstünde üç dilimli kemer bulunmaktadır. Kemerin üstü ve yanları bitkisel motiflerle, kemer köşelikleri ise vazodan çıkan çiçek motifleriyle bezenmiştir. Sebil penceresi köşelikleri ise, çiçek ve dal motifleriyle süslenmiştir. Pencerenin altında bulunan çeşme yüzeyi ikiye ayrılmıştır. Madalyonların arasındaki bölümde, vazodan çıkan çiçek motifleri, bunun altında kalan yüzeyde ise beşik kemerle bağlanan sütun motiflerinin arasına yine vazodan çıkan çiçek motifleri işlenmiştir.

Sebil günümüzde kullanılmamaktadır. Ancak geçmiş dönemlerde kahve ocağı, nakliyeciler ve tekel bayileri gibi işlevlerle kullanıldığı bilinmektedir (Aktepe, 2003). 2007 yılında restore edilen sebil, geç dönem eklerinden arındırılmış, cephe temizliği yapılmış ve önceleri kaldırım altında kalan çeşmenin bulunduğu bölüm ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 4.47 2 no'lu sebilin rölöve ve fotoğrafları

Sebil no:3 (Şükran Oteli Sebili).

Sebil, Konak Mahallesi, 208 adada yer alan **Şükran Oteli**'nin Anafartalar Caddesi'ne bakan cephesinde, giriş kapısının yanında bulunmaktadır.

Yapı, 1 no'lu KTVKK tarafından 1982 yılında 1. grup olarak tescil edilmiştir. Yeni Şükran Oteli'nin 1905 yılında hazırlanan sigorta planlarında yer alması nedeniyle oteli ve dolayısıyla sebili 19.yüzyıla tarihlendirmek mümkündür.

Sebil penceresinin üzerinde yer alan kitabe şöyledir;

“Kul mâşâallah lâ kuvvete illâ billâh

Ve sekâhüm rabbühüm şarâben tahûra” (Birim, 2008)

Günümüzde görsel kirlilik nedeniyle, Anafartalar Caddesi'nden güçlükle algılanabilen sebilin alt bölümü ve arkası metal levhalarla kapatılmıştır. Pencere sebili tipindeki yapıdan kemer bölümü ve kitabe günümüze ulaşabilmiştir. Mermer malzemedan inşa edilmiş sebilin eni 85 cm olup, yüksekliği zeminden kemerin üstündeki silmeye kadar 280 cm'dir. Sebil penceresinin kemer genişliğinde olduğu ve diğer sebillerden yola çıkarak zeminden 90 cm yüksekliğinden başladığı düşünülürse sebil penceresinin 60 cm eninde ve 135 cm yüksekliğinde olduğu söylenebilir. Ancak kesin bir şey söylemek için metal doğramalar kaldırılarak yapıda bulunan izlere bakılması gerekmektedir. Sebil penceresinin üstünde bulunan profilli kaş kemerin içi, kabartma olarak işlenmiş perde motifleriyle bezenmiştir. Kemer, üç yönden kademeli profil çevrelemektedir. Bu bölümün üzerinde bir silme, silmenin üzerinde kitabe bulunmaktadır. Onun üzerinde ise dikdörtgen bir panonun yer aldığı sebil cephesi, en yukarıda üçgen alınlıkla sonlandırılmıştır.

Günümüzde ticari işlevle kullanılan ve alt bölümü metal levhalarla kapatılan sebilde malzeme kayıpları ve mermer malzemedeki kirlilik görülmektedir. Metal levhalardan arındırılarak sebil ortaya çıkarılmalı ve onarımı yapılmalıdır.

KEMERALTI SEBİLLERİ - SEBİL NO:3

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, Anafartalar Cd

208 ada, 8 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

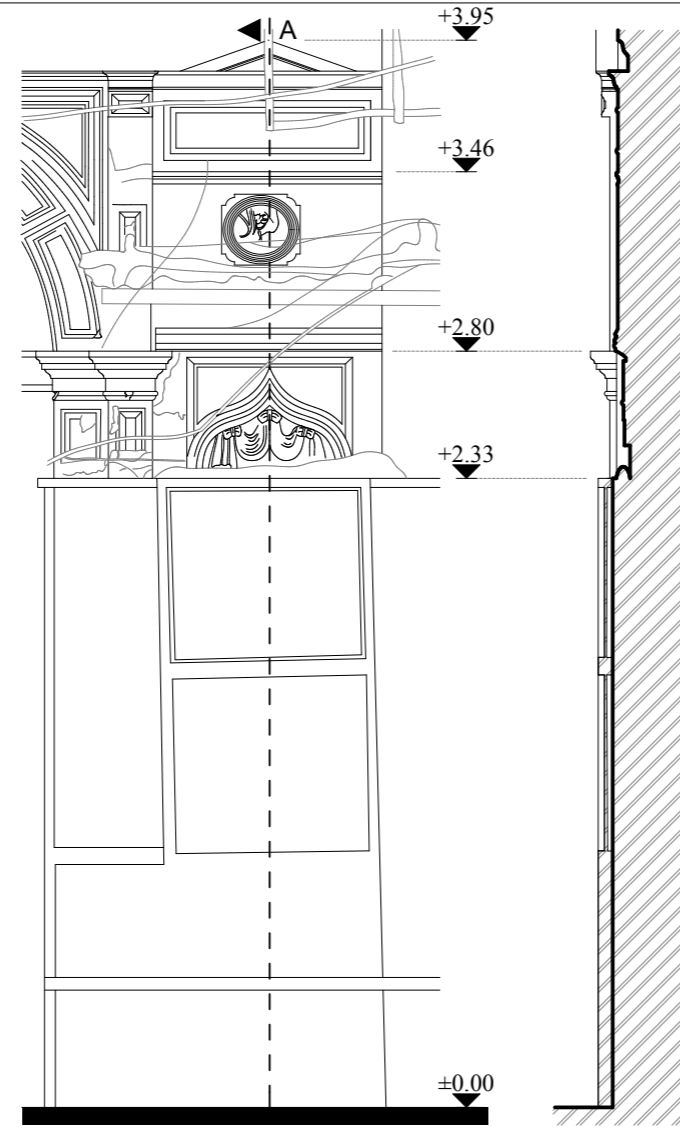
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2007

ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

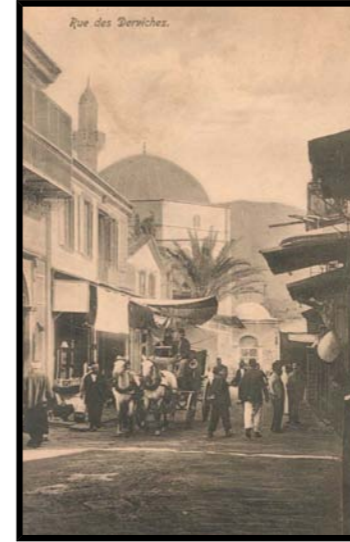

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 50cm 100cm

SEBİLİN ESKİ DURUMU (APİKAM)

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

SEBİL PENCERESİNİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

SEBİLİN ÜST BÖLÜMÜ (2008)

FOTOĞRAFLAR

Sebil no:4 (Katib-oğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili).

Sebil, Kestelli Mahallesi, 2381 ada, 46 parselde, Kestelli Sokak üzerinde bulunmaktadır.

Tescilli olan yapıyı, Aktepe (2003), Katib-oğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili olarak adlandırmıştır. Geçmişte Ahmed Reşid Efendi'nin Konağı civarındaki yapının yanında aynı kişiye ait bir de medrese bulunmaktadır. Sebilin kuzey cephesi 1975 yılına kadar Laz Hanı ile bitişik durumda iken, hanın yıkılması ve daha geride Harputlu Hanı'nın yapılmasıyla bu cephe ortaya çıkmıştır (Aktepe, 2003).

Sebilin 1. kattaki pencerelerinin altında birer kitabe bulunmaktadır. Kitabelerde, 1778 (1192) yılında Katib-zade Hacı Ahmed Reşid Efendi tarafından yaptırıldığı ancak zamanla harab olduğu için 1901-2 yılında Harputlu oğlu Ali Hüseyin Ağa tarafından tekrar inşa edildiği yazmaktadır (Aktepe, 2003). Birinci kitabe şöyledir;

“İş-bu sebil bin yüz doksan iki senesi Katib-zade Hacı Ahmed Reşid Efendi tarafından bina edilmiş ve mürur-ı zaman ile müşrif-i harab olarak, bu def'a Harputlu oğlu Ali Hüseyin Ağa tarafından müceddeden bina ve inşa olmuştur. Sene 1319.

İkinci kitabe şöyledir;

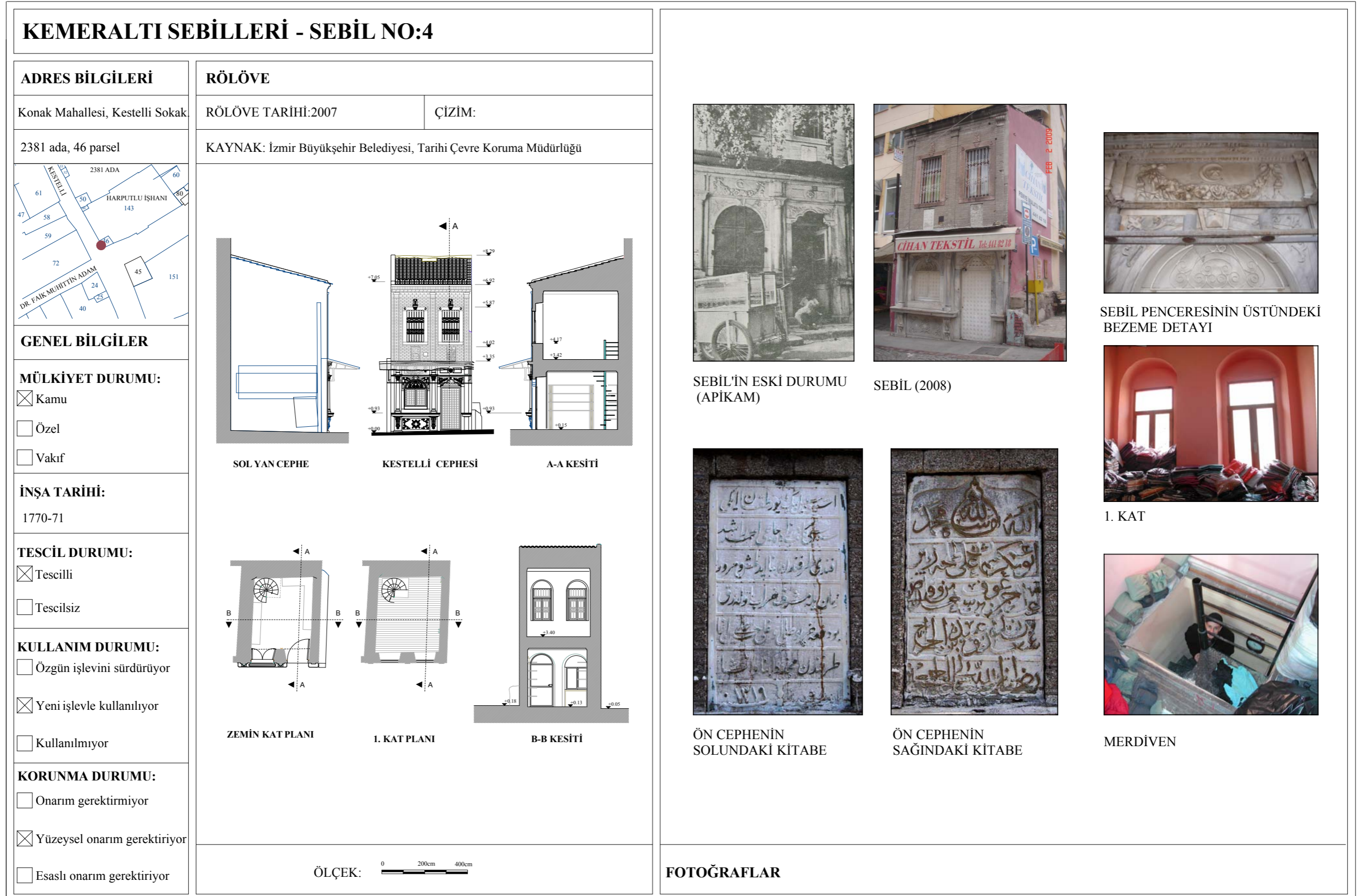
“Allah- Maşaallah- Muhammed
Ebubekir, Ömer, Osman, Talha, Zübeyr
Abdurrahman bn.Avf.Sa'd bn. Ebu-Vakkas
Sa'id bn.Zeyd, Ebu-Ubeyde bn.el-Cerrah
Rıdvanallahu te'ala aleyhim ecma'in” (Aktepe, 2003, s.189).

İki katlı olan sebilin zemin katı ticaret işlevli, 1. kat ise depo olarak kullanılmaktadır. Her iki kat da tek mekandan oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı

yapının kısa kenarı 380 cm, uzun kenarı ise 479 cm'dir. İki katı birbirine bağlayan dairesel planlı demir bir merdiven bulunmaktadır. Zemin katın tabanı seramik kaplama, 1. katın ise ahşap döşemedir. Tavan kaplaması olarak zemin katta çelik konstrüksiyon üzerine alçıpan, 1. katta ahşap iskelet üzerine kontrplak kaplanmıştır. Zemin katta bir kapı ve bir pencere bulunmaktadır. 1. kat ön cephesinde ise taş söveli iki adet pencere ile pencere altlarında birer adet kitabe yer almaktadır. Çatı örtüsü tek yöne eğimli ve kiremit kaplıdır.

Sebilin arka cephesi hana bitişik olup, iki yan cephesi sıvalıdır. Ön cephede ise zemin kat mermer, 1. kat taş kaplamadır. Üst katın cephesi simetrik düzendedir. Saçağın altındaki taş silme cephe boyunca devam etmektedir. Bu yatay etkiyi düşey yönde cepheyi iki bölüme ayıran üç adet pilastr dengelemektedir. Üst bölümü sütun başlığı şeklinde olan taş pilastrlar zemin katta da mermer olarak devam etmektedir. Bu katta da üst bölümde ve pencere altındaki kademeli silmelerle yatay etki yaratılmıştır. Sebilin giriş kapısı üç dilimli kemerle sonlandırılmıştır. Kemer köşelikleri kabartma olarak işlenmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kemerin üstünde gülbezek yer almaktadır. Beşik kemerli pencerenin üzeri ise girland motifi ve ayyıldızla süslenmiştir. Pencerenin altında palmet ve bitkisel motiflerle bezenmiş çeşme yer almaktadır.

Yapının cephelerinde bulunan tabela, kurumuş sarmaşık dalları ve metal saçak görsel kirlilik yaratmaktadır. Ayrıca mermer malzemede çatlaklar ve kirlilik görülmektedir. Sebilin onarımının yapılarak mekansal özellikleriyle örtüşen yeni bir işlevle kullanılması uygun olacaktır.

Şekil 4.49 4 no'lu sebilin rölöve ve fotoğrafları

Sebil no:5 (Dönertaş Sebili).

Sebil, Altınordu Mahallesi, 1540 ada, 5 parselde, 945 Sokak (Osmanzade yokuşu) ile Anafartalar Caddesi kesişimindedir.

Köşesinde bulunan duvara gömülü yuvarlak taş sütun döndüğü için halk arasında yapıya Dönertaş Sebili adı verilmiştir. İzmir 1 no’lu KTVKK tarafından 152 sayılı genelgeyle 1. grup olarak tescil edilmiştir. Konak 5. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü kayıtlarına göre çeşme, sebil ve 1 masura su Osman Ağa Vakfı’ndan mukataalıdır.

Sebil kitabesinde 1229 (1814) tarihi bulunmaktadır. Banisine dair bir bilgi yer almamakla birlikte Osman-zade Seyyid İsmail Rahmi Efendi tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Aktepe, 2003). Kuzey cephesindeki Arapça yazılmış kitabenin açıklaması şöyledir;

“Ezelin sultanı olan Allaha hamdolsun
O vakit, fert olup, şanı yücedir
Ey sonu gelmeyecek olan latif Allahım
Bize verdiğin emirlerde lütuf eyle
Sen kuvvetlisin, halel günü olan kıyamette bizi kahrından kuru
Ey, sinelerdeki gizli amelleri bilen Allahım
Bize inen emirlerinde lütuf eyle
Sen kuvvetlisin, kıyamet gününde bizi kahrından kuru, kurtar
Ey sinelerimizdeki gizli emellerimizi gören Allahım
Bize işlerin hayırlısını kolaylıkla nasib eyle
Bize, dar ola kabirleri genişlet
Ecel günü olan ölüm anında bize rahmet eyle”(Arığ, 1987).

Batı cephesinde bulunan kitabe ise şöyledir;

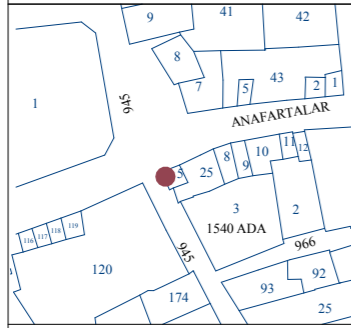
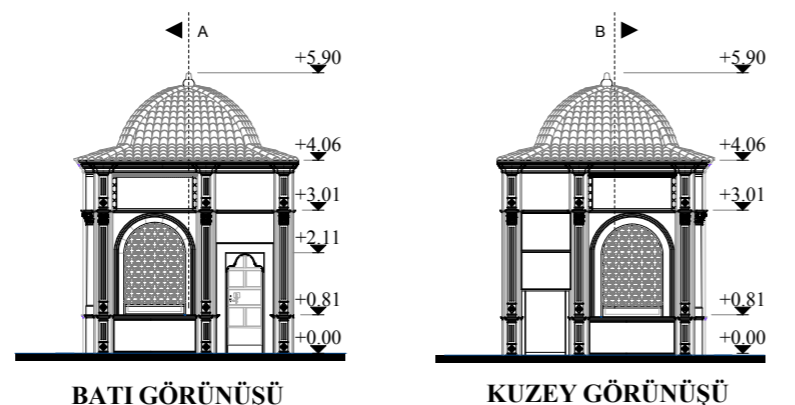
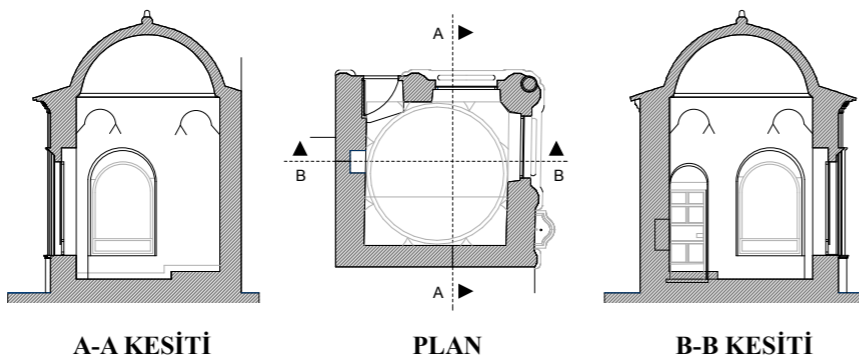
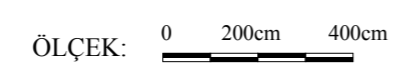

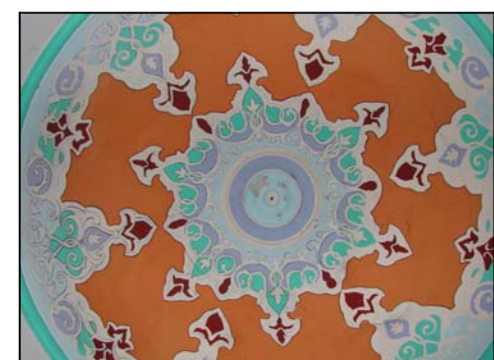
“Esirgeyen bağışlayan Allahın adı ile başlarım
Her şeyin yaratıcısı, şefaatchisi olan Allah Allahım asi kulun sana geldi
Günahlarımı ikrar ederek fakat sana yakararak
Eğer, sen magfiret edersen, ki sen buna....”(Arığ, 1987).

Dikdörtgen planlı sebilin iki cephesi yan binalara bitişiktir. Anafartalar Caddesi'ne bakan cephesinde bir pencere, yanında ise bir çeşme bulunmaktadır. 945 Sokağa bakan cephesinde ise, bir pencere ile bir kapı yer almaktadır. Yapı yüksekliği zeminden saçak altına kadar 406 cm'dir. Sebilin üstü kiremit kaplı kubbe ile örtülüdür.

Cephelere, saçığın altında kademeli bir silme, silmelerin hemen altında ise bir sıra kitabe panosu ile yatay etki verilmiştir. Bunun yanı sıra her iki cepheyi de ikiye bölen üç adet yivli ve kompozit başlıklı pilastrla düşey etki yaratılmıştır. Sebil penceresi bu cephelerde simetrik olmakla birlikte, iki pilastr arasında kalan çeşme bölümünün yerini diğer cephede kapı almıştır. Kapı, üç dilimli kemerle sonlandırılmıştır.

Yapı bezemeleri, Anadolu Barok ve Rokoko uslubunda yapılmıştır (Arıç, 1987). Kabartma tekniğindeki bitkisel motifler pencerelerin ve kapının yanlarında, üstünde ve altında görülebilmektedir. Kapı üzerinde ise, madalyon gibi yazı motifleri ve "Ali Vehbi İzmirli" imzası bulunmaktadır (Aktepe, 2003). Bununla birlikte kapının üzerinde perde motifiyle çevrelenmiş cami motifleri yer almaktadır. Aynı bezeme çeşmenin üzerindeki panoda da görülmektedir. Çeşme, iki yanda bezemeli bordürle sınırlandırılmıştır. Ayna taşı, kabartma olarak işlenmiş çiçek motifleri, üç dilimli kemer ve lüle çevresindeki vazodan çıkan bitkisel motiflerle oldukça zengin bezemelidir.

2006 yılında restore edilen yapıda, kiremitler yenilenmiş, mermer yüzeyler temizlenmiş, çatlaklar onarılmış, iç mekandaki geç dönem ekleri kaldırılmış ve sebilin kaldırım altında kalan bölümü ortaya çıkarılmıştır. Ancak restorasyon sonrasında bile sebil ve çeşmesi kullanılamamaktadır.

KEMERALTI SEBİLLERİ - SEBİL NO:5	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Konak Mahallesi, Anafartalar Cd.	RÖLÖVE TARİHİ:2007
1540 ada, 5 parsel	ÇİZİM:
	KAYNAK: İzmir Büyükşehir Belediyesi, Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü.
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	
☒ Kamu	BATI GÖRÜNÜŞÜ
☐ Özel	KUZEY GÖRÜNÜŞÜ
☐ Vakıf	A-A KESİTİ
İNŞA TARİHİ:	PLAN
1770-71	B-B KESİTİ
TESCİL DURUMU:	
☒ Tescilli	ÖLÇEK: 0 200cm 400cm
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☐ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☒ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☒ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☐ Esaslı onarım gerektiriyor	
	
	
	SEBİL'İN ESKİ DURUMU (APIKAM)
	SEBİL (2005)
	
	
	SEBİL (2008)
	SEBİLİN KUBBESİ
	FOTOĞRAFLAR

Şekil 4.50 5 no'lu sebilin rölöve ve fotoğrafları

Sebil no:6 (Çelebi-zade Hacı Mustafa Efendi Sebili).

Akıncı Mahallesi, 377 ada, 5 parseldeki sebil, Anafartalar Caddesi üzerindedir.

Yapı, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 2006 yılında tescil edilmiştir. Aktepe (2003), Çelebi-zade Hacı Mustafa Efendi Sebili olarak adlandırdığı yapının Tilkilik Mahallesi'nde "sabık Ayıntab kadılarından Seyyid Hacı Mustafa Efendi bn. Seyyid Hacı Mehmed Efendi'nin oğlu Seyyid Hacı Mehmed Said" tarafından yaptırıldığını, ayrıca yanında bir de çeşme olduğunu belirtmiştir. Ancak günümüzde çeşmeye dair bir iz bulunamamıştır.

Yapının orjinal cephesinden günümüze kitabenin bulunduğu bölüm ulaşabilmiştir. Kitabe şöyledir;

“Merhûm ve mağfûrunleh Sehîd ve Sa’îd Çelebîzâde

Mâşâallah

es’seyyid el- Hâc Mustafâ Efendi (eski baca borusu var okunamıyor)

Mûnîfeleri üzre bi-’avni’lahi ta’âla ve lutfihi ecr-i ahsene muvaffak

Olunan mâ’-i sebîl leziz çeşme ve (okunamıyor)

İhvân-ı dinden rûh-ı mûmâ ileyhâ

Muharrem Sene 1229 (1813)

Fatiha-ı şerîfe ihsân eyleye (okunamıyor) “ (Birim, 2008)

Sebil dikdörtgen planlı olup, üç cephesi bitişik nizamdadır. Giriş cephesinde ise sonradan yapılmış alüminyum doğrama bulunmaktadır. Yapının zemini ve duvarların 146 cm'e kadar olan bölümü seramik kaplanmıştır. Girişin sağında biri 105 cm eninde diğeri ise 87 cm eninde iki adet niş bulunmaktadır. Karşı duvarda ise ilk nişin tam karşısına gelecek şekilde aynı ölçülerde bir niş daha bulunmaktadır. Üçünün de yüksekliği 210 cm olup iç yüzeyleri seramik kaplanmıştır. Cephe yüksekliği zeminden saçağa kadar 355 cm'dir. Yapıya giriş bölümü basık tonozla örtülmüştür. Ortada ise kubbe bulunmaktadır.

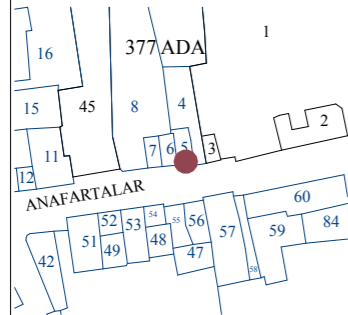
Görsel kirlilik ve geç dönem kullanımları süresince yapılan müdahaleler nedeniyle sokaktan güçlükle algılanabilen sebinin ön cephesi zeminden tavan tonozuna kadar yıkılmış elde edilen boşluk yeni alüminyum doğramalarla kapatılmıştır. Bu doğramaların hemen üstünde cephe boyunca devam eden tabela yer almaktadır. Ayrıca arka duvarı kullanıcılar tarafından yıkılan yapı, yan parselin bir bölümü de kullanılarak genişletilmiştir. Bununla birlikte kubbenin ortasında baca deliği açılmış, üzerine de beton dökülmüştür. Sebinin mekansal özellikleri esas alınarak yeniden işlevlendirilmesi uygun olacaktır.

KEMERALTI SEBİLLERİ - SEBİL NO:6

ADRES BİLGİLERİ

Akıncı Mahallesi, Anafartalar Cd.

377 ada, 5 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

Kamu

Özel

Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1813

TESCİL DURUMU:

Tescilli

Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

Özgün işlevini sürdürüyor

Yeni işlevle kullanılıyor

Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

Onarım gerektirmiyor

Yüzeysel onarım gerektiriyor

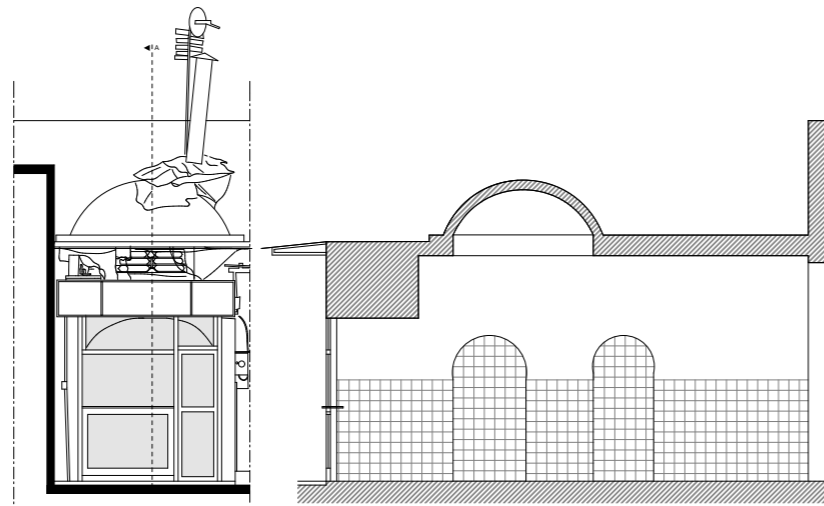
Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2007

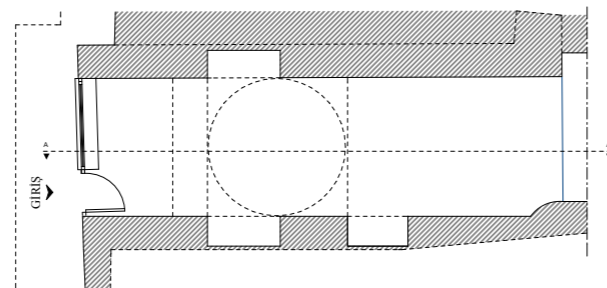
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

A-A KESİTİ

PLAN

ÖLÇEK: 0 200cm 400cm

GENEL GÖRÜNÜM (2008)

ÖN CEPHE (2008)

İÇ MEKAN (2008)

SEBİLİN ÇATISI (2008)

SEBİLİN İÇ MEKAN VE KUBBESİ (2008)

SEBİL KİTABESİ (2008)

FOTOĞRAFLAR

4.1.3 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki Şadırvanlar

İslam dinine göre ibadet etmeden önce abdest alma gerekliliği, cami avlularında veya yakınında bulunan meydanlarda şadırvan yapılarının inşa edilmesine neden olmuştur. Bunlar, günümüzde özgün işlevini sürdürmesi nedeniyle yaşatılarak koruma bağlamında önemli yapılardır. Bu bölümde, Kemeraltı'nda yer alan sekiz adet şadırvan tasvir edilmiş, fotoğraflar ve rölövelerle belgelenmiştir.

KEMERALTI'NDAKİ ŞADIRVANLAR		
Şadırvan no:1. 242 ada, 873 ile 871sk. keşişimi.	Şadırvan no:2. 361 ada, 1 parsel	Şadırvan no:3. 362 ada, 1 parsel
		
Şadırvan no:4. 269 ada, 28 parsel	Şadırvan no:5. 242 ada, 882 sk.ile 873sk. keşişimi.	Şadırvan no:6. 291 ada, 1 parsel
		
Şadırvan no:7. 912 ile 913 sk keşişimi.	Şadırvan no:8. 2909 ada, 2 parsel	
		

Şekil 4.52 Kemeraltı'ndaki şadırvanlar

Şadırvan no:1 (Başdurak Cami Şadırvanı).

Konak Mahallesi'nde 870, 871, 872, 873 ve 869 sokakların kesiştiği meydanda bulunan şadırvan, **Başdurak Cami Şadırvanı** olarak bilinmektedir.

Başdurak Cami, Hacı Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmış olup, yazılı kaynaklarda Hacı Hüseyin Cami olarak da yer almaktadır. Fevkani kuruluşlu yapının zemin katı ticari işlevle kullanılmaktadır. 1. katta ise kare planlı ibadet mekanı, son cemaat mahalli ve minareden oluşan cami bulunmaktadır. Zemin kat tonozla, cami ise kubbe ile örtülmüştür.

Şadırvan, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 152 sayılı genelgeyle tescil edilmiştir. Kitabesi bulunmamaktadır. Aktepe (2003), bugün Başdurak Cami olarak bilinen yapının 17. yüzyılda inşa edildiğini ve 19. yüzyıl sonlarına kadar Hacı Hüseyin Cami adıyla bilindiğini belirtmiştir. Ayrıca caminin banisi olan Hacı Hüseyin'in oğlu Ahmed Said Efendi'nin, deprem nedeniyle önemli derecede hasar gören camiyi 1774 yılında onardığını 1784 yılındaki vakfiyesinde belirtmiştir. Bu vakfiyede camiden ve sebilhaneden bahsetmiş olup şadırvanın bahsi geçmemektedir. Bu nedenle 1784 tarihinden sonra inşa edildiği söylenebilir. Ayrıca üst örtüsünde bulunan beş kollu yıldız motifi 1884 yılından sonra kullanılmaya başlanmıştır (Kurtoğlu, 1992). Bununla birlikte üst örtüsündeki barok karakterli süslemeler ve yapıda fazla miktarda beton imalat olması 19. yüzyılda inşa edildiğini düşündürmektedir.

Şadırvan, altıgen planlı beton bir platform üzerine oturtulmuştur. Bu platformun ortasında yer alan su haznesi de yine altıgen planlıdır. Mermer malzemeden inşa edilen hazne kenarlarındaki levhaların her biri 79 cm eninde ve 115 cm yüksekliğindedir. Şadırvanın ayna bölümlerini oluşturan bu levhaların her birinin ortasında birer adet musluk yeri bulunmaktadır. Ayrıca kenar birleşimlerinde düşey yönde uzanan 20 cm eninde ve 3 cm derinlikte pilastr bulunmaktadır. Su haznesinin üzeri üst üste yerleştirilmiş üç adet farklı boyuttaki mermer levha ile kapatılmış, levhaların üzeri ise sac levhalar kullanılarak inşa edilen soğanvari kubbeye

örtülmüştür. Yalak bölümü 23 cm eninde, 20 cm derinliktedir ve su haznesini çepeçevre dönmektedir. Bu bölümün dış tarafında bulunan ve kolonların oturduğu beton bölüm 104 cm genişliğindedir. Geçmişte burada oturakların bulunduğu zemin betonundaki metal boru parçalarından anlaşılmaktadır.

Şadırvanda abdest alanları hava koşullarından korumak amacıyla ikinci bir üst örtü yapılmıştır. Çevresi 81 cm, yüksekliği 238 cm olan altı adet dairesel planlı kolon, piramidal kubbeyi taşımaktadır. Köşelerde bulunan kolonlar, zemin ve üst örtü betondan imal edilmiştir. Üst örtüde beton üzerine alçı malzeme ile kabartma şeklinde bitkisel bezemeler yapılarak üzeri boyanmıştır.

Cephede, şadırvanın oturduğu platform, hazne üzeri ve üst örtüdeki kademeli silmeler yatay etki yaratırken, dairesel formlu sütunlar düşey bir etki vermiştir.

Yapıda, fiziksel eskime, kirlilik ve yer yer malzeme kayıpları görülmektedir. Özgün durum araştırmasının yapılarak onarılması uygun olacaktır.

KEMERALTI ŞADIRVANLARI- ŞADIRVAN NO:1	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Konak Mahallesi, 871 Sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2007
	ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
	
GENEL BİLGİLER	GÖRÜNÜŞ
MÜLKİYET DURUMU:	KESİT
☒ Kamu	
☐ Özel	
☐ Vakıf	
İNŞA TARİHİ:	
TESCİL DURUMU:	
☒ Tescilli	PLAN
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☒ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☐ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☐ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☒ Esaslı onarım gerektiriyor	
	ÖLÇEK: 0 200cm 400cm
	FOTOĞRAFLAR
	
GENEL GÖRÜNÜM	ŞADIRVAN SU HAZNESİ
	
ŞADIRVAN	ÜST ÖRTÜ

Şekil 4.53 1 no'lu şadırvanın rölöve ve fotoğrafları

Şadırvan no:2 ve 3 (Hisar Cami Şadırvanları).

Şadırvanlar, Konak Mahallesi, 902 ile 899 Sokakların kesişiminde, **Hisar Cami** önündeki meydana yer almaktadır. 2 no'lu şadırvan 361 ada, 1 parselde, 3 no'lu şadırvan ise 362 ada, 1 parselde bulunmaktadır. Her ikisi de, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 152 sayılı genelgeyle tescil edilmişlerdir. 361 adada bulunan şadırvan, Ahmed Said Efendi tarafından yaptırılmış olmakla birlikte harap olduğu için Evliya-zade İbrahim Efendi tarafından 1876 yılında yeniden inşa ettirilmiştir (Aktepe, 2003).

Şadırvan'ın ayna bölümünde bulunan kitabesi şöyledir;

“An- asl Ahmed Said vakfından iken nagehan
Hedm olunmuşdu bu şadırvan-ı bi-misl ü adil
Sahibü'l-hayr Evliya-zade garikü'r-rahmetin
Oğlu İbrahim Efendi'nin Hüdavend-i celil
Kabrini etsün fezay-i ravza-i hül-d-i berin

Ruhunu sirab-ı feyz-i Kevser-i ecr-i cezil
Ba-vasiyyet hayra tahsis ettiği nakdineden
Oldu inşa bu tarz üzre karındaşı vekil
Bir düşer alemde Nuri böyle bir tarih-i tam
Akdı şadırvan-ı ra'nadan bu ma-ı selsebil
Mehmed Fikri 1293 (1876)” (Aktepe, 2003).

362 adada bulunan şadırvan, Bakırcı Mehmed Efendi'nin oğlu Hacı Mahmud Efendi tarafından 1883 tarihinde yaptırılmıştır. Hacı Mahmud Efendi 1301 (1883) tarihli vakfiyesinde Köprülü-zade Fazıl Ahmed Paşa tarafından İzmir'e getirilen suyun bir miktarını bu şadırvana tahsis etmiştir (Aktepe, 2003).

Şadırvanın kitabesi şöyledir;

“Bakırcı Hacı Mahmut etti hüsn-i himmetin derkar
Edüb nakd-i mesaisin bu hayrata heman

Hakikatda Şu meydana sezadır böyle bir hayrat
 Bu ma-ı selsebil etsün yine atŐanı hep ihya
 Őeref verdi Hisar Cami'ine inşası bı-Őbhe
 Shlet verdi erbab-ı vuzu'ya ruz u Őeb zira
 İŐince su gibi Cevdet dedim tarihini zahir
 Bin Ő-yüzde yapılmıştır bu Şadırvan bi- hemta
 Gurre-i Cemaziy'ı-ahire sene 1300" (Aktepe, 2003).

Her iki Şadırvanın da su hazneleri sekizgen planlıdır. Kenarları oluşturan mermer levhaların her biri 69 cm eninde ve 110 cm yüksekliğindedir. Bu levhaların her birinin ortasında birer adet musluk yer almaktadır. Haznelerin kenar birleşimlerinde 13 cm eninde ve 3 cm derinlikte pilastr, levhaların altında ve üstünde ise pilastrları birleŐtiren kademeli silme bulunmaktadır. Bu silmeler cephede yatay etki yaratırken, köşelerdeki pilastrlar düşey bir etki vermiştir.

Her iki Şadırvan da geÇ dönem eki olan renkli camdan imal edilmiş piramidal kubbeye örtülmüştür. 2 no'lu Şadırvanda piramidal örtünün üstünde alem, 3 no'luda ise örtüyle alem arasında dairesel planlı metal bir geŐiŐ ögesi bulunmaktadır.

Şadırvanların yalak bölümleri sekizgen planlı olup, hazneyi ŐepeŐevre dönmektedir. Yalağın etrafında, her musluğun karşısına gelecek Şekilde zeri ahşap oturaklar bulunmaktadır.

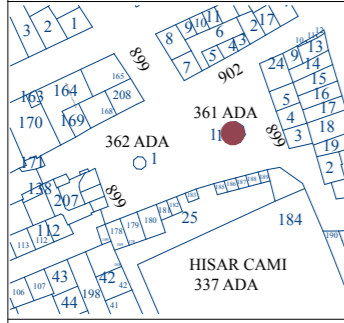
Günümüzde ŐiŐekŐiler, Çevre dükkanların masaları ve üstlerinde bulunan tentelerden gŐlkle algılanabilen Şadırvanlarda fiziksel yıpranma, geÇ dönem ekleri ve malzeme kirliliği görülmektedir. Bu sorunların giderilerek yapıların özgün durumlarına getirilmeleri gerekliliği aÇıktır.

KEMERALTI ŞADIRVANLARI - ŞADIRVAN NO:2

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 899 Sokak.

361 ada, 1 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1876

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

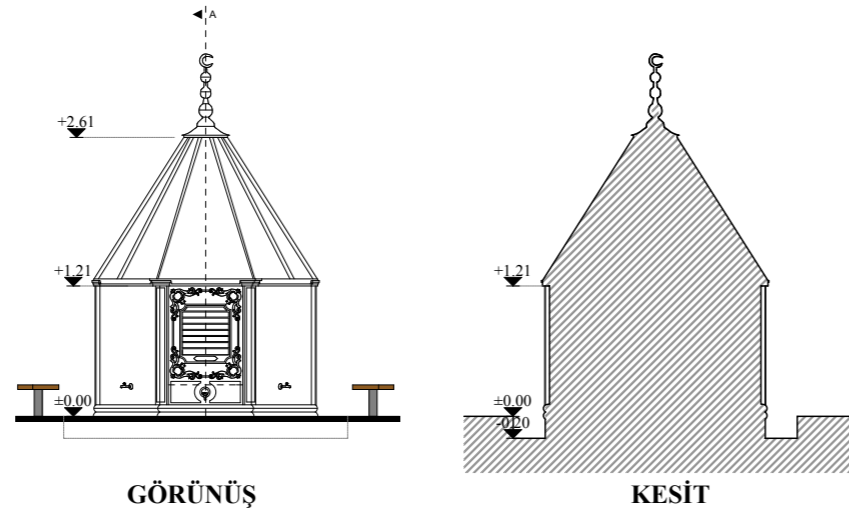
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2007

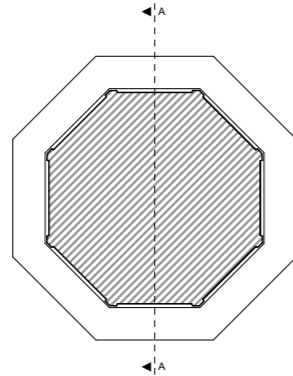
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

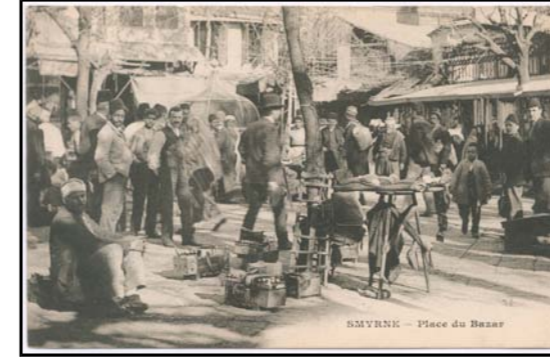
GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

ÖLÇEK: 0 200cm 400cm

ŞADIRVANİSKİ DURUMU (APİKAM)

ŞADIRVAN (2008)

ŞADIRVAN ÜST ÖRTÜSÜ (2008)

ŞADIRVANKİTABESİ (2008)

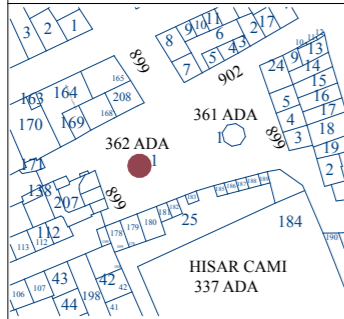
FOTOĞRAFLAR

KEMERALTI ŞADIRVANLARI - ŞADIRVAN NO:3

ADRES BİLGİLERİ

Konak Mahallesi, 899 Sokak.

362 ada, 1 parsel

GENEL BİLGİLER

MÜLKİYET DURUMU:

- Kamu
 Özel
 Vakıf

İNŞA TARİHİ:

1883

TESCİL DURUMU:

- Tescilli
 Tescilsiz

KULLANIM DURUMU:

- Özgün işlevini sürdürüyor
 Yeni işlevle kullanılıyor
 Kullanılmıyor

KORUNMA DURUMU:

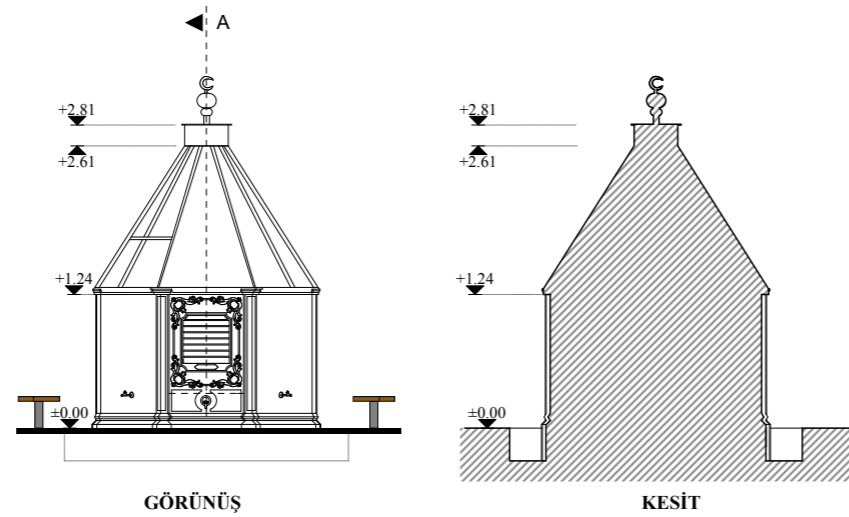
- Onarım gerektirmiyor
 Yüzeysel onarım gerektiriyor
 Esaslı onarım gerektiriyor

RÖLÖVE

RÖLÖVE TARİHİ:2007

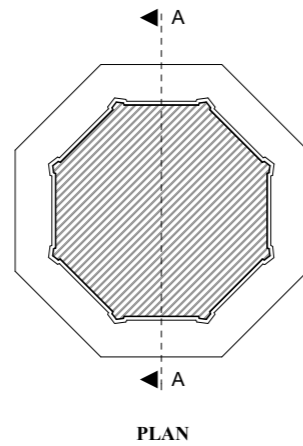
ÇİZİM: NİL YAPRAK

KAYNAK:

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

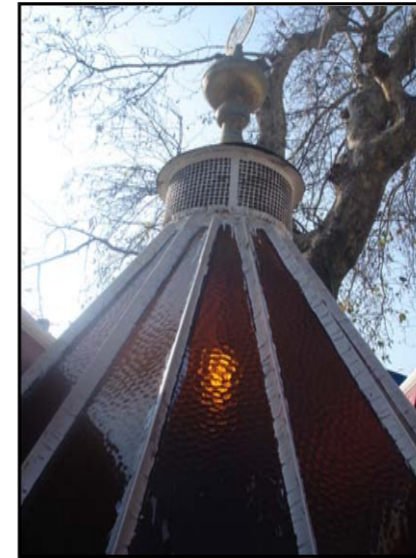
ÖLÇEK: 0 200cm 400cm

ŞADIRVANESKİ DURUMU (APİKAM)

ŞADIRVAN

ŞADIRVAN ÜST ÖRTÜSÜ

KİTABE

FOTOĞRAFLAR

Şadırvan no:4 (Şadırvan Cami Şadırvanı).

Konak Mahallesi, 269 ada, 28 parselde, 889 Sokak üzerindeki **Şadırvan Cami**'nin giriş merdivenlerinin yanındaki meydanda yer almaktadır.

Cami ile ilgili bilgiler ve 17. yüzyıl başlarında İzmir'de bulunduğu 27 numaralı aynı cami çeşmesinde anlatılmıştır. Şadırvanın inşa tarihi bilinmemekle birlikte Evliya Çelebi camiyi anlatırken "...çarşu içinde abdest havuzu vardır..." ifadesine yer vermektedir (Çelebi, 1971). 17. yüzyıla ait bu belgeye dayanarak şadırvanın cami ile birlikte inşa edildiği söylenebilir. Baldaken sistemdeki yapının üstünde, 1834 yılında inşa edilen kütüphane bulunmaktadır (Aktepe, 2003). Konak 5. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü kayıtlarında şadırvanın bahsi geçmeyip, üstünde bulunan cami kütüphanesinin 02/06/1932 yılından bu yana Sultan Süleyman Vakfı mülkiyetinde olduğu belirtilmiştir. Şadırvan, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 152 sayılı genelgeyle tescil edilmiştir. Kubbenin iç tarafında kitabesi bulunmaktadır. Orijinal kitabe, kumaş üzerine altın yaldızla ve iyi bir hat ile yazılmış olmakla birlikte silik olduğu için tam olarak okunamamıştır. 1976 yılında, siyah bir metal levha üzerine sarı renkte yazılmış yeni bir kitabe konulmuş, ancak orijinalinde okunamayan satırlara uydurma terimler yazılmıştır (Aktepe, 2003).

Kitabe şöyledir;

"Su bir ni'met ki her bir katresi bin dürr-i yektadır.

Eğer bir kıymeti olmaz baha dünya ve mafiha

Sezadır sahibü'l-hayrata Müslimler sitayişle.

Du'a gevherlerin aldıkça ab-dest eylemek ihda.

Alın ab-dest dedi.....şadırvandandır.

.....

Bu rütbe caridir eltaf-ı hakk su gibi her yerde.

Bu lutfun ancak adem acz ile eder ifa.

Hayattır her kese ma-ı musaffa ba husus bunda.

Nice hayvan-ı natık gayr-i natık olmada ihya.

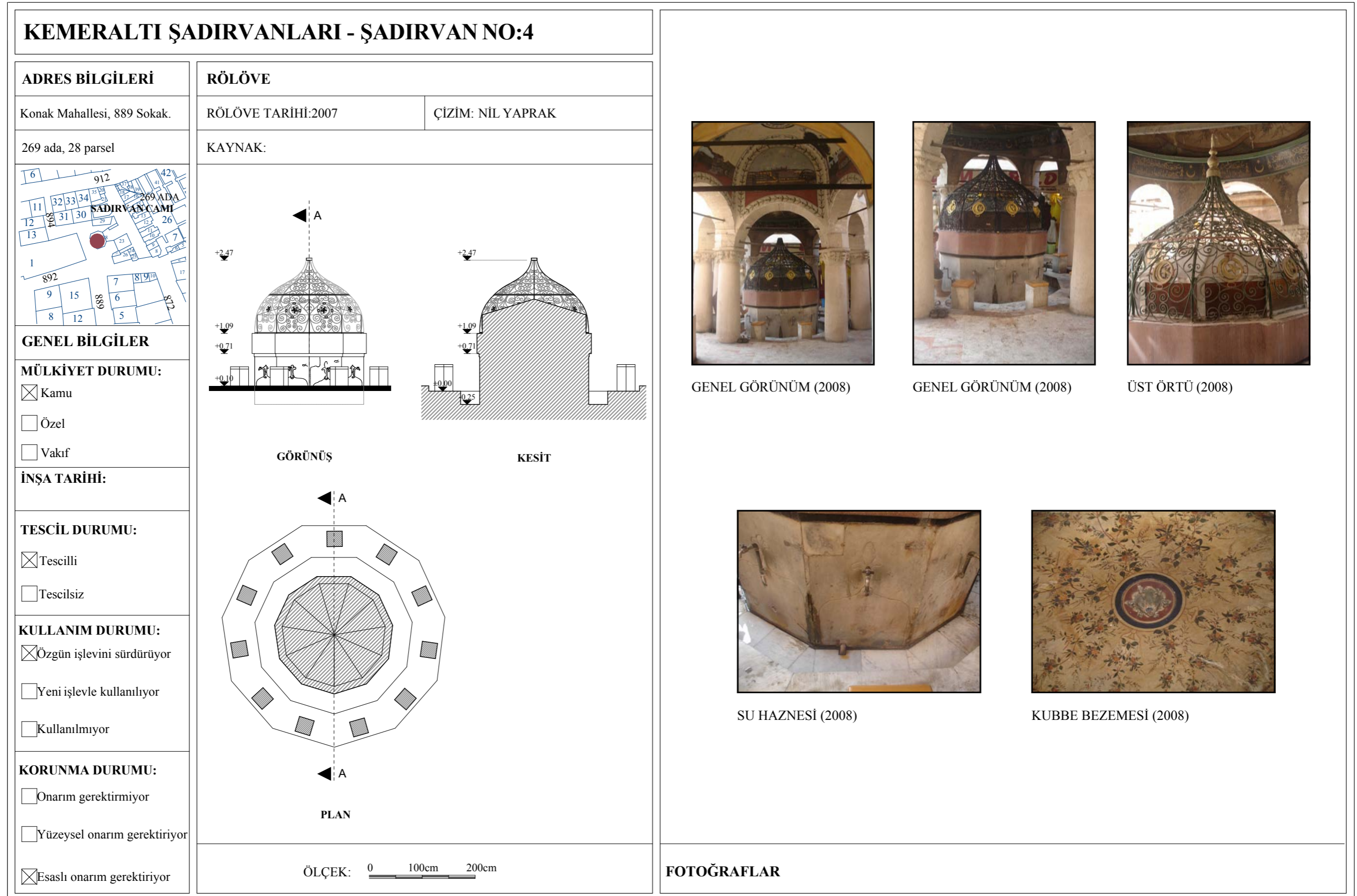
Gelüb Halid dedi bin iki yüz ellide tarihin.

Şadırvandan gelen su sayesinde oldu pek ra'na.
 Gerektir Şükr-i ni'met akil-i danaya her demde.
 Sena ve şükr-i yezdanile uzma.
 Su bir ni'met ki tahir hem tahur ayn-i iyanından.
 Kılındı mahzen-i lütf-ı hüdadan bizlere i'ta" (Aktepe, 2003).

Şadırvanın suyu, Namazgah (Agora) mevki'indeki bir menbadan gelmektedir (Aktepe, 2003). Su haznesi çokgen planlı olup, 11 kenarlıdır. Kenarları oluşturan mermer levhaların eni 63 cm, yüksekliği ise 90 cm'dir. Her birinin ortasında musluk yer almaktadır. Muslukların üzerinde, 6 cm yükseklikte siyah renge boyanmış bir bölüm, onun üzerinde ise dışarı çıkma yapan ve 38 cm yükseklikte beton bir bölüm daha bulunmaktadır. Yalak, 36 cm eninde, 25 cm derinliğinde olup, su haznesini çepeçevre dönmektedir. Etrafında ise muslukların karşısına denk gelecek şekilde üzeri ahşap oturaklar yerleştirilmiştir.

Su haznesinin üzeri demir ferforjeden yapılmış "S" ve "C" kıvrımları yapan bitkisel bezemeli ve soğanvari formdaki parmaklıkla kapatılmıştır. Suya toz girmesini engellemek için demir parmaklığın içine piramidal külahlı bir cam koruyucu yapılmıştır. Bunların yanında bir de su haznesi ve çevresinin üzerini kapatan kubbe bulunmaktadır. Şadırvanın üstünde bulunan kubbeyi ve kütüphane bölümünü sekiz sütun taşımaktadır. Bezemeli başlıklara sahip sütunlar beşik kemerle birleşmektedir. Kubbenin içinde kalemişi bitkisel bezemeler bulunmaktadır.

Aynadaki lüle izi ve bezemelere bakıldığında şadırvanın zemin kotunun ve musluk yerinin sonradan yükseltildiği görülmektedir. Bununla birlikte Evliya Çelebi'nin "abdest havuzu" ifadesi de su haznesinin üzerindeki demir parmaklığın, cam külahın ve bunun altındaki beton bölümün sonradan eklendiğini düşündürmektedir. Özgün durum araştırması yapılarak onarılması uygun olacaktır.

Şekil 4.56 4 no'lu şadırvanın rölöve ve fotoğrafları

Şadırvan no:5 (Kestane Pazarı Cami Şadırvanı).

Konak Mahallesinde, 873 Sokakla 882, 879 Sokakların kesiştiği, **Kestane Pazarı Cami**'nin yanındaki, meydana bulunmaktadır.

Kestanepazarı Cami, fevkani tipinde olup, zemin katı ticari işlevle kullanılmaktadır. Birinci kat ise, kare planlı ibadet mekanı ve dikdörtgen planlı son cemaat mahalinden oluşmaktadır. İnşa malzemesi olarak kesme taş kullanılan cami, yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Üst örtü olarak kubbe ve beşik tonoz kullanılmıştır.

Şadırvan, İzmir 1 no'lu KTVKK tarafından 152 sayılı genelgeyle tescil edilmiştir. İki kitabesi bulunan yapı, ayna bölümündeki birinci kitabeye göre 1894/95 yılında 2. Abdülhamid tarafından inşa edilmiştir. İkinci kitabeye göre ise 1923 yılında Karaburunlu-zade es-Seyid el-Hac İbrahim Ağa bn. Hacı Ahmed Ağa tarafından tamir edilmiştir (Aktepe, 2003).

Birinci kitabe şöyledir;

“İş bu eser-i hayr sinin-i vefireden-beri harab ve mu'attal iken her

Dürlü terakkıyat ve ihyay-ı hayrat ve mübarrat hususunda a'sar-ı

Salifeye gabta-bahş olan Gaziy-i bi-meydanı (Sultan Abdülhamid Han-ı Sani)

hazretlerinin ahd-i hümayünlarında

Tecdiden inşa ve ihya kılınmıştır.

Sene 1312 (1894/95)

İkinci Kitabe:

Karaburunlu- zade es-Seyid Hacı İbrahim Ağa vakfından

Olub evladından mütevelliyesi (Hasna Hanım)

ve kaymakamı da'va-vekili (İbrahim Edhem Bey)

ma'rifetleriyle ta'mir edilmiştir. 1 Ramazan sene 1341 (17 Nisan 1923)”

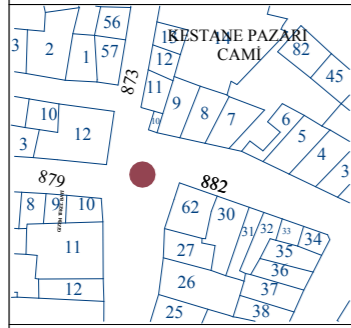
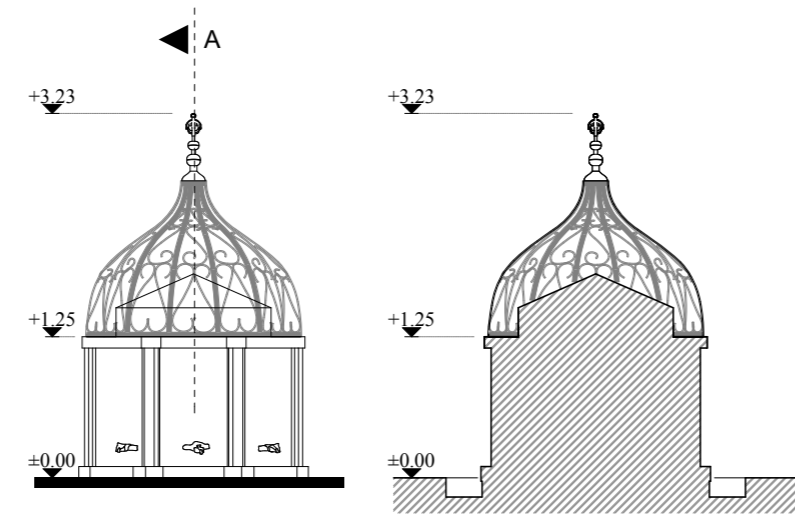
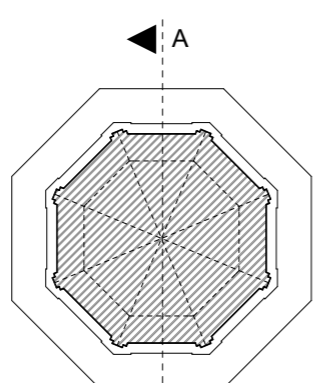
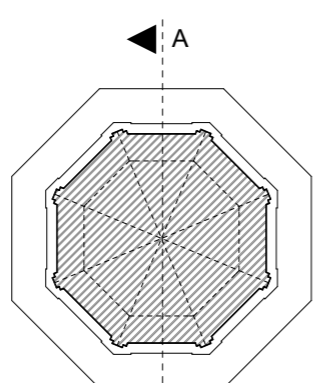
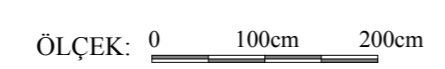

(Aktepe, 2003).

Şadırvan sekizgen planlıdır. Kenarları 60 cm eninde ve 105 cm yükseklikteki mermer levhalardan oluşmaktadır. Bu levhaların ortasında birer musluk yer almaktadır. Kenar birleşimlerinde ise 9,5 cm eninde kademeli birer pilastr bulunmaktadır. Pilastrlar boyanmış olmakla birlikte sivri köşelerindeki malzeme kopmalarının şekillerinden betondan imal edildikleri düşünülmektedir. Su haznesinin üstünde, 10 cm kalınlıkta ve 6 cm derinlikte betondan yapılmış bir bölüm daha bulunmaktadır. Yalak bölümü de beton malzemedan yapılmış olup, hazneyi çevrelemektedir.

Su haznesinin üzeri, sekizgen bir kasnak üzerine oturtulmuş metal bir piramidal külahla örtülmüştür. Bunun dışında, soğanvari kubbeyi andıran ferforje olarak işlenmiş demir parmaklık bulunmaktadır.

Cephe düzeni simetrik olmakla birlikte, haznenin üstünde ve altındaki bölümler yatay etki, kenarlarındaki pilastrlar ise düşey etki yaratmaktadır.

Şadırvanda fiziksel yıpranma ve kirliliğin yanı sıra, beton ve mermer bölümlerde malzeme kayıpları görülmektedir.

KEMERALTI ŞADIRVANLARI - ŞADIRVAN NO:5	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Konak Mahallesi, 873 Sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2007 ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
	
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	
☒ Kamu	GÖRÜNÜŞ
☐ Özel	KESİT
☐ Vakıf	PLAN
İNŞA TARİHİ:	
TESCİL DURUMU:	
☒ Tescilli	
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☒ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☐ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☐ Onarım gerektirmiyor	
☒ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☐ Esaslı onarım gerektiriyor	
	
	ŞADIRVANINESKİ DURUMU (APİKAM) GENEL GÖRÜNÜM
	ŞADIRVAN
	KİTÂBE
	FOTOĞRAFLAR

Şekil 4.57 5 no'lu şadırvanın rölöve ve fotoğrafları

Şadırvan no:6 (Alipaşa Şadırvanı).

Konak Mahallesi, 866 Sokak ile 863 Sokağın kesişiminde, Alipaşa Meydanı'nın ortasında bulunmaktadır.

Şadırvan, İzmir1 no'lu KTVKK tarafından 152 sayılı genelgeyle tescil edilmiştir. Kubbesinin altında bir kitabe kuşağı bulunmaktadır. Kuyulu (2002), kitabeğe göre şadırvanın 1821-22 tarihinde Hacı Salih Paşa adına kulu İzmir ayanı Çeşmeli Ahmed Reşid tarafından yaptırıldığını yazmaktadır. Gültekin (2006), ise sülüs tarzında yazılmış kitabede “Çeşme-i heft-asumane sit-i tarihi seza: Hacı Salih Paşa irva kıldı susuz dilleri” ifadesine göre yapının 1828 yılında Hacı Salih Paşa tarafından yaptırıldığını ayrıca şadırvanın adının da Hacı Salih Paşa Şadırvanı olduğunu belirtmiştir. Bu kitabe dışında su haznesinde, 1894 tarihinde 2. Abdülhamit'in tamir ettirdiğine dair bir kitabe daha mevcuttur (Aktepe,2003).

Kitabe şöyledir;

“İş-bu esr-i hayr sinin-i vefireden beri harab ve mu'attal iken
Her türlü terakkıyat ve ihyay-i hayrat ve müberrat hususunda
A'sar-ı salifeye gıpta-bahş olan.....
Sultan Abdülhamid Han-ı ali hazretlerinin ahd-i
Hümayunlarında tecdiden inşa ve ihya kılınmıştır.
Muharrem 1312 (Temmuz 1894)” (Aktepe, 2003).

Üst örtüdeki kitabe kuşağı şöyledir;

“Mesned-i efrûz sadâret mahrem-i şâh-ı cihân
Hamil-i mühr-i hilâfet zıll-i Hakkın Hayderi
Ol vezîr ma'delet-pîrâ ki cûy-i himmeti
Eyledi siâb-ı emn ü 'afiyet bahru beri
Tab'-ı pâki su gibi cârî sebîl-i hayr için
Enfe'u'n-nâs eylemiş Mevlâ o âlî gevher Sübhânallah
Nev-tarâvet-bahş idüb lutfı riyâz-ı âleme
Bağ-ı huldden bir numûne oldu kevnin her yeri
Şüst ü şû etdi cihânın halkı ekdârdan dilin

Nice çağla ol vezirin lutf-ı âdli enhüri
 Çeşme-sâr lutfunun bir katresin nûş eyleyen
 Ağzına almaz şarab-ı zinde-bahş anberi
 Yaptı bu şâdırrevânı hasbeten lillah ne hoş
 Eylese ‘âlem du’â-yı hayr-ı vird-i esheri
 Kâse-i zerrîn-i şems ü mâh olub âvîzesi
 Hem sezâ olsa Süreyya kubbesinin zîveri
 Çar unsur fitratından berû bu mâ tâ bu dem
 Zîri arzda sû-be-sû olmuşdu câri serseri
 Mazhar-ı lutf-ı hidiv ma’delet-güster olup
 Yüz bulub çıkdı zuhûra çağlasun şimden geri
 Eşter u esteru devâbb ü ins ü hayvan cümleten
 Bî-tekellûf içeler bu ma-i sıhhat-âveri
 Ebrû-yı İzmir efrâyış bulub bu çeşmeden
 Bânîsi içsün şerâb-ı cûy-ı ‘adn-i Kevser
 Tab’a saffet-bahş ider bir hoş-güvâr sudur bu kim
 İncilâ-yı sadr-ı eyler dem-be-dem efzûn teri
 Görmedi bu resm-i dil-cû mislini nakkâş çîz
 Hemçü bir mahbûb-i zîbâ nâzıra şevk âveri
 Bendesi A’yân-ı İzmir Çeşmeli Ahmed Reîd
 Kıldı bu hidnetle icrâ farz-ı ‘ayn-ı çâkeri
 Çeşmei heft-‘âsumâne sît-i târîhi sezâ
 Hâcî Sâlih Paşa irvâ kıldı susuz dilleri” (Birim, 2008)

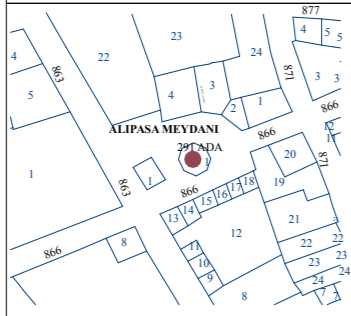
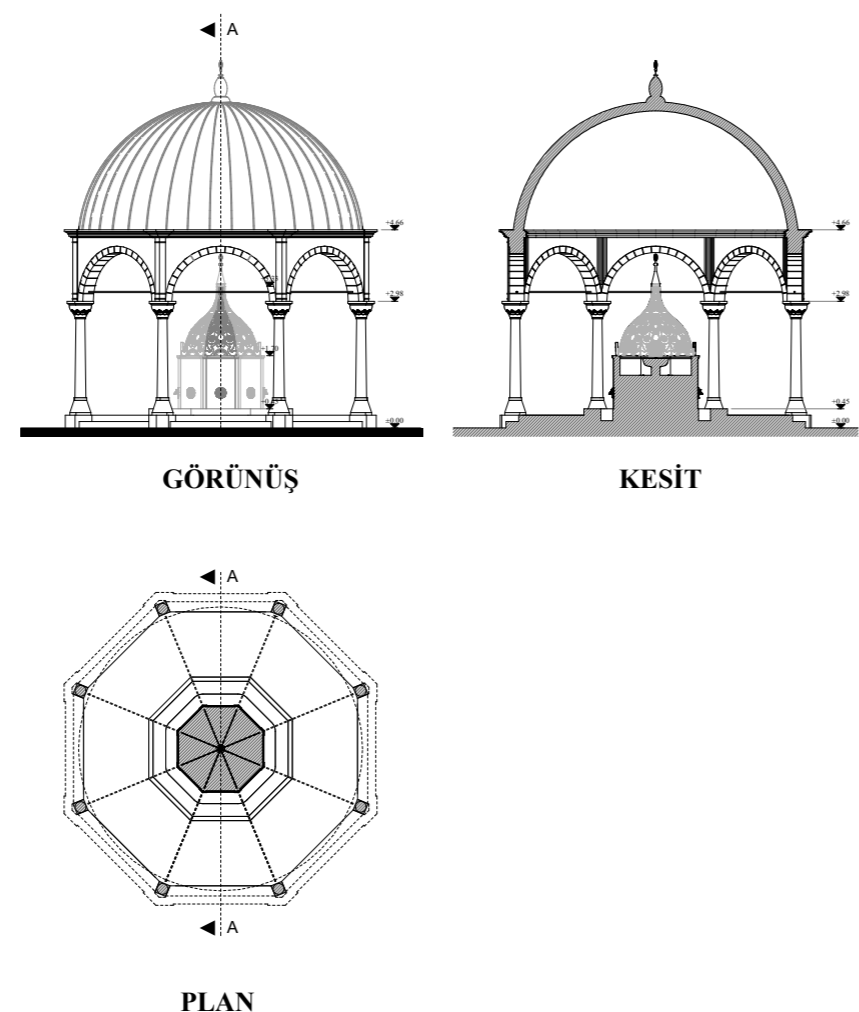

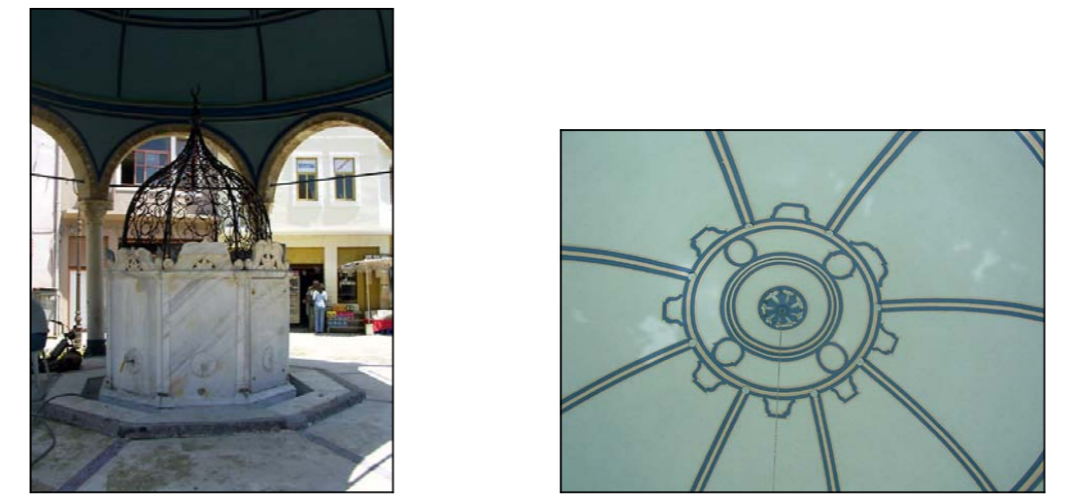
Şadırvan, sekizgen planlı bir platformun üzerine oturtulmuştur. Baldaken sistemde inşa edilen yapının su haznesi de sekizgen planlıdır. Kenarları oluşturan mermer levhalar 68 cm eninde ve 118 cm yüksekliğindedir. Her birinin ortasında musluk yer almaktadır. Kenar birleşimlerinde, yine mermerden yapılmış pilastrlar bulunmaktadır. Pilastrlar su haznesinin üstünde kademeli silme ile birleşmektedir. Silme üzerinde mermerden oyma tekniğinde yapılmış bezemeler bulunmaktadır. Haznenin etrafını sekizgen planlı ve mermer kaplanmış yalak çevrelemektedir.

Su haznesinin üzeri, soğanvari kubbe formundaki, üzerinde alem bulunan ferforje parmaklıkla kapatılmıştır. Bunun dışında, şadırvanın üzerini kapatan kurşun kaplı kubbe şeklindeki ikinci bir üst örtü yer almaktadır. Kubbenin içi alçı kaplamadır. Kubbeyi taşıyan mermerden yapılmış 13 cm yarıçapında, zeminden 227 cm yükseklikte sekiz adet ayak bulunmaktadır. Ayaklar sütun şeklinde ve başlıklı olup, birbirlerine kesme taş malzemeden yapılan beşik kemerle bağlanmaktadır. Kemer üzengi noktalarında ise metal gergiler yer almaktadır.

Sütun başlıkları, köşeleri birer volüt şeklinde biçimlendirilmiş ve içine çiçek motifleri yerleştirilmiş şal örnekleriyle bezenmiştir. Kemer köşelikleri farklı süslemelere sahiptir. Bunlar bol yapraklı çiçek demeti, içinde mührü Süleyman bulunan madalyon, çok çenekli çiçek motifi ve cami motifidir (Kuyulu, 2002).

Simetrik düzendeki şadırvan cephesinde, üzerine oturduğu platform ve kubbenin altındaki kademeli silmeler yatay etki verirken, köşelerdeki dairesel formlu ve başlıklı sütunlar düşey etki yaratmaktadır. Bu cephe düzeni, su haznesinde de yatay yöndeki silmeler ve düşey yöndeki pilastrlarla aynı şekilde devam etmektedir.

Yapı, 2003 yılında İzmir Konak Belediyesi tarafından onarılmıştır. Restorasyonda yapı geç dönem eklerinden arındırılmış, şadırvan platformunda bulunan beton malzeme kırılarak zemin taş malzeme ile kaplanmış, su haznesini oluşturan mermer kenarlar ve bezemeler onarılmış, hazne üzerine orijinal özellikte ferforje örtü yapılmıştır. Kubbenin içinde yer alan bozulmuş alçı kaplama ile bezemeler tamamlanmıştır.

KEMERALTI ŞADIRVANLARI - ŞADIRVAN NO:6	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Konak Mahallesi, Alipaşa meyd.	RÖLÖVE TARİHİ:2007
291 ada, 1 parsel	ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK: Şadırvan projesi, Konak Belediyesi Arge Müdürlüğü'nden üçboyutlu olarak alınmış, plan kesit görünüş çizilmiştir.
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	
☒ Kamu	
☐ Özel	
☐ Vakıf	
İNŞA TARİHİ:	
1770-71	
TESCİL DURUMU:	
☒ Tescilli	
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☒ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☐ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☒ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☐ Esaslı onarım gerektiriyor	
ÖLÇEK: 0 200cm 400cm	
	FOTOĞRAFLAR
	
	ŞADIRVAN (1895, APİKAM)
	ŞADIRVAN (2004, KONAK BEL.)
	
	ŞADIRVAN (2008)
	KUBBE İÇİ (2008)

Şekil 4.58 6 no'lu şadırvanın rölöve ve fotoğrafları

Şadırvan no:7.

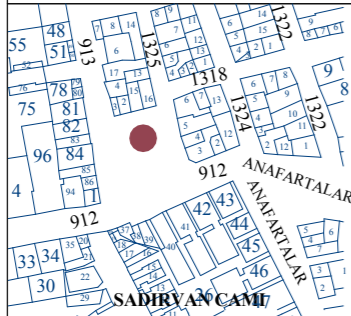
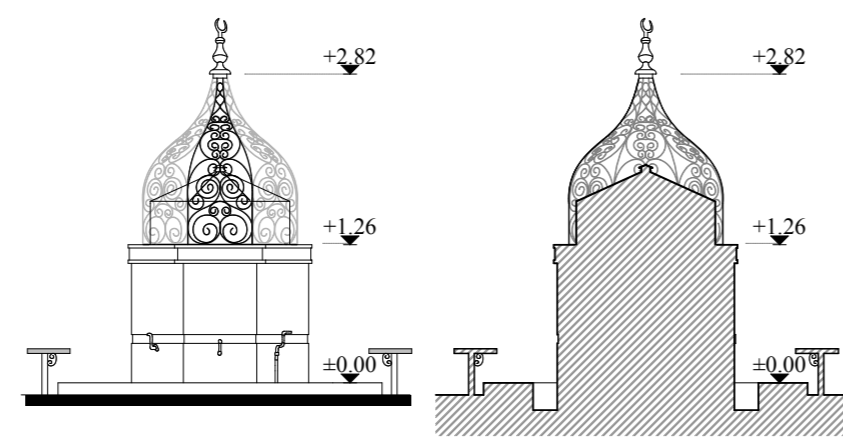
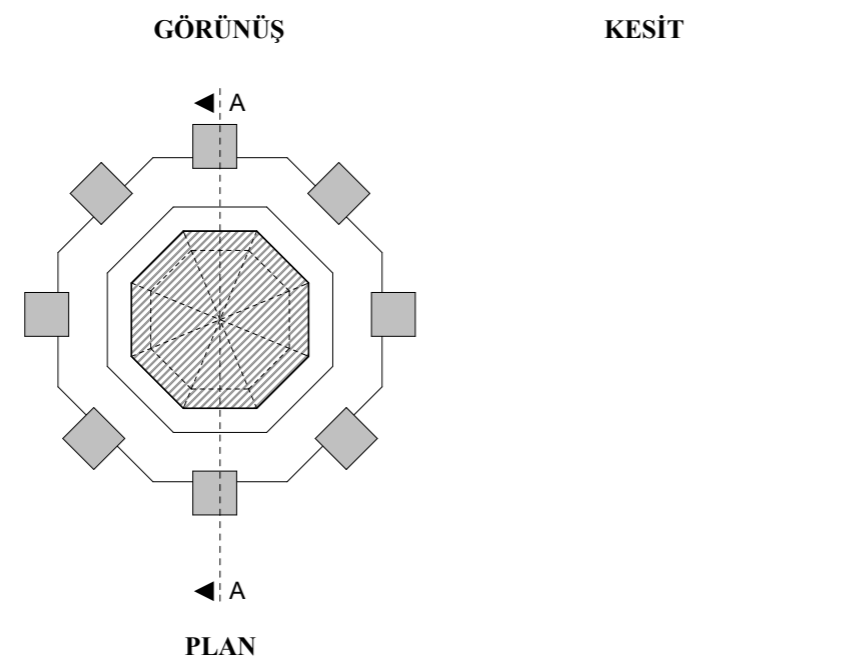
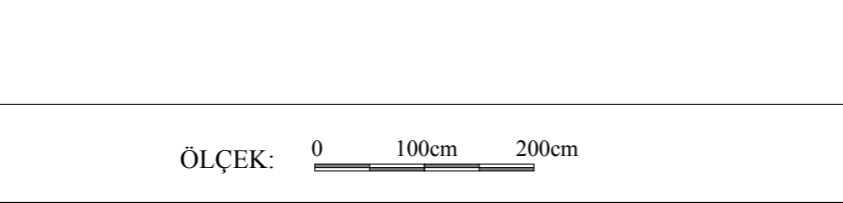

Konak Mahallesinde, 912, 913 ve 1325 Sokakların kesiştiği meydana bulunmaktadır.

Şadırvanın kitabesi bulunmamaktadır. Yapı malzemelerinin oldukça yeni görünmesi ve İzmir 1 no'lu KTVKK'nun tescilli eserler listesinde bulunmaması şadırvanın 20. yüzyılda inşa edildiğini düşündürmektedir.

Şadırvan sekizgen planlıdır. Kenarları oluşturan mermer levhalar 67 cm eninde ve 134 cm yüksekliğindedir. Bu bölümün üzerinde toplam 17 cm yükseklikte üç adet mermer levha yer almaktadır. Su haznesi de mermer malzemeden inşa edilmiş şadırvanın her cephesinde bir musluk bulunmaktadır. Haznenin etrafını sekizgen planlı yalak bölümü çevrelemektedir. Bunun dışında yine mermer kaplanmış bir bölüm, onun dışında ise her musluğun karşısına gelecek şekilde üzeri ahşap kaplanmış oturaklar yer almaktadır.

Su haznesinin üzeri, soğanvari kubbe şeklinde inşa edilmiş ferforje parmaklıkla kapatılmıştır. Bu kubbenin içinde, suyu temiz tutabilmek amacıyla, cam malzemeden yapılmış sekizgen planlı piramidal örtü bulunmaktadır.

Strüktür ve yapı malzemesi bakımından oldukça iyi durumda olan şadırvan, günümüzde çevresinde bulunan görsel kirlilik sonucu algılanamaz durumdadır.

KEMERALTI ŞADIRVANLARI - ŞADIRVAN NO:7	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
Konak mahallesi, 913 sokak.	RÖLÖVE TARİHİ:2007 ÇİZİM: NİL YAPRAK
	KAYNAK:
	
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	GÖRÜNÜŞ
☒ Kamu	KESİT
☐ Özel	
☐ Vakıf	PLAN
İNŞA TARİHİ:	
1770-71	ÖLÇEK: 0 100cm 200cm
TESCİL DURUMU:	
☒ Tescilli	
☐ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☒ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☐ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☒ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☐ Esaslı onarım gerektiriyor	
	
	
	GENEL GÖRÜNÜM
	ŞADIRVAN (2008)
	
	
	ŞADIRVAN ÜST ÖRTÜSÜ (2008)
	ŞADIRVAN ALT BÖLÜMÜ (2008)
	FOTOĞRAFLAR

Şekil 4.59 7 no'lu şadırvanın rölöve ve fotoğrafları

Şadırvan no:8 (İkiçeşmelik Cami Şadırvanı).

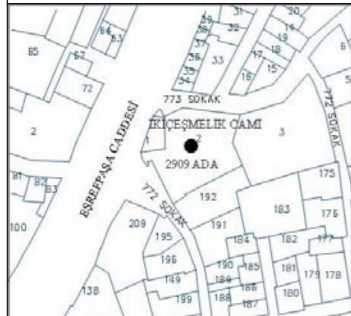
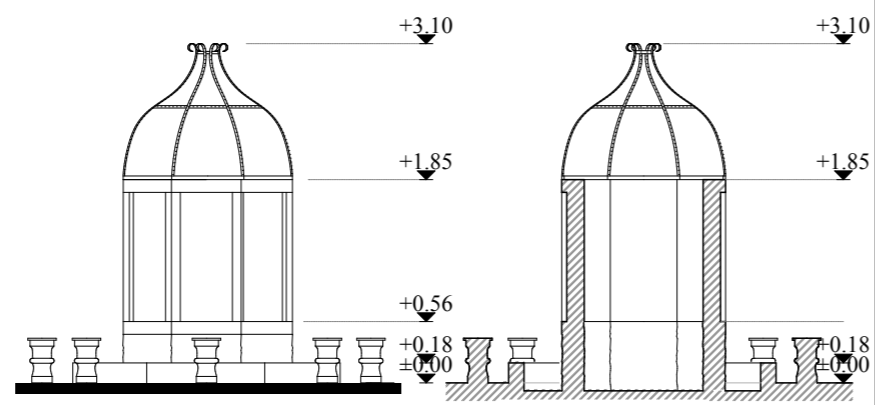
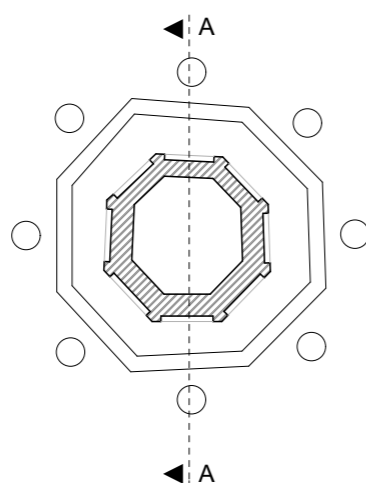

Şadırvan, Tuzcu Mahallesinde, 2909 ada, 2 parseldeki **İkiçeşmelik Cami**'nin 773 Sokaktan girilen avlusunda bulunmaktadır.

Caminin Kurd Mehmed Paşa tarafından 18. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Fevkani tipindeki caminin zemin katının Cumhuriyet Dönemi'ne kadar ilkokul olarak kullanıldığı bilinmektedir (Aktepe, 2003). Şadırvanın kitabesi bulunmamakla birlikte, caminin onarımı ile ilgili vakfiyede de bahsi geçmemektedir. Bu nedenle sonradan inşa edilmiş olma ihtimali bulunmaktadır.

Şadırvan sekizgen planlıdır. Kenarları oluşturan mermer levhalar 57 cm eninde ve 118 cm yüksekliğindedir. Her birinin alt bölümünde birer musluk bulunmaktadır. Haznenin kenar birleşimlerinde taş pilastrlar, aynanın altında ve üstünde ise dışarı 5 cm çıkma yapan yine taş malzemeden silmeler yer almaktadır. Su haznesinin alt bölümü, taş örgü şeklindedir. Üzeri ise, soğanvari kubbe şeklindeki demir parmaklıkla kapatılmıştır.

Cephede, silmelerin yatay etkisini pilastrların yarattığı düşey etki dengelemektedir.

Bezemesi olmayan yapı, 2008 yılında cami ile birlikte onarılmıştır.

KEMERALTI ŞADIRVANLARI - ŞADIRVAN NO:8	
ADRES BİLGİLERİ	RÖLÖVE
İkiçeşmelik Caddesi, 773 Sokak, No:2	RÖLÖVE TARİHİ:
2909 ada, 2 parsel	ÇİZİM:
	KAYNAK: Şadırvanın planı Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden, kesit ve görünüşü mim. Nur Kocasoy'dan alınmıştır.
GENEL BİLGİLER	
MÜLKİYET DURUMU:	
☒ Kamu	PLAN
☐ Özel	
☐ Vakıf	
İNŞA TARİHİ:	
18.yy	
TESCİL DURUMU:	
☐ Tescilli	
☒ Tescilsiz	
KULLANIM DURUMU:	
☒ Özgün işlevini sürdürüyor	
☐ Yeni işlevle kullanılıyor	
☐ Kullanılmıyor	
KORUNMA DURUMU:	
☒ Onarım gerektirmiyor	
☐ Yüzeysel onarım gerektiriyor	
☐ Esaslı onarım gerektiriyor	
	ÖLÇEK: 0 100cm 200cm
	FOTOĞRAFLAR
	
	RESTORASYON ÖNCESİ GENEL GÖRÜNÜM (2007)
	
	GENEL GÖRÜNÜM (2008)
	
	ŞADIRVAN (2008)

Şekil 4.60 8 no'lu şadırvanın rölöve ve fotoğrafları

4.2 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki Günümüze Ulaşmayan Su Yapıları

Kemeraltı'ndaki su yapılarının geçmişte çok daha fazla sayıda olduğu bilinmektedir. Ancak bunların bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Günümüze ulaşamayan yapılar, yazılı kaynaklarda yer alan ancak bugün mevcut olmayanlardır. Bunlar arasında adres bilgileri yeterli olanların mevcut durumları fotoğraflarla belgelenmiş, diğerleri yazılı kaynaklarda yer aldığı şekilde aktarılmıştır.

Fatma Hanım Çeşmesi

Kasab-başı zade Şerif Ahmed Efendi'nin annesi Mustafa kızı Fatma Hanım tarafından İkiçeşmelik semtinde inşa edildiği bilinmektedir (Aktepe, 2003).

Hacı-Bey Çeşmesi

Altay Mahallesi, 746 ve 787 Sokakların kesişiminde bulunan Baladur Hacı Mehmed Cami önünde bulunduğu bilinmektedir (Aktepe, 2003).

Hassa Mescidi Çeşmesi

Tuzcu Mahallesi, 775 Sokakta bulunan Hassa Mescit Cami'nin altında bulunan yapı, Hacı Mehmed bn.Ali bn.Hacı Mehmed Efendi tarafından yaptırılmıştır (Aktepe, 2003). Mescidin duvarında bulunan çeşmeden günümüze sadece beton doldurulmuş yalak bölümü ile yanında bulunan ve seki olduğu düşünülen taş bölüm ulaşabilmiştir.

Şekil 4.61 Hassa Mescidi Çeşmesi

Şekil 4.62 Hassa Mescidi Çeşmesi, 1992 (Erenler, 1993)

Molla Kadısı Çeşmesi

Mezarlıkbaşı mevki'inde 1850 yılında inşa edildiği bilinmektedir (Aktepe, 2003).

Odun Kapulu-zade el-Hac Mehmed Ağa bn. el-Hac Ahmed Ağa Çeşmeleri

Hacı Mehmed Ağa tarafından yaptırılan çeşmelerden biri Damlacık semtinde, diğeri Çukur Çeşme denilen mahalde yaptırılmıştır (Aktepe, 2003).

Konak Cami Çeşmesi

Geçmişte Konak Cami Minare'sinin yanında, camiye bitişik bir çeşme bulunduğu bilinmektedir (Aktepe, 2003). Kuyulu (2002), yakın zamanda yıktırıldığını belirtmiştir.

Çeşme

Kahraman Mescid Cami'nin 839 Sokakta bulunan giriş kapısının yanında yer alan çeşme günümüze ulaşamamıştır. Çeşme nişi kapatılarak üzerine sıva yapılmıştır.

Çeşme

1 No'lu KTVKK Arşivi tescil fişlerinde, 233 Ada, 8 parsel, 856 ile 853 sokaklar kesişiminde bir çeşme bulunduğu ve geçmişte çay ocağı olarak kullanıldığı belirtilmiştir.

Şekil 4.63 Geçmişte çeşmenin bulunduğu yapı

Fatma Hanım Sebili

Hatuniye Cami civarında, köşede, es-Seyyid el-Hac Mehmed Said Efendi tarafından yaptırılmıştır (Aktepe, 2003).

Hacı Ahmed Ağa Sebili

Ülkü Mahallesinde, Toraman Mescidi'nin altında bulunan sebil, 18. yüzyılın sonlarında Kasab zade Hacı Ahmed Ağa tarafından yaptırılmış, ancak sonraki dönemlerde zeminin altında kalmıştır (Aktepe, 2003).

Hacı Ahmed Said Efendi Sebili

Namazgah semtinde, Hacı Hüseyin Efendi bn. Şeyhi Mehmed Ağa'nın oğlu Hacı Ahmed Said Efendi tarafından Kurşunlu Medresesi civarında, evinin altında yaptırılmıştır (Aktepe, 2003).

Hacı Mehmed Efendi Sebil-hanesi

Kemeraltı Cami ile Eski Liman arasında, İki Kapılı Han'ın kapısında bulunduğu bilinmektedir (Aktepe, 2003).

Hacı Veli Sebili

Altınordu Mahallesi'nde Anafartalar Caddesi üzerinde bulunan Mumyakmaz Hacı Veli Cami'nin önünde inşa edilmiştir (Aktepe, 2003).

Hadice Hatun Sebili

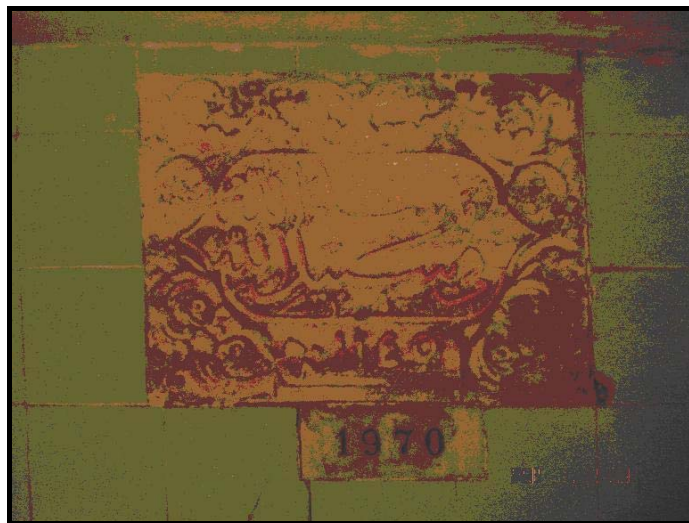
Konak Mahallesi'nde, Tuzcu zade Halil ağa bn. Mehmed Ağa'nın kızı Hadice Hanım tarafından evinin yanında, 19. yüzyıl başlarında yaptırılmıştır (Aktepe, 2003).

Hafız Hacı İsmail Sarım Efendi Sebili

Mezarlık-başı semtinde Irgad Pazarı Cami'nin altında 1774 yılında Hafız Hacı İsmail Sarım Efendi bin Ahmed Efendi tarafından yaptırılmıştır (Aktepe, 2003).

İkiçeşmelik Cami Sebili

İkiçeşmelik Cami'nin, dışarıda bulunan camiye çıkış merdivenlerinin altında yaptırılmıştır (Aktepe, 2003). Günümüzde sebinin olduğu yerde hiçbir iz bulunmamakla birlikte 2005 yılında çekilen fotoğrafta yer alan kitabenin bu sebile ait olduğu düşünülmektedir.

Şekil 4.64 İkiçeşmelik Cami Sebili'nin kitabesi, 2005

Kudsiye Hanım Sebili

Ali Reis Mahallesi'nde, Mehmed Şemseddin bn. Yusuf Efendi'nin kızı Kudsiye Molla tarafından evinin altında yaptırılmıştır (Aktepe, 2003).

Mukaddese Hatun Sebili

Hatuniye Cami'nin avlu kapısı civarında, Ahmed Ağa bn. Yusuf Çavuş'un kızı Hoca Mukaddese Hatun tarafından yaptırılmıştır (Aktepe, 2003).

Çankırlı Oğlu Sebili

Kestelli Caddesi girişinde, Başdurak Cami çaprazında bulunmaktadır. Aktepe (2003), burasının Vakıflar Müdürlüğü kayıtlarında geçen ve 19. yüzyıl başında yapılmış olan Çankırlı Oğlu sebili olma ihtimalinden bahsetmektedir. Dükkan sahibi, geçmişte burada sıra çeşmeler bulunduğunu belirtmiştir.

Şekil 4.65 Çankırlı Oğlu Sebili (2008).

Su yapısı

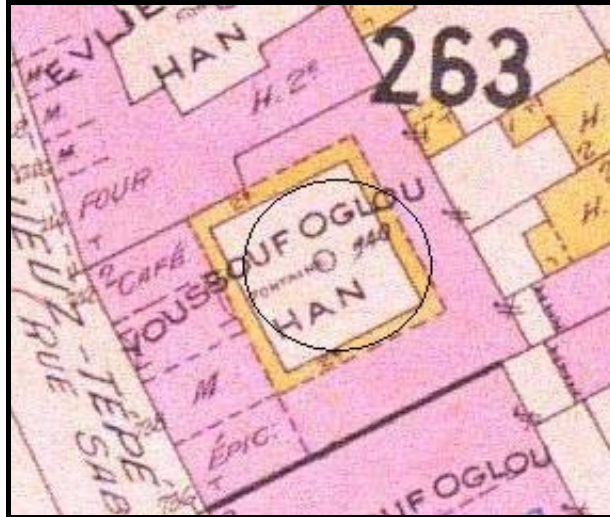
1905 yılı sigorta planlarında Evliyazade Hanı avlusunda bir su yapısı görülmektedir. Ancak han ve su yapısı günümüze ulaşamamıştır.

Şekil 4.66 Evliyazade Hanı ve avlusundaki su yapısı
(1905 sigorta planları, 11 no'lu pafta).

Su yapısı

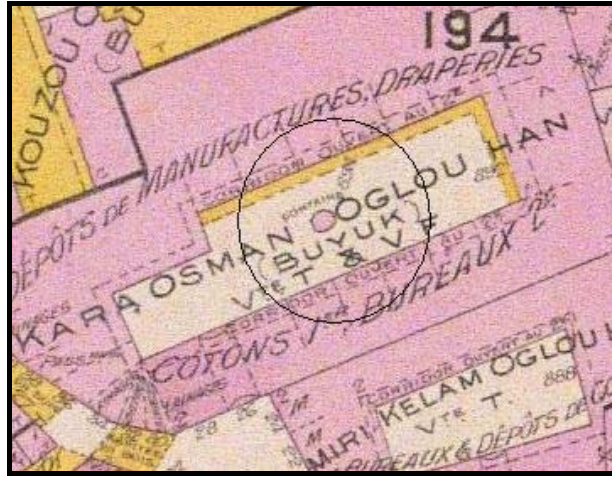
1905 yılı sigorta planlarında, günümüze ulaşamayan Yusifoğlu Hanı avlusunda bir su yapısı olduğu belirtilmiştir.

Şekil 4.67 Yusifoğlu Hanı ve avlusundaki su yapısı
(1905 sigorta planları, 11 no'lu pafta).

Su yapısı

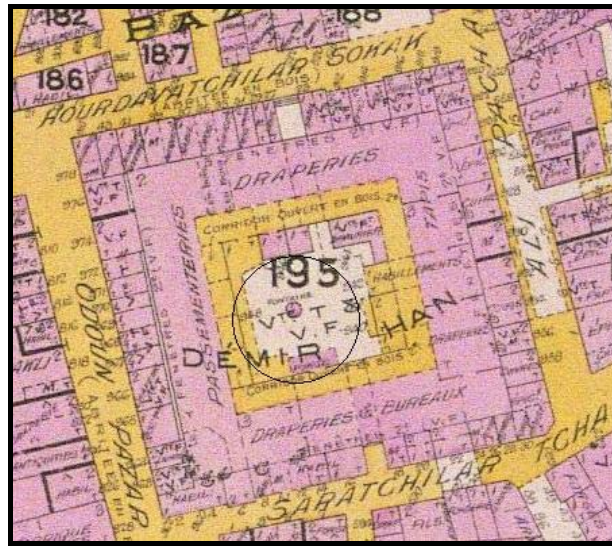
1905 yılı sigorta planlarında Büyük Karaosmanoğlu Han'ın avlusunda bir su yapısı görülmekle birlikte Fevzipaşa Bulvarı'nın açılması sırasında hanın yarısı ile birlikte su yapısı da yok olmuştur.

Şekil 4.68 Karaosmanoğlu Hanı ve avlusundaki su yapısı
(1905 sigorta planları, 10 no'lu pafta).

Su yapısı

1905 yılı sigorta planlarında Küçük Demir Han'ın avlusunda bir su yapısı görülmektedir. Ancak yapı günümüzde mevcut değildir.

Şekil 4.69 Küçük Demir Han ve avlusundaki su yapısı
(1905 sigorta planları, 10 no'lu pafta).

Şadırvan

Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi'nde fotoğrafı bulunan şadırvanın hangi camiye ait olduğu bilinmemektedir.

Şekil 4.70 Şadırvan

Sokak çeşmesi

Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi'nde fotoğrafı bulunan sokak çeşmesi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Şekil 4.71 Çeşme

Sonuç olarak, 25 adedi tespit edilen ve yakın geçmişe kadar varlığını sürdüren bu yapıların günümüze ulaşamamış olması, Kemeraltı ve İzmir şehri için önemli bir kayıptır.

BÖLÜM BEŞ

KEMERALTI TARİHİ KENT MERKEZİNDEKİ SU YAPILARININ KORUNMA SORUNLARI VE ÖNERİLER

Kemeraltı, su kültürünün günümüze ulaşmış örneklerini içeren bir bölgedir. Su yapılarının oluşmasında, Kemeraltı'nın sosyal ve kültürel yapısının yanı sıra, bölgenin tarihsel gelişimi de etkili olmuştur.

M.Ö. 300'lerde Kadifekale'de kurulan kentin, deniz kıyısını liman olarak kullandığı bilinmektedir. Bu liman, tarihsel süreç içerisinde Meles Çayı ve Kadifekale'den gelen alüvyonlar nedeniyle dolmaya başlamıştır. Kemeraltı'nda, bugün Anafartalar Caddesi'nin oluşturduğu yayın, iç limanın kıyı çizgisi olduğu tahmin edilmektedir. Bu iç limanın çevresi 17. yüzyılda yerleşmenin merkezi konumundadır. 18. yüzyılda liman ticareti ile birlikte ekonomi iyileşmiş ve Kemeraltı kuzey ve doğu yönünde gelişmeye başlamıştır. Batıda bulunan dolgu alanlarına ise, ağırlıklı olarak ticari işlevli depolar, çarşılar, hanlar ve camiler inşa edilmiştir. 19. yüzyılda konut yerleşimi güneye doğru gelişirken ticaret merkezinde de yeni çarşılar yapılmıştır. Bu değişimlerle birlikte Kemeraltı'nın fiziksel yapısı büyük oranda bugünkü şeklini almıştır (Atay, 1998; KKAİPR, 2002).

Ticaret, Kemeraltı tarihinde her zaman varolmuştur. Bu sayede uzun yıllar yerleşimin sürekliliği sağlanmış ve mekansal yapısı korunmuştur. Ancak 19. yüzyıl ile birlikte alternatif ticaret alanlarının ortaya çıkmasıyla ekonomi zayıflarken, su yapılarının bakımı ve onarımı sorun haline gelmiş ve geçen süreçle birlikte önemli koruma sorunları ortaya çıkmıştır.

5.1 Kemeraltı'ndaki Su Yapılarının Koruma Sorunları

Bu bölümde, günümüzde birçoğu kullanılmayan Kemeraltı su yapılarının koruma sorunları araştırılmıştır. Bu sorunlar, Kemeraltı dokusu genelinde ve su yapıları özelinde olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiş ve bu bağlamda yapıların

korunmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Son olarak da, çalışma alanında bulunan yapılar arasında koruma sorunları nedeniyle fiziksel açıdan en fazla tahrip olanları seçilerek restorasyon önerileri sunulmuştur.

5.1.1 Kemeraltı Dokusu Genelindeki Sorunlar

Kemeraltı'nın pek çok nedene bağlı koruma sorunları bulunmaktadır. Bunlar, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın tamamlanamamış olması, tarihi yapıları önemsemeyen imar uygulamaları, görsel kirlilik, trafik sorunu, fiziksel eskime, işlevsel sorunlar, parçalı mülkiyet ve ekonomik sorunlardır. İvedi çözümler gerektiren bu sorunlar gün geçtikçe artmaktadır. Büyük bölümü su yapılarına da yansıyan koruma sorunları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Kemeraltı dokusu genelindeki sorunların en önemlilerinden biri, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın tamamlanamamış olmasıdır. Kemeraltı Kentsel Sit Alanı İmar Planı 1984 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 1/1000 ölçekli olarak hazırlanmış ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu tarafından onaylanmıştır. Ancak İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından, korumada yeterli hassasiyetin gösterilmediği gerekçesiyle yapılan uyarılar sonucunda 1987 yılında Yüksek Kurul planın yeniden incelenmesi gerektiğini bildirmiştir. 1995 yılında, İzmir I. No'lu KTVK Kurulu tarafından, ilgili belediyenin Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu'nu hazırlaması istenmiştir. 2000 yılında Kemeraltı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı çalışmalarına başlanmıştır. 2002 yılında, 1/5000 ölçekli Kemeraltı ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce onaylanmıştır. Bu plana göre alan, Eşrefpaşa Caddesi'nden ikiye bölünmüş, caddenin batısında kalan bölge 1. Etap, doğusunda kalan bölge ise 2. Etap olarak değerlendirilmiştir. 2004 yılında I. Etap'ın 1/1000 ve 1/500 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce onaylanmıştır. 2. Etap çalışmaları devam etmekte olup, Agora, Kadifekale ve Tiyatro bölgesi İzmir Büyükşehir Belediyesi, diğer alanlar Konak Belediyesi, Etüt Proje Müdürlüğü tarafından hazırlanmaktadır (DEÜ, 2002; Konak Belediyesi, Etüd Proje Müdürlüğü). **Koruma Amaçlı İmar Planı**, bölgedeki tarihi yapıların tespiti ve korunmasına

yönelik planlama çalışmalarını içermesi bakımından önemlidir. 1984 yılından bu yana tamamlanamamış olması nedeniyle bu uzun süreçte koruma çalışmaları oldukça yetersiz kalmıştır.

- Bir diğer sorun da, geçmişteki **imar uygulamalarında** tarihi yapıların göz ardı edilmesidir. 1925 yılında İzmir Belediyesi, konut ihtiyacını karşılamak ve 1922 yangınında hasar gören Kemeraltı'nı yenilemek için Fransız Mimar Rene Dange'ye plan çalışması yaptırmıştır. Bu imar ve onarım planında, Gazi Bulvarı, Fevzipaşa Bulvarı ve Mithatpaşa Caddesi gibi geniş yollar açılarak ulaşımda ana akslar belirlenmiştir. Bunlar içerisinde Kemeraltı'nı etkileyen Fevzipaşa Bulvarı'nın açılmasıdır. Bu uygulama, genellikle hanların bulunduğu geleneksel kent dokusunun yok olmasına neden olmuştur (şekil 3.9). 1905 sigorta planlarında mevcut olan Karaosmanoğlu Hanı'nın yarısı ve avlusunda bulunan su yapısı bulvarın açılmasıyla ortadan kalkmıştır (şekil 5.1).

Şekil 5.1 Karaosmanoğlu Hanı'nın yıkılan bölümü ve Fevzipaşa Bulvarı (2008).

- Bir diğer sorun da, **görsel kirlilik**dir. Görsel kirliliği, farklı renk ve boyutlardaki reklam tabelaları, satılan malların dükkanlardan dışarı taşması ve işportacıların sokakları işgal etmesi gibi unsurlar oluşturmaktadır. Bu kirlilik, tarihi yapıların ve özellikle daha küçük ölçekteki su yapılarının sokaktan algılanmasını engellemektedir.
- Kemeraltı'ndaki sorunlardan biri de, **trafik**dir. Tarihi kent dokusundaki araç yolları yoğun olarak kullanılmaktadır. Araçlar, oldukça dar olan sokaklarda

ilerlerken yapı duvarlarına sürtünmenin yanı sıra, oluşturdukları titreşim ve zemine yaptıkları baskı ile yapıların taşıyıcı sistemlerine de zarar vermektedir.

- Tarihi kent dokusunda, **yol kotlarının** yükseltildiği ve **dokuyla uyumlu olmayan yol kaplama malzemesinin** kullanıldığı görülmektedir. İlgili belediyeler tarafından yükseltilen yollarda yapı girişleri zeminin altında kalmıştır. Bunun yanı sıra birçok sokakta zemin kaplaması olarak geçirimsiz asfalt malzeme kullanılarak hem tarihi doku bozulmuş, hem de yapı zeminlerinde nem sorunu ortaya çıkmıştır.
- Bir diğer sorun da, tarihi yapılardaki **fiziksel eskimedir**. Genellikle 17-19. yüzyıla tarihlenen konutlar, camiler ve hanlar bu tarihsel süreçte yıpranmışlardır. Bu durum yapı cephelerinde yer alan su yapılarına da yansımaktadır.
- Koruma sorunlarından biri de, tarihi kent merkezinde yer alan bazı yapılardaki **işlevsel sorunlardır**. Özgün işlevini kaybeden yapılar, kullanılmayarak harap duruma gelmekte veya mekansal özelliklerine uygun olmayan işlevlerle kullanılmaktadır. İşlevsel sorunlar daha çok büyük ticaret yapıları olan hanlarda görülmektedir. 19. yüzyılda konaklama işlevini kaybeden hanlar, ürünlerin depolanması ve satışı ile ilgili işlevleri barındırmıştır. Bu durum, depo ve odaların küçük dükkanlara dönüşmesine neden olmuştur.
- Sorunlardan biri de, **parçalı mülkiyettir**. Bu sorun, miras yoluyla veya yapının bölünerek farklı kullanıcılara satılmasıyla oluşmaktadır. Çok mülkiyetli yapılar sahiplenilmediği için genellikle onarılamamaktadır. Bunun örnekleri Kemeraltı'ndaki hanlar ve han çeşmelerinde görülmektedir.
- Bunların yanı sıra, **ekonomik sorunlar** bulunmaktadır. İzmir'de alternatif alışveriş mekanlarının ortaya çıkmasıyla, Kemeraltı ticaret merkezi olarak eski önemini kaybetmeye başlamıştır. Mülk sahiplerinin yapıları **terk** etmesi, bölgenin sosyal çöküntü alanlarına dönüşmesine neden olmuştur. Yapı cephelerinde bulunan su yapıları da bakımsızlık nedeniyle her geçen gün biraz daha yıpranmaktadır.

5.1.2 Su Yapıları Özelindeki Sorunlar

Kemeraltı'ndaki su yapılarında önemli derecede koruma sorunları bulunmaktadır. Çalışmada bu sorunlar, fiziksel sorunlar, işlevsel sorunlar, hatalı onarımlar, koruma bilinci eksikliği ve ekonomik sorunlar ana başlıklarıyla incelenmiştir.

- Su yapılarının **fiziksel sorunları, doğa koşulları** nedeniyle yapıların malzeme ve taşıyıcı sistemlerinde bozulmaların meydana gelmesidir. Doğa koşulları, su ve nem etkisi, hava değişimleri, hava kirliliği, güneş ve deprem etkileridir. Bunlar içerisinde yapılara en fazla zarar veren **su ve nem etkisidir**. Yağmur suyuna maruz kalan duvarlarda ıslanma ve kuruma sonucunda harç bağlayıcılığını yitirmektedir (5 ve 10 no'lu çeşmeler, şekil 5.2). Yağmur suları ayrıca yapıda bitkilenmeye ve aşındırıcı etkisi ile cephelerde bozulmalara yol açmaktadır (5, 9, 10, 15, 32 no'lu çeşmeler, şekil 5.2, 5.3, 5.7). Zeminden gelen nem ise yapıda çiçeklenme ve tuzlanma ile duvar yapısında bozulmalara neden olmaktadır (9 ve 24 no'lu çeşmeler, şekil 5.3, 5.6).

Yapı malzemelerinde bozulmalara neden olan bir diğer etken de, **hava değişimleridir**. Sıcak havalardaki genleşme ve soğuk havalardaki büzülme yapı malzemelerini yıpratmakla birlikte, çatlakların büyümesine ve malzeme kopmalarına neden olmaktadır (12, 40 no'lu çeşmeler, şekil 5.4, 5.5).

Kömür ve zararlı gazlar da **hava kirliliği** yaratarak yapıda kir tabakasının oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca havada bulunan gazların yağmurla erimesi ile oluşan asit taşları eritmektedir. Çalışma alanında bulunan tüm çeşme, sebil ve şadırvan cephelerinde kirlilik görülmektedir.

Güneş etkisi de yapı malzemelerinde bozulmalara yol açmaktadır. **Deprem etkisi** ise, depremin şiddetine göre farklılaşmaktadır. Küçük şiddetteki depremler yapısal çatlaklara, büyük şiddettekiler ise yapıların taşıyıcı sistemlerinde hasarlara neden olmaktadır.

Şekil 5.2 Derz boşalması, bitkilenme (10 no'lu çeşme, 2008)

Şekil 5.3 Bitkilenme, tuzlanma ve yüzeyde aşınma
(9 no'lu çeşme, 2008)

Şekil 5.4 Taşlarda aşınma ve dağılma (12 no'lu çeşme, 2008)

Şekil 5.5 Silmelerde çatlak ve kopmalar
(40 no'lu çeşme, 2008)

Şekil 5.6 Çiçeklenme (24 no'lu Ali Ağa Cami Çeşmesi, 2008)

Şekil 5.7 Bezemelerde aşınma (15 no'lu çeşme)

Şekil 5.8 Cephe kirliliği (38 no'lu çeşme)

- **İşlevsel sorunlar**, su yapılarının önemli koruma sorunları arasındadır. Özgün işlevini, hayır yapma geleneğinin geçmişe nazaran azalması ve suyun her yerde satılması nedeniyle sürdüremeyen yapılar, düzenli bakım ve onarımları da yapılmadığı için hızlı yıpranmaktadır.

Kemeraltı su yapılarından şadırvanlar işlevini sürdürmekle birlikte çeşmeler kısmen, sebiller ise tamamen işlevini kaybetmiştir. Günümüzde onarımı yapılan sebiller boş durumda olup, kullanılmamaktadır. Şükran Oteli Sebili, Katiboğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili ve Çelebizade Hacı Mustafa Efendi Sebili'nde ise mekansal özellikleri ile örtüşmeyen ticari kullanımlar görülmektedir (şekil 5.6, 5.7, 5,8). Bu yeni kullanımlar doğrultusunda bilinçsiz ve yapının özgünlüğünü zedeleyen müdahaleler yapılmıştır. Örneğin Çelebizade Hacı Mustafa Efendi Sebili'nin ön ve arka cephesi yıkılmış, kubbesinde ise baca deliği açılmıştır. Şükran Oteli Sebili'nde ise sebilin alt bölümü ve yapının içinde kalan bölümleri alüminyum doğramalarla kapatılarak satılan malların sergilenmesi amacıyla kullanılmaktadır.

Şekil 5.9 6 no'lu Çelebizade Hacı Mustafa Efendi Sebili (2008).

Şekil 5.10 3 no'lu Şükran Oteli Sebili (2008).

Şekil 5.11 4 no'lu Katiboğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili (2008).

- Bir diğ er sorun da yanlış malzeme kullanımı ve kötü işçilikle yapılan **hatalı onarımlardır**. Bu onarımlara Çakaloğ lu Hanı Çeşmesi örnek gösterilebilir. Dört adet farklı ebattaki panodan meydana gelen çeşmede, panolar yanlardan yapılan eklerle düşeyde aynı hizaya getirilmiştir. En altta bulunan pano (ayna taşı) sağlam olmasına rağmen lülenin altı toprak altında bırakılmış ve cephe temizliği yapılmamıştır (şekil 5.12, 5.13). Ayna taşının iki yanında yer alan sütunların ve üzerindeki silmelerin de özgün detayları değiştirilmiştir.

Şekil 5.12 Restorasyon sırasında Çakaloğ lu Hanı Çeşmesi

Şekil 5.13 Restorasyon sonrası Çakaloğ lu Hanı Çeşmesi

- Su yapılarının koruma sorunlarının en önemlilerinden biri de **koruma bilinci eksikliğidir**. Yapıların işlevini yitirmesi nedeniyle kullanıcıları tarafından sahiplenilmemesi ve yapılan bilinçsiz müdahaleler özgünlüğünü bozarak kalmayıp geri dönüşümü olmayan sorunlar yaratmaktadır. Bunlar arasında **çeşme nişinin**

doldurularak kapatılması (Kahraman Mescid Cami Çeşmesi), **yalakların doldurulması** (4, 20, 23 ve 29 no'lu çeşmeler), **depolarının tahrip edilmesi** (1 no'lu çeşme) ve **yapıların metal bölümlerinin çalınması** bulunmaktadır. Bu sorunlar devam etmekte olup, birçok su yapısının muslukları, kurşun kaplamalar ve pirinç korkulukların çalındığı bilinmektedir (Ali Paşa Şadırvanı ve Dönertaş Sebili; Beşikçi, 2006). Ayrıca belediyeler tarafından yapılan yol çalışmaları ile zeminin yükseltilmesi, yapıların alt bölümünün yol kotunun altında kalmasına neden olmuştur (1, 2, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 22, 32, 38 ve 39 no'lu çeşmeler).

Bunların yanı sıra, birçok su yapısının, cami, han gibi anıtsal yapıların bir parçası olmasına karşın bu yapıların onarımları restorasyon çalışmalarına dahil edilmemiştir. Bu uygulamalar arasında, Şadırvan Cami'deki çeşme ve şadırvan, Başdurak Cami'deki şadırvan ve Kızlarağası Hanı'ndaki çeşme yer almaktadır.

Şekil 5.14 Yalağın beton ile doldurulması (4 no'lu çeşme).

Şekil 5.15 Yol kot'unun yükseltilmesi (32 no'lu Toraman Cami Çeşmesi)

Şekil 5.16 Kapatılan açıklıklar ve çimento katkılı sıva uygulaması (13 no'lu çeşme)

Şekil 5.17 Tahrip edilen çeşme deposu (1 no'lu çeşme)

- Bir diğer koruma sorunu da, **ekonomik sorunlardır**. Birçok yapı, bakım ve onarımları için gerekli maddi kaynak bulunamaması nedeniyle tahrip olmaktadır. Son yıllarda belediyeler tarafından birkaç yapı onarılmış olsa da, kamu mülkiyetindeki birçok çeşme, sebil ve şadırvan harap durumdadır. Bunların yanı sıra özel mülk sahipleri, proje hazırlanması ve onarım için gereken maddi kaynağı bulmakta güçlük çekmektedir. Aynı zamanda, su yapılarının sürekliliğinin sağlanabilmesi için suya ihtiyacı vardır ki günümüzde su, hem çok önemli, hem de

pahalı bir maddedir. Su maliyetinin yüksek olması da kişi ya da kurumların yapılara verilen suyun maliyetini karşılamakta güçlük çekmesine neden olmaktadır. Şadırvanların masrafları cami giderlerinden ödenmektedir. Ancak çeşme ve sebiller için masrafların ödenebileceği bir maddi kaynak bulunamamaktadır.

Sonuç olarak, su yapılarının hem Kemeraltı dokusu, hem de yapı özelinde birçok sorunu bulunmaktadır. Bunlar gün geçtikçe artmakta olup, ivedi önlemler gerektirmektedir.

5.2 Kemeraltı'ndaki Su Yapılarının Korunmasına Yönelik Öneriler

Su yapılarının korunmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi, yapıların geleceğe aktarılmasında oldukça önemlidir. Bunlar, uzman kişilerin yer aldığı örgütlenmelerle belirli bir sistem içerisinde planlanarak uygulanmalı ve bu mimari miras korunarak yaşatılmalıdır. Öneriler, Kemeraltı dokusu genelinde ve su yapıları özelinde olmak üzere iki aşamalı olarak sunulmuştur.

5.2.1 Kemeraltı Dokusu Genelindeki Öneriler

Bu bölümde, 5.1.1'de saptanan Kemeraltı dokusu genelindeki sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir. Koruma önerileri şunlardır;

- Koruma amaçlı genel tespit ve planlama çalışmalarını esas alan **Koruma Amaçlı İmar Planı** ivedilikle tamamlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır. Bu çalışma, korunacak yapıların tespit edilmesinin yanı sıra, imar faaliyetleri, görsel kirlilik ve trafik sorunlarına da çözüm getirecektir.
- **Yapıların algılanabilirliğini arttırmak** amacıyla mülk sahipleri ve ilgili belediyeler tarafından görsel kirliliği yok edici önlemlerin alınması uygun olacaktır. Son yıllarda, Konak Belediyesi'nin sokak iyileştirme çalışmaları ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Anafartalar Caddesi bina cephelerini sağlıklılaştırma projesi kapsamında reklam tabelaları, saçaklar ve cephelerde bulunan tesisat

kabloları bir düzen altına alınmaktadır. Ancak bu çalışmalar henüz yeterli düzeyde değildir. Sebillerde reklam tabelaları, elektrik kabloları ve satılan malların cepheyi işgali devam etmektedir. Şadırvanların ise etrafında taşıtlar, masa ve sandalyeler, biçimsiz tenteler ve korkuluklar bulunmaktadır. Bu sorunların ivedilikle çözülmesi yapıların algılanabilmesini sağlayacaktır.

- Kemeraltı'ndaki **trafik sorunu**, alınacak önlemlerle çözülebilir. Taşıtların tarihi doku içine girmemesi, ancak belirli saatlerde servis imkanlarının sağlanması sorunun çözümüne katkı koyacaktır.
- Tarihi kent dokusundaki **yol kotları**, tarihi yapılar dikkate alınarak belirlenmelidir. Yol kaplamalarında ise, hem doku ile uyumlu olması, hem de zeminden gelen nem sorununa karşı, suyun toprağa geçişini sağlayabilecek derzli doğal taş kaplamalar kullanılmalıdır.
- Cami, konut ve han gibi anıtsal yapılardaki **fiziksel eskimelerin** belirli aralıklarla yapılacak onarımlarla giderilmesi uygun olacaktır. Bunların bir parçası olan su yapıları da ilişkili olduğu yapıyla birlikte onarılmalıdır.
- Yapıların işlevsel sorunları, özgün işlevini sürdüremiyor ise, günümüz koşullarına uygun **yeni işlevler verilerek** çözülebilir. Ancak bunlar yapıların mekansal özellikleri ile uyumlu olmalıdır. İşlevsel sorunları bulunan hanlar, başarılı restorasyon uygulamalarından yola çıkarak, konaklama veya ticaret amaçlı kullanıma yönelik yeniden işlevlendirilebilir. Sahiplenilmeyen han çeşmeleri ise, küçük ölçekli yapılar oldukları için bu mirasın korunmasına yönelik örgütlenmelerle onarılabilir ve sürekli bakımı sağlanabilir.
- Kemeraltı'ndaki **ekonomik sorunlar** ise tanıtım ve kaynak yaratma çalışmalarıyla aşılabılır. Özel sektör, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri işbirliği yaparak bölgeyi canlandırarak katkılarda bulunabilir. Mekan kalitesinin artırılması da kullanıcı profilinin çeşitlenmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda belediyeler ve üniversitelerin de mülk sahiplerine teknik danışmanlık yardımlarında

bulunmaları uygun olacaktır. Ayrıca tarihi çevrelerin korunmasında başarılı örnekler araştırılarak daha önce denenmiş yöntemlerin Kemeraltı'nda uygulanması sorunun çözümüne katkı koyacaktır. Bilindiği üzere bu örneklerin birçoğunda turizme yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu nedenle Kemeraltı'nın broşürlerinin hazırlanarak tanıtımlarının yapılması ve şehre gelen turistlerin gezi programlarında yer almasının sağlanması, hem kültürel bilinci, hem de canlılığı arttıracaktır.

5.2.2 Su Yapıları Özelineki Öneriler

Bu bölümde, su yapılarının koruma sorunlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Koruma önerileri şunlardır;

- Su yapılarının fiziksel sorunları, yapılacak **onarımlarla** çözülebilir. Yapıların mevcut ve özgün durum araştırması yapılarak rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlandıktan sonra onarımlarının yapılması gerekmektedir. Bu onarımlarda strüktürel hasarlı yapılar öncelik taşımalıdır. Ayrıca harap durumdaki yapılarda onarım başlayana kadar acil önlemler alınması uygun olacaktır. Taş duvarlarda kopmalara neden olan yağmur suyuna karşı koruma çatısı yapılması yapıların kurtarılması açısından oldukça önemlidir.
- Özgün işlevini kaybetmiş yapıların değerlendirilmesi gerekliliği açıktır. Bunların öncelikle özgün işlevini sürdürmesi amaçlanmalı, bu mümkün değilse yapıya en az müdahale gerektiren, **mekansal özellikleri ile uyumlu yeni işlevler** verilmelidir. Su yapıları içerisinde özgün işleviyle kullanılmayan tek yapı tipi sebillerdir. Bunlar hayır yapma amaçlı olarak yeniden işlevlendirilmeli ve korunarak yaşatılmalıdır.
- Hatalı onarımlarda ise uzman ekipler tarafından sorunlar tespit edilmeli ve bunların en az hasarla giderilebilmesi için yöntemler aranmalıdır. Kemeraltı'nda sorunlar içeren uygulamalardan biri de Çakaloğlu Hanı Çeşmesi'dir. Yapının zemin altında bırakılan alt bölümü ortaya çıkarılmalı ve özgün detayları uygulanmalıdır.

- Bölgede yaşayan halka, içinde buldukları tarihi çevrenin öneminin ve korunması gerekliliğinin anlatılması büyük önem taşımaktadır. **Bilinçlendirme**, çeşme nişlerinin kapatılması, yalakların harçla doldurulması, metal aksamların çalınması gibi yapılara verilen zararların durdurulması anlamında gereklidir.
- Su yapılarının bakım ve onarımları ile bunlara sağlanacak sular için maddi kaynak bulunması oldukça önemlidir. **Sürekli bakım ve onarımların yapılması**, daha çok kamu kurumlarının koruma çabaları ile ilgilidir. Cami yapılarına ait çeşmeler, sebillerin bir bölümü ve şadırvanlar Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetindedir. Bu yapıların bakım ve onarımları ile yapılara sağlanacak suların masrafları kurum tarafından karşılanabilir. Çok mülkiyetli hanlarda bulunan çeşmeler ile konutlarda bulunan çeşmelerin yapıyla birlikte belediyeler tarafından kamulaştırılarak onarılması sorunun çözümüne katkı koyacaktır. Bilindiği üzere 2005 yılından bu yana, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelikle emlak vergilerinin %10'unun İl Özel İdareleri tarafından toplanarak belediyeler tarafından taşınmaz kültür varlıklarının korunması için kullanılmaktadır. Kamulaştırılmayan yapılarda ise, mülk sahipleri bilgilendirilerek proje ve onarım masraflarını karşılayabilecekleri maddi kaynaklar gösterilmelidir. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanmasına Dair Yönetmelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından özel mülk sahiplerine proje hazırlanması ve onarımlar için maddi yardım yapılmaktadır. İhtiyaç duyan mülk sahiplerinin bunlardan yararlanabilmesi için gereken prosedürler ve bunların takibi için teknik yardım sağlanmalıdır. Bu **yapılara su sağlanması** ve suyun doğru kullanılması ile ilgili olarak mülk sahipleri ve kamu kurumlarının işbirliği yaparak çözüm üretmeleri uygun olacaktır.

Kemeraltı su yapıları için yapılacak uygulamalar bütünlük içinde koordine edilmelidir. Bu nedenle bir sıralama yapmak gerekliliği açıktır. Bu bağlamda öncelikli olarak önemli strüktürel sorunları olan ve acil müdahale gerektiren su yapıları tespit edilmiştir. Bunlar arasında harap durumda olan 5 no'lu çeşme, kemer bölümünde strüktürel sorunlar olan 12 no'lu İkiçeşme ve önemli derecede malzeme

kopmaları bulunan 40 no'lu Mirkelam Hanı Çeşmesi bulunmaktadır. Şadırvanlarda ise Hisar Cami Şadırvanları öncelik taşımaktadır. Sirkülasyonun en yoğun olduğu yaya aksı olması nedeniyle önem taşıyan meydan, oldukça karışık ve düzensizdir. Bu alan düzenlenerek görsel kirliliği engelleyici önlemler alınmalı ve şadırvanların onarımları yapılmalıdır. Sebillerde ise en dikkat çekici sorun yapıların mekansal özellikleriyle uyumlu olmayan işlevlerle kullanılmalarıdır. Bu durumdaki 3, 4, 6 no'lu sebillerden biri özel mülkiyet, ikisi ise Vakıflar Bölge Müdürlüğü mülkiyetindedir. Bu yapıların Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından onarılması uygun olacaktır.

5.3 Kemeraltı Tarihi Dokusundan Üç Örnek İçin Restorasyon Önerileri

Tek yapı ölçeğinde koruma bağlamında örnek çalışma olarak, alanda bulunan yapı gruplarından 5 no'lu çeşme, 4 no'lu Katib-oğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili, 2 ve 3 no'lu Hisar Cami Şadırvanları için rölöve ve restitüsyon çalışması yapılarak restorasyon projeleri hazırlanmıştır.

Çeşmenin seçiminde, önemli strüktürel sorunları olması, fiziksel yıpranma ve malzeme kayıplarının bulunması nedeniyle ivedi önlemlerin gerekliliği etkili olmuştur. Sebilin seçim nedenleri, Kestelli Caddesi gibi sirkülasyonun yoğun olduğu önemli bir sokakta bulunması ve günümüze ulaşan, iki katlı olarak inşa edilmiş, tek sebil olmasıdır. Şadırvanların seçiminde ise, oldukça yoğun olarak kullanılan bir meydana bulunması ve özgün durumunu kaybetmesi etkenleri bulunmaktadır.

Çalışmada, öncelikle malzeme bozulmaları ve strüktürel hasarları içeren analizler yapılmış, bunlar 1/50 ölçekli rölöve projeleri üzerinde gösterilmiştir. Restitüsyon çalışmaları, zaman içerisinde çeşitli müdahalelere uğrayan yapıların özgün durum araştırmalarını içermektedir. Hazırlanan restitüsyon projelerinde, özgün duruma ilişkin veriler kendi içinde güvenilirlik ölçüsü esas alınarak derecelendirilmiştir. Restorasyon çalışmasında ise, restitüsyon projeleri ve yapı üzerindeki bozulmalar doğrultusunda müdahale kararları saptanmıştır. Bu kararlar iki aşamalı olarak değerlendirilmiştir. Birincisi, esaslı onarım kapsamında olup güçlendirmeler,

tamamlamalar ve yenilemeleri içermektedir. İkincisi ise malzeme bozulmalarının onarımı olup tamamlamalar, yenilemeler ve temizlemelerdir.

5.3.1 5 No'lu Çeşme İçin Restorasyon Önerisi

Çeşme, Pazaryeri Mahallesi, 951 Sokakta, 1551 ada, 49 parselde konumlanmıştır. Günümüze ulaşamayan konutun kısmen ayakta kalmış avlu duvarında yer almaktadır.

Yapı, duvarda nişle oluşturulmuştur. Çeşmeden günümüze aynanın alt bölümü ve bir mermer sütun ulaşabilmiştir. Uzun zamandır kullanılmayan yapıda, fiziksel yıpranma ve malzeme kayıpları görülmektedir. Bunların içinde en önemlisi strüktürel hasarlardır. Çeşmenin bulunduğu taş duvarın yağmur suyuna karşı korunaksız olması nedeniyle derz boşalması ve malzeme kopmaları mevcuttur. Üst bölümü yıkılan yapı, her geçen gün biraz daha tahrip olmaktadır. Orijinal sıvaları da dökülen çeşmenin bir bölümü, muhtemelen derz boşalması nedeniyle, çimento katkılı sıva ile kaplanmıştır. Çeşme nişinin alt bölümüne sonradan tuğla örüldüğü görülmektedir. Yapı zeminine yolla birlikte asfalt malzeme döküldüğü için yalak bölümüne dair bir ize rastlanmamıştır. Sütun başlığında ve mermer sütunun başlıkla birleştiği kısımda malzeme kayıpları bulunmaktadır. Ayrıca mermer sütunda sola doğru eğilme, taş duvarda ise yer yer bitkilenme görülmektedir.

- Restitüsyon çalışmasında, yapıdan gelen izler ve 2004-2005 yıllarına ait fotoğraflardan yararlanılmıştır (şekil 4.7).

Ön cephede yapının özgün durumuna dair izler görülebilmektedir. Cephenin solunda yer alan mermer sütunun önemli bir bölümü sağlam olmakla birlikte yapının eski fotoğrafından taş duvarın yok olan bölümleri, sütun başlığı, ayna ve kemer bölümünün özgün detayları tanımlanabilmektedir. Ayrıca cephenin sağında da aynı biçim ve malzemede sütunun bulunduğu, yerdeki mermer sütun parçasından anlaşılmaktadır. Benzer yapılarla karşılaştırıldığında, aynanın da sütunlar gibi mermerden yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca eski fotoğraftan, bindirme tekniğiyle

örülerek tuğladan inşa edilen basık sivri kemer de tanımlanabilmektedir. Kemerin üstünde, almalı duvar örgüsü bulunmaktadır. Diğer örnekler göz önüne alınarak bu bölümün orijinalinde sıvalı olduğu düşünülmektedir. Yalak bölümü ile ilgili herhangi bir ize rastlanmamıştır. Bu nedenle benzer yapılardaki yalak örnekleri esas alınarak çizilmiştir. Ancak zemin kaplaması kaldırılarak orijinal yalak aranmalı, varsa kullanılmalıdır.

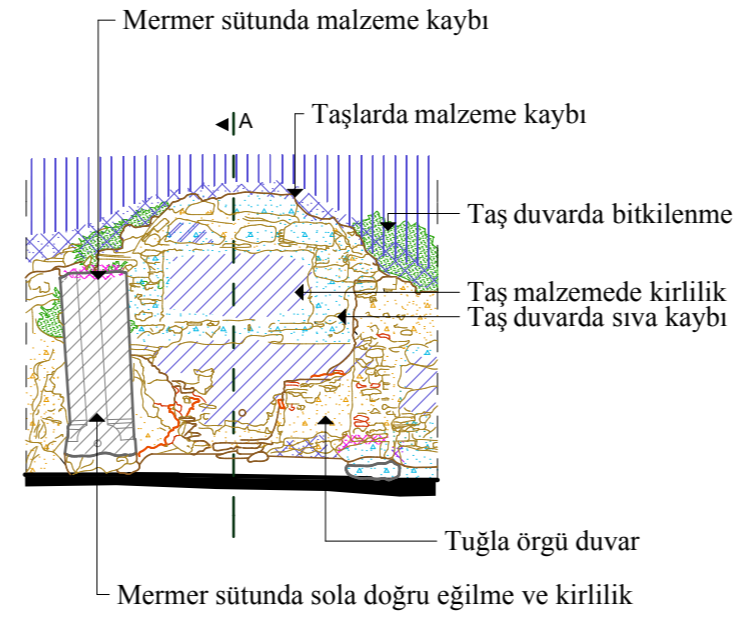
- Restorasyon çalışması, geniş ölçüde tahribata uğrayan yapının korunarak yaşatılabilmesi ve özgün işlevini sürdürebilmesi için yapı sorunları doğrultusunda yapılacak müdahaleleri kapsamaktadır. Bunlar, strüktürel hasarlar ve malzeme bozulmalarının onarımıdır.

Strüktürel hasarların onarımında, güçlendirmeler öncelik taşımaktadır. Çeşmenin ayna bölümünde ve üzerinde bulunduğu duvardaki boşalan derzler sağlamlaştırılmalıdır. Ancak bu işlemden önce, duvardaki bitkilerin özel kimyasallarla temizlenmesi gerekmektedir. Daha sonra, duvar temeline kadar zemin kazılarak güçlendirme yapıldıktan sonra zemin dolgusu yapılmalıdır. Duvar yüzeyindeki küçük ölçekteki açıklıklar epoksi enjeksiyonla doldurulurken büyük ölçekteki açıklıklar özgün duvar örgüsü niteliğinde tamir edilmelidir. Taş duvarlar güçlendirildikten sonra yokolmuş bölümlerde aynı malzeme ve teknikte **tamamlama** yapılmalıdır. Çeşmenin üst bölümdeki malzeme kayıplarını gidermek için uygun bileşenlerdeki harçla moloz taş duvar yapılmalıdır. Bu işlemde, taş aralarında kalan açıklıklar ile derz aralarına küçük moloz taş parçaların konulması ve derzlerin alt alta gelmeyecek şekilde şaşırtmalı olarak yapılması strüktürel açıdan önem taşımaktadır. Son olarak, yokolan tuğla kemer bindirme tekniğinde örülerek **yenilenmelidir**.

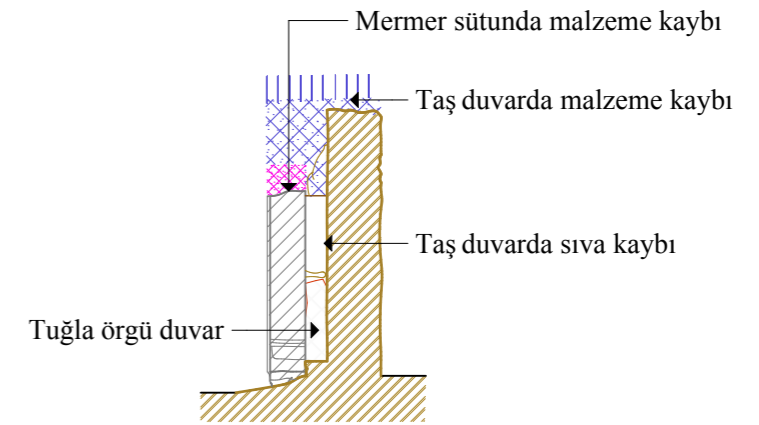
Malzeme bozulmalarının onarımında, tamamlamalar öncelik taşımaktadır. Çeşme nişinin solundaki mermer sütunun eksilen bölümleri aynı malzeme ve teknikte tamamlanmalıdır. Daha sonra, **yenilemeler** yapılmalıdır. Bunlardan biri, sıvaların yenilenmesidir. Sıvalar, taş duvardan alınacak örnekler analiz edildikten sonra orijinal bileşenlerine uygun olarak yapılmalıdır. Sıva yapılmadan önce, taş duvar üzerindeki sıva parçaları yapı malzemesine zarar verilmeden kaldırılmalı,

yüzey yıkandıktan sonra çatlak ve boşluklar kapatılmalıdır. Bir diğer yenileme de, çeşme nişinin sağındaki, günümüze ulaşamayan mermer sütun ve sütun başlığıdır. Bunlar, mevcut olanla aynı malzeme, renk ve ebatlarda yapılmalıdır. Yenilemelerden biri de, yalak bölümüdür. Zemin kazısında orijinal yalak aranmalı, varsa onarılmalı, yoksa restorasyon projesinde gösterildiği gibi mermer malzemedен yeni yalak yapılmalıdır. Çeşmeyi işler hale getirebilmek için şebeke suyuna yapılan bağlantıdan sonra ayna taşı yenilenmelidir. Mermer malzemedен ayna taşı yapılırken, mermer orijinal ayna taşı ölçülerine uygun olacak şekilde tek parça olarak kullanılmalı ve duvara hidrolik kireç esaslı harçla yapıştırılıp arkasında kalan boşluklar da harçla doldurulmalıdır. Bu işlemden sonra, metal musluk takılmalıdır. Son olarak da, çeşme nişinin solundaki orijinal mermer sütunda **temizleme** yapılmalıdır.

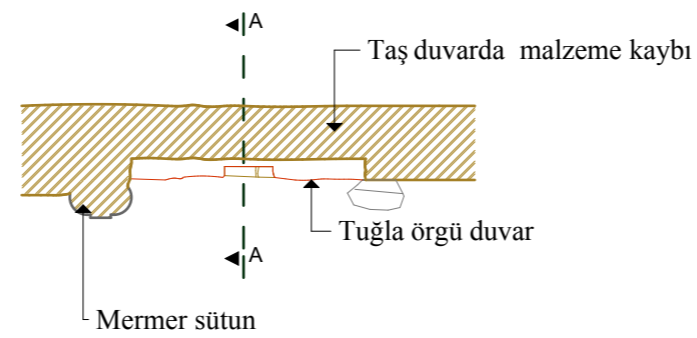
KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:5		BOZULMA ANALİZLERİ	
ADRES BİLGİLERİ			
Pazaryeri Mahallesi, 951 Sokak.1551 ada, 49 parsel			
ANALİZLER			
MALZEME ANALİZLERİ	TAŞ		
	TUĞLA		
	MERMER		
	SIVA		
STRÜKTÜREL BOZULMALAR	TAŞ DUVARIN STRÜKTÜREL BÜTÜNLÜĞÜNDE KAYIP		
	MALZEME ANALİZLERİ	MALZEME KAYBI	
TAŞ			
MERMER			
SIVA			
RENK DEĞİŞİMİ VE BİRİKİMLER			
TAŞ MALZEMEDE KİRLİLİK			
MERMER MALZEMEDE KİRLİLİK			
TAŞ DUVARDA BİTKİLENME			
EKİM 2008		ÖLÇEK:1/50	

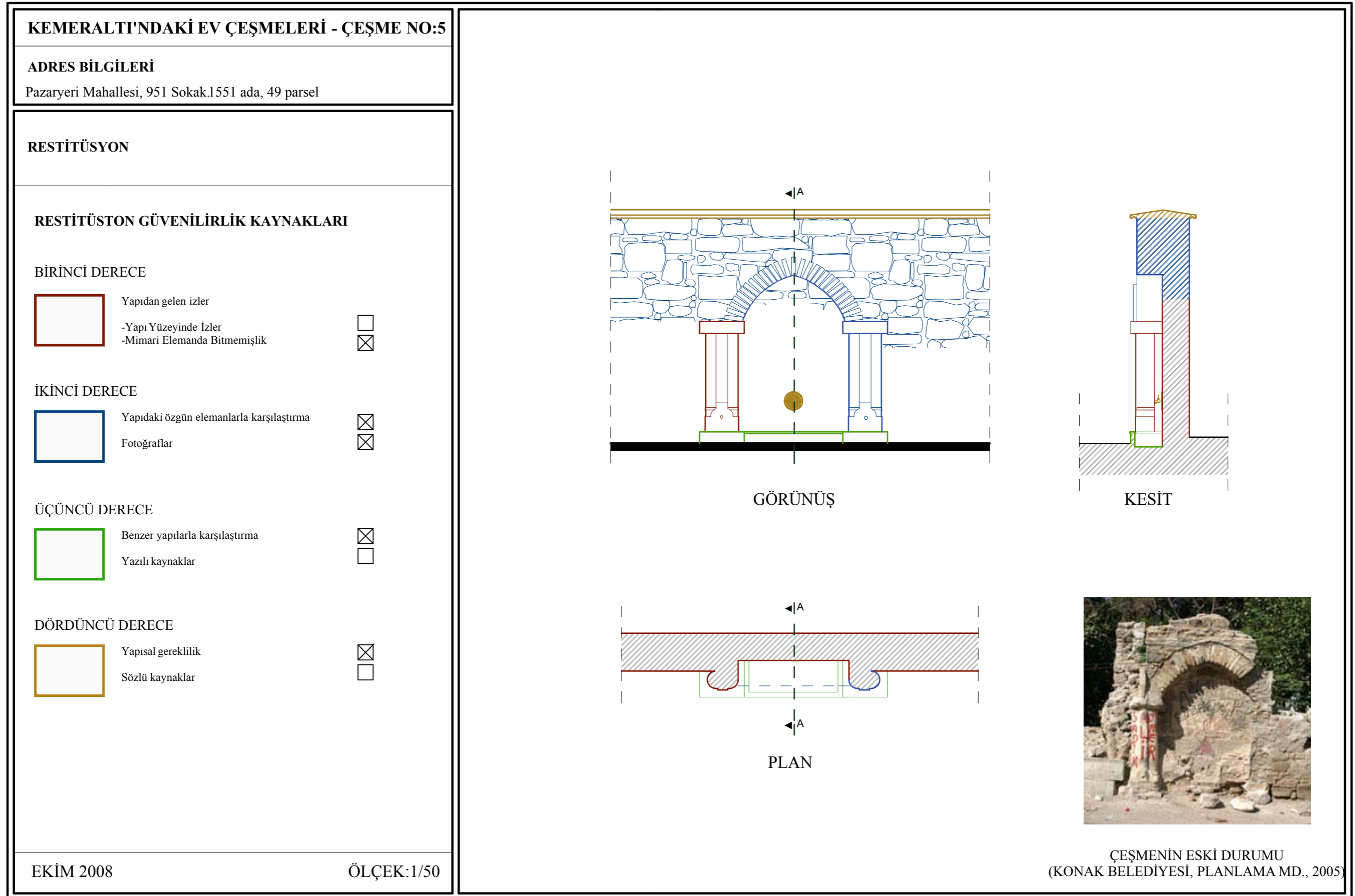
GÖRÜNÜŞ

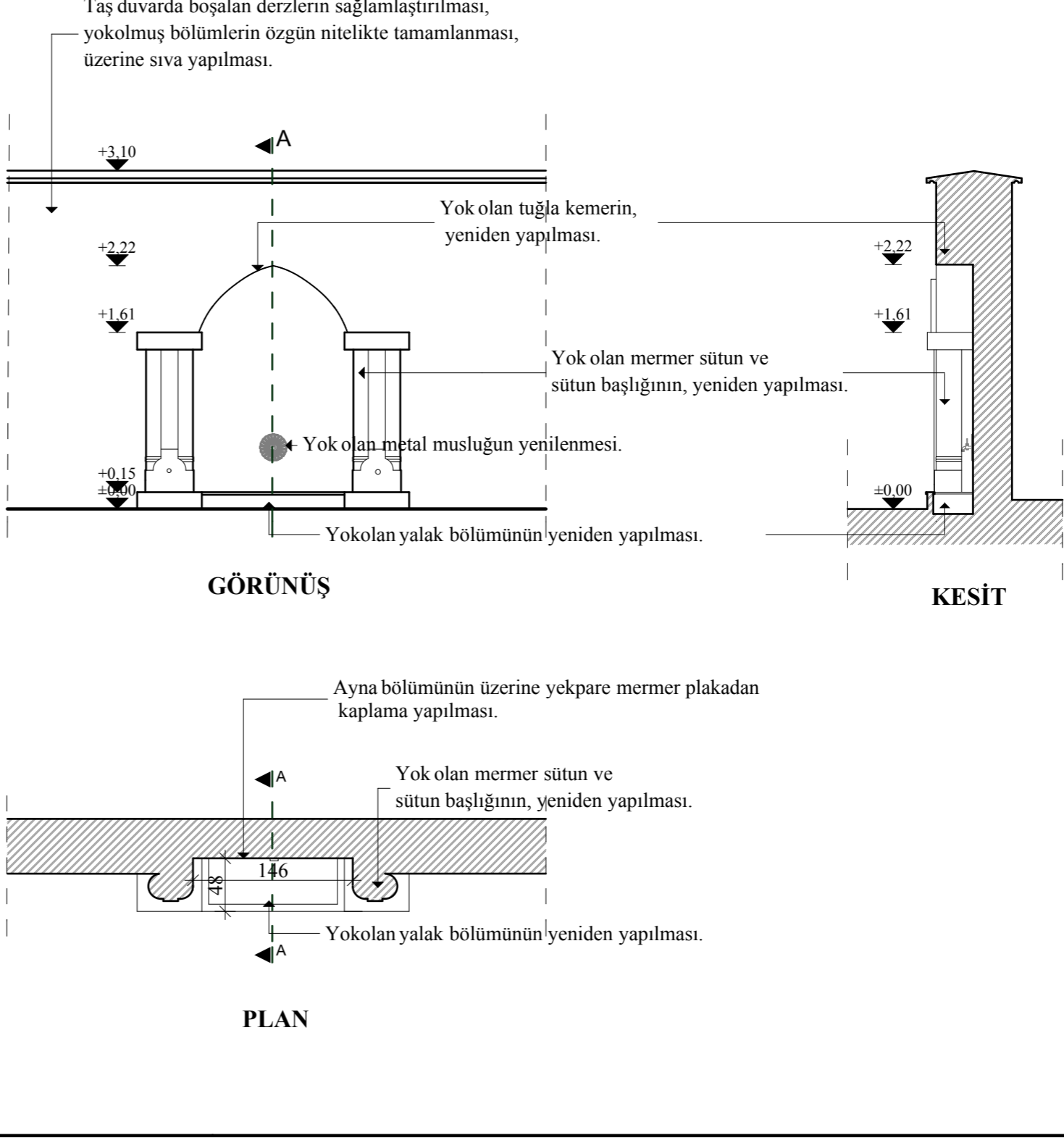
KESİT

PLAN

Şekil 5.19 5 no'lu çeşmenin restitüsyon projesi

KEMERALTI'NDAKİ EV ÇEŞMELERİ - ÇEŞME NO:5	MÜDAHALE KARARLARI
ADRES BİLGİLERİ Pazaryeri Mahallesi, 951 Sokak.1551 ada, 49 parsel	 <p>Taş duvarda boşalan derzlerin sağlamlaştırılması, yokolmuş bölümlerin özgün nitelikte tamamlanması, üzerine sıva yapılması.</p> <p>Yok olan tuğla kemerin, yeniden yapılması.</p> <p>Yok olan mermer sütun ve sütun başlığının, yeniden yapılması.</p> <p>Yok olan metal musluğun yenilenmesi.</p> <p>Yokolan yalak bölümünün yeniden yapılması.</p> <p>Ayna bölümünün üzerine yekpare mermer plakadan kaplama yapılması.</p> <p>Yok olan mermer sütun ve sütun başlığının, yeniden yapılması.</p> <p>Yokolan yalak bölümünün yeniden yapılması.</p> <p>GÖRÜNÜŞ</p> <p>KESİT</p> <p>PLAN</p>
ONARIMLAR	
STRÜKTÜREL HASARLARIN ONARIMI	
GÜÇLENDİRMELER Taş duvarda boşalan derzlerin sağlamlaştırılması TAMAMLAMALAR Taş duvarda yokolmuş bölümlerin aynı malzeme ve teknikle tamamlanması YENİLEMELER Yokolan tuğla kemerin yeniden yapılması	
MALZEME BOZULMALARININ ONARIMI TAMAMLAMALAR Mermer sütunda eksilen bölümlerin aynı malzeme ve teknikle tamamlanması YENİLEMELER Eksilen sıvaların yenilenmesi Yokolan mermer sütun ve sütun başlığının, mevcut olanla aynı malzeme, renk ve ebatlarda yeniden yapılması Yokolan yalak bölümünün yeniden yapılması Ayna bölümünün üzerine yekpare mermer plakadan kaplama yapılması Yokolan metal musluğun yeniden takılması	
TEMİZLEMELER Taş duvardaki bitkilenmenin temizlenmesi Taş ve mermer malzemedeki kirliliğin temizlenmesi	
EKİM 2008 ÖLÇEK:1/50	

Şekil 5.20 5 no'lu çeşmenin restorasyon önerisi

5.3.2 Katib-oğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili İçin Restorasyon Önerisi

Sebil, Kestelli Mahallesi, 2381 ada, 46 parselde, Kestelli Sokak üzerinde bulunmaktadır.

1778 yılında inşa edildiği bilinen Katib-oğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili, harap olduğu için 1901- 1902 yılında yeniden inşa edilmiştir (Aktepe, 2003). Konak 5. Bölge Tapu Sicil Müdürlüğü'nde bulunan 1900 tarihli tapu kaydına göre, İzmir Evkaf İdaresi mülkiyetindedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kiraya verilmiştir.

Yapı iki katlı olup, 380x 479 cm. ölçülerindeki dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Zemin katı ticaret işlevli, 1. kat ise depo olarak kullanılmaktadır. Tek mekandan oluşan katlar, 10 m.2 büyüklüğündedir. Zemin katın tabanı seramik, tavanı elik konstrüksiyon üzerine alçıpan kaplamadır. 1. katta ise, zemin ahşap, tavan ahşap iskelet üzerine kontrplak kaplanmıştır. Zemin katı 1. kata bağlayan dairesel planlı bir demir merdiven bulunmaktadır. Sebilin ön cepesinde, bir kapı ve pencere, üstte ise iki pencere yer almaktadır. Arka cephesi bitişik, yan cepheleri sıvalı olan yapının ön cepesinde zemin kat mermer, 1. kat ise taş kaplamadır.

Sebilin ön cepesinde, sütun başlıkları ile silmelerde çatlaklar ve mermer yüzeylerin birleşimlerinde tamirat izleri görülmektedir. 1. katta bulunan taş kaplamalarda ise, oyuklanma dikkati çekmektedir. Bunların yanında ön ve iki yan cephede kirlilik görülmektedir. Yan cephelerde tabela ve metal ekler, ön cephede kurumuş sarmaşık dalları ve metal saçak görsel kirlilik yaratmaktadır.

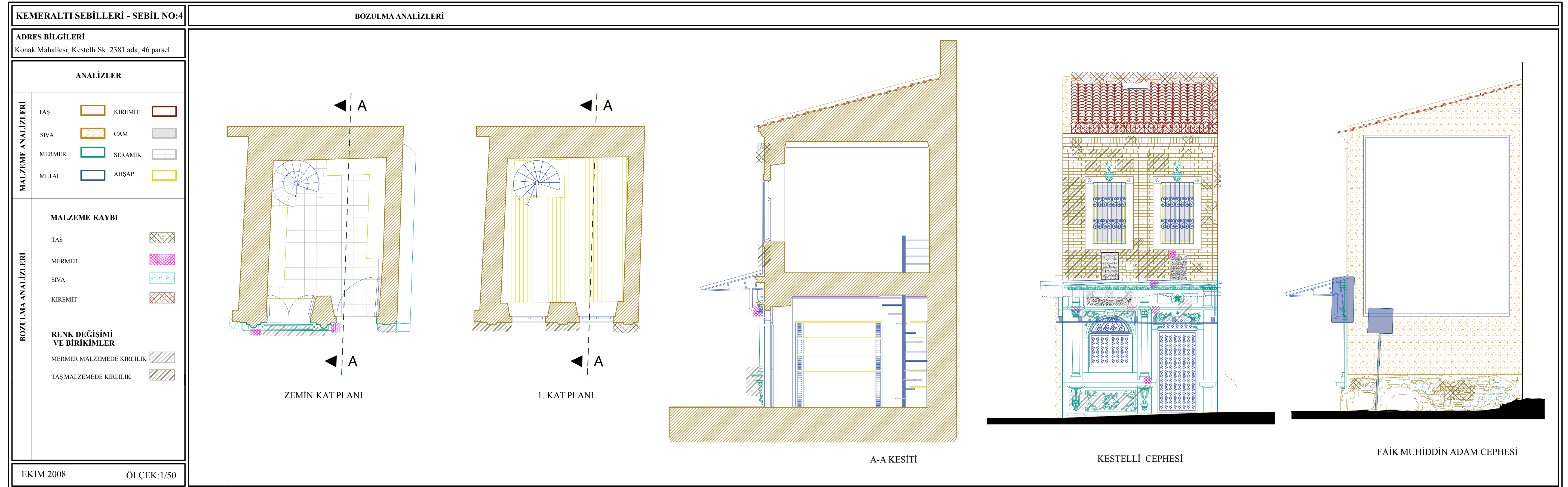
- Restitüsyon alışması için yapılan araştırmalarda, sebilin eski fotoğrafına ulaşılmıştır (şekil 4.49). Bu fotoğrafa dayanarak cephede bulunan metal kapı ve pencere kepenginin özgün olmadığı tespit edilmiş, aslına uygun olarak pencere kepengi ile kapı çizilmiştir.

- Restorasyon önerisinde, yapının özgün kısımları korunarak niteliksiz geç dönem ekleri kaldırılmıştır. Zamanla özgün işlevini yitiren sebilin, yine hayır işlerinde

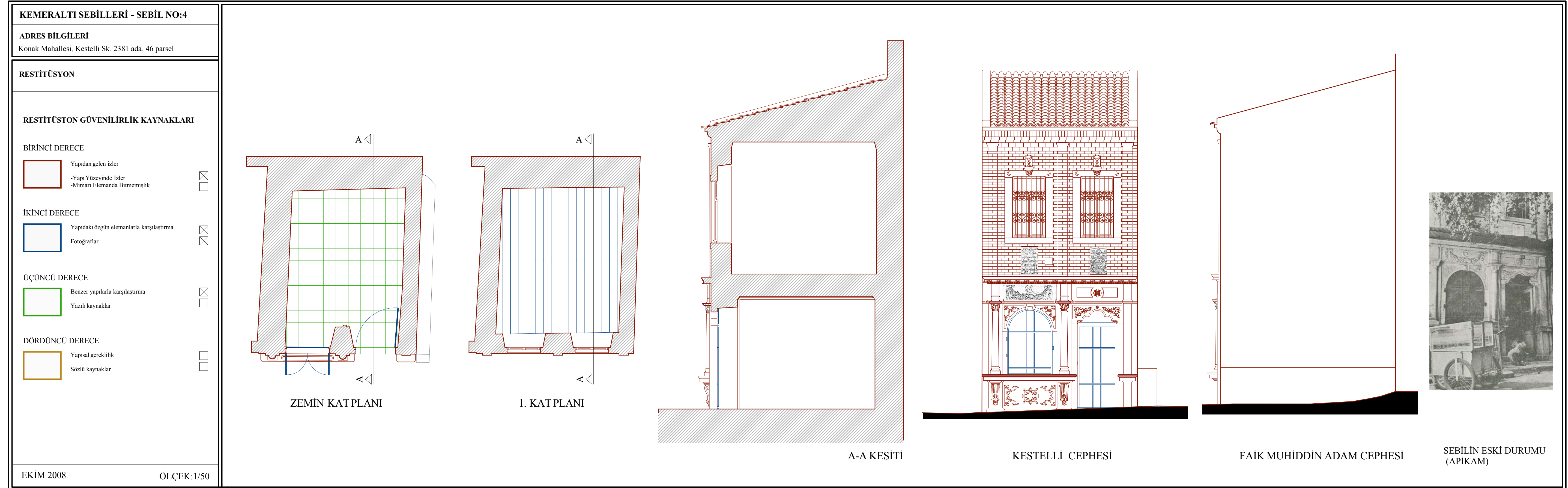
kullanılmak üzere onarılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılması gereken müdahaleler şunlardır;

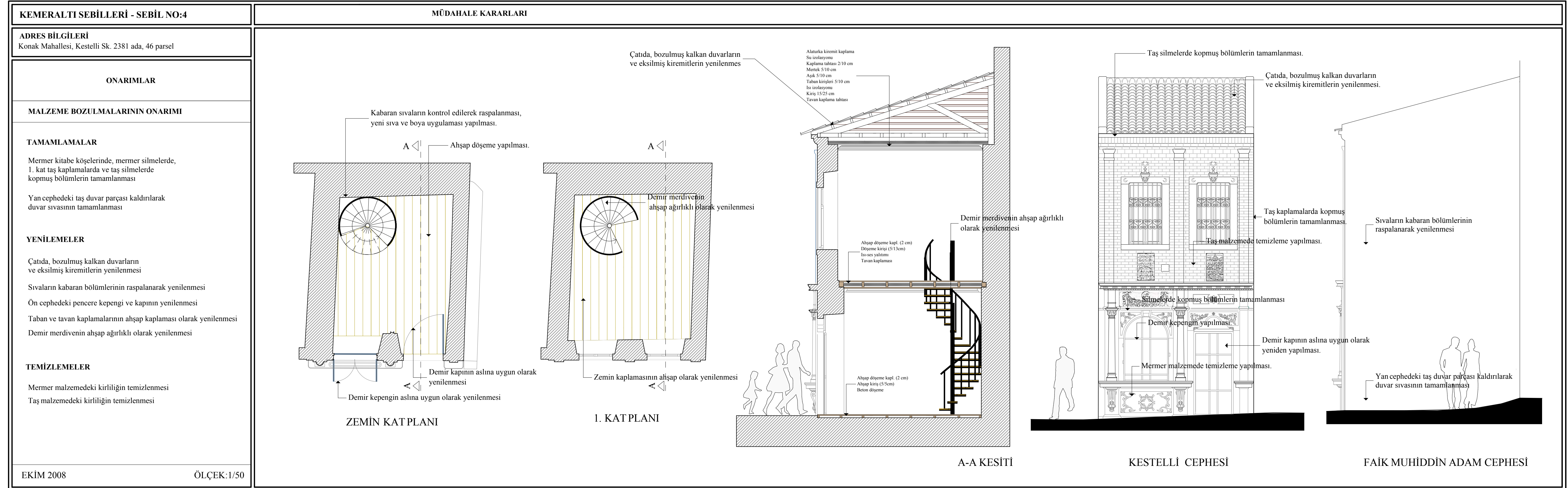
Sebilde strüktürel hasarlar olmayıp, daha çok malzeme bozulmaları bulunmaktadır. Malzeme bozulmalarının onarımı, tamamlamalar, yenilemeler ve temizlemeleri içermektedir. Bunlardan **tamamlamalar**, mermer kitabe köşelerinde, mermer silmelerde, 1. kattaki taş kaplamalarda ve taş silmelerdeki kopmuş bölümlerde uygulanmalıdır. Ayrıca yan cephede, sebilin beden duvarı yanında bulunan taş duvar parçası kaldırılmalı, duvar sıvası tamamlanarak düz bir yüzey elde edilmelidir. **Yenilemeler** ise, çatı, sıva, pencere, kapı, zemin döşemesi ve merdivende yapılmalıdır. Çatıda, bozulmuş kalkan duvar ve eksilmiş kiremitler yenilenmelidir. Çatı açıldığında, özgün konstrüksiyondaki ahşap elemanlar kontrol edilmeli, çürüyen ve bozulan parçalar değiştirilmeli, sağlam olanlar korunmalıdır. Sıvalarda ise, kabaran bölümler kontrol edilerek raspanmalı, yeni sıva ve boya uygulaması yapılmalıdır. Yapının özgün olmayan kapısı ve pencere kepengi projede belirtildiği şekil ve boyutlarda yeniden yapılmalıdır. Bunların soğuk dövme demir kapı ve demir kepenk olması uygun olacaktır. Ayrıca, zemini seramik, tavanı alçıpan kaplama olan giriş katında, taban ve tavan ahşap malzemedен yeniden yapılmalıdır. Üst katın da zemini ve tavanı ahşap kaplama olarak yenilenmelidir. Bunların yanı sıra, orijinal olmayan ve kullanım zorluğu çekilen oldukça küçük ölçülerdeki metal merdiven kaldırılarak biraz daha büyük ölçülerde metal konstrüksiyonlu ahşap merdiven yapılması uygun olacaktır. **Temizlemeler** ise, sebilin ön cephesinde bulunan mermer ve taş yüzeylerde uygulanmalıdır. Bu işlemler sırasında, görsel kirliliği yok edici önlemler de alınmalıdır. Cephede bulunan reklam tabelaları, elektrik kabloları, saçak vb. ekler kaldırılmalıdır. Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi'nde yer alan konsol tipte, cepheye dik kullanılacak metal taşıyıcılı ahşap tabela kullanılmalıdır.

Sebilin zemin katı, özgün işlevindeki gibi hayır amaçlı kullanılmalıdır. Dağıtımların sebil penceresinden yapılması uygun olacaktır. 1. katta ise, su kültürüne ilişkin materyallerin sergilenmesi düşünülmüştür.

Şekil 5.21 4 no'lu sebilin bozulma analizi

Şekil 5.23 4 no'lu sebilin restorasyon önerisi

5.3.3 Hisar Cami Şadırvanları İçin Restorasyon Önerisi

Şadırvanlar, Konak Mahallesi, 902 Sokak ile 899 Sokakların kesişiminde, Hisar Cami önündeki meydanda yer almaktadır.

Meydanın güneyinde cami girişi, batı ve doğusunda ise şadırvanlar bulunmaktadır. Doğudaki 2 no'lu şadırvan 361 ada, 1 parselde, batıdaki 3 no'lu şadırvan ise 362 ada, 1 parseldedir. Şadırvanlar özgün işlevinde kullanılmakla birlikte, ibadet vakitlerinde meydan da camiye hizmet vermektedir.

Her ikisi de 19. yüzyılda ve yedi yıl arayla inşa edilen şadırvanların mimarileri büyük oranda benzerlik taşımaktadır. İki şadırvanın da, su hazneleri sekizgen planlıdır. Yekpare mermer malzemeden yapılmış kenarların her birinin ortasında birer adet musluk yeri bulunmaktadır. Su haznelerinin, alt bölümünün yalak kotunda taş malzeme ile zeminden yükseltildiği görülmektedir. Her iki şadırvan da renkli camdan imal edilmiş piramidal kubbeye örtülmüştür. Yalak bölümleri ise sekizgen planlı olup, hazneyi çepeçevre dönmektedir.

Şadırvanların taş bölümlerinde çatlaklar ve malzeme kayıpları bulunmaktadır. Ayrıca su haznesinin taş bölümle birleştiği yerlerde ve muslukların etrafında çimento katkılı sıva ile yapılmış tamirat izleri görülmektedir. Her ikisinde de, taş ve mermer malzeme de kirlilik dikkati çekmektedir. Bunların yanı sıra, yapılar meydanda bulunan çiçekçiler, dükkanların masaları ve üstlerinde bulunan tentelerden güçlükle algılanabilmektedir.

- Restitüsyon çalışmasında, şadırvanların özgün durumu araştırılmış, meydan ve şadırvanların yer aldığı iki fotoğrafa ulaşılmıştır (şekil 4.54, 4.55). Yapıdan gelen izler ve fotoğraflar yardımıyla restitüsyon çalışması yapılmıştır. Fotoğraflar incelendiğinde su haznelerinin özgün durumunu koruduğu, ancak üst örtülerinin geç

dönem eki olduğu görülmektedir. Bu nedenle restitüsyon projesinde de su hazneleri aynen korunarak üst örtüleri fotoğraflardan yararlanılarak çizilmiştir.

- Şadırvanların restorasyonunda, özgün bölümlerin korunmasına, niteliksiz eklerden arındırılarak özgün duruma getirilmesine ve yapıların meydan içerisinde algılanabilirliğinin artırılmasına özen gösterilmiştir.

Şadırvanlarda, strüktürel hasarlar olmayıp, malzeme bozulmaları bulunmaktadır. Malzeme bozulmalarının onarımı, tamamlamalar, yenilemeler ve temizlemeleri içermektedir. **Tamamlamalar**, taş silmelerdeki çatlaklar ve kopan parçalarda uygulanmalıdır. Çatlaklar, taş harcı ile dolgu yapılarak kapatılmalı, kopan parçalar ise, geometrik forma sokularak yama yapılmalıdır. **Yenilemeler** ise, üst örtü, oturaklar ve musluklar için uygulanmalıdır. Su hazneleri üzerinde bulunan ve geç dönem eki olan piramidal külahlar kaldırılarak, restorasyon projesinde gösterildiği gibi soğanvari kubbe şeklinde inşa edilmiş ve ferforje olarak işlenmiş demir parmaklık, üzerine ise, yine projede gösterildiği gibi alem yapılmalıdır. Oturaklar ise, benzer yapılarla karşılaştırılarak, mermer blok üzerine ahşap kaplama olarak yapılmalıdır. Bunların yanı sıra, orijinal olmayan metal muslukların tamamı yenilenmeli, özgün ile uyumlu musluk takılmalıdır. **Temizlemeler**, su haznesinde ve bunun altında bulunan taş silmelerde uygulanmalıdır. Su haznesinin içi ve dışı su ile temizlenerek yüzey temizliği yapılmalıdır.

Şadırvanların bulunduğu meydanda, 2007 yılında yol kaplaması yapılmıştır. Ancak meydana yönelik bir düzenleme yapılmadığı için işyerleri şadırvanların etrafı ile birlikte meydanın büyük bölümünü işgal etmiştir. Bu bağlamda meydan için çevre düzenleme önerisi hazırlanmıştır. Öneride, meydanın önemli öğeleri olan ve özgün işlevini sürdüren şadırvanların cami ile algı bütünlüğünün zedelenmemesine özen gösterilmiştir. Aynı zamanda meydana bağlanan sokaklardan algılanabilmesi için yapıların etrafı boşaltılarak yayaların kullanım alanı içerisinde bırakılmıştır. Meydanın zemin malzemesi seçiminde de şadırvanların ortaya çıkarılarak vurgulanması amaçlanmıştır.

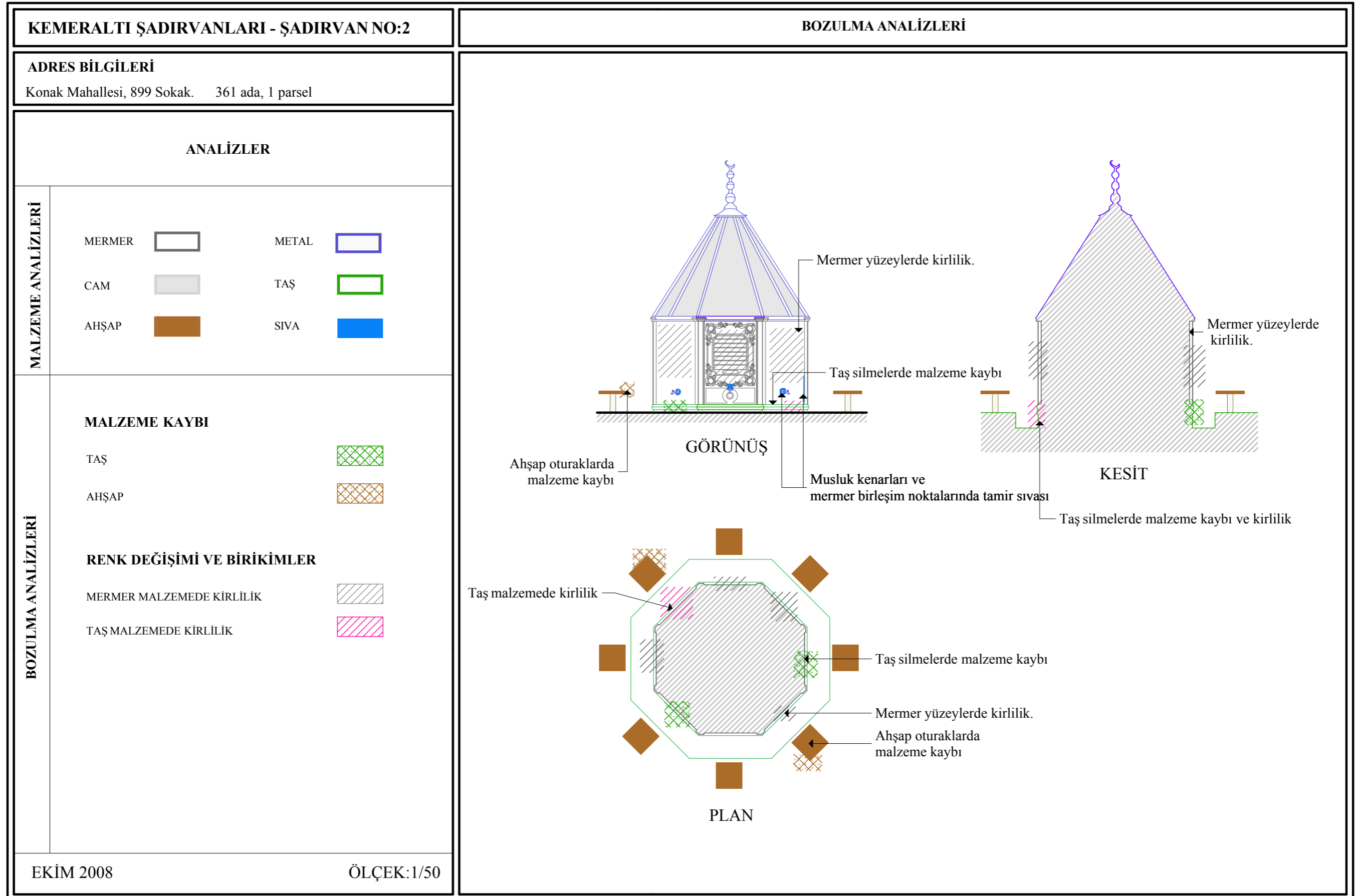
Şadırvanların ve meydanın üstünde bulunan renkli pvc örtüler ve metal saçaklar kaldırılmalıdır. Görsel kirliliği yok edici önlemler, meydan içerisinde cami ve şadırvanların bir bütün olarak algılanması bağlamında önem taşımaktadır. Ayrıca, meydandaki değişik renk ve boyutlardaki tabelalar kaldırılarak, Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi'nde yer alan konsol tipte cepheye dik olarak kullanılacak metal taşıyıcılı ahşap tabelalar yapılmalıdır. Bunların yanı sıra, yerli ve yabancı turistler için şadırvanların ve caminin tarihçesini ve kitabelerini içeren bilgilendirme panoları hazırlanmalıdır.

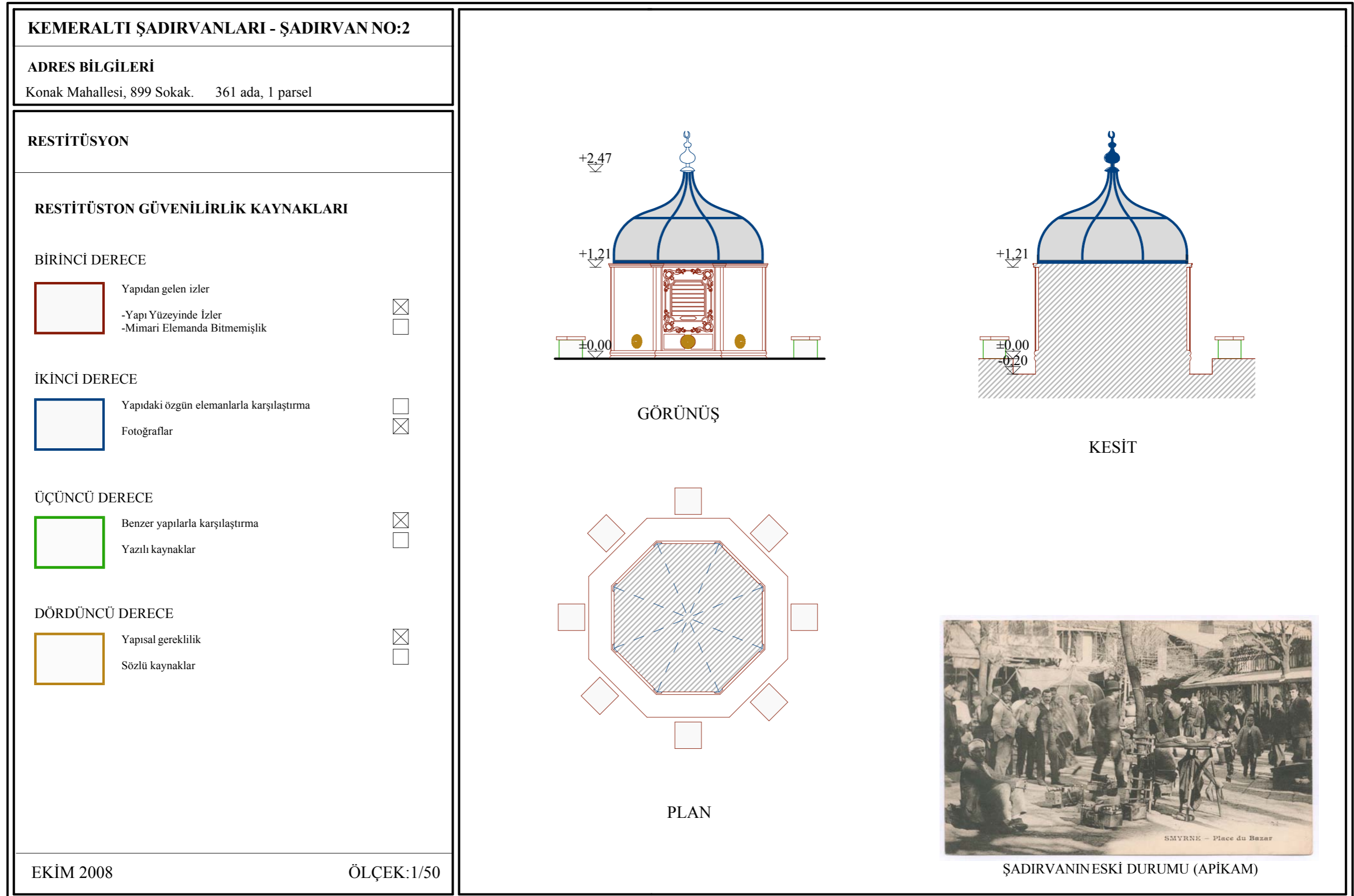
Şekil 5.24 Hisar Cami Meydanı.

Şekil 5.25 Hisar Cami Meydanı çevre düzenlemesi.

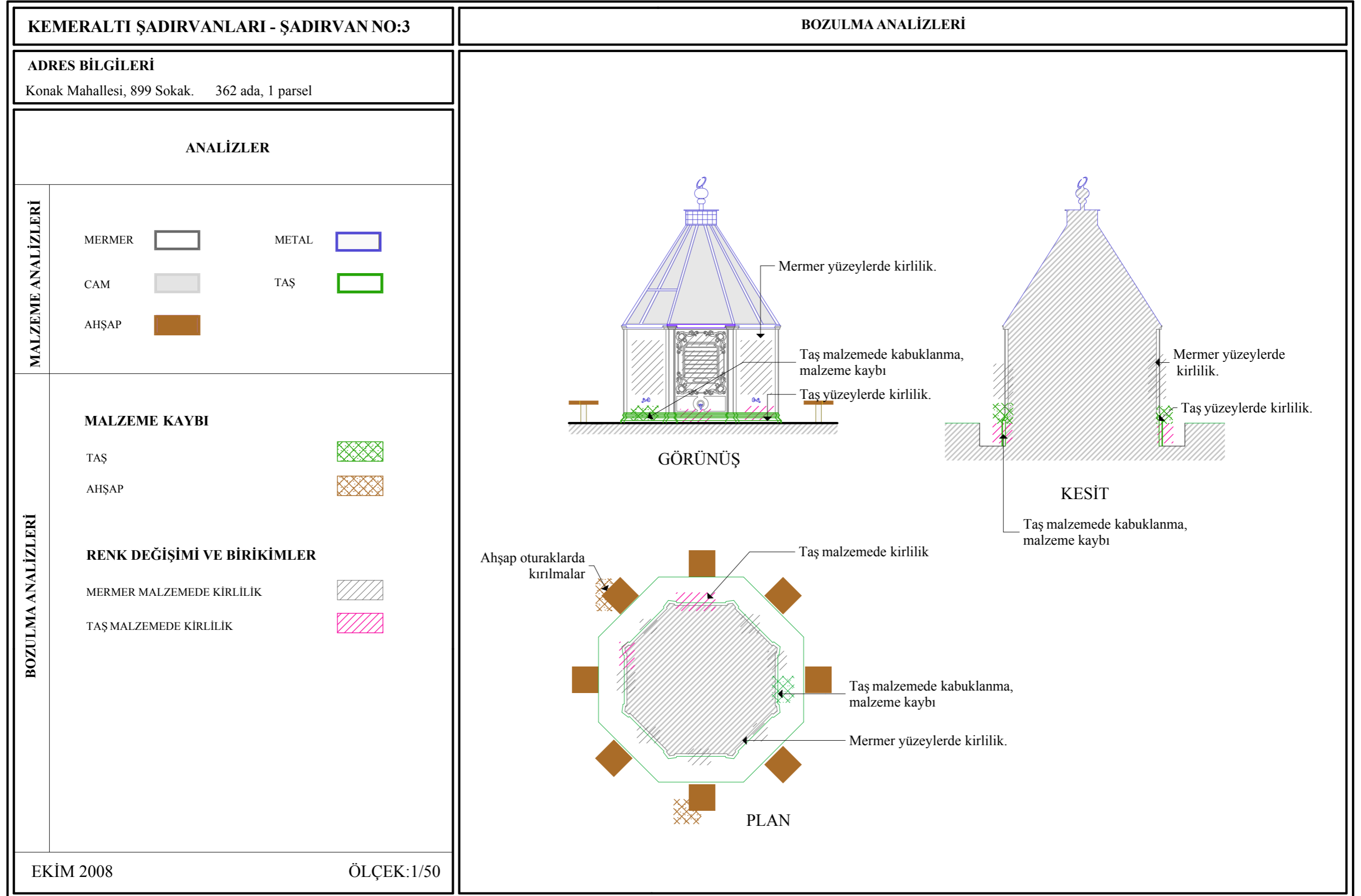
Şekil 5.26 2 no'lu şadırvanın bozulma analizi

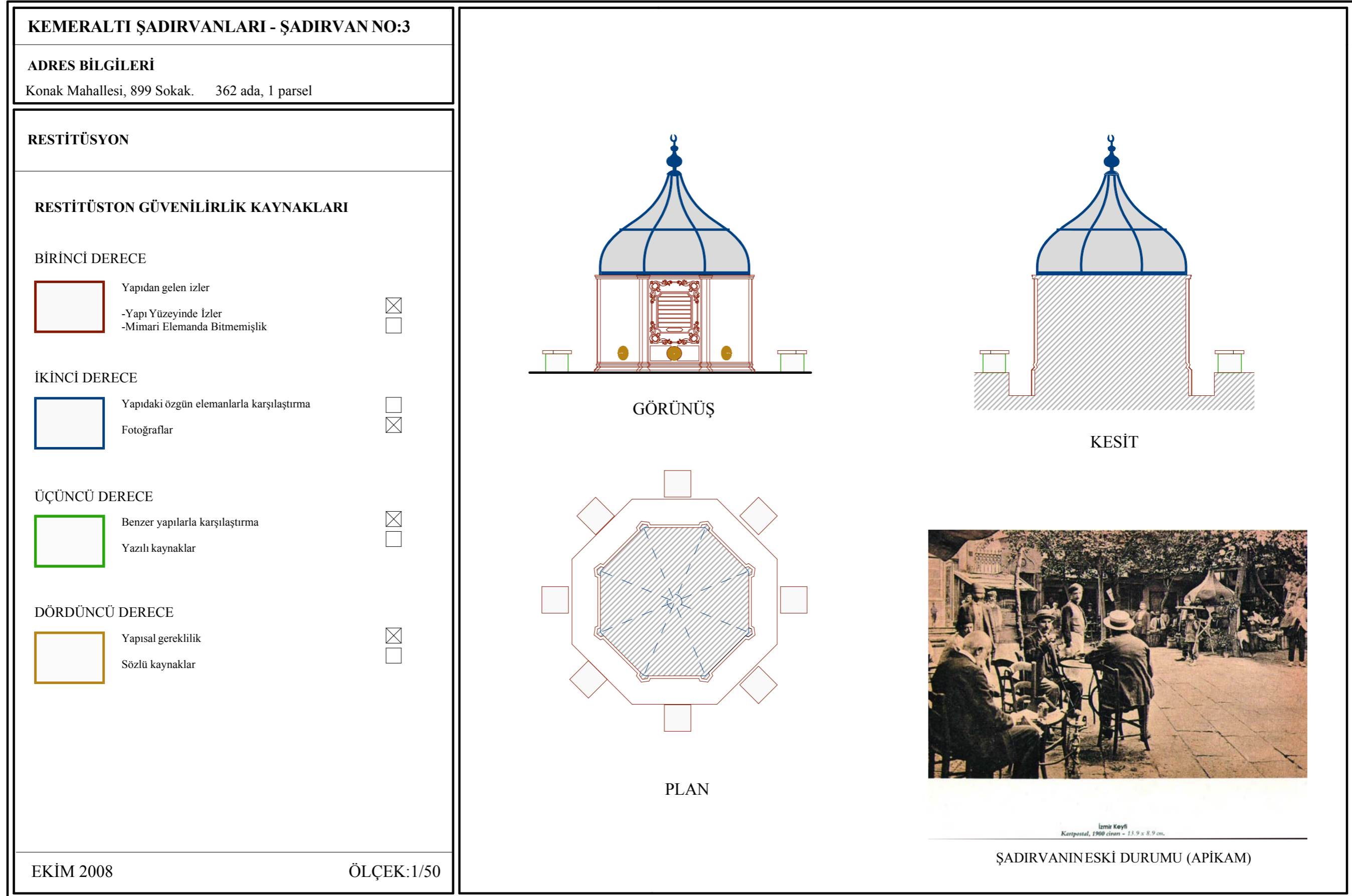
Şekil 5.27 2 no'lu şadırvanın restitüsyon projesi

KEMERALTI ŞADIRVANLARI - ŞADIRVAN NO:2	MÜDAHALE KARARLARI
ADRES BİLGİLERİ Konak Mahallesi, 899 Sokak. 361 ada, 1 parsel	
ONARIMLAR	
MALZEME BOZULMALARININ ONARIMI	
TAMAMLAMALAR Taş silmelerdeki çatlaklar ve kopan parçaların, tamamlanması. YENİLEMELER Üst örtünün aslına uygun olarak yenilenmesi Oturakların yenilenmesi Metal muslukların yenilenmesi TEMİZLEMELER Taş silmelerdeki kirliliğin temizlenmesi Mermer su haznesinin içi ve dışının temizlenmesi	
EKİM 2008 ÖLÇEK:1/50	

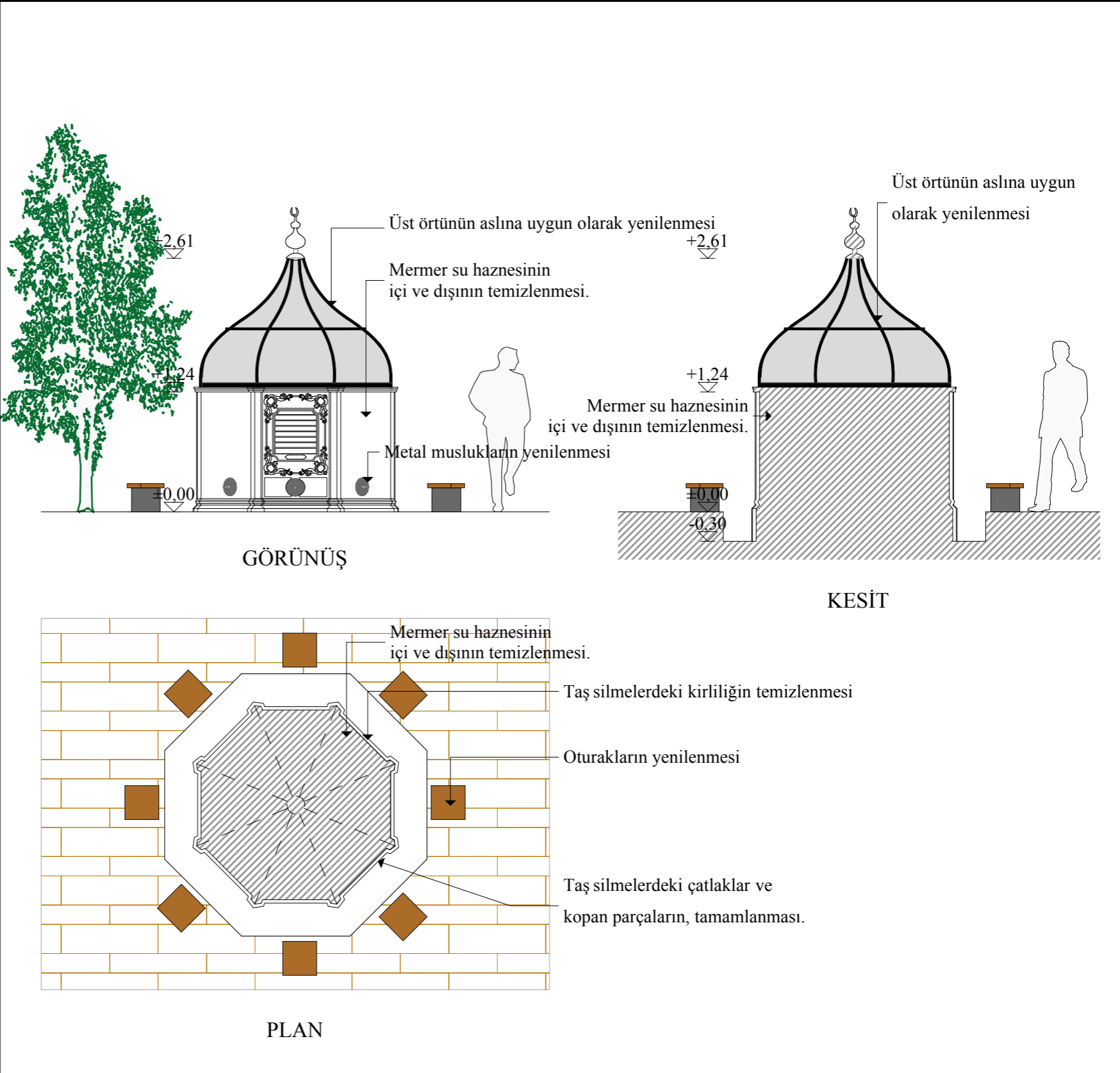
Şekil 5.28 2 no'lu şadırvanın restorasyon önerisi

Şekil 5.29 3 no'lu şadırvanın bozulma analizi

Şekil 5.30 3 no'lu şadırvanın restitüsyon projesi

KEMERALTI ŞADIRVANLARI - ŞADIRVAN NO:3	MÜDAHALE KARARLARI
ADRES BİLGİLERİ Konak Mahallesi, 899 Sokak. 362 ada, 1 parsel	 <p>GÖRÜNÜŞ</p> <p>Üst örtünün aslına uygun olarak yenilenmesi +2.61 Mermer su haznesinin içi ve dışının temizlenmesi. Metal muslukların yenilenmesi</p> <p>KESİT</p> <p>Üst örtünün aslına uygun olarak yenilenmesi Mermer su haznesinin içi ve dışının temizlenmesi. +1.24 Metal muslukların yenilenmesi</p> <p>PLAN</p> <p>Mermer su haznesinin içi ve dışının temizlenmesi. Taş silmelerdeki kirliliğin temizlenmesi Oturakların yenilenmesi Taş silmelerdeki çatlaklar ve kopan parçaların, tamamlanması.</p>
ONARIMLAR	
MALZEME BOZULMALARININ ONARIMI	
TAMAMLAMALAR Taş silmelerdeki çatlaklar ve kopan parçaların, tamamlanması. YENİLEMELER Üst örtünün aslına uygun olarak yenilenmesi Oturakların yenilenmesi Metal muslukların yenilenmesi TEMİZLEMELER Taş silmelerdeki kirliliğin temizlenmesi Mermer su haznesinin içi ve dışının temizlenmesi	
EKİM 2008 ÖLÇEK:1/50	

Şekil 5.31 3 no'lu şadırvanın restorasyon önerisi

BÖLÜM ALTI

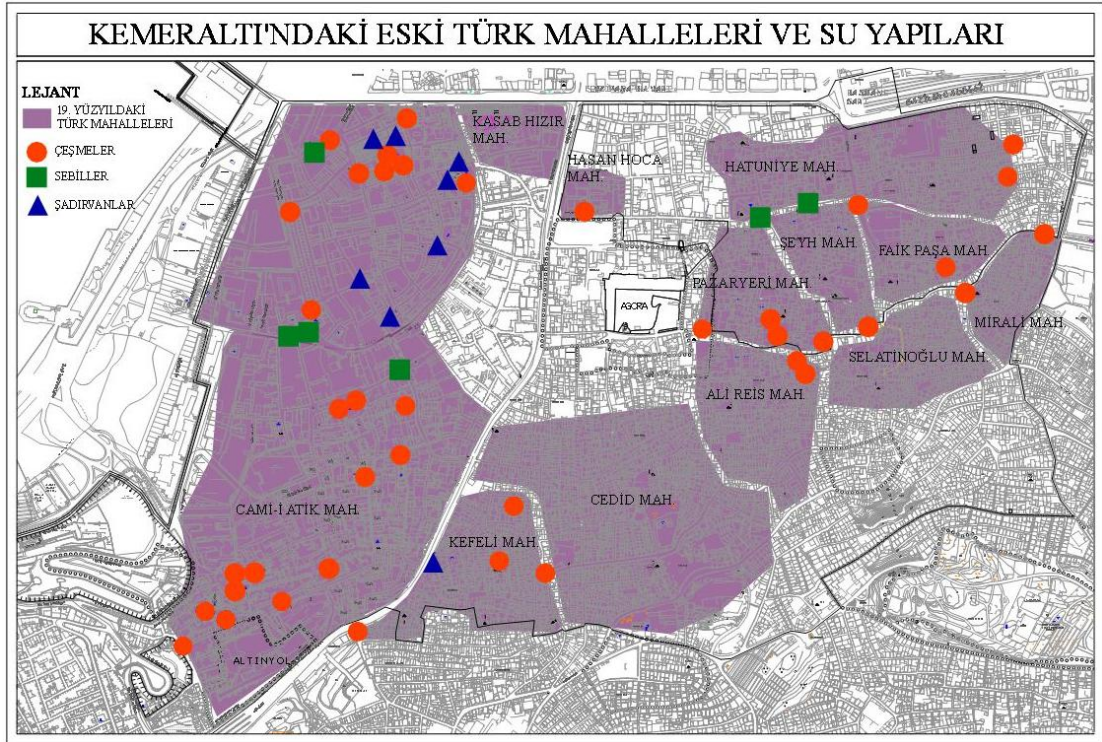
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalarda, Kemeraltı'nda Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerine tarihlenen 40 adet çeşme, altı adet sebil ve sekiz adet şadırvan tespit edilmiştir. Bu yapılar dördüncü bölümde konum, tarihsel bilgiler, mimari ve bezeme özellikleri ile incelenmiştir.

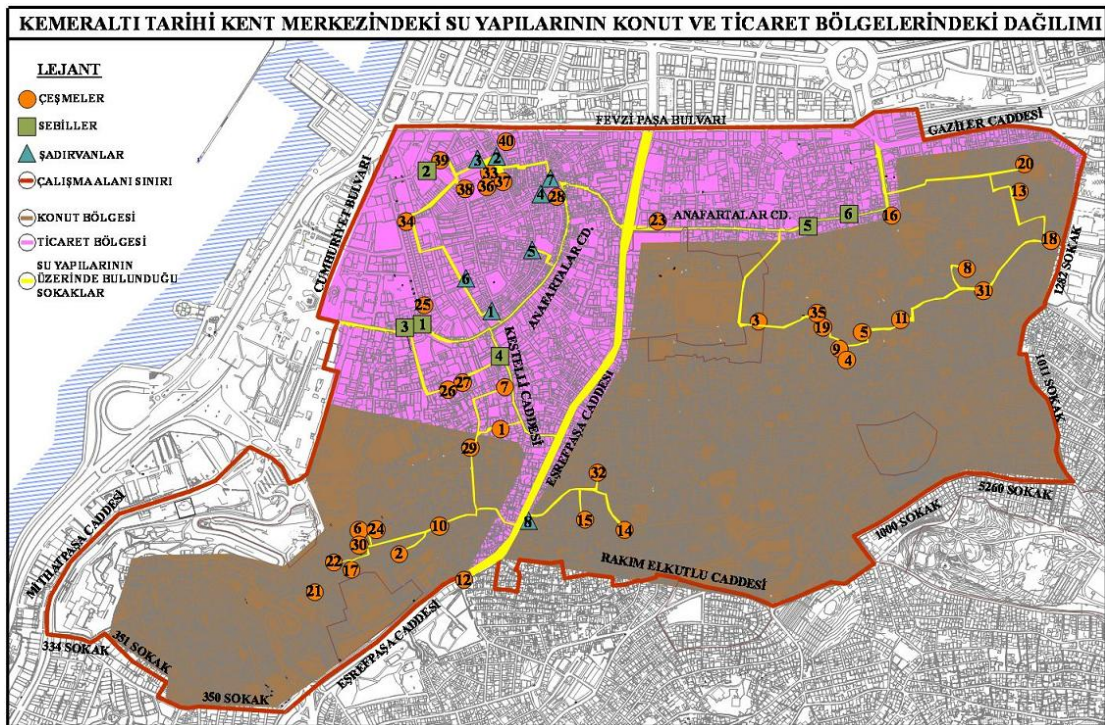
Kemeraltı'ndaki su yapıları, yerleşimdeki dağılımları bağlamında değerlendirildiğinde, yapıların bulunduğu mahallelerin geçmişte farklı isimlere ve sınırlara sahip olduğu görülmektedir (şekil 6.1). Çeşmeler, geçmişte Cami-i Atik olarak bilinen günümüzdeki Namık Kemal, Tan, Sümer, Odunkapı ve Konak mahalleleri, yine geçmişte Kefeli olarak bilinen Tuzcu ve Ülkü Mahalleleri ve Hatuniye olarak bilinen Etiler Mahallesi'nin yanı sıra Faik Paşa ve Pazaryeri mahallelerinde yoğunlaşmıştır. Sebiller, Cami-i Atik (Konak), Şeyh (Altınordu) ve Hatuniye (Akıncı) mahallelerinde, şadırvanlar ise Cami-i Atik (Konak) ve Kefeli (Tuzcu) mahallelerinde yer almaktadır.

Kemeraltı'nın, kuzeybatı bölümü ticaret, diğer mahallelerin ana caddeler dışındaki bölümü ise, konut bölgesidir. Her ikisinde de su yapıları belirli akslar üzerinde bulunmaktadır (şekil 6.2). Bu akslar, konut bölgelerinde ana yürüyüş güzergahları, ticaret bölgelerinde ise sirkülasyonun yoğun olduğu sokaklardır.

Bu bölümde, Kemeraltı tarihi kent merkezindeki su yapıları için genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çeşme, sebil ve şadırvanlar farklı işlev ve mimarideki yapılar olduğu için değerlendirme de, üç ayrı bölümde yapılmıştır. Bunların mimari özelliklerinin yanı sıra koruma durumları incelenmiştir.

Şekil 6.1 19.yüzyılda Türk mahallelerindeki su yapıları

Şekil 6.2 Kemeraltı su yapılarının konut ve ticaret bölgelerindeki dağılımı.

6.1 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki Çeşmelerin Değerlendirilmesi

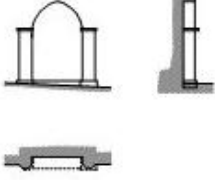
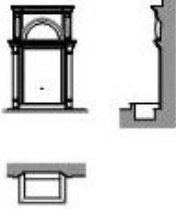
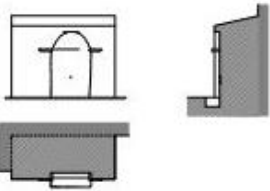
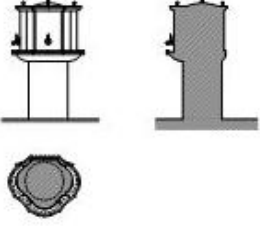
Kemeraltı tarihi kent merkezinde, 21 adet ev çeşmesi, 16 adet cami çeşmesi ve üç adet han çeşmesi bulunmaktadır.

Kemeraltı'ndaki çeşmeler içerisinde en yaygın olanı **ev çeşmeleridir**. Bunlar, yapıların sokak cephesinde yer almaktadır. Genellikle 18. veya 19. yüzyıla tarihlenmektedirler. Yaygın olarak dikdörtgen plan tipinin uygulandığı çeşmelerin onbeş adedi yapıların beden duvarında nişle oluşturulmuştur. Nişlerin üzeri dört adedinde düz, altı adedinde sivri, beş adedinde ise beşik kemerle örtülmüştür. Yapı malzemesi olarak büyük oranda taş kullanılmakla birlikte mermer, beton ve metal örneklere de rastlanmaktadır. Cepheler genellikle sıvalıdır. Yapı malzemesinin mermer ve taş olan (3, 7, 11, 15, 16 no'lu) çeşmelerde Barok karakterli bezemeler bulunmaktadır. Diğerleri bezemesiz yalın örneklerdir. Önemli bir bölümü Kemeraltı'nın konut bölgesinde yer alan ev çeşmelerinden dokuz adedi tescilli iken 12 adedi tescilsizdir. Günümüzde bazı (2 ve 8 no'lu) yapılar suyu aktığı için kullanılmaktadır. Belgelenen tüm yapılar onarım gerektirmektedir.

Kemeraltı dokusu genelinde cami çeşmeleri de yoğunluktadır. **Cami çeşmelerinin** önemli bir bölümü cephe çeşmesidir. Bunlar genellikle 18. ve 19. yüzyıllara tarihlenmekle birlikte, 17. ve 20. yüzyıl yapılarına da rastlanmaktadır. 16 adet çeşmeden, yedi adedi duvar yüzeyinde mermerden pano şeklinde yapılmış, yedi adedi duvarda nişle oluşturulmuş, iki adedi ise meydan çeşmesidir. Meydan çeşmeleri yonca planlı olup, diğerleri dikdörtgen planlıdır. Nişli çeşmelerde, nişlerin üzeri Damlacık ve Pazaryeri Cami Çeşmelerinde düz, Ali Ağa Cami Çeşmesi'nde (17. yy.) sivri, Toraman Cami Çeşmesi'nde (18.yy.) 3 dilimli, Hasan Hoca (19.yy.), Esnaf Şeyh (18.yy.) ve Katıpzade Mescidi Çeşmelerinde (19.yy.) ise beşik kemerlidir. Yapı malzemesi olarak taş veya mermer kullanılmıştır. Cephe kaplamalarında ise, taş malzemedен inşa edilmiş olanlarından dört adedi sıvalı iken, ikisinin ayna taşı mermer ile kaplanmıştır. Damlacık, Kemeraltı, Şadırvan, Salepçioğlu, Odunkapı, Toraman ve Hisar Cami Çeşmeleri bezemeli iken, diğerleri bezemesiz yalın yapılardır. Bezemelerde bitkisel motifler ağırlıkta olup Barok

uslubun etkileri görülmektedir. Kemeraltı'nın ticaret bölgesinde yer alan çeşmelerin tamamı tescilli iken, konut bölgesindeki sekiz adet çeşmeden beşi tescillidir. Günümüzde sadece Hisar ve Aliğa Cami Çeşmeleri suyu aktığı için kullanılmaktadır. Bununla birlikte Hisar Cami Çeşmesi dışındaki tüm yapılar onarım gerektirmektedir.

Han çeşmeleri, Kemeraltı çarşısında az sayıda bulunmakla birlikte, özgün örneklerdir. Kızlarağası ve Çakaloğlu Hanı Çeşmeleri hanların sokak cephesinde, Mirkelamoğlu Hanı Çeşmesi avluda yer almaktadır. Her üçü de yapıların beden duvarına bitişik olarak mermer malzemeden yapılmıştır. Kızlarağası Hanı Çeşmesi 17. yüzyıl, Mirkelamoğlu Hanı Çeşmesi 18. yüzyıl, Çakaloğlu Hanı Çeşmesi ise 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Her üç örnekte de bezemeler mevcuttur. Kızlarağası Hanı ve Mirkelamoğlu Hanı Çeşmelerinde bitkisel bezemeler çoğunlukta iken, Çakaloğlu Hanı Çeşmesi'nde bunların yanı sıra, perde ve cami motiflerinin yoğunluğu dikkati çekmektedir. Yapılar, iki yanda ve üstte devam eden kademeli profille sınırlandırılmış, bunlar aynı zamanda derin olmayan çeşme nişini oluşturmuştur. Nişin üzerinde mermerden kabartma tekniğinde yapılmış kemer bulunmaktadır. Kızlarağası ve Mirkelamoğlu Hanı Çeşmeleri basık kemerle, Çakaloğlu Hanı Çeşmesi ise üç dilimli kemerle bezenmiştir. Kemeraltı çarşısında bulunan han çeşmelerinin üçü de tescilli olup, hiçbiri günümüzde kullanılmamaktadır. Çakaloğlu Hanı Çeşmesi'nin yakın zamanda restore edilmesine karşın, ayna taşının bir bölümünün zeminin altında bırakıldığı ve cephe temizliği yapılmadığı için yeniden ele alınması uygun olacaktır. Kızlarağası Hanı ve Mirkelamoğlu Hanı Çeşmeleri esaslı onarım gerektirmektedir.

KEMERALTI'NDAKİ ÇEŞME TİPOLOJİSİ			
	DUVARDA NİŞLE OLUŞTURULAN ÇEŞMELER		MERMER PANODAN OLUŞAN ÇEŞMELER
TİP 1		TİP 2	
TİP 3		TİP 4	

Şekil 6.4 Kemeraltı'ndaki çeşme tipolojisi.

Sonuç olarak, Kemeraltı'ndaki çeşmelerin büyük bölümü cephe çeşmesidir. Çoğunluğu, 18. veya 19. yüzyıllara tarihlenmektedir. Genellikle dikdörtgen plan tipi benimsenmekle birlikte oval ve yonca plan tipleri de görülebilmektedir. Ev çeşmeleri daha çok taş duvarda derin bir nişle oluşturulmuş sıvalı yapılar iken, cami ve han çeşmeleri mermer pano şeklinde olup, yüzeysel ve bezeme amaçlı nişler yapılmıştır. Aynı şekilde ev çeşmelerinde kemerler strüktürel öğeler iken, cami ve han çeşmelerinde daha çok bezeme amaçlıdır. Kemeraltı çarşısında bulunan cami ve han çeşmelerinin birçoğunda, kolay işlenebilirliği, dayanıklı bir malzeme olması, temiz görünmesi ve tek parça olarak kullanılabilmesi nedenleriyle mermer malzeme kullanıldığı görülmektedir. Ticaret merkezinden kademeli olarak uzaklaştıkça yapıların inşa malzemesi değişmekte, Kadifekale eteklerindeki ev çeşmelerinde mermer malzeme yerini taş ve zaman zaman da devşirme malzemeye bırakmaktadır. Tuğla malzeme ise, genellikle kemer açıklıklarını geçmek için kullanılmıştır. Cepheler genellikle dikdörtgen formda ve simetrik düzendedir. Ev çeşmelerinin birçoğu yalın yapılar iken, cami ve han çeşmelerinin ayna taşı mermer olanlarında

bitkisel motifler bulunmaktadır. Barok mimari özellikleri, dairesel sütunların taşıdığı beşik kemerler, bezemelerdeki “C” ve “S” kıvrımları ile cephelere yansıtılmıştır.

Kemeraltı’ndaki çeşmeler korunma durumları bağlamında değerlendirildiğinde, bunların önemli bir bölümünün oldukça bakımsız durumda olduğu ve her geçen gün biraz daha yıprandığı görülmektedir (şekil 6.5). Yapılarda fiziksel eskime, mimari elemanlarda ve yapı malzemelerinde kayıplar bulunmaktadır. Konut bölgelerindeki çeşmelerin tamamına yakın bir bölümü esaslı onarım gerektirmektedir. Ticaret bölgesindekiler ise, diğerlerine oranla daha iyi korunmuştur. Ayrıca ticaret bölgesinde yer alan yapıların tamamına büyük bölümü tescilli iken, konut bölgesindekilerinin yarısından fazlası tescilsizdir. Bu yapılardan 2, 4, 9, 11, 15, 32 no’lu çeşmelerin tescil edilmesi uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ ÇEŞMELERİN KORUNMA DURUMU									
ÇEŞME NO	KONUM		KULLANIM DURUMU		TESCİL DURUMU		KORUNMA DURUMU		
	Konut bölgesi	Ticaret bölgesi	Kullanılıyor	Kullanılmıyor	Tescilli	Tescilsiz	Onarım gerektirmiyor	Yüzeysel onarım gerektiriyor	Esaslı onarım gerektiriyor
EV ÇEŞMELERİ	1	●		●	●				●
	2	●		●		●			●
	3	●			●				●
	4	●			●	●			●
	5	●			●				●
	6	●			●	●			●
	7	●			●				●
	8	●		●			●		●
	9	●			●		●		●
	10	●			●		●		●
	11	●			●		●		●
	12	●			●	●			●
	13	●			●	●			●
	14	●			●		●		●
	15	●			●		●		●
	16		●		●	●		●	
	17	●			●		●		●
	18	●			●	●			●
	19	●			●		●		●
	20	●			●		●		●
	21	●			●		●		●
CAMİ ÇEŞMELERİ	22	●		●	●				●
	23	●		●	●				●
	24	●		●	●				●
	25		●		●	●		●	
	26		●		●	●		●	
	27		●		●	●		●	
	28		●		●	●			●
	29	●			●	●			●
	30	●		●	●				●
	31	●			●	●		●	
	32	●			●		●		●
	33		●	●		●	●		
	34		●		●	●			●
	35	●			●		●		●
	36		●		●	●		●	
37		●		●	●		●		
HAN ÇEŞMELERİ	38		●		●				●
	39		●		●				●
	40		●		●				●

Şekil 6.5 Kemeraltı'ndaki çeşmelerin korunma durumu

6.2 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki Sebillerin Değerlendirilmesi

Tarihi kent merkezindeki sebiller, Kemeraltı'nın ticaret bölgesinde, Anafartalar ve Kestelli Caddesi gibi ana yollar üzerinde bulunmaktadır. Yapıların üçü müstakil olup, Kemeraltı Cami Sebili, Çakaloğlu Hanı Sebili ve Şükran Oteli Sebili birlikte buldukları yapı adlarıyla anılmaktadır. Sebiller, 18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyıl başlarına tarihlenmektedir.

Sebiller genellikle dikdörtgen planlıdır. Ancak kare (Dönertaş Sebili) ve beşgen (Çakaloğlu Hanı Sebili) plan tiplerine de rastlanmaktadır. Pencere sebili tipindeki Şükran Oteli Sebili dışındakiler kapı ve penceresi bulunan tek hacimli yapılardır. Katiboğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili iki katlı olup, diğer tüm sebiller tek katlıdır.

Cephelerde kaplama malzemesi olarak genellikle mermer ve yonu taşı kullanılmıştır. Pencereilerin altında veya yanında çeşme bulunmaktadır. Kemeraltı Cami, Çakaloğlu Hanı, Dönertaş ve Katiboğlu Ahmed Reşid Efendi Sebilleri'nin cephelerinde çeşmeler yer almaktadır. Çelebizade Hacı Mustafa Efendi ve Yeni Şükran Oteli Sebilleri'nin cephesi bütün olarak günümüze ulaşmadığı için bu yapılar için bir şey söylemek mümkün değildir. Çelebizade Hacı Mustafa Efendi Sebili dışındaki tüm sebillerde bezeme bulunmaktadır. Barok karakterli bu bezemeler kapı ve pencere üstleri ile yanlarında yer almaktadır.

Sebillerin üst örtüleri değişim göstermektedir. Kemeraltı Cami Sebili, Dönertaş Sebili ve Çelebizade Hacı Mustafa Efendi Sebili kubbelidir. Kemeraltı Cami Sebili'nde kubbe üzeri kurşun kaplama, Dönertaş Sebili'nde alaturka kiremit kaplamadır. Çelebizade Hacı Mustafa Efendi Sebili'nin kubbesi ise sıvalıdır. Çakaloğlu Hanı Sebili'nin çatısı üç yöne eğimli, Katiboğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili'nin ise tek yöne eğimli olup, her ikisi de kiremit ile örtülmüştür.

Sebiller koruma bağlamında değerlendirildiğinde, hiçbirinin özgün işlevini günümüze kadar sürdüremediği görülmektedir. Bunlardan dördü kullanılmazken,

Katiboğlu Ahmed Reşid Efendi Sebili ve Çelebizade Hacı Mustafa Efendi Sebili satış birimi olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Bu yapılardan Kemeraltı Cami Sebili, Çakaloğlu Hamı Sebili ve Dönertaş Sebili onarılmıştır. Ancak diğer yapılarda fiziksel eskime, mimari elemanlarda kayıplar ve kullanıcı kaynaklı tahribatlar görülmektedir. Sebiller, Kemeraltı'nın ticaret bölgesinde ve ana yollar üzerinde bulduklarından çeşmelere oranla daha iyi korunmuştur.

KEMERALTI'NDAKİ SEBİLLERİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ																								
SEBİL NO	KONUM		İNŞA TARİHİ		PLAN ÖZELLİKLERİ						CEPHE ÖZELLİKLERİ						ÜST ÖRTÜ ÖZELLİKLERİ							
					PLAN TİPİ		KAPI		SEBİL PENCERESİ		KAPLAMA MALZEMESİ			ÇEŞME		BEZEME		ÜST ÖRTÜ		KAPLAMA MALZEMESİ				
	Müstakil	Bir yapı ile ilişkili	18. yy.	19. yy.	Dikdörtgen	Kare	Çokgen	Var	Yok	Var	Yok	Taş	Mermer	Diğer	Var	Yok	Var	Yok	Kubbe	Eğimli çatı	Yok	Kiremit	Sac	Beton
1																								
2																								
3																								
4																								
5																								
6																								

Şekil 6.6 Kemeraltı'ndaki sebillerin mimari özellikleri.

KEMERALTI'NDAKİ SEBİLLERİN KORUNMA DURUMU									
SEBİL NO	KONUM		KULLANIM DURUMU		TESCİL DURUMU		KORUNMA DURUMU		
	Konut bölgesi	Ticaret bölgesi	Yeni işlevle kullanılıyor	Kullanılmıyor	Tescilli	Tescilsiz	Onarım gerektirmiyor	Yüzeysel onarım gerektiriyor	Esaslı onarım gerektiriyor
1									
2									
3									
4									
5									
6									

Şekil 6.7 Kemeraltı'ndaki sebillerin korunma durumu.

6.3 Kemeraltı Tarihi Kent Merkezindeki Şadırvanların Değerlendirilmesi

Kemeraltı şadırvanları, genellikle cami yanındaki meydana yer almakta ve bu camilerin adlarıyla anılmaktadır. Ancak Ali Paşa Şadırvanı gibi herhangi bir camiden bağımsız olarak mahalleye hizmet veren örneklere de rastlanmaktadır. Yapıların büyük çoğunluğu 19. yüzyıla tarihlenmektedir.

Şadırvanların büyük bölümünde sekizgen plan tipi uygulanmış olmakla birlikte, altıgen (Başdurak Cami Şadırvanı) ve onbirgen (Şadırvan Cami Şadırvanı) planlara da rastlanmaktadır. Kenarları mermer olan su haznesinin her bir kenarının ortasında birer musluk bulunmaktadır. Ancak bu muslukların hiçbiri orijinal nitelikte olmayıp sonradan takılmıştır. Bunların yanı sıra tüm şadırvanlarda hazneyi çevreleyen yalak, bu yalağın etrafında ise, her bir musluğun karşısına gelecek şekilde birer oturak yer almaktadır. Oturakların kaidesi mermer veya metal olabilmekle birlikte oturma bölümü ahşap malzemedен yapılmıştır.

Şadırvan cepheleri simetrik düzendedir. Kademeli silmeler ve pilastrlarla cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Su haznesinin kenar birleşimlerindeki pilastrlarla düşey etki yaratılırken, haznenin alt ve üst bölümlerindeki silmelerle yatay etki verilmiştir. 2, 3, 4 ve 6 no'lu şadırvanlar bitkisel motiflerle bezenmiş olup, diğerleri yalın yapılarıdır.

Üst örtüleri genellikle benzer özellikler taşımaktadır. Hisar Cami şadırvanlarında su haznelerinin üzeri geç dönem eki olan renkli camdan imal edilmiş piramidal kubbe ile örtülmüş, diğerlerinde ise metal veya cam bir piramidal kubbe üzerine ferforje şeklinde yapılmış soğanvari kubbe yerleştirilmiştir. Başdurak Cami, Şadırvanaltı Cami ve Alipaşa Şadırvanlarında bunların dışında ikinci bir üst örtü daha bulunmaktadır. Baldaken tarzda inşa edilmiş bu yapıların üzeri, su haznesinin etrafındaki dairesel planlı kolonların taşıdığı kubbe ile örtülmüştür. Bu ikinci üst örtü, şadırvanlara abidevi bir görüntü kazandırmakta aynı zamanda abdest alan kişileri hava koşullarının olumsuz etkilerinden korumaktadır.

Şadırvanların tamamı özgün işlevini sürdürmektedir. Bunun yanı sıra yoğun sirkülasyonun olduğu ticaret bölgesinde yer almaları nedeniyle diğer su yapılarına oranla daha iyi korunmuşlardır. Ancak bu yapılarda geç dönem ekleri dikkati çekmektedir. İkiçeşmelik Cami Şadırvanı dışındakiler tescilli olup, bu yapının da tescillenmesi uygun olacaktır.

KEMERALTI'NDAKİ ŞADIRVANLARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ																	
ŞADIRVAN NO	KONUM		İNŞA TARİHİ				PLAN ÖZELLİKLERİ			CEPHE ÖZELLİKLERİ			ÜST ÖRTÜ ÖZELLİKLERİ				
							PLAN TİPİ			KAPLAMA MALZEMESİ	BEZEME		HAZNE ÜZERİNDEKİ ÜST ÖRTÜ		İKİNCİ ÜST ÖRTÜ		
	Bağımsız	Bir cami ile ilişkili	17. yy	18. yy	19. yy	20. yy	Altıgen	Sekizgen	Onbirgen	Mermer	Var	Yok	Soğanvarn formda sac kubbe	Piramidal kûlah	Soğanvarn formda ferforje	Var	Yok
1		●			●		●			●		●				●	
2		●			●			●		●	●			●			●
3		●			●			●		●	●			●			●
4		●	●						●	●					●	●	
5		●			●				●		●				●		●
6	●				●				●	●					●	●	
7		●						●	●		●				●		●
8		●	●					●	●		●				●		●

Şekil 6.8 Kemeraltı'ndaki şadırvanların mimari özellikleri.

KEMERALTI'NDAKİ ŞADIRVANLARIN KORUNMA DURUMU								
ŞADIRVAN NO	KONUM		KULLANIM DURUMU	TESCİL DURUMU		KORUNMA DURUMU		
	Konut bölgesi	Ticaret bölgesi		Özgün işlevini sürdürüyor	Tescilli	Tescilsiz	Onarım gerektirmiyor	Yüzeysel onarım gerektiriyor
1		●	●	●				●
2		●	●	●				●
3		●	●	●				●
4		●	●	●				●
5		●	●	●			●	
6		●	●	●		●		
7		●	●	●		●		
8	●		●		●	●		

Şekil 6.9 Kemeraltı'ndaki şadırvanların korunma durumu.

Sonuç olarak, Kemeraltı su yapılarının büyük bölümü 18- 19. yüzyıllara tarihlenmektedir. Çeşme, sebil ve şadırvanlar üç farklı yapı tipi olduğu için, plan ve cephe düzeni gibi mimari özellikleri de birbirinden oldukça farklıdır. Ancak cephe kaplama malzemeleri ve bezemeleri benzerlik göstermektedir. Günümüzde çeşmelerin büyük bölümü ile birlikte sebillerin de özgün işlevini yitirmesine rağmen, şadırvanların tamamı özgün işlevini sürdürmektedir. Bunun nedeni, hayır yapma geleneğinin geçmişe oranla azalması, ancak namazdan önce abdest alma gerekliliğinin devam etmesidir. Yapıların korunma durumu değerlendirildiğinde, sebiller ve şadırvanların daha iyi durumda olduğu, çeşmelerin ise, büyük bölümünün onarım gerektirdiği görülmektedir.

6.4 Sonuç

Su yapıları, Türk kültürü ve sosyal yaşamında önemli bir yere sahiptir. Suya olan gereksinimin yanı sıra, sosyal yaşamın mimariye yansımalarının bir sonucu olarak çeşme, sebil ve şadırvanlar oluşmuştur. Türk toplumunda temiz olmak, abdest almak ve hayrat olarak su dağıtma gibi yaşam biçimi ve geleneklerle birlikte, kentin tanınmış kişileri tarafından adının yaşatılması isteği su yapılarının çoğalmasında etken olmuştur. Sokak birleşimlerindeki küçük meydanlar ve cami önleri gibi sirkülasyonun yoğun olduğu alanlarda inşa edilerek kamunun kullanımına sunulan yapılar, su gereksiniminin karşılanması ile birlikte buluşma, toplanma ve sohbet etme eylemlerinin gerçekleştirildiği sosyal iletişim mekanları olmuşlardır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte suyun konutlara ulaştırılmasıyla işlevini yitiren su yapıları, önemini de yitirmeye başlamıştır. Zamanla kendine has toprak borulu iletim sistemleri, bakımsızlık ve yeni inşaatların temel kazıları nedeniyle bozulan yapılar sudan yoksun bırakılmıştır. Günümüze ulaşanların birçoğu, ekonomik sorunlar nedeniyle işlevini sürdürmemektedir.

Geçmişte sayılarının çok daha fazla olduğu bilinen Kemeraltı su yapılarından 54 adedi günümüze ulaşmıştır. Çalışmada, bu yapılar fotoğraflar ve rölöve çalışmaları ile belgelenmiş, tarihsel ve mimari özellikleri incelenmiştir. Ayrıca Kemeraltı genelinde ve su yapıları özelinde koruma sorunları saptanarak bunlara yönelik öneriler sunulmuştur.

Tarihi kent merkezinin önemli mimari öğeleri olan su yapılarının yaşam sürelerini uzatabilmek için ivedilikle korunmasına yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir. Kemeraltı'ndaki su yapılarının korunabilmesi için mülk sahipleri, yerel yönetimler ve uzman ekiplerin işbirliğinde, yapıların onarılmasına yönelik projelerin geliştirilmesi gerekliliği açıktır. Bu bağlamda yürütülecek çalışmalar, Kemeraltı su kültürünü temsil eden ve günümüzde sorunları bulunan su yapılarının korunarak sürekliliğinin sağlanması ve mimari miras olarak geleceğe aktarılması konusunda katkı koyacaktır.

KAYNAKLAR

- Aktepe, M.(2003). *İzmir yazıları Camiler, Hanlar, Medreseler, Sebiller.* (Der. F. Yılmaz). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını
- Akurgal, M. (2002). Smyrna-Devlet Kent, *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, 5, s. 208-220
- Akurgal, E. ve Nicholls, R.V. (1997). *Eski İzmir* (3). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Akurgal, E. (1997). *Eski İzmir 1 Yerleşme katları ve Athena Tapınağı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Akyüz Levi, E. (2000). İzmir’de çeşme yapıları. *Tasarım*, 105, s. 140-145.
- Akyüz Levi, E. (2003). İzmir Kentsel Kültür Varlıkları Envanter Raporu. *Tüba Kültür Envanteri Dergisi*, 1, s. 46-59.
- Anonim. (1989). “Çeşme” maddesi. *Ana Britannica*, 6, s. 386-387. İstanbul: Ana yayıncılık.
- Anonim. (bt). *Büyük Türkçe sözlük*, “Çeşme” maddesi.
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=%E7e%FEme&ayn=tam>
- Anonim. (bt). *Büyük Türkçe sözlük*, “Sebil” maddesi.
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=sebil&ayn=tam>
- Anonim, (b.t). *Bayram Paşa Sebili*, 6 Temmuz 2008,
<http://www.diriklik.net/eskiistanbul/osmanli/sebil.htm>
- Anonim. (1989). “Sebil” maddesi. *Ana Britannica*, 19, s. 190- 191. İstanbul: Ana yayıncılık.

Anonim. (1989). “Şadırvan” maddesi. *Ana Britannica*, 20, s. 219. İstanbul: Ana yayıncılık.

Anonim, (17 Kasım 2004). *Urartu barajları ve su yapıları*, 6 Haziran 2008, http://anadolu.iwarp.com/ANASAY_files/Urartu%20Mimarisi/Urartu%20Mimarisi.htm

Anonim, (bt.). *Buca Tarihi*, 8 Eylül 2008, <http://www.buca.gov.tr/news.php?go=fullnews&newsid=16>

Anonim, (bt.). *Cihanoğlu Camisi ve Külliyesi*, 17 Nisan 2009, http://images.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.kenthaber.com/Resimler/2009/04/17/42000ac1-d41f-43f1-a6c2-77932a3b5ace.jpg&imgrefurl=http://www.kenthaber.com/ege/aydin/merkez/Rehber/kulliyeler/cihanoglu-camisi-ve-kulliyesi&usg=__RX Cp-r6i0-FP8_usl1hoZyYj87g=&h=223&w=300&sz=12&hl=tr&start=1&um=1&tbnid=LQ6BmiC0br7jnM:&tbnh=86&tbnw=116&prev=/images%3Fq%3DAyd%25C4%25B1n%2BCihano%25C4%259Flu%2BCami%2B%25C5%259Ead%25C4%25B1rvan%25C4%25B1%26hl%3Dtr%26sa%3DN%26um%3D1

Arasan, B. (9 Mayıs 2007). *Tophane Çeşmesi*. <http://galeri.istanbul.gov.tr/Default.aspx?tabid=70&Aranan=Tophane+%c3%87e% c5%9fmesi&qMMG=gmlu2ml1qsqalzpd3p5fpdf&language=tr-TR>

Arasan, B. (17 Nisan 2007). *Bayezıt Cami Şadırvanı*. http://www.galeri.istanbul.gov.tr/Default.aspx?tabid=70&Aranan=Bayez%c4%b1d+camii_%c5%9fad%c4%b1rvan&qMMG=gkb0edaouxjgcljyfms hmf5t&language=tr-TR

Arıĝ, U. (1987). İzmir Dönertaş Sebili. *Bilim Birlik Başarı Dergisi*. Sayı:47 Yıl:12 İzmir:Yaşar Holding Yayınları.

- Arseven, C.E. (1950). “Çeşme” maddesi. *Sanat Ansiklopedisi*, s. 388- 390. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arseven, C.E. (1952). “Sebil” maddesi. *Sanat Ansiklopedisi*, IV, s. 1772- 1773. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arseven, C.E. (1952). “Şadırvan” maddesi. *Sanat Ansiklopedisi*, IV, s. 1859. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arıkan, Z. (1992). XV.- XVI. yüzyıllarda İzmir. *Üç İzmir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arıkan, Z. (1992). II. Meşrutiyet döneminde İzmir 1908- 1918. *Üç İzmir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Atay, Ç. (1998). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Planları*. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş.
- Atlas tours, (b.t). *Nymphaeum*, 6 Temmuz 2008, http://www.atlastours.net/jordan/jerash_map.html
- Aynur, H. ve Karateke, H.T. (1995). *III. Ahmed devri İstanbul çeşmeleri*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları
- Beşikçi, O., (b.t). *Kemeraltı tarihi yeniden canlanıyor mu?*, <http://arsiv.aksam.com.tr/yazar.asp?a=50135,10,71&tarih=17.08.2006>
- Bilaloğlu, A. (1993). Şadırvanların mimarideki yeri, onarım, bakım, koruma, geliştirme, mimari ve çevre ögesi olarak kullanılma imkanlarının araştırılması, Konya şadırvanlarından örnekler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans tezi.

- Bildirici, M. (2002). Klasik çağda su iletiminde basınçlı ve basınçsız borular. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, s. 420-422. 1 Şubat 2008, <http://e-imo.imo.org.tr>.
- Birim, Ö. (2008). İzmir'deki Osmanlı Dönemi sebil ve şadırvan kitabeleri. *Türk kültüründe İzmir Sempozyumu*.
- Cadoux, C.J. (2004). *İlkçağ'da İzmir*. (B.Umar, Çev.). İstanbul: İletişim yayınları.
- Canpolat, E. (1992). Kuruluşundan Bizans Dönemi sonuna kadar İzmir. *Üç İzmir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çeçen, K. (1999). XVI. Yüzyılda Osmanlı imparatorluğunda yapılan su tesisleri. *Osmanlı imparatorluğunun doruğu 16. yüzyıl teknolojisi*. İstanbul.
- Çelebi, E. (1971). *Seyahatname* (13). (Z. Danışman, Çev.). İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- Çevik, A., (8 Mayıs 2007). *III. Ahmet Çeşmesi*, <http://www.galeri.istanbul.gov.tr/Default.aspx?tabid=70&qMMG=gcps13q4mblo2jrm134k3go&AlbumGUID=&language=tr-TR>
- Derin, Z. ve Batmaz, A. (2004). Bornova- Kemalpaşa (İzmir) Arkeolojik Envanteri 2003. *Tüba Kültür Envanteri Dergisi*, 2, s. 75-100.
- Dönertaş ve Katiboğlu Ahmed Reşid Efendi Sebillerinin rölöveleri*. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü.
- Ecemiş S., Gündüz B. (2001). Kemeraltı Kentsel Sit Alanı'nın konut bölgeleri, *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, 4, s. 162-172
- Erenler, C. (1993). *İzmir çeşme ve sebilleri*. İzmir: Ege Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Türk-İslam Sanatları Ana Bilim Dalı, lisans tezi.

- Ersoy, B.(1991). *İzmir hanları*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi yayını.
- Gönüllü, E. (2001). Bentlerden çeşmelere. *mimar.ist*, 2, s. 105- 111
- Gültekin, R.E. (2006). Tarihi Kemeraltı çarşısında bir meydana adını veren Ali Paşa Şadırvanı ve restorasyonu üzerine görüşler. *Arkitekt*, 1, s. 28-33
- Gültekin, H. (1952). *İzmir Tarihi*. İzmir: Korsini Basımevi.
- Gürsoy, M. (1993). *Tarihi, ekonomisi ve insanları ile bizim İzmir'imiz*. İstanbul: Yayıncılık Matbaası.
- Haritalar. İzmir Konak Belediyesi
- Hasol, D. (1995). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü* (6). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (b.t). *Trajan çeşmesi*, 12 Şubat 2008, <http://www.izmirturizm.gov.tr/default.asp?mid=146&L=TR>
- İnceliler, M.S. (2002). *İzmir çeşmeleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, lisans tezi.
- İzmir Mimarlık Rehberi, (2005). *Kemeraltı Cami*. İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi.
- İzsu genel müdürlüğü, (b.t). *İzmir içme suyu tarihçesi*, 2 Kasım 2008, <http://www.izsu.gov.tr/indextr.htm>
- Karadağ, A. (2000). *Kentsel gelişim süreci, çevresel etkileri ve sorunları ile İzmir*.

İzmir.

Karademir, M. (28 Ağustos 2007). *Fatih Cami Şadırvanı*.

http://images.google.com.tr/imgres?imgurl=http://galeri.istanbul.gov.tr/Portals/_default/prGaleri_sMedia/reMediaPhoto/jrsRE_000500x000500StFile/Fepzbsg5gkorjdun2be3ame.jpg&imgrefurl=http://galeri.istanbul.gov.tr/Default.aspx%3Ftabid%3D70%26qCatID%3D56%26qMMG%3Dghf2gnks52a1xxt3mjhzabw%26language%3DtrTR&usg=__KdvfNt61jCYV4UZIzAU7BtghP6k=&h=375&w=500&sz=43&hl=tr&start=3&um=1&tbnid=CWkNEjqbBeI6AM:&tbnh=98&tbnw=130&prev=/images%3Fq%3D%25C4%25B0istanbul%2BFatih%2BCami%2B%25C5%259Ead%25C4%25B1rvan%25C4%25B1%26hl%3Dtr%26sa%3DN%26um%3D1

Keçeciler, M., (26 Haziran 2001). *İcareteynli vakıf*.
http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g.birlesim_baslangic?P4=5882&P5=B&page1=32&page2=32

Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu, (2002). İzmir: D.E.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

Kıray, M. (1998). *Örgütlemeyen Kent: İzmir*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği yayımları.

Kurtoğlu, F. (1992). *Türk Bayrağı ve Ayyıldız*. Ankara: Türk Tarih Kurumu yayımları.

Kuyulu, İ. (2002). İzmir'de Osmanlı Dönemi Yapıları. *XIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye sunulan bildiriler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kütükoğlu, M.S. (2000). *XV ve XVI. Asırlarda İzmir kazasının sosyal ve iktisadi yapısı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi kültür yayımı.

Ödekan, A. (1997). “sebil” maddesi. *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi*, III, s. 1626-1627. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınevi.

Ödekan, A. (1997). “şadırvan” maddesi. *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi*, III, s. 1719. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınevi.

Ödekan, A. (1997). “çeşme” maddesi. *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi*, s. 396- 397. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınevi.

Önge, Y. (1997). *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde su yapıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özdeniz, E. (1995). *İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri*. İstanbul; Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

Öziş, Ü. , Özdemir, Y., Kosova, A., ve Çördük, A. (1999). İzmir'in tarihi su getirme sistemleri. *İzmir Su Kongresi* (s. 45-49). İzmir: TMMOB İzmir Şubesi

Pakalın, M. Z. (1972). “vakıf” maddesi. *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*, III, 577-580. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Serçe, E. (2000). İzmir Mahalleleri, İzmir Kent Kültürü Dergisi, 1, s. 162- 175

Sözen, M. ve Tanyeli, U. (1992). “çeşme” ve “şadırvan” maddeleri. *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*, 58. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Şerifoğlu, Ö.F. (1995). *Su güzeli İstanbul sebilleri*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı yayınları.

Tarih çevirme klavuzu. <http://www.ttk.gov.tr/>

Tekeli, İ. (1992). Ege bölgesinde yerleşme sisteminin 19. yüzyıldaki dönüşümü. *Üç İzmir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Temiz, A.D. (2001). Tarihi kent merkezi Kemeraltı'nda 19. yüzyıldan bugüne meydana gelen mekansal dönüşümler, *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, 4, s. 81-91

Ülker, N. (1983). Kadifekale. *Bilim Birlik Başarı Dergisi*. Sayı:38 Yıl:10 s. 9-14
İzmir: Yaşar Holding Yayınları

Weber, G. (1899). *Die Wasserleitungen von Smyrna*. (A.Coşkunvardar, Çev.).
Berlin; Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts.

Wycherley, R. E. (1993). *Antik çağda kentler nasıl kuruldu?*. (N. Başgelen ve N. Nirven, Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve sanat yayınları.